BOSNALI ALÂEDDİN SÂBİT DİVANI'NDA DİNÎ MUHTEVALI KASİDELER

LATİF YARDIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

T.C.

ORDU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma jürimiz tarafından 21/03/2015 tarihinde yapılan sınav ile Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Yakup POYRAZ

Üye: Doç. Dr. Muhammet KUZUBAŞ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ahmet DAĞLI

ONAY:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

21/03/2015

Prof. Dr. Güven MURAT

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

21.04/2015

Latif YARDIM

ÖZET

[**YARDIM, Latif**]. ***[Bosnalı Alâeddin Sâbit Divanı'nda Dinî Muhtevalı Kasideler]***

[Eski Türk Edebiyatı], Ordu, [2015].

Kadim bir geçmişe sahip olan kaside, övgü şiiri olarak bilinir. Klasik Türk edebiyatının başından sonuna kadar pek çok şair tarafından kasidenin farklı örnekleri verilmiştir. Şairler, övmek istedikleri şahsiyetlere kasideler yazmış; bunun karşılığında maddî ya da manevî destek talebinde bulunmuştur.

Kaside, sahip olduğu özelliklerden dolayı şairlerin daha fazla kavram ve söz sanatı kullanmasına elverişlidir. Bu nedenle şairler, yalnızca birini övme amacıyla değil, aynı zamanda şiir sanatındaki hünerlerini göstermek için de kasideler yazmıştır. Kasidedeki övgü yapma ve hüner gösterme isteği farklı kavram ve konulara yönelmeyi beraberinde getirmiştir. Şairler, sahip oldukları değerlerin başında gelen dinî değerleri, kasidelerine konu edinmişlerdir. Bu durum Klasik Türk edebiyatında, dinî muhtevalar işleyen kaside türlerinin fazla örneğinin görülmesini sağlamıştır. Şairler, dinî muhtevaları bazen kasidelerin tamamında bazen de kasidenin ilk bölümü olan nesib bölümünde işlemişlerdir.

Klasik Türk edebiyatının değerli ve özgün şairlerinden biri olan Bosnalı Alâeddin Sâbit'in kasideleri arasında dinî muhtevalı kasideler önemli bir yer tutar. Çalışmamız Bosnalı Alâeddin Sâbit'in dinî muhtevalı kasideleri üstüne yoğunlaşmıştır. Bu nedenle çalışmamıza konu olan kaside türleri; mirâciyye, ramazâniyye, ıydiyye ve na'tlardır. Söz konusu bu kasideler, çalışmamızda farklı sözlükler vasıtasıyla ele alınmış; dinî ve kültürel muhtevaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kaside, Kaside Türleri, Dinî Muhteva, Sâbit

ABSTRACT

[YARDIM, Latif]. *[Religious Content Qasidas of Bosnian Alaeddin Sabits' Divan],* [Old Turkish Literature], Ordu, [2015].

Qasida, which has an ancient backround, is also known as poetry of compliment. Various examples of qaside had created by a lot of poets from start to the end of Classic Turkish literature. Poets have written qasides for ones who they want to praise and demanded material and spiritual assistance from their patrons.

Qaside is more suitable to use more term and figures of speech because of its features. For this reason, poets wrote qasidas not only praising someone but also demonstrating their talent in poetry. The demand of compliment and demonstrate talent in qasida brought about dealing with different subjects. Poets dealt with religious value which was the most important one for them in their qasidas especially. With the help of this situation, there were a lot of examples of qasidas which had religious contents in Classical Turkish literatur. Poets, dealt with religious content not only in the first part of qasida which is called 'nesib' but also throughout the qasida sometimes in their qasidas.

Religious content qasidas have an important place in qasidas of Bosnian Alaeddin Sabit who is one of the most important and unique poets of Classical Turkish literature. Our work concentrates on religios content qasidas of Bosnian Alaeddin Sabit. For this reason the type of qasidas which are dealt with in our work are miraciyye, ramazaniyye, ıydiyye and na't. This qasidas were examined by means of several dictionaries and their religious and cultural content were examined also.

Key Words: Qasida, Types of Qasida, Religious Content, Sabit

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Latif YARDIM
Doğum Yeri ve Tarihi:	GİRESUN – 23/08/1990
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi:	Sakarya Üniversitesi / Eğitim Fakültesi / Türkçe Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi:	
Bildiği Yabancı Diller:	KPDS İngilizce (D Düzeyi)
Bilimsel Etkinlikleri:	Yardım, Latif. Nabî Divânı'nda İbadet Kavramı C.3. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, S.6, 2012.
İş Deneyimi	
Uygulamalar:	
Projeler:	
Çalıştığı Kurumlar:	Kaymaz Araman Ortaokulu Kandıra /KOCAELİ
İletişim	
E-Posta Adresi:	latifyardim@hotmail.com
Cep:	0 538 312 23 99
Tarih ve İmza:	

ÖN SÖZ

İlk örnekleri İslâm öncesi Arap toplumunda verilen kaside, önceleri aşk ve birtakım çöl hayallerinden bahseden bir nazım şekli olarak ortaya çıkmıştır. İslâmiyet'in doğuşuyla birlikte yenilenen kaside, içinde dinî unsurları da barındırmaya başlamıştır.

Kasidelerin yazılma amaçlarından biri olan medh yani övgü, başta Allah olmak üzere, peygamberler ve diğer dinî şahsiyetler için sıkça yapılmıştır. Bu nedenle tevhid, münâcât, na't gibi farklı türler ortaya çıkmıştır. Miraç mucizesi gibi dinî konulardan bahseden kasideler de mevcuttur; bu kasideler de bütünüyle işledikleri konu ile ya da sadece nesib bölümlerinde işledikleri konulara göre adlandırılmıştır. Dinî inancın ve kültürün birer öğesi olan ramazan ayı ve bayram günleri de kasidelerde işlenmiştir. Bu kasidelerde dinî muhtevaya rastlamak mümkündür. Bu tür kasideler, aynı zamanda şairlerinin yaşadığı toplumun durumunu görmek açısından da önem arz eden kasidelerdendir.

Kaside, İslâmiyet'in yayılmasıyla birlikte farklı kültürlerle tanışmış; tanıştığı kültürleri hem etkilemiş hem de onlardan etkilenmiştir. Bu etkileşim, kasidenin daha da gelişmesini, konularının çoğalmasını ve farklı türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Kaside ile etkileşime giren kültürlerden biri de Türk kültürüdür. Türkler, İslâm dinini kabul ettikten sonra, Türk kültürü de İslâm kültür havzasına dâhil olmuş ve Türk şairleri, bu kültür havzası içinde yeni eserler meydana getirmeye başlamıştır. İslâm sonrası Türk edebiyatının en gelişmiş kolu olan Klasik Türk edebiyatında ise kaside, yazılan ilk nazım şekillerinden biridir. Bu edebiyatta kaside, ilk olarak 13. yüzyılda Hoca Dehhânî tarafından yazılmış; daha sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. 15. yüzyıla geldiğinde önemli gelişimler göstermiş, 16. yüzyılda olgunlaşmış ve 17. yüzyılda zirveye ulaşmıştır. Çalışmamıza konu olan kasidelerin şairi Bosnalı Alâeddin Sâbit de Türk kasideciliğinin zirvede olduğu yıllarda yaşamış ve bu nazım şeklinin farklı türlerinde güzel örnekler vermiştir.

Çalışmamızın konusu olarak Bosnalı Alâeddin Sâbit'in dinî muhtevalı kasidelerini seçmemizin birinci nedeni, şairin kasidelerinde dinî muhtevayı nasıl ve ne kadar işlerdiğini görmektir. Bu konu üzerinde çalışmamızın ikinci nedeni, dinî muhtevadan hangilerinin hangilerinin kullanıldığını ve Divan edebiyatının kültür kaynaklarının hangilerinden yararlanıldığını tespit etmektir. Bir diğer neden ise ramazan

ve bayramlardan bahseden kasidelerde dönemin Osmanlı toplumunun nasıl tasvir edildiğini görmektir.

Çalışmamızın asıl konusu olan Bosnalı Alâeddin Sâbit'in dinî muhtevalı kasidelerini incelemeden önce kasidelerin özelliklerini doğru kavrayabilmek için birçok kaynaktan kaside, kasidenin nazım şeklinin tarihi, kasidenin biçim ve türleri hakkında araştırmalar yapıldı. Araştırmalar sonucunda kaside hakkında genel bir görüş geliştirildi. Daha sonra kasidenin tarih serüveni, şekil özellikleri ve türleri hakkında bilgiler verildi. Kaside hakkında edinilen bilgi ve görüşlerden sonra, çalışmanın temel konusu olan Bosnalı Alâeddin Sâbit'in dinî muhtevalı ve ismini dinî ve kültürel öğelerden alan kasideleri, Turgut Karacan'ın yayımlanmış olduğu "Bosnalı Alaeddin Sabit Divan" isimli eserden yararlanılarak tümevarım yöntemiyle incelendi. İncelemeler sırasında beyitlerde bulunan dinî ve kültürel öğeler hakkında bilgiler verilip şair tarafından muhtavanın işlenişi hakkında yorumlar yapıldı. Daha sonra, incelenip yorumlanan kasidelerdeki dinî muhtevanın nasıl kullanıldığı tespit edildi.

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışma vesilesiyle değerli bilgi ve katkılarıyla yüksek lisans eğitimin boyunca bana yol gösterip yardımcı olan kıymetli hocam Doç. Dr. Muhammet Kuzubaş'a, aileme ve manevî desteklerini esirgemeyen dostlarıma teşekkür ederim.

TEZDE KULLANILAN KISALTMALAR LİSTESİ

age : **Adı Geçen Eser**

B. : **Beyit**

C. : **Cilt**

Haz. : **Hazırlayan**

MEB : **Milli Eğitim Bakanlığı Yayını**

K. : **Kaside**

S. : **Sayı**

s. : **Sayfa Numarası**

TDK : **Türk Dil Kurumu**

vb. : **Ve Benzeri**

Yay. : **Yayınları, Yayıncılık**

YÖK : **Yüksek Öğretim Kurumu**

İÇİNDEKİLER **SAYFA**

GİRİŞ

Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında kullanılan başlıca nazım şekillerinden biri olan kaside, farklı amaçlarla birçok farklı türde yazılagelmiştir. Sözlükte "on beş beyitten aşağı olmamak, bütün beyitlerin ikinci mısraları en başta bulunan mısra ile kafiyeli bulunmak ve daha çok büyükleri övmek için yazılan nazım."[1] olarak ifade edilmiştir. Kaside nazım şekli, yüzyıllar boyunca farklı coğrafyalarda sayısı tespit edilemeyecek kadar fazla şair tarafından birbirinden farklı konularda, farklı hayaller ve mazmunlar kullanılarak yazılıp geliştirilen bir nazım şekli olduğundan dolayı detaylı olarak anlatılması gerekmektedir.

Arapça bir kelime olan "kaside" kelimesi hakkında yapılan tanımlarda[2] kelimenin "kast etmek, niyet etmek, yaklaşmak, bir şeye doğru yönelmek" anlamlarını içerdiğinden ve Arapça bir kelime olan "kasd" kökünden geldiğinden bahsedilmektedir. Kaside hakkında yapılan başka bir tanımlamada ise "Kaside, kelime anlamıyla ilgili olarak nazım şeklinden çok nazım türünü karşılar. Bununla birlikte edebî bir terim olarak kullanıldığında, şeklen gazele benzemekle birlikte iç düzen bakımından farklılaşan ve belirli bir amaçla yazılan şiirler kast edilir."[3] ifadeleri yer almaktadır. Yapılan kaside tanımlarını göz önünde bulundurduğumuzda önce "kaside" kelimesinin kökenine inildiğine, daha sonra da bir nazım şekli olarak neyi ifade ettiğine değinildiğini görmekteyiz. "Kaside" kelimesinin kökenindeki anlamlar, kaside nazım şeklinin yazılış nedeni ve amacı hakkında bir ipucu niteliğindedir. Söz konusu olan bu ipucundan faydalanarak kasideleri, şairlerin belli amaç ve isteklerine ulaşmak için övgü yapıp hünerlerini gösterdikleri şiirler olarak nitelendirmemiz mümkündür.

Şairler kasideler vasıtasıyla dinî şahsiyetlerden, hükümdarlardan, devlet adamlarından ve nüfuz sahibi kişilerden talepte bulunmuşlardır. Şairlerin beklediği manevî destek meselesine gelince kasideler, Allah'a, Hz. Peygamber'e ve diğer dinî şahsiyetlere ithaf edilmiştir. Örnek olarak Fuzûlî'nin Su Kasidesi, Ka'b b. Züheyr'in

---

[1] Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2010), s. 567.

[2] Bahsedilen tanımlar şu eserlerde yer almaktadır:
Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004), s. 38.
Mehmet Çavuşoğlu, Türk Şiiri Özel Sayısı II, (Ankara: Türk Dili, 2011), s. 17.
Hüseyin Elmalı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.24, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2001), s. 563.

[3] Cemal Kurnaz, Halil Çelik, Divan Şiiri Şekil Bilgisi, (İstanbul: H Yayınları, 2011), s. 120.

Kasîdetü'l-Bürde'si, Sâbit'in Miraciyye ve Na't-ı Şerîf kasideleri manevî beklentiyle yazılan kasidelere örnek gösterilebilir. Şairlerin kaside karşılığında bekledikleri mansıp ya da maddî destek ise kasideler, başta hükümdarlar olmak üzere devlet adamları ve güç sahibi kişilere yazılmıştır. Bu amaçla yazılan kasidelerin örnekleri oldukça fazladır.

1. BÖLÜM

1.1. BOSNALI ALÂEDDİN SÂBİT'İN HAYATI VE ESERLERİ

17. yüzyıl Divan edebiyatının önemli şairlerinden sayılan Bosnalı Alâeddin Sâbit'in asıl adı Alâeddin Ali'dir. Osmanlı Devleti'nin Bosna vilayetine bağlı bir kasaba olan Uzica'da,[4] 1650 yılında doğduğu tahmin edilmektedir.[5] İlk eğitimini memleketinin önemli âlimlerinden biri olan Halil Efendi'den almış, daha sonra eğitimini devam ettirmek için İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da yazdığı kasidelerle Kaptan-ı Derya Seydî-zâde Mehmed Paşa'ya intisap ederek, onun dairesinde imam olmuştur.[6] Seydî-zâde Mehmet Paşa'nın himayesine girmekle devlet adamlarına yakın hâle gelen Sâbit, daha sonra Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendi'ye mülâzım olmuş ve Lâ'lî-zâde ailesine damat olmuştur.[7] Yaptığı bu evlilik dolayısıyla Bayrâmîye tarikatı ile yakınlaşmıştır.[8] Sâbit bundan sonra çeşitli devlet memurluklarına getirilmiştir. En önemli görevlerinden biri Kırım'daki Kefe Kadılığıdır. Kefe Kadılığını, Kırım Hanı Selim Giray'a sunduğu daha sonra Gazânâme ve Selîmnâme olarak da adlandırılacak olan Zafernâme adlı mesnevisi ile almıştır.[9] Daha sonra sırasıyla Tekirdağ Müftülüğü, Tekirdağ'daki Rüstem Paşa Medresesi Müderrisliği yapmıştır. Saraybosna, Konya ve Diyarbekir mevleviyetlerinde bulunmuştur.[10]İnişli çıkışlı bir yaşam süren Bosnalı Alâeddin Sâbit, 1712 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Sâbit'in edebî kişiliği hakkındaki genel görüş, onun üst düzey bir şair olmadığı ama iyi bir söz üstadı olduğu yönündedir. Sâbit, eserlerinde sık kullanılmayan Arapça ve Farsça kelimelere yer vermekle beraber Türkçenin "sokak ağzı" diye adlandırılan günlük konuşma diline eserlerinde yer vermekten çekinmemiştir. Osmanlı toplumunun günlük yaşamını konu ettiğine de rastlanmaktadır. Şairin daha önce kullanılmamış

---

[4] Uzica, bugün Užice ismiyle Sırbistan Cumhuriyeti'nin batısında, Bosna-Hersek sınırına yakın bir şehirdir.
[5] Şairin doğum yeri farklı isimlerle telaffuz edilmektedir:
"Uziçe" Turgut Karacan, Bosnalı Alaeddin Sabit Divan, (Samsun: Pasifik Yayınları, 1997), s. 1.
"Uzıca" Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-2, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971), s. 667.
"Özice" A. Fikri Yavuz ve İsmail Özen, Bursalı Mehmed Tahir Bey/Osmanlı Müellifleri, C. 2 (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), s. 340.
"Uzica" Türk Ansiklopedisi, C.27, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1978), s.499.
[6] Türk Ansiklopedisi, C. 27, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1978), s.499.
[7] Uzıca" Nihad Sami Banarlı, age, s. 667.
[8] Türk Ansiklopedisi, C. 27, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1978), s.499.
[9] Nihad Sami Banarlı, age, s. 679.
Türk Ansiklopedisi, C. 27, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1978), s.499.
[10] Nihad Sami Banarlı, age, s. 677.

mazmunlar kullandığı bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında şairin kendine has bir şiir dili olduğunu söylememiz mümkündür. Mizahî yönü kuvvetli olan Sâbit'in en önemli özelliklerinden biri de eserlerinde Türkçenin zenginliklerinden olan deyim ve atasözlerine oldukça fazla yer vermesidir. Bu özelliği ile Divan edebiyatında deyim ve atasözlerini başarıyla kullanan şairler arasında zikredilmektedir.[11] Onun bu yönü birçok edebiyat araştırmacısı tarafından takdir edilmektedir.

Bosnalı Alâeddin Sâbit'in eserleri: Divan, Zafernâme, Edhem ü Hümâ, Berbernâme, Derenâme, Amr-ı Leys ve Hadîs-i Erba'in Terceme ve Tefsîridir.[12] Bosnalı Alâeddin Sâbit Divanı, çalışmamızda ana kaynak olarak kullandığımız eserdir; Turgut Karacan tarafından yayımlamıştır. Zafernâme şairin en önemli mesnevisi olarak görülmektedir. Eserin konusu Kırım Hanı Selim Giray'ın Edirne'de Sultan II. Süleyman'ı ziyaret ettikten sonra Rus ve Leh ordularına karşı kazandığı Perkop zaferidir. Edhem ü Hümâ mesnevisi, Müslüman fakir bir gencin hükümdarın kızına olan aşkını anlatır. Derenâme isimli mesnevisi, iki adamın evli bir kadına yaptıkları kötülükleri mizahî bir dille anlatır. Amr-ı Leys mesnevisi ise küçük bir mesnevi olup savaş alanına cılız bir atla gelen bir sipahinin hükümdar tarafından azarlanması ve cılız atla gelişinin nedeni ortaya çıktıktan sonra ödüllendirilmesini anlatır.[13] Berbernâme, cinsî özellikler barındıran kısa bir mesnevidir.[14] Hadîs-i Erba'in Terceme ve Tefsîri ise edebiyatımızda yaygın olarak karşımıza çıkan kırk hadis tercüme ve tefsirlerinden biridir.

Bunlardan başka, kekeme olduğu söylenen şairin kendini şöyle ifade ettiği bilgisi mevcuttur: "Ben söz söyleyemiyorum. Bereket versin kalemim biraz söylüyor, o da söylemese çatlardım."[15]

---

[11] Bayram Ali Kaya, Atasözleri ve Deyimlerin Divan Şiirinde Kullanımı ile Divanların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi, (İstanbul: Divan Edebiyatı Vakfi Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 2011), s.15.
[12] Türk Ansiklopedisi, C. 27, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1978), s. 500-501.
[13] Nihad Sami Banarlı, age, s. 679.
[14] Türk Ansiklopedisi, C. 27, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1978), s. 501.
[15] Fikri Yavuz ve İsmail Özen, age, s. 341.

2. BÖLÜM

2.1. KASİDE

2.1.1. Kasidenin Tarihi Süreç İçinde Gelişimi

Şiir, sözü estetik değer yargılarına uygun olarak ahenkli ve anlamlı ifade etme sanatı olarak bilinir. Şiirin dünya genelindeki nazım şekilleri içinde en uzun zamandan beri kullanılanlardan biri de kasidedir. Kaside tarih içinde uzun bir yolculuk yaptığı için onun tarihî gelişimi, edebiyat ve şiirle ilgili olanların dikkatini celp eder niteliktedir. Bu nedenledir ki birçok edebiyat araştırmacısı, eserlerinde kasidenin biçim ve anlam özelliklerinin yanında, kasidenin tarihî gelişimine de yer vermiştir.

Asırlar boyu Klasik Türk edebiyatının vazgeçilmez nazım şekillerinden biri olan kasidenin öyküsü, tarih içinde uzun bir zaman diliminde oluşmuştur. Bu süreç içinde kaside, her çağda farklı özellikleri bünyesine katarak gelişimini sürdürmüştür. Kasidenin gelişiminde, bu nazım şekliyle tanışan her milletin payı olduğu gözle görülür bir gerçektir. Çünkü milletlerin kültürlerinin ve yaşam tarzlarının edebiyatlarına olan etkileri, bu konuda yapılan farklı çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda; ortaya çıkışı milattan önceki asırlara dayanan kasidenin ne denli bir tarih serüveni yaşadığı ortaya çıkmaktadır.

Kasidenin tarih sahnesine çıkışının milattan önce 5. yüzyıl Arap toplumuna kadar uzandığı söylenmektedir.[16] Söz konusu olan bu toplum, İslamî değerlere göre değerlendirildiğinde Câhiliye toplumu diye adlandırılmaktadır. Bu toplumda ilk başlarda, iki farklı nazım şekli olduğu ifade edilmiştir. Bu nazım şekillerden biri çalışma konumuz olan “kaside”, diğeri de “recez” olarak belirtilmiştir. Kasidenin ortaya çıktığı ilk yüzyıllarda dahi uyulması zarurî olan kuralları olduğundan söz edilmiştir. Başlarda kaside ile aynı çağlarda varlığını sürdüren recez ise; irticalen söylendiği ve kaside kadar sistemli olmadığı için varlığını kaside gibi devam ettirememiştir.[17] Bu bilgiler ışığında, kasidenin uzun yıllar boyunca varlığını korumasının başlıca nedenlerinden biri olarak sistematik bir yapıya sahip olmasını söyleyebiliriz.

Kaside ilk defa göçebe bir toplum olan Câhiliye devri Arapları tarafından kullanıldığı için konu olarak bu toplumun yaşayış biçimini ve hayata dair bakış açılarını

[16] Mehmet Çavuşoğlu, age, s.17.
[17] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 17.

yansıtmaktadır. Kasidenin tarih sahnesine çıktığı zamanlardaki işlediği konular hakkında verilen bilgiler şöyledir: "Kaside, Arapların en eski nazım şeklidir. Câhiliyet çağında, coşkun aşk ve tabiat duyguları, gazelle karışık kasidelerinde söylenirdi. Bekâret konusu hem platonik hem de cinsî bir karışım halinde övülürdü."[18] Çavuşoğlu, o dönem kasidelerinin belli bir kompozisyonu olduğunu söylemiş ve şöyle devam etmiştir: "Şairler kendileri gibi ekseriya göçebe kabilelerden birine mensup olan sevgililerinin bir süre konakladıktan sonra göçüp gittikleri yere gelecekler, o hazin manzarayı acıklı bir eda ile tasvir edeceklerdi. Bükâ (ağlama) denilen bu kısımdan sonra söz konusu sevgilinin tasvirine başlanırdı ki, nesib diye adlandırılırdı. Bundan sonra gelen râhil bölümünde şair kendi seyahatini, uzun ve çileli yolculuğunu anlatırdı. Son kısımda kasidenin maksadı, yani asıl konu bulunurdu. Bu ise şairin kendi kabilesinin veya bir başka kabilenin, kendisini himaye eden kişinin veya bir başka şahsın övgüsü yahut bunların düşmanının yergisiydi. İlk kasidelerin bu eski örnekleri daha ziyade şairin kendi kabilesini övmek ve düşman kabileleri yermek maksadıyla söylenmişlerdi."[19] Bu bilgileri referans aldığımızda ilk kasidelerin konusunun, göçebe çöl hayatının zorlu yaşam şartları altında çekilen aşk ve ayrılık acısı olduğunu söyleyebiliriz. Bu konuları işleyen şiirlerin içinde yoğun lirizm özelliklerinin olması yadırganamaz bir gerçektir.

Câhiliye devrinde kasidenin gelişmesindeki önemli sebeplerin başında Mekke çevresinde yapılan bir panayır olan Ukâz panayırı gelmektedir. Bu panayır ve burada yapılan etkinlikler şöyle ifade edilmiştir: "Rivayete göre şairler her yıl Ukâz'da bir araya gelirler ve kasidelerini herkesin önünde okurlardı. Okunup beğenilen 7 kaside altın mürekkeple yazılarak Kâbe'nin duvarına asılırdı."[20] Bu ifadelerden Câhiliye Araplarının şiire, bilhassa kasideye verdikleri önemi görmek mümkündür. Bu dönemin meşhur kasidecileri arasında İmrü'l Kays, Lebid, Antere, Nâbiga, Ka'b b. Züheyr ve Hasan bin Sâbit gösterilmektedir.[21]

Dünyayı derinden etkileyen en önemli hadiselerin başında gelen İslâmiyet'in doğuşu her alanda gösterdiği etkisini, şüphesiz ki şiirde de göstermiştir. İslâmiyet'in

[18] Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, C.1, (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1994), s. 536.
[19] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 17.
[20] Mustafa Çınar, Kaside Nazım Şeklinin Tarihî Gelişimi, (İstanbul: EKEV Akademi Dergisi, 2006), s. 206.
[21] Ali Fuat Bilkan, Nabi'nin Kasideleri ve Kasideciliği/Yüksek Lisans Tezi, (Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987), s. 24.

şiire olan etkisi, yeni ortaya çıkan bu dinin sosyal alanda yaptığı büyük değişikliklerin sonucudur. Sosyal hayattaki değişim doğal olarak şiire de yansımıştır. Bu nedenledir ki İslâmiyet ile birlikte kaside kendine yeni özellikler katmıştır. İslâmiyet'in ilk yıllarından sonra dinî-ahlakî şiirlerle gaza ve kahramanlık kasidelerine ağırlık verildiği bundan sonra gelen Emevî ve Abbâsî zamanında bazı yeniliklerle beraber Câhiliye dönemi kasideciliğinin devam ettiği ifade edilmektedir.[22] Başka bir kaynakta[23] ise Emevî dönemi şairlerinin, Câhiliye devri şairlerinden farklı ortamda yaşamalarına rağmen eski şiiri kutsal görüp onlar gibi şiir yazdıklarından bahsedilmektedir. Emevîlerden sonra gelen Abbâsîler devrinde ise şiirde yerleşik hayatın etkileri artmış ve kasidelerin muhtevasında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu devirde çöl tasvirlerinin yerini bağ ve bahçe tasvirleri; at ve deve tasvirlerinin yerini ise av ve savaş tasvirlerinin aldığı söylenmektedir.[24] İslâmiyet sonrasındaki Arap toplumunda kasidenin farkı evrelerden geçerek geliştiğini söylememiz mümkündür.

İslâmiyet'ten sonra güçlenen Araplar, başka kavimlere İslâmiyet'i tebliğ etmek için cihada başlamış ve bu vesile ile kadim toprakları olan Arabistan coğrafyasının dışına çıkmışlardır. Kuzeyde Kıpçak bozkırlarına, güneyde Yemen'e, doğuda Çin'e, batıda İspanya içleri ve Fransa'nın güneyine kadar uzanan topraklardaki fetih hareketleri ve yayılma, kültürel aktarımı da beraberinde getirmiştir. İşte bu fetihlerle birlikte kaside, Arabistan yarımadasının dışına çıkmış ve değişik milletlerin şiirleri üzerinde etkili olmuştur. Bu yorumu, kasidenin Endülüs Arapları aracılığıyla İspanyol şiirine de geçmesi ve İspanyolların Balad türü olan Romans'ı meydana getirdiği bilgisinden[25] faydalanarak yapmaktayız.

İslâmiyet'i kabul eden Arapların gaza amaçlı fetihlerinin şiire olan en önemli etkilerinden biri de İran'da olmuştur. Bu etkiyle beraber kasideyi tanıyan Farslar, kasidenin gelişiminde önemli role sahip olmuşlardır. Bu düşünceye varmamızı sağlayan bilgilerden birisi de Köprülü'nün şu ifadeleridir: "Acem şairleri kaside şeklini, daha İslâmî İran edebiyatının başlangıcından itibaren aldılar: Rûdegî zamanında artık layıkıyla takarrür etmiş olan bu şekil, Gaznevî saraylarında yaşayan şairlerde büyük ve kuvvetli bir gelişme kazandı. Câhiliye kasidelerini hatırlatan bazı taklitlerden başka,

[22] Hüseyin Elmalı, age, s. 563.
[23] Mustafa Çınar, age, s. 206.
[24] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 18.
[25] Ahmet Kabaklı, age, s. 536.

fahriyeler, hicviyeler, Ehl-i Beyt'e ait methiyeler, bilhassa bu hükümdarlara ve saray hayatına ait manzumeler, bu şekilde yazılmaya başlandı. Acem şairleri, hükümdarların en ufak hareketlerini, mesela ufak ve ehemmiyetsiz bir av hadisesinden en büyük zaferlere, millî ve dinî bayramlara, bahar ve hazanın gelişine kadar, kaside mevzusu saydılar ve Arap edebiyatından aldıkları yeni unsurları eski İran harsının kalıntılarıyla birleştirerek kasideye gayet sanatlı ve çeşitli bir mahiyet verdiler…"[26] Bu sözler vesilesiyle kasidenin farklı türlerinin ortaya çıkması, daha fazla konu ve muhtevayı bünyesine katması, İran coğrafyasındaki Farsça söyleyen şairlerin katkılarıyla olmuştur, diyebiliriz.

Kasidenin tarih yolculuğu ve gelişimindeki önemli dönüm noktaları arasında Gazneliler ve Selçuklu dönemlerini zikretmek elzemdir. Gazneliler dönemindeki kasidecilik hakkında Çavuşoğlu; Gazneli Sultan Mahmud'un etrafında yeni bir edebî ortam oluştuğundan, bu edebî ortamda Belhli şair Unsurî'nin merkezde bulunduğundan ve bu şairin yazdığı kasidelerle bir hayli zenginleştiğinden bahsetmektedir. Bunun karşılığında Gazneli Sultan Mahmud'un bir hükümdarda olması gereken tüm vasıfların kendinde toplandığını halka yaymak için kasideleri kullandığından söz edilmiştir.[27] Böylece, hükümdarların kasideyi halk üzerindeki nüfuzlarını güçlendirmek için kullandıklarını görmekteyiz. Gazneliler dönemindeki bir başka şair Ferruhî ise Gazneli Mahmud'un Hint seferlerine katılarak, sultanın ordusunun büyüklüğünü ve hareketlerini anlatan kasideler kaleme almıştır.[28] Tüm bunlar dikkate alındığında Gazneli Sultan Mahmud'un kasideyi, gücünü artırmak ve saltanatını sağlamlaştırmak için kullandığı bir propaganda aracı olarak gördüğü düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Selçuklu dönemine geldiğimizde ise kasidenin içinde yoğrulduğu kültür havzasını dikkate almak gerekmektedir. Türkistan coğrafyasından Anadolu yarımadasının batısına kadar olan memleketler üzerinde nüfuz sahibi bir Türk devleti olan Selçuklu Devleti'nin resmî dillerinden birinin Farsça olduğu tarihi bir gerçektir. Bu nedenledir ki bu devirde yazılan kasidelerdeki hâkim dil de Farsça olmuştur. Selçuklu zamanında kasidenin kültürlü kişiler tarafında anlaşılacak bir hâle geldiği ve Azerbaycan Atabeğleri döneminde yaşamış olan Hâkânî'nin bugün dahi anlaşılması zor olan bir dille kasideler

[26] M. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1981), s. 138.
[27] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 18.
[28] Mehmet Vanlıoğlu, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 24, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2001), s. 564.

yazdığı aktarılmaktadır.[29] Gazneliler ve Selçuklular zamanındaki kaside ile ilgili bilgilerde, kasidenin bu devletlerin egemenlik çağlarında devletle daha da bütünleşip ününü ve değerini artırdığını görmekteyiz.

Orta Asya bozkırlarından bir sel gibi kopup gelen, Asya ve Avrupa'da birçok kavmi egemenliği altına alan Moğolların döneminde kasidede bir gerileme olduğu söylenmektir. Moğol döneminde kasidenin ikinci derece saraylar olarak ifade edilen Moğol hükümdarlarına bağlı küçük Fars devletleri diyebileceğimiz Salgurlular, Kertler ve Celâyirliler'in sarayları tarafından ilgi gördüğü aktarılmaktadır.[30] Moğollar zamanında kasideciliğin gerilediği söylense de bu dönemde Pûr Bahâeddin Câmî'nin Moğolca-Türkçe-Farsça terimler barındıran kaside (Mongol Ode/Qasida-ye Moğoliya) yazdığını öğrenmekteyiz.[31] Bu durum, Arap kültüründen özünü alıp Fars kültüründe ilerleme sağlayan kasidenin yeni kültürlerle yoğrulmaya başladığını ve kendine farklı değerler kattığını göstermektedir.

Anadolu Selçukluları zamanında şiire Karahanlı, Gazneli ve Selçuklular kadar önem verildiği söylenmiştir.[32] Anadolu Selçuklularında da edebî dilin Farsça olması, kasidenin tam olarak Türkçe ile kaynaşmasını biraz geciktirmiştir. Anadolu Selçuklularının tarih sahnesinden çekilmeye başladığı yıllarda Anadolu'nun kuzeybatısında Osmanlı Beyliği ortaya çıkmış ve bu beylikte Türkçeye verilen önemin artması ile birlikte kasidenin Türkçe ile tam olarak kaynaşması başlamıştır. Arabistan yarımadasından İran'a geçen kaside şimdi de kendini Anadolu coğrafyasında Türkçe ile gösterecektir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin son zamanlarında Anadolu'da yeni beylikler ortaya çıktığı zaman, Germiyanoğlu Beyliği kültürel alanda parlayan bir beylik olmuştur. Bu konuda Yavuz şu tespitte bulunmuştur: "Bu zamanda Türkçe büyük devlet dili olarak hazırlanmıştı. Bunda da Germiyanoğlu'nun rolü büyüktü ve Türkçe onlar sayesinde işlenmişti."[33] İşte bu durum dikkate alındığında Türkçe, Anadolu coğrafyasında gözde bir dil haline gelmiştir, diyebiliriz. Türkçenin gözde bir dil olmaya

---

[29] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 19.
[30] Mehmet Vanlıoğlu, age, s. 564.
[31] Deyatlı bilgi için bakınız: George Lane, Pur Bahâ Jâmi Tâj-Al-Din, (New York: Center for Iranian Studies Columbia University, 2011) http://www.iranicaonline.org/articles/pur-baha-jami#
[32] Ahmet Kartal, Anadolu Selçukluları Döneminde Dil ve Edebiyat, (İstanbul: Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 1, 2008), s. 97.
[33] Kemal Yavuz, Germiyanoğulları'nın Türk Kültür ve Hayatındaki Yeri, (İlmî Araştırmalar:Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri, 1995), S.1, s. 174 http://dergipark.ulakbim.gov.tr/fsmiadeti/article/view/1028000096/1028000114

başladığı zamandaki durumunu Çavuşoğlu şöyle ifade etmektedir: "Arap ve Fars dillerine aşina, hatta bu iki dilde –özellikle Farsçada- fevkalade güzel edebî eserler veren şairlerimiz ihmâl edilmiş ana dillerinde şiir yazmakta hayli güçlük çektiler. Şairlik yeteneğinin ispatında başlıca belge olan kaside, diğer şiir türlerinde olduğu gibi, dile üstün derecedeki hâkimiyeti olan şairlerce yazılabilirdi. O sebepledir ki edebî dilin iyice teşekkül ettiği 15. yüzyılın ikinci yarısına, yani Ahmet Paşa'ya gelinceye kadar zuhur etmiş olan şairlerin; Ahmedî'nin, Şeyhî'nin ve Atâyî'nin kasideleri 16. yüzyılın şuarâ tezkirecileri beğenmezler, Ahmet Paşa'yı bizde ilk kaside şairi olarak takdim ederler."[34] Bu ifadelerden de görüldüğü üzere Türkçenin kaside ile tam olarak buluşması hiç de kolay olmamıştır. Bunun nedenleri arasında Türkçenin uzun bir süre ihmal edilmesi gösterilmiştir.

Klasik Türk edebiyatı sahasındaki ilk kaside yazarı olarak Hoca Dehhâni gösterilmektedir.[35] Türk dilinde kasidenin tam olarak güçlü bir hâl aldığı yıllar ise Osmanlı Devleti'nin sade bir devlet olmaktan çıkıp bir imparatorluğa dönüştüğü 15. yüzyıla denk gelmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in saltanatı, Osmanlı Devleti'nin 15. yüzyıldaki en parlak dönemidir. Fatih Sultan Mehmed'in saltanat yıllarında Osmanlı Devleti İstanbul'u fethetmiş, Anadolu'nun birçok yerinde hâkimiyeti ele almış ve batıda Adriyatik Denizi'ne kadar uzanmıştır. Siyasî alandaki büyümelerin kültürel alandaki büyümeyi tetiklemesini bir gerçek olarak kabul ettiğimizde, Osmanlı edebiyatı olan Divan edebiyatının da bu dönemde bir atılım yapmasını yadırgamamak gerekir. Fatih Sultan Mehmed'in saltanat dönemindeki edebî iklim hakkında Kılıç şu tespitte bulunmuştur: "15. yy. Türk edebiyatı içerisinde hemen hemen 30 yıllık bir süreyi kapsayan Fatih Sultan Mehmed devri, edebiyatımızın önemli atılımlar gerçekleştirdiği, 16. yy.daki büyük gelişimi hazırlayan bir devre olarak dikkat çekmektedir."[36] Genel olarak 15. yüzyıla baktığımızda ise; Divan edebiyatı kasideciliğinin gelişmesine katkıları bulunan şairlerden bazıları, Ahmedî, Âşık Paşa, Şeyhî, Karamanlı Nizâmî, Ahmet Paşa ve Necâtî olarak zikredilmektedir.[37]

---

[34] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 19.
[35] İ. Çetin Derdiyok, Hoca Dehhani'nin Kasidesine Tematik Bir Bakış, (Yedi İklim Dergisi, 1994), s. 59.
[36] Atabey Kılıç, Fatih Devri Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış, (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2003), 1-Özel Sayı, s. 91.
[37] İskender Pala, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 24, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2001), s. 565.

16. yüzyıla baktığımızda ise Osmanlı Devleti'nin siyasî alanda en başarılı yüzyılı olduğu tarihî bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzyılın başlarında Yavuz Sultan Selim, Osmanlı hâkimiyetini Mısır'a kadar taşımış; vârisi Kanunî Sultan Süleyman ise Avrupa'da Viyana'ya kadar uzanmıştır. İşte bu siyasî başarılara paralel olarak Osmanlı kültür-sanatı da gelişmesini sürdürmüştür. 15. yüzyıldaki edebî atılımın meyvelerinin 16. yüzyılda toplanmaya başlandığını görmekteyiz. Çünkü bu yüzyılda Klasik Türk edebiyatının en önemli şairlerinden Zâtî, Bâkî, Fuzûlî, Bağdatlı Rûhî, Hâyâli Bey, Taşlıcalı Yahya gibi şairler karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu devrin en önemli padişahı olan Kanunî Sultan Süleyman'ın Muhibbî mahlasıyla usta bir şairden aşağı sayılmayacak derecede şiirler yazdığı ve oldukça hacimli bir divan tertip ettiği görülmektedir. Dolayısıyla bu devirde, Türk edebiyatının oldukça yükseldiği aşikârdır. Bu konu hakkında Çınar şu şekilde bahsetmektedir: "Edebiyat tarihleri ile ilgili kaynaklarda, Divan edebiyatında kasidenin en güzel örneklerini Osmanlı İmparatorluğu'nun her bakımdan en parlak dönemi olarak bilinen 16.yüzyılda verildiğine işaret etmektedir. Bu dönemde yetişen şairlerin sayısının oldukça fazla olduğu görülür."[38] İşte tüm bu gelişmelerin 16. yüzyıl kasideciliğini olgunlaştırdığı görülmektedir.

17. yüzyıl kasideciliğine baktığımızda, çoğu edebî çevre tarafından Türk edebiyatının en usta kasidecisi olarak kabul edilen Nef'i karşımıza çıkmaktadır. Nef'i'nin İran ve Arap kasidecilerini geride bıraktığı ifade edilmiştir.[39] Ayrıca Nef'i'nin kendisinden sonra gelen şairlere öncülük ettiğinden bahsedilmektedir.[40] Bu yüzyılda diğer usta kasideciler olarak, Nâbî ve Nâilî de sayılmaktadır.[41] İsmini saydığımız şairlerden sonra da güzel eserler verilmeye devam edilse de Nef'i ile birlikte kasidenin tam olarak olgunluğa ulaştığı söylenebilir.

Son olarak kasidenin tarihî gelişimini özetlememiz gerekirse; kaside, Câhiliye devri dediğimiz İslâmiyet öncesi Arap toplumundan başlayıp uzun yıllar boyunca İslâm din ve kültürünün yaygın olduğu toplumlarda önemli bir nazım şekli olarak görülmüş, bu nazım şeklinin birçok türü ortaya konulmuştur. Kasideyi kullanan her millet, kendi kültür ve dil hazinesinden ona yeni değerler katmıştır. Bünyesine katılan yeni değerler

---

[38] Mustafa Çınar, age, s. 212.
[39] İskender Pala, age, s. 565.
[40] Ali Balalan, Nef'i'nin Kasidelerinde Mübalağa Sanatındaki Ayrıntılar, (Ankara: Turkish Studies, 2012), s. 454.
[41] İskender Pala, age, s. 565.

sayesinde gelişen kaside, Türk edebiyatında batı tarzı edebiyat gelişene kadar varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde klasik tarzda kaside örnekleri verilmese de kaside halk arasındaki ününü hâlâ devam ettirmektedir. İster edebiyata ilgilisi olsun ister olmasın, Türk kültürü içinde yetişmiş ve bu kültürü benimsemiş birçok kişi, o ya da bu nedenlerden dolayı kaside ile günlük yaşamlarında karşılaşma fırsatı bulmuştur. Bugün birçok kaside örneği gerek medya gerekse bazı özel toplantılar yoluyla halka sunulmaktadır. Bunların başında da Türk kültürünün vazgeçilmez bir parçası olan ramazan ayı ve kandil etkinlikleri gelmektedir. Bu etkinliklerde özellikle dinî konulu kasideler halka okunmakta ve şerhleri yapılmaktadır. İşte tüm bu nedenlerden dolayı, kaside günümüzde dahi önemini korumaya devam eden bir nazım şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.2. Kasidenin Biçim Özellikleri

Müstakil bir nazım şekli olan kasidenin, karakteristik özelliklerinden biri de biçimidir. Kasidenin değerli bir nazım şekli olmasının ve yazımının özel bir ustalık gerektirmesin nedeni de budur. Divan edebiyatı nazım şekillerinin beyit sayısı fazla olanlarından biri de kasidedir. Kasidenin yazımında, biçimsel ve anlamsal özelliklerin belli bir uyum içinde birleştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla uzunca bir şiir yazmak, bu şiirde sözcükleri uygun yerde kullanıp edebî sanatlarla harmanlamak her şairin kolaylıkla yapabileceği bir iş değildir. Tam teşekküllü bir kasideyi meydana getirmek, çok iyi bir şiir bilgisi ve söz ustalığı gerektirmektedir.

Kasidenin aruz vezniyle ve aa, ba, ca, da, ea kafiye dizilişi ile yazıldığı, ilk beyitine matla, son beyitine makta, en güzel beyitine beytulkasid, şairin adının geçtiği beyite ise tac beyit denildiği ifade edilmektedir.[42] Kasidenin beyit sayısı olarak 33 beyitten 99 beyite kadar olabileceği söylenmiştir.[43] Kasideyi oluşturan beyit sayısı hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bunun nedeni olarak bazı şairlerin alışılmış beyit sayısı dışında kasideler vermesi görülmektedir. Çavuşoğlu'nun bu konuda verdiği bilgiler bu durumu özetler: "Kimi yedi, kimi dokuz beyitten fazla olmasını şart koşmuştur. Bazıları on beş, bazıları on dokuz bazıları da yirmi bir beyitten yukarı olması gerektiğini iddia ederler. Çoğunluk en az otuz bir ve en çok doksan dokuz beyitten ibaret olmasını, bu iki sınır arasındaki kasidelerin ideal olacağını kabul

---
[42] Ahmet Kabaklı, age, s. 535.
[43] Ahmet Kabaklı, age, s.535.

etmiştir."[44] Kaside birçok şair tarafından yazılan ve uzun tarihî bir süreç içinde değişime uğrayarak gelen bir nazım şekli olduğu için bu farklılıkların olması şaşırtıcı bir durum değildir.

Kaside, farklı bölümlerden oluşan bir nazım şeklidir. Kasidenin başlıca bölümleri arasında sırasıyla; nesib veya teşbib, medhiye, tegazzül, fahriye, dua bölümleri sayılmaktadır.[45] Bu bölümler arasında girizgâh bölümünü sayan kaynaklar da mevcuttur.[46] Görüldüğü üzere kasidenin bölümleri hakkında da farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı şairlerin kasidelerinde, kasidenin bölümleri arasında sayılanlardan bazılarına yer vermediklerini görmekteyiz. Bu durumun şairin yazdığı kasidenin içeriğine ve yazılış amacına göre değiştiği şeklinde yorumlanır. Örnek olarak dinî içerikli bir kaside yazan şairin, günahkâr olduğunu kabul ederek kasidesinde fahriye bölümüne –şairin kendini övdüğü bölüm- yer vermemesini gösterebiliriz.

Kasidenin ilk bölümü olarak nitelendirilen nesib veya teşbib bölümünün on beş yirmi beyit arası olduğundan ve değişik tasvirler bulunduğundan bahsedilmektedir. Eğer bu bölümde âşıkane duygular anlatılıyorsa nesib; bahar, bayram, tabiat gibi afakî konular anlatılıyorsa teşbib diye adlandırıldığı ifade edilmektedir.[47] Nesib bölümü hakkındaki başka bir görüşte ise nesib bölümünün kasidenin en zengin ve en güzel bölümü olduğundan; beyit sayısının sınırlı olmadığından bahsedilmektedir.[48] Ritter'in nesib hakkındaki sözleri bu bölümü daha iyi anlamamıza katkı sağlayacaktır. "Bir kasidede muayyen parçalar vardır ki bunlar sırasıyla yer alır. Önce nesib (tasvir kısmı) gelir. Burada muhakkak bir aşk meselesi söz konusudur. İlkbaharda muhtelif kabileler birbirlerine yakınlaşır, her tarafta ot biter, develer her tarafta ot bulabilir. Bu birleşme zamanında muaşaka başlar. Fakat bu devir kısadır. Bir iki ay sonra çölün yakıcı güneşi her şeyi yakar, soldurur; otlar kurur, kabileler geçimlerini sağlamak için başka başka yerlere dağılır. Sevgililer birbirinden ayrılır. Artık âşıkların ağlama mevsimi gelmiştir. Artık âşık vakti ile sevgilisinin gördüğü yere gider; orada çadır kazıkları, kazan konulan taşları görür. Bunları alır gelir ve daima ağlar. Fakat yanında daima bir arkadaş vardır. Bu arkadaş ona "Yürü onları arayalım!" der ve seyahat başlar. Şair bu seyahatten

---

[44] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 20.
[45] Mustafa İsen, Osman Horata, Muhsin Macit, Filiz Kılıç ve İ. Hakkı Aksoyak, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, s. 210.
[46] Ahmet Kabaklı, age, s. 535
[47] Mustafa İsen, age, s. 208.
[48] Ahmet Kabaklı, age, s. 535.

bahseder. Sevgiliyi aramaya çıkmıştır. Önce bindiği devenin vasfı verilir. Burada dehşetli teferruat vardır."[49] Bu bilgileri değerlendirdiğimizde, nesib bölümünü şairin kaside vasıtasıyla şairliğini ispat etmesi için gerekli olan hayallerini derin bir lirizmle harmanladığı bölüm olarak nitelendirebiliriz.

Kasidenin gazele benzeyen bölümü olan tegazzül bölümü genellikle nesib bölümünden sonra kaside içindeki yerini almaktadır. Tegazzül bölümünün aşk duygularından bahsettiği ve her kasidede yer almayabileceği belirtilmektedir.[50] Tegazzül bölümünün beş ile on beş beyit arasında değiştiğinden ve şairin sanat gücünü göstermek için kaside içinde gazel söylediği bölüm olduğundan bahsedilmiştir.[51] Tegazzül bölümü her ne kadar kaside içinde söylenen gazel olarak nitelendirilse de bu bölümde kasidenin biçim bütünlüğünü bozan özellikler görülmez. Tegazzül bölümünü, şairin kasideye canlılık vermek için ve dinleyenlerin gönüllerini etkilemek için kullandığı bölüm olarak tarif edebiliriz.

Medhiye bölümü ise isminden anlaşılacağı gibi şairin methini yaptığı kişiye edebî sanatlar kullanarak övgülerde bulunduğu bölümdür. Şairlerin kasideleri övgü amacıyla yazdığını dikkate alırsak, kasidelerin yazılış amacına en uygun bölüm olarak mehdiye bölümünü görmüş oluruz. Bu bölümde kasidenin sunulduğu kişilerin çeşitli mübalağalar vasıtasıyla yüceltildiği görülmektedir. Kasidelerdeki yüceltici ifadelerin bazılarının telmihler ve teşbihler yolu ile yapıldığı karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bu telmih ve teşbihlerde çoğu zaman İslâm ve İslâm öncesi ilahî dinlerin tarihindeki peygamberler ve önemli kişilerden; buna ek olarak İran mitolojisinden kaynağını alan Şehnâme gibi eserlerin kahramanlarından önemli derecede faydalanıldığı görülmektedir. Medhiye bölümü hakkında Elmalı, "Kasidenin şiir değeri taşıyan zengin kısımları nesib ve tasvir kısımları olmakla birlikte esas amaç medih kısmıdır. Burada kasidenin kendisine takdim edildiği kişi cömertlik, asalet, dürüstlük, vefakârlık, kahramanlık gibi doğuştan sahip olduğu erdemlerle övülür." [52] ifadelerini kullanarak medhiyenin kaside içindeki önem ve görevine dikkatimizi çekmektedir.

Kasidenin bölümlerinden birisi olan fahriye bölümü ismini içeriğinden dolayı almıştır. Arapçadaki "övünme, yaptığını sayarak övünme, övülmeye sebep olacak

[49] Hellmut Ritter, Doğu Mitolojisiin Edebiyata Etkisi, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 138.
[50] Ahmet Kabaklı, age, s. 535.
[51] Mustafa İsen, age, s. 209.
[52] Hüseyin Elmalı, age, s. 563.

kimse, fazilet, büyüklük, şeref"[53] manasına gelen "fahr" kelimesinden türeyen fahriye, kasidede şairin kendi vasıflarını ve faziletlerini övdüğü kaside -kaside bölümü- olarak adlandırılmıştır.[54] Fahriye bölümü, söz ustalığındaki hünerlerini gösteren şairlerin kaside içinde kendileri için ayırdıkları bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde şairlerin kendilerini övmekle kalmayıp başkalarını da yerdikleri bilgisi mevcuttur. "Şairin kendisini överken daha ziyade şiirdeki kudreti, tab'ı, nazmı, inşası, kalemi, sözde kendisine nazir olamayacağı gibi hususiyetleri dile getirir ve kimisinde de belli şahsiyetleri hedef alarak yerer. Bu vesileyle şair bu bölümde birtakım isimler zikreder."[55] Bir bakıma fahriye, şairlerin hak ettikleri değeri vurguladıkları ve iltifat bekledikleri bölümdür.

Kasidenin son bölümü olarak dua bölümü karşımıza çıkmaktadır. İsminden de anlaşılacağı gibi dua bölümü, kasidede şairin Allah'a dilek ve isteklerini ilettiği bölümdür. Bu bölümde çeşitli istek ve temennilerle kasidelerin sonlandırıldığı görülür. "Burada övülenin şahsına ve mevkiine göre mutluluğunun, ömrünün, zaferlerinin artmasına ve sürekli olmasına dua edilir."[56] Dua bölümünden önce, birkaç beyitten oluşan dua bölümüne geçiş mahiyetindeki girizgâhtan söz edilir.[57] Girizgâhın kasidenin bölümleri arasında sayılıp sayılmaması konusu şimdilik tartışma konusudur.

Kasidenin bölümlerinin özelliklerine baktığımızda belli başlı kurallar içerdiğini görmekteyiz; fakat bu kuralların çok net kurallar olmadığı kanısındayız. Bunun nedeni olarak kasidenin tarih içinde farklı gelişimler kaydederek yol alması ve kaside yazan şairlerin şahsi görüş ve isteklerinin birbirinden farklı olması karşımıza çıkmaktadır.

2.1.3. Kasidenin Türleri

Birçok nazım şeklinde olduğu gibi kasideler de işlediği konulara göre adlandırılmıştır. Bu adlandırmalar kasidenin işlediği konuya göre farklı isimler almasına neden olmuştur. Bazı kasideler yazılış amaçlarına, bazılarının rediflerine göre, bazıları da nesib veya teşbib diye adlandırılan bölümlerinde işledikleri konulara göre

---

[53] Abdullah Yeğin, İslâmî-İlmî-Edebî-Felsefî Yeni Lügat,(İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1992), s. 146.
[54] Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007), s. 983.
[55] Mustafa İsen, age, s. 209.
[56] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 22.
[57] Mustafa İsen, age, s. 210.

adlandırılmıştır.[58] Kasidenin birçok türü mevcuttur. Nesib bölümüne göre adlandırılan kaside türlerinden bazıları şunlardır:[59]

Bahâriyye/rebîiye,

Berfiyye,

Cülûsiyye,

Dâriyye,

Fethiyye,

Hammâmiyye,

Iydiyye,

Kudûmiyye,

Nevrûziyye,

Rahşiyye,

Ramazâniyye,

Sulhiyye,

Sûriyye,

Şikâriyye,

Şitâiyye,

Temmûziyye,

Kasidelerin tümünde işlenen konu bakımından isimlendirilenlerden bazıları da şunlardır: [60]

Tevhîd,

Na't,

Münâcât,

Hicviye,

Mersiye,

Kasidenin birçok türü mevcut olduğundan çalışma amacımızın dışına çıkmamak için konumuz dâhilindeki kaside türleri hakkında bilgi verilecektir. Çalışma konusunun üzerinde yoğunlaştığı kaside türleri: Na't, mirâciyye, ramazâniyye ve ıydiyyedir.

---

[58] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 20.
[59] Cemal Kurnaz, Halil Çelik, age, s. 126.
[60] Mehmet Çavuşoğlu, age, s. 20.

2.2. ÇALIŞMANIN KONUSU OLAN KASİDE TÜRLERİ

Bosnalı Alâeddin Sâbit Divanı'ndaki dinî muhtevalı; na't, mirâciyye, ramazâniyye, ıydiyye kaside türleri çalışmamızın üstünde yoğunlaştığı kaside türleridir.

2.2.1. Na't

Sözlükte[61] "Medih ve sena ederek vasıflarını göstererek bir şeyi anlatmak." anlamlarına gelen "na't" kelimesi, edebî bir terim olarak "Divan edebiyatında Hz. Muhammed'i ve dört halifeyi öven şiirlerdir. Bunun haricindeki veliler gibi din büyüklerini öven şiirlere de "na't" denildiğini görmekteyiz.[62]

Na't türü sadece kaside nazım şekliyle yazılmakla kalmayıp farklı nazım şekillerinde de na't yazılmıştır. Na't'ın başlıca konusu Hz. Peygamber olduğundan, bu türde edebiyatımızda oldukça fazla sayıda eser verildiği aşikârdır. Şairlerimizi na't yazmaya iten sebeplerin başında medeniyetimizin Hz. Peygamber'e beslediği derin muhabbet gelmektedir. Milletimizin peygamber sevgisine gösterilecek örnekler saymakla bitmez. Peygamber sevgisini göstermenin en iyi yollarından biri de ona övgüler içeren na'tlar yazmaktır. Bu nedenledir ki şairlerimiz na't yazmaktan hiç geri kalmamış; Türk edebiyatında na't türünün bugün dahi dillerde olan güzide örnekleri vermişlerdir. Bu konuda Yeniterzi şu tespitte bulunmuştur: "İlk İslâmî Türk eseri olan Kutadgu Bilig'den bugüne uzanan bu çizgide asırlardır Hz. Peygamber sevgisini dile getiren hacimli veya küçük binlerce manzumenin mevcudiyeti açıkça şu gerçeği ortaya koyar: Bütün dünyada hiçbir peygambere, hiçbir şahsa dair çeşitli şekil ve türlerde yüzyıllarca devamlılık gösteren eserler kaleme alınmamıştır. Bu konuda Hz. Muhammed tektir, müstesnadır."[63] Peygamber sevgisinin şiirdeki nişanesi olan na't türünün ilk örneklerine Arap edebiyatında rastlandığını daha sonra İran edebiyatına geçtiğini ve bu edebiyat içinde ilk na'tı Hakim Senâyî'nin verdiğini öğrenmekteyiz.[64] Türk edebiyatına geldiğimizde ise ilk İslâmî yazılı eserleri verdiğimiz zamandan beri na't türüne pek fazla önem atfettiğimiz görülmektedir. Öyle ki, İslâm etkisinde gelişen edebiyatımızın ilk şairleri dahi na't türünde eserler vermişlerdir. Kutadgu Bilig'de Yusuf Has Hacib, Atabetü'l Hakayık'da Edip Ahmet Yüknekî ve Divan-ı Hikmet'te

[61] Abdullah Yeğin, age, s.532.
[62] Mustafa İsen, age, s. 260.
[63] Emine Yeniterzi, Türkler, C. 11, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), s. 762-767.
[64] Mustafa İsen, age, s. 260.

Ahmet Yesevî'nin na't türünde eserler verildiği görülmektedir. Türk edebiyatının Çağatay sahasında Haydar Tilbe, Lütfî, Gedaî, Sultan Hüseyin Baykara, Ali Şir Nevayî, Şeybâni Han, Babür Şah gibi pek çok şairin de na'tı bulunmaktadır.[65] Anadolu sahasında yazılmış ilk na'tlar ise Yunus Emre'ye aittir.[66] Klasik Türk edebiyatına geldiğimizde ise na't türünün çok fazla önemsendiğini görmekteyiz. Na't sadece kaside nazım şeklinde verilmekle sınırlı kalmamış, edebiyatımızda sık kullanılmayan nazım şekillerinde de na't örnekleri verilmiştir.[67] Na't sadece şiir türünde yazılmamıştır. Nesir türünde de örnekleri olduğunu görmekteyiz. "Mensur na't söz konusu olunca; kuşkusuz Divan edebiyatının ilk akla gelen ismi, kendi adıyla anılan üslubun öncüsü Sinan Paşa'dır. Onun Maarif-nâme ve Tazarru-nâme adlı eserlerinde yer alan na'tları türün en güzel örnekleri arasında kabul edilir."[68] Na't tür olarak pek çok nazım şekliyle yazılsa da bu nazım şekillerinden aklımıza ilk gelenlerden biri kasidedir. Bunun sebebi kaside nazım şekliyle yazılan na'tların sayısının oldukça fazla olmasıdır. Şairlerimiz, peygamber sevgisini na't yoluyla dile getirirken kasideyi çokça kullanmış; Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olmayı hedeflemiştir.

Bosnalı Alâeddin Sâbit Divanı'nda ikisi Hz. Peygamber'e, ikisi de Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve Abdülkâdir Geylânî'ye atfedilen toplam dört na't mevcuttur. Na't türü denilince akla ilk olarak Hz. Peygamber'e yapılan övgüler gelse de edebiyat araştırmacılarımız tarafından dinî şahsiyetlere yapılan övgülerin de "na't" olarak tanımlandığını söylemiştik. Şair Sâbit, Hz. Peygamber'e yazdığı na'tlardan birinin nesib bölümünde ramazan ayından bahsettiği için ramazâniyye ve na't türünün bir arada olduğu bir kaside ortaya çıkmıştır. Sâbit, Hz. Peygamber'e yazdığı na'tlarda, onun mübarek şahsiyetini övmüş ve Allah katındaki değerine vurgu yapmıştır. Hz. Peygamber'e yapılan övgülerde diğer peygamberlerin başlarından geçen olay ve mucizelere telmihte bulunmuştur. Daha sonra şair, kendi günahlarından duyduğu pişmanlığı dile getirerek Hz. Peygamber'den şefaatini talep etmiştir. Bu durum beyit sayısı şairin diğer kasidelerine nazaran az olan Mevlânâ ve Abdülkâdir Geylânî'ye yazılan övgü kasidelerinde de mevcuttur. Şair, ilk önce bu din büyüklerinin övgüsünü yapmış; daha sonra da ahiret günü için onlardan yardım talep etmiştir.

---

[65] Mustafa İsen, age, s. 260.
[66]Emine Yeniterzi, Türk Edebiyatında Na'tlar, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), s. XXIV
[67] Şerife Uzun, Na't Geleneğinde Şeyh Galib Örneği, (Ankara: Turkish Studies, 2014), s. 1093-1106.
[68] Rıdvan Canım, Divan Edebiyatında Türler, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), s. 175.

2.2.2. Ramazâniyye

Nesib bölümünde işlenilen konuya göre adlandırılan kasidelerden biri de ramazâniyyedir. Ramazâniyye, Divan edebiyatı şairlerinin ramazan ayının gelişini tebrik için yazdıkları ve devlet büyüklerine sundukları kasîdelere verilen addır.[69] Ramazâniyyelerin konusunu İslâm medeniyetinin en önemli gördüğü aylardan biri olan ramazan ayı oluşturmaktadır. Milletimizin ramazan ayına verdiği önem, bu türün gelişmesine ve yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Çünkü bizde ramazan ayına yüklenen anlam, İslâm'ın gereği olarak oldukça derindir. Şairler, eserlerinde kendi medeniyet iklimlerinden faydalandıklarından dolayı içinde bulundukları toplumun değerlerini konu alan eserler vermişlerdir. İşte bu eserlerden biri olan ramazâniyyelerde, şairler genel olarak ramazan ayının değerinden ve toplum üzerindeki etkilerinden bahsetmişlerdir. Aslında bu durum, Divan edebiyatını "toplumdan uzak edebiyat" diye tanımlayanlara karşı gösterilebilecek en güzel örneklerden biridir. Ramazâniyyelere bu açıdan baktığımızda ise bir edebî tür olmalarının yanında birer sosyolojik kaynak olduklarını da görebiliriz. Canım, ramazâniyyelerin toplum hayatını yansıtması konusunda şu ifadeleri kullanmıştır: "Osmanlı edebiyatının gündelik hayata kapılarını kapattığı, sosyal olaylara ilgisiz kaldığı biçiminde, gerçeği asla yansıtmayan, ayağı yere basmayan iddiaların gerçeklerden ne kadar uzak olduğunu bu eserle yüz yüze gelince bir kez daha anlıyoruz." [70]

Bir kaside türü olarak ramazâniyyeler, kasidenin bölümlerinden nesib bölümünde yer alırlar. Ramazâniyyelerin, padişah ve devrin dini, siyasî alanlarda önde gelen kişilere yazıldıklarını öğrenmekteyiz.[71] "Klasik Türk şiirinin kaynaklarından birisi olan ramazâniyyelerde, toplumun inanışları, gelenekleri, görenekleri, yaşam biçimi; günlerin renkliliği içinde devrin insanları, evleri, sokakları, camileri, kahvehaneleri, eğlence yerleri dile getirilir."[72] Ramazâniyyelerde, ramazan ayının getirdiği manevî iklim, insanlık hâlleri edebî bir dille işlenmiş; bazen bu insanlık hâlleri nüktedan bir dille anlatılmıştır. Çünkü ramazan ayı haricindeki aylarda insanlar davranışlarına ramazan ayındaki kadar dikkat etmez; ramazan ayı geldiğinde ise dört dörtlük

[69] İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, (Kapı Yayınları, İstanbul, 2011), s. 223.
[70] Rıdvan Canım, age, s. 191.
[71] Rıdvan Canım, age, s. 191.
[72] Rasih Erkul, Mizah Bağlamında Sabit ile Nedim'in Ramazaniyyeleri, (Manisa: CBU Sosyal Bilimler Dergisi, 2013), S. 1, s. 446-456.

Müslüman tavrı takınırlar. İyi birer gözlemci olan şairlerimiz de insanların bu hallerine gözlerini yummamış ve bunu eserlerinde konu edinmişlerdir.

Bosnalı Alâeddin Sâbit Divanı'nda ramazâniyye türünde iki adet kaside mevcuttur. Biri na't ile ramazâniyye türünün iç içe olduğu bir kaside, diğeri de Sadrazam Mehmed Paşa'ya sunulan bir kasidenin nesib bölümündedir. Sâbit'in ramazâniyyelerinde genel olarak; ramazan ayının önemi, ramazan ayının insanlar üzerindeki etkileri ve toplumun ramazan kültürü konu edilmiştir. İki ramazâniyye de nesib bölümünde yer alır. Kasidelerin birinde nesib bölümünden sonra Hz. Peygamber'in na'tına, diğerinde ise Sadrazam Mehmed Paşa'nın methine geçiş yapılır. Şair, na't ile birlikte olan ramazâniyyenin sonunda Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt'e, Mehmed Paşa'ya sunulan ramazâniyyenin sonunda ise Mehmed Paşa'ya dua ederek kasidelerini sonlandırmıştır.

2.2.3. Mirâciyye

"Miraç" kelimesi sözlükte "merdiven; yükselecek yer" anlamlarını ihtiva etmektedir. Bir edebiyat terimi olarak "mirâciyye" kelimesi ise Hz. Peygamber'in göğe yükseltilip Allah'ın huzuruna çıkarıldığı mucizeyi konu alan eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mirâciyye türü başlangıçta sîretin bir bölümü halindeyken daha sonraları mevlid ve hilye gibi müstakil bir tür halini almıştır.[73]

Peygamber sevgisi yüksek olan bir medeniyetin mensupları olarak İslâm'da önemli bir yeri olan miraç hadisesine verdiğimiz değer aşikârdır. Bu nedenle İslâmî tarzda eserler vermeye başladığımız ilk zamanlarda dahi mirâciyye örneği vermişiz. Mirâciyye türünde ilk örneklerinden biri Ahmet Yesevî'nin üçüncü halifesi olan Süleyman Hakim Ata tarafından kuzey Türklerinin sahasında verilmiştir.[74] Güzel, Süleyman Hakim Ata'nın Miraç-nâme'si hakkında şu bilgileri vermektedir: "Miraç-nâme adıyla bilinen türde şair olarak Hz. Peygamber'in bu büyük mucizesini daha çok didaktik amaçlarla, estetik gayeyi ikinci plana alarak kaleme alır. Süleyman Hakim Ata, Miraç-nâmesi'nde Hz. Peygamber'e kavmi tarafından yapılan eziyetleri anlatarak manzumeye başlıyor. İlerleyen mısralarda miraç hadisesinde yaşanan olaylar tek tek tasvir ediliyor. 177 beyitten oluşan Miraç-nâme'de, Hz. Muhammed'in miracı anlatılmaktadır. Bu eserde miraca baştan sona yer verilmiş, putperest münafıkların

---

[73] Mustafa İsen, age, s. 256.
[74] Rıdvan Canım, age, s. 151.

bozguna uğrayıp mağlup olmalarıyla neticelendirilmiştir."[75] Anadolu sahasındaki ilk mirâciyye ise 15. yüzyılın başında Ahmedî'nin Tahkîk-i Mir'âc-ı Resûl başlıklı 497 beyitlik eseridir.[76] Klasik edebiyatımızda mirâciyye geleneğini devam ettirenler arasında; Lamiî Çelebi, Neşatî, Ganizâde Nâdirî, Nev'i-zâde Atayî, Nailî-i Kadim, Seyyid Vehbî, Sâbit, Sâlim, Birrî, İzzet Molla, Lebîb ve Âdile Sultan sayılmaktadır.[77]

Tüm bu bilgileri değerlendirdiğimizde; mirâciyyenin hem bir kaside türü hem de diğer nazım şekillerinin türü olarak şairlerimiz tarafından oldukça önemsendiğini görmekteyiz.

Bosnalı Alâeddin Sâbit, mirâciyyesine miraç hadisesinin Kur'ân-ı Kerim'deki İsrâ suresinin 1. ayetine atıfta bulunarak başlamıştır. Daha sonra miraç hadisesinin gerçekleştiği gece ve bu gecedeki gök cisimleri sanatlı bir dille tasvir edilmiştir. Hz. Peygamber'in miracına hazırlık yapıldığını anlatılmıştır. Daha sonra medhiye bölümünde ise Hz. Peygamber'in övgüsü yapılıp onun hayatındaki bazı olaylara telmihte bulunularak Hz. Peygamber'in manevî değerine değinilmiştir. Şair daha sonra miraç hadisesini anlatmaya başlamıştır. Şairin miraç hadisesini dinî kaynaklarda geçtiği gibi oluş sırasıyla anlatmıştır. Burak isimli bineğin Hz. Peygamber'e gönderilmesi, daha sonra Mescid-i Aksâ'ya varılması ve oradan Sidre'ye yükselme, sırasıyla sanatlı bir dille anlatılmıştır. Şair, kasidenin sonunda kendi övgüsünü yapmak yerine günahkâr olduğunu ifade etmiş ve Allah'tan affını dileyerek kasidesini sonlandırmıştır.

2.2.4. Iydiyye

Klasik Türk edebiyatının sosyal hayatı yansıtması bakımından önemli görülen türlerinden biri olan ıydiyye, ismini Arapçada "bayram" anlamını taşıyan "ıyd" kelimesinden türeyerek almıştır. Arapçada "ıydiyye" kelimesi, Türkçedeki "bayramlık" kelimesine karşılık gelmektedir.[78] Iydiyye kelimesinin ihtiva ettiği anlam, bu türün işlediği konu hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Iydiyyeler kasidelerin nesib veya bayramdan bahseden kasideler, olarak adlandırılmıştır.[79] Iydiyye türü, konu olarak

---

[75] Abdurrahman Güzel, Süleyman Hakim Ata'nın Bakırgan Kitabı Üzerine Bir İnceleme, (Ankara: Öncü Basımevi, 2007), s. 96.
[76] Ayşe Nur Sır, Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risale-i Mi'raciyye, (Ankara: Turkish Studies, 2013-Kış), s. 2257-2349.
[77] Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, s. 256.
[78] İlyas Karslı, Türkçe-Arapça Sözlük, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2002), s. 60.
[79] Rıdvan Canım, age, s. 90.

içinden çıktığı toplumun bayramlarını ve bayramların yaşanış şeklini edebî bir dille ortaya koyan eserler olarak görülmektedir.

Türk-İslâm kültüründe bayramlar önemli bir yer tutar. Bilindiği üzere İslâm dininde iki bayram mevcuttur: Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı. Bayramlarda halk neşe içindedir. Özellikle Ramazan Bayramı'nda; bir aylık oruç tutmanın ve bazı katı kurallara riayet etmenin verdiği sorumluluğu sırtından atan halk, sevinçli ve coşkulu bir hâl alır. Halk, sevinç ve coşkusunu bazı yollarla açığa vurur. Bunlar: bayram ziyafetleri, bayram ziyaretleri ve bayram eğlenceleridir. Şiiri; Osmanlı cemiyet hayatının, özellikle de İstanbul cemiyet hayatının vazgeçilmez bir parçası olarak gördüğümüzde bayram toplantılarında şiirin kaside şeklinin bir türü olan ıydiyyenin de halk arasında yaygınlaşmasının nedenini anlamış oluruz. Bayram kasideleri olarak adlandırabileceğimiz ıydiyyelerde bayramın değeri ve toplumun bayramda aldığı hâllerin anlatıldığı görülmektedir. Bunlara ek olarak ıydiyyelerin baharın gelişine yönelik yazıldığı bilgisi de mevcuttur.[80] Tüm bunları dikkate aldığımızda; ıydiyyeler, bir edebî tür olmanın yanında bir sosyolojik kaynak olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Klasik Türk edebiyatında ıydiyye yazma geleneğinin kesin olarak ne zaman başladığı bilinmektedir. Yapılan bazı araştırmacılar sonucunda 15. yüzyılda yazılmaya başlandığı sonucuna varılmıştır. Bayram edebiyatı geleneği 15. yüzyıldan, 19. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür. [81] Divan edebiyatında ıydiyye yazan şairler arasında sayılanlardan bazıları: Necati Bey, Hayalî Bey, Şeyhülislâm Yahya, Nev'î, Fehim-i Kadîm, Nef'î, Nâbi, Nedim, Sâmî, Çelebizâde Âsım, Haşmet, Sünbülzâde Vehbi, Enderlu Fâzıl, Keçecizâde İzzet Molla, Ziver Paşa, Mehmed Emin Hilmi.[82]

Bosnalı Alâeddin Sâbit, divanında üç adet ıydiyyeye yer vermiştir. Bu ıydiyyelerden biri Kazasker Mehmet Efendi'ye, biri Sadrazam Mehmet Paşa'ya sunulmuş, bir diğerinin de bir kişiye sunulup sunulmadığı konusunda bilgi yoktur. Sâbit'in ıydiyyelerinde genellikle coşkulu bir hava sezilmektedir. Çünkü bayram, insanların genellikle şad ve mesut oldukları bir zaman dilimidir. Sâbit, ıydiyyelerinde bayramın bolluk, bereket, rahmet ve sevinç verici olduğunu vurgulamıştır. Bolluk, bereket ve sevincin zirve yaptığı bir zaman olan bayramda şehrin aldığı vaziyeti de

---

[80] Rıdvan Canım, age, s. 92.
[81] Aysun Sungurhan, Klasik Türk Edebiyatında Îdiyye/Bayram Şiirleri, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), s. 13.
[82] Rıdvan Canım, age, s. 91.

çeşitli söz oyunları ve mizahla ele almıştır. Şairin bayram tasvirleri içinde bayramlaşmalar, ziyafetler, eğlence yerleri, saray ve çevresindeki bayram etkinlikleri, âşıkların bayramdaki hâlleri, çocukların bayramdaki hâlleri yer almaktadır. Bu bayram tasvirlerinde teşbih, telmih ve istiare gibi sanatlara sıklıkla başvurulmuştur. Divan edebiyatında söz sanatlarının kullanımında sıklıkla başvurulan tarihî olaylara ve şahıslara telmihler; gök cisimlerinin kişileştirilmesi ve istiarelerde kullanılması gibi söz ustalıkları kullanılmıştır. Şair, ıydiyyelerini her kasidede olması gerektiği gibi dua ile bitirmiştir. Bu dualarda bayramın mübarek olması, dua edilen kişinin günlerinin hepsinin bayram günleri gibi olması ve bahtının açık olması dilenmiştir.

3. BÖLÜM:

3.1. KASİDELERİN İNCELENMESİ

3.1.1. Mirâciyye

Bosnalı Alâeddin Sâbit'in Hz. Peygamber'in miraç hadisesini anlattığı bu kaside aruzun (Mefâîlûn/Mefâîlûn/Mefâîlûn/Mefâîlûn) kalıbıyla yazılmıştır:

Hoşâ ferḫunde-aḫter leyle-i mümtâz ü müsteṡnâ
Ki'unvân-ı berât-ı ḳadridür ser-sûre-i İsrâ (K.1/1)

Şair, bu beyitte İsrâ suresindeki Miraç Gecesi ile ilgili olan ayete telmihte bulunmuş ve bu gecenin değerini ifade etmiştir. İsrâ suresinde Miraç Gecesi hakkındaki ayet şöyledir: "Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Hz. Peygamber'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir."[83] Bu ayet, Miraç Gecesi'nin hoş ve müstesna bir gece olmasının senedi olarak gösterilmiştir.

Şafaḳ-rûy-ı 'arûs-ı mihre bir gülgûn tutuḳ aṣdı
Kevâkib ṣaçıvirdi bî- nihâyet gevher-i yektâ (K.1/2)

Bu beyitte, Miraç Gecesi'nin başlangıcı latif tabirler kullanılarak anlatılmıştır. Bu gecenin başlangıcında yıldızların güneşin önüne gül renkli bir perde asarak göğe sonsuz ve eşsiz mücevherler saçtıkları söylenmiştir. Çünkü o kutlu gecede Hz. Peygamber göklere misafir olacaktır. Yıldızlar kutlu misafiri ağırlamak için hazırlık yapmaktadır.

Degül cirm-i ḳamer pür-cûş olup baḥr-ı siyâh-ı şâm
Bir altun pullı mâhî ṭaşra atdı mevce-i deryâ (K.1/3)

Hz. Peygamber'in gökleri şereflendireceği o zamanda, kara bir denize benzetilen gece, sadece ayı değil, coşkuyla altın pullu bir balığı da dalgalarıyla dışarı atmıştır. Şair, bu benzetmeleriyle semanın karanlık derinliklerini bir denize ve bu denizden çıkan

---

[83] İsrâ Suresi, 1. (Çalışmadaki tüm âyet mealleri http://kuran.diyanet.gov.tr/ adlı internet sitesinden alınmıştır.)

parlak ayı da altın pullu bir balığa benzetmiştir. Çünkü ay, o gece her zamanki parlaklığından farklı olarak bir başka güzel görünmüştür. Bir önceki beyitte geçen yıldızların göğü süslemesi olayı, burada bir adım daha ileri götürülmüştür.

Nihân itdükde ṭōb-ı âfitâbı möhre-bâz-ı çarḫ

Çıḳardı ḥoḳḳasından ṣad hezârân beyże-i beyżâ (K.1/4)

Bu beyitte göğün cilası olarak nitelendirilen ayın, güneşin ışıklarını gizledikten sonra bembeyaz mübarek ışıklar saçtığı ifade edilmiştir. Hz. Peygamber'in arşın misafiri olacağı o gece, onun geçiş yolu olan sema çeşitli güzelliklerle süslenmiştir. Şair, tüm kâinatın Hz. Peygamber'e gösterdiği hürmete vurgu yapmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber âlemlerin yaratılış vesilesidir.

Zemâne giydi nârenci ḳabâ-yı zer-nigâr üzre

Cevâhir dügmelerle bir çiçekli 'anberîn ḫârâ (K.1/5)

Şair, Miraç Gecesi'ndeki göğün tasvirlerine devam etmektedir. Şairin söylediğine göre o gece, gökteki varlıklar üzerlerine ziynetlerle süslenmiş, güzel kokular sürülmüş elbiseler giymiştir. Çünkü kutlu misafiri şanına yaraşır şekilde karşılamak gerekmektedir.

Yitürdi gevher-i raḫşân-ı mihri ẓulmet-i şebde

N'ola mûmlar yaḳup anı ararsa ḫâce-i dünyâ (K.1/6)

Bu beyitte, dünyanın efendisi olan Hz. Peygamber'in nurunun güneşin parlaklığını bastırdığı ve güneşin o nur karşısında kaybolup mumla aranacak kadar küçüldüğü ifade edilmiştir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber o kadar mübarektir ki onun nuru güneşi söndürecek kadar güçlüdür.

Kevâkib ṣanma kim pervânelerdür almış eṭrafın

Yaḳınca mâh şem-i pür-fürûġ-ı ṭarem-i vâlâ (K.1/7)

Şair, Miraç Gecesi'ndeki gökyüzünün tasvirini yapmaya klasik edebiyatımızda sıkça kullanılan ateş ve pervane sembollerine yer vererek devam etmiştir. O gece ay,

fazlaca ışık saçan bir muma, yıldızlar ise mumun saçtığı ışığa doğru uçan pervanelere benzetilmiştir. Hz. Peygamber'in semayı şereflendireceği o gece aşk ve şevkten kendilerinden geçen yıldızlar, pervaneler gibi ateşe doğru uçmaktadırlar; bu aşktan dolayı canlarını feda etmektedirler. Onlar artık yıldız değil, gözleri aşktan kör olmuş âşıklardır.

Yed-i tesḫîre almış kişver-i Keyḫüsrev-i rûzî

İder mûm şenligin Efrâsiyâb-ı leyle-i ẓulmâ (K.1/8)

Bosnalı Alâeddin Sâbit, Miraç Gecesi'nde göğün ahvâlini tasvir ederken klasik edebiyatımızda sıkça başvurulan Şehnâme kahramanlarına atıf yapma geleneğine uymuştur. Bu durum şairin başka kasidelerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Miraç Gecesi'ndeki gökyüzünün görüntüsü, Efrasiyâb'ı ele geçiren Keyhüsrev'in ülkesinde yapılan mum şenliğine, bir nevi fener alayına benzetilmiştir. Beyitin muhtevasını iyice anlayabilmek için ismi zikrolunan bu kahramanlar hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Hüsrev ile ilgili genel bilgiler, Şehnâme kahramanlarından Keyhüsrev tarafında şöyle aktarılmıştır: "Hüsrev doğup büyüdükten sonra İran'a gelmiş ve İran tahtına oturmuştur. Amacı Siyâvûş'un intikamını almaktır. Bu sebeple Efrasiyâb'la pek çok kez savaşır. Bu savaşların hepsinde Rüstem'in de olağanüstü yardımlarıyla Efrasiyâb'ı öldüren de odur."[84] Efrasiyâb'ın kadim Türk hakanı Alper Tunga olduğu bilgileri mevcuttur. Bu bilgiler ışığında Keyhüsrev'in Efrasiyâb'ı esir etmesinin Fars ülkesinde ne derece büyük sevinç kaynağı olduğunu anlamaktayız. Şairin hayal dünyasına göre, Hz. Peygamber'in arşa yolculuğa çıktığı Miraç Gecesi'nde gökyüzünde o denli bir sevinç ve ışık şöleni yaşanmıştır.

Meger kim maġribî-i dehr şaḳḳü'l-'arżı şâm itdi

Ki ẓâhir oldı bunca şeb-çerâġ-ı kevkeb-i ġarrâ (K.1/9)

Bu beyitte ise güneş battıktan sonra Hz. Peygamber için süslenip ziynetler takınan, sevinç ve coşkudan pervaneler gibi dönen yıldızların göründüğü anlatılmaktadır.

[84] Bekir Şişman, Muhammet Kuzubaş, Şehname'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri, (Ötüken Neşriyat: İstanbul, 2012), s. 160.

Ne âteş-bâz ü çâpük-dest olur gerdûn ki encümden

Şerer-pâş âsümân-peymâ çiçekler eylemiş peydâ (K.1/10)

Şair, feleği eli çabuk, ateşe oynayan bir hokkabaza benzeterek onun yıldızlardan kıvılcımlar saçarak göğü ölçen çiçekler meydana getirdiğini söylemiştir. Göğün ışık helezonlarını da çiçeklere benzetmiş ve bu durumun Hz. Peygamber'in göğe yükseleceği için felek tarafından meydana getirildiğini ifade etmiştir.

O şebdür bir mu'anber-ṭurra müşgîn-gîsûvân âfet

O Şebdür bir siyeh ẖârâlı şûẖ-ı nâzenîn-sîmâ (K.1/19)

Miraç hadisesinin yaşandığı gece, saçları amber ve misk gibi güzel kokan bir güzele benzetilmiştir. O güzel, o mübarek gecede siyah giysiler giyinmiş ve nazenin simasını ortaya çıkarmıştır.

O şeb nûr-ı siyâhâ vâṣıl olmış sâlik-i Ḥaḳḳdur

N'ola ṣad şevḳ ile 'âşıḳlar anı eylese iḥyâ (K.1/20)

Hakk yolunda giden Hz. Peygamber siyah nura o gece erişmiştir. Bu nedenle Hakk âşıkları o geceyi derin muhabbetle ihya etseler bile yeterli değildir. Mübarek Miraç Gecesi'nde gökyüzünün karanlığı dahi nura benzetilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber o gece gökleri şereflendirecektir.

Degül şeb bir siyeh-çerde'Arab maḥbûbıdur şâmuñ

Ya Leylîdür ki ḥüsni Ḳays-ı çarẖı ḳıldı pür-sevdâ (K.1/21)

Bosnalı Alâeddin Sâbit, doğu kültürünün en meşhur âşıklarından olan Leyla ve Mecnun'a telmihte bulunmuş, mübarek Miraç Gecesi ile ilgili tasvirlerini onlar vasıtasıyla yapmıştır. Bu kutlu gece, esmerliği ve güzelliği dolayısıyla Leyla'ya benzetilmiştir. Bu güzelliğin etrafında dönen felek ise Leyla'nın aşığı Kays'a yani Mecnun'a benzetilmiştir.

O şeb ẓabṭ itdiler târîh-i mi'râc-ı mu'allâyı

Midâd-ı müşg ile küttâb-ı dîvân- ẖâne-i ma'nâ (K.1/22)

Hz. Peygamber, işte böyle kutlu bir gecede miraç hadisesini yaşamıştır ve bu kutlu olayın tarihini mana divanhanesinin kâtipleri, misk kokulu mürekkeple not düşmüşlerdir.

O şeb Mevlâ ḥabîbin ḫâkdan ḳaldurdı ref itdi

O şeb oldı resûlüñ cilve-gâhı maṣ'ad-ı a'lâ (K.1/23)

O gece Mevlâ, habibi Hz. Peygamber'i göğe yükseltti. Hz. Peygamber'in yükseldiği o yer artık onun güzelliğini âleme gösterdiği yer oldu. Şair, Hz. Peygamber'in yükseldiği o makamın yüceliğine dikkat çekmiştir.

Ḥidîv-i çâr-bâlîn-i serîr-i ḳâbe ḳavseynî

Şeh-i fermân-revâ-yı taḫt-gâh-ı mülk-i ev ednâ (K.1/25)

Bu beyitle birlikte kasidenin methiye kısmına geçilmiştir. Daha önceki beyitlerde de Hz. Peygamber'in övgüsünü görmekteydik, fakat bu övgüler doğrudan değil, ima yoluylaydı. Bu kısımdan sonra Hz. Peygamber'in yüceliği doğrudan anlatılmaya başlanmıştır.

Hz. Peygamber Allah'a en yakın, iki yay uzaklığındaki tahtın veziridir. Hz. Peygamber dünya üzerindeki tüm diyarların ferman sahipleri olan şahların da şahıdır. Yani dünya üzerindeki insanların sultanları da Hz. Peygamber'in hükmü altındadır. Şair, Hz. Peygamber'in Allah'ın yarattığı her şeyin en üstünü olmasına değinmiştir.

Şeh-i ṭuġra-keş-i ḥükm-i şerîf-i lî-ma'allâhi

Ḫudâvend-i bülend-iḳbâl-i ṣâḥib-mesned-i vâlâ (K.1/26)

Hz. Peygamber, Allah'ın insanlara yolladığı emirlerin tuğra çekeni olarak nitelendirilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in görevi, insanlara Allah'ın buyruklarını tebliğ etmektir. Hz. Peygamber'in tuğra çeken bir görevliye benzetilmesi, onun kâinatın sultanı olan Allah'ın en yakınında olan peygamber olmasından dolayıdır.

Emîn-i Rabb-i'izzet ḫâzin-i gencîne-i raḥmet

Delîl-i râh-ı devlet reh-nümâ-yı Cennetü'l-Me'vâ (K.1/27)

Hz. Peygamber, rahmet hazinesinin sahibi olan Allah'ın eminidir. Doğru yolun ve Meva Cenneti'nin [85] rehberidir. Bu ifadelerle Hz. Peygamber'in Allah'ın kullarına doğru yolu göstermesine ve cennete ulaşan yolda onlara rehberlik etmesine değinilmiştir.

Resûl-ı ḳâdir-i muṭlaḳ şefî-i aḳdem ü esbaḳ

Ḥabîb-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ maḥrem-i esrâr-ı mâ-evḥâ (K.1/28)

Hz. Muhammed, mutlak güç sahibi olan Allah'ın resulüdür; kendisinden önce gelenlerin şefaatçisi, Allah'ın da en sevgili kuludur. Allah, ona gizli sırlarını açıklamıştır. Bu ifadeler yoluyla Hz. Peygamber'in Allah'a en yakın kul ve nebi olduğunu anlamaktayız.

İmâm-ı ṣâḥibü'l-Kevs̱er ḫaṭîb-i lâ-mekân-minber

Emân-ı dehşet-i maḥşer zamân-ı raḥmet-i Mevlâ (K.1/29)

Beyitin muhtevasına baktığımızda Hz. Peygamber'in şefaat özelliğine vurgu yapıldığını görmemiz mümkündür. Şair, Hz. Peygamber'in Kevser suyunun sahibi olan Allah'ın insanlara tayin ettiği lider olduğundan söz etmiştir. O, mekânsız her kürsünün sahibidir. Cenâb-ı Hakk'ın mahşer günü dehşetinde kullarına ulaşan rahmetinin tecellisidir.

Resûl-i müctebâ Aḥmed nebiy-yi efḍal ü emced

Ḥabîb-i Ḥaḳḳ Muḥammed tâc-dâr-ı efser-i Tâ-hâ (K.1/30)

Şair, Hz. Peygamber'in "Ahmed" ismini kullanarak onun en büyük ve en şerefli peygamber olduğunu ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in Allah'ın gizli sırlarının tacını giydiğine ve yine Allah'ın en sevgilisi olduğuna vurgu yapmıştır. "Tâ-hâ" ifadesiyle de hurûf-ı mukattaa olarak isimlendirilen ve anlamı Allah ile Hz. Peygamber arasında gizli olduğu söylenen Kur'ân-ı Kerim'de geçen yâ-sin, elif-lam-mim gibi harflere değinilmiştir.

[85] "Cennet-ül Me'va: Cennetin bir makamının ismi." Abdullah Yeğin, age, s. 421.

O şâhinşâh-ı fermân-rân-ı evreng-i risâlet kim

Nigîn-i ḥükmünüñ altındadur dünyā ve Mâfihâ (K.1/31)

Dünya ve onun içinde barınan her şey, peygamberlik tahtında oturan Hz. Peygamber'in hükümlerinin mührü altındadır. Hz. Peygamber, Allah'ın en yüce peygamberidir ve Allah'ın hükümlerini dünyada uygulayan en büyük sultandır.

O şeh kim naṣṣ-ı mâzâġe'l-baṣardur sürme-i çeşmi

O sulṭân kim le-'amrükdür serinde tâc-ı ḳadr-efzâ (K.1/32)

Hz. Peygamber'in gözünün sürmesi ve başındaki peygamberlik tacı onun üstünlüğünün kesin kanıtıdır. Hz. Peygamber güzelliği ve risalet vazifesi dolayısıyla övülmüş ve onun şeksiz şüphesiz yaratılanların en şereflisi olduğuna vurgu yapılmıştır.

Dehânı dürc-i gevher-dâne-i esrâr-ı ḳuddûsî

Zebânı ṭûṭî-i mu'ciz-byân-ı râz-ı evḥaynâ (K.1/33)

Onun mübarek ağzı kutsal sırların mücevherlerinin kutusudur. Onun sözleri sırları mucizevî bir şekilde ifşa eder. Çünkü Hz. Peygamber, Allah tarafından insanlara hak yolun sırlarını açıklamak için gönderilmiştir. Bu nedenle onun ağzından çıkan her söz mücevher mahiyetindedir.

Cemâli maṭlâ'ü'l-ışrâḳ-ı nûr-r mihr-i ġarrâyî

Cebîni maşrıḳü'l-envâr-ı şems-i bürc-i istis̱nâ (K.1/34)

Hz. Peygamber'in güzel yüzü, parlak güneşin doğduğu yerdir. Onun alnı, parlak gök cisimlerinin ışığının doğduğu yerdir. Bu ifadeler Hz. Peygamber'in nurlu ve güzel yüzünü anlatmaktadır. Hz. Peygamber'in yüzünün parlaklığı gökteki parlak cisimlerin ışık kaynağıdır.

Söyündürdi ocağın dûde-i âteş-perestânuñ

Olup kül öksüzü düşdi rivâḳ-ı ġurfe-i Kisrâ (K.1/38)

Bu beyitle birlikte Hz. Peygamber'in dünyayı şereflendirdikleri gece olan bazı olaylar anlatılmaya başlanmıştır. Bunlardan ikisi bu beyitin muhtevasındadır.

Hz. Peygamber doğduğu gece ateşe tapan Mecûsilerin ateşinin söndüğüne ve Kisrâ[86] sarayının çatısının yıkıldığına telmihte bulunulmuştur.

Cemî'ân millet-i küfrüñ büti şındı bi-ḥamdi'llah

Dü-nîm oldı meger mıḳrâṣ-ı lâdan zehre-i 'Uzzâ (K.1/39)

Şair, Hz. Peygamber'in doğduğu o gecede putlar kırıldığı için Allah'a hamd etmektedir. Bu hadiseyle beraber putların hiçbir gücünün olmadığının anlaşıldığı vurgulanmaktadır. Allah'ın yolladığı peygamberin güzelliği, o gece küfrün önemli sembollerini darmadağın etmiştir.

Ṣafâ-yı meşrebin gördükde ol ser-çeşme-i nûruñ

Ḥicâbından zemîne geçdi oldı Sâve nâ-peydâ (K.1/40)

Hz. Peygamber'in doğduğu gecede Sâve gölü, nur çeşmesinin başı Hz. Peygamber'i görünce utancından yerin dibine geçtiği ifade edilmiştir. Dinî kaynaklarda Sâve gölünün Hz. Peygamber'in doğduğu gece kuruduğu aktarılmaktadır. Şair bu durumu Sâve gölünü utancından yerin dibine giren bir kişiye benzetmiştir. Şairin teşhis sanatını kullandığı görülmektedir.

Kemâl-i dehşetinden başına şeyṭânlar üşdi

O şeb İblîsden 'ayyûḳa çıḳdı âh ü vâveylâ (K.1/41)

Hz. Peygamber'in dünyayı şereflendirdiği o gece, İblis'in ah ve feryatları ayyuka çıktığından diğer şeytanlar onun başına üşüşmüştür. İnsanları batıldan alıkoyacak olan kutlu peygamber dünyaya geldiği için İblis acı çekmektedir.

Mülûk-ı rub'-ı meskûn lâl olup ḳaldı tekellümden

Nübüvvet ẖatemi mühr urdı şehler ağzına gûyâ (K.1/43)

Hz. Peygamber'in peygamberlik mührü sanki ağızlarına mühür vurmuşçasına dünyanın meskûn olunan parçalarındaki hükümdarlar lâl olup kalmıştır. Bu beyitin

[86]"Eski İran Padişahının namı." Abdullah Yeğin, age, s. 341.

muhtevasında Hz. Peygamber'in dünyanın gerçek sultanı olması yatmaktadır. Dünyanın diğer hükümdarları onun yanında aciz kalmışlardır.

Yarıldı zehre-i meh bîm-i tîgından dü-nîm oldı
O dem kim hançer-i engüşti ile eyledi îmâ (K.1/45)

Şair, Hz. Peygamber'in ayı ikiye böldüğü mucizeye telmihte bulunmuştur. Ayın ikiye bölünmesini Hz. Peygamber'in kudreti karşısında dayanamamasına bağlamıştır.

N'ola bî-sâye olsa serv-i ḳadd-i Sidre-bâlâsı
Anuñ ẓıllın daḫi Mevlâ düşürmez ḫake ta'zîmâ (K.1/46)

'Aceb mi şeş-cihât-ı kevni görse çâr-cânibden
O çeşm-i cân-ı 'âlem dîde-i nûr idi ser-tâ-pâ (K.1/47)

N'ola bir pâre ebri başı üzre sâye-bân itse
Güneşden ṣaḳınur kendi ḥabîbin Ḥażret-i Mevlâ (K.1/48)

Hz. Peygamber'in Allah'ın izniyle bir bulut tarafından güneşten korunmasına telmihte bulunulmuş ve Hz. Peygamber'in Allah katındaki değerine vurgu yapılmıştır. Beyitte geçen "Sidre", sözlükte: "Mahlûkat ilminin ve amelinin kendisinde nihayet bulup, kevn âlemini hududlandıran bir işaret. Yedinci kat gökte olduğu rivayet edilen ve Peygamberimiz Aleyhisselatu Vesselamın vâsıl olduğu en son makam"[87] diye geçmektedir. Bu ifadeyle Hz. Peygamber'in Allah katındaki yüksek değerini anlamak mümkündür.

Ḫudâ ol serv-i mevzûn-ḳâmet-i âyîne-ruḫsâruñ
Yel esdürmezdi toz ḳondurmaz idi üstine aṣlâ (K.1/49)

Hz. Peygamber'in ayna gibi parlak yüzüne ve servi gibi boyuna Allah tarafından rüzgâr estirilmediğine, toz kondurulmadığına değinilmiştir.

[87] Abdullah Yeğin, age, s. 631.

‘Anâkib perde-i zenbûrı çekdi bâb-ı ġâr üzre

N’ola görmezse çeşm-i düşmene bir aġ idi gûyâ (K.1/50)

Hz. Peygamber’in Mekke’den Medine’ye hicreti sırasında sığındığı Sevr mağarasının girişine Allah’ın izniyle örümcek ağı örülmesine telmihte bulunulmuştur. Mağaranın girişine örümcek ağı örüldüğü için müşriklerin Hz. Peygamber’i görememelerine değinilmiştir.

Cemâdât ü bahâyim ṣıdḳın iḳrâr itdi bi’l-cümle

Ḥaṣâ vü nâḳa vü âhû vü zi’b ü żabb ü ejderhâ (K.1/51)

Resûl-i Kibriyânuñ mu’cizâtın ‘add ne mümkindür

Ne rütbe ḫâme-i mu’ciz-beyânum eylese ıṭrâ (K.1/52)

Şair, genellikle çölde bulunan canlı ve cansız varlıkları saymış; canlı, cansız bütün mevcudatın Hz. Peygamber’in doğruluğunu ikrar ettiğini ifade etmiştir. Daha sonraki beyitte ise Hz. Peygamber’in mucizelerini saymanın imkân dâhilinde olmadığını ifade etmiştir. Sonra da O’nun rütbelerini keşke kalemim sayabilse, diye hayıflanmakta ve bu işi yapmanın büyük bir rütbe olacağını söylemektedir.

Çıḳup kürsî-i vâlâ-yı beyânâ râvî-i fikret

Biraz mi’râcınuñ tafṣîlin itsün şimdi icmâlâ (K.1/53)

Kasidenin bu beyitiyle beraber şair, Miraç hadisesini anlatmaya başlamak gerektiğini ifade etmiştir.

Ḥarîm-i Kâbe-i ‘ulyâda devletle sa’âdetle

Sarây-ı Ümmihânî idi ol şeb Ḥażrete me’vâ (K.1/54)

Miraç olayının gerçekleştiği gece Hz. Peygamber amcakızı olan Ümmühânî’nin evinde misafirdir. Şair, bu beyitte Ümmühânî’nin evinin Hz. Peygamber’e o gece saadetli bir sığınak olması dolayısıyla Mevâ Cennet’ine benzeterek tevriye sanatına

başvurmuştur. "Me'vâ" kelimesi hem sığınılacak yer anlamında hem de cennetin katlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.[88]

Gelüp nâ-geh berîd-i Rabb-i 'izzet Ḥażret-i Cibrîl

Didi ey bâ'iṣ-i îcâd-ı ṣun'-ı cümle-i eşyâ (K.1/55)

Şeref sahibi Allah'ın ulağı olan Cebrâil o gece ansızın gelerek Hz. Peygamber'e, "Ey varlıkların hepsinin yaratılış sebebi!" dedi. Şair, Cebrâil ile Hz. Peygamber arasında geçen konuşmayı anlatmaya başlamıştır.

Selâm itdi Cenâb-ı Kibriyâ tevḳîr ü 'izzetle

Saña bir raḫş-i Rıdvânî-çerâ-gâh eyledi ihdâ (K.1/56)

"Cenâb-ı Kibriya (Allah) hazretleri şeref ve hürmetle seni anarak selam etti. Rıdvân'ın çayırında otlanan atı sana hediye gönderdi." Şair, Cebrâil ve Hz. Peygamber arasında geçen konuşmaya devam etmektedir. Beyitte geçen Rıdvân, cennetin kapıcısı olan melek olarak aktarılmaktadır. Rıdvân'ın çayırı ya da merası sayılan yer ise cennettir. Cebrâil, Hz. Peygamber'e cennetten Burak isimli bineğin yollandığını anlatmaktadır.

Binüp gelsün ḥabîbim 'âlem-i lâhûtı seyr itsün

Ḳudûmından şeref bulsun feżâ-yı mülket-i kübrâ (K.1/57)

Bu beyitte Cenâb-ı Hakk'ın sözleri Cebrâil'in ağzından anlatılmaktadır. Allah, Hz. Peygamber'e gönderdiği haberde şöyle demiştir: "Habibim(en sevgilim) binip gelsin, ilahî âlemi seyretsin. Onun gelişinden ulu memleketin gökleri şeref bulsun." Şairin büyük "memleketin gökleri" sözünden kastı semanın derinlikleridir.

Ṭurup ol pâdişâh-ı tâc-dâr-ı taḫt-ı maḥbûbî

Süvâr oldı o raḫş-ı âsümân-peymâya bî-pervâ (K.1/58)

Bu sözlerle sevgili tahtının taç sahibi olan Hz. Peygamber'in gökleri kat eden ata korkusuzca bindiği anlatılmıştır.

---

[88] Abdullah Yeğin, age, s. 421.

‘Aceb raḫş idi ol raḫş-ı çerâ-gâh-ı feżâ-yı ḳuds

Cinân-ıṣṭabl ü meh-saṭl ü melek ḫüddâm ü ṣarṣar-pâ (K.1/59)

Hz. Peygamber’in süvar olduğu at; onun otlandığı yer kutsal gökler, ahırı cennetler, kovası ay, hizmetçileri melekler olan rüzgâr ayaklı bir attır. Bu sözlerle Hz. Peygamber’in miraç hadisesinin bir bölümünde bineği olan Burak’ın özelliklerine değinilmiştir.

Ḳamer-zeyn ü felek-bergüstvân ü âsümân-yancıḳ

S̱üreyyâ raḫt ü Cevzâ-teng ü meh-na’l ü şafaḳ-ḥınnâ (K.1/60)

Bu beyitte Hz. Peygamber’in bineği olan Burak’ın tasviri yapılmıştır. Bu tasvire bakıldığında Burak’ın, ay süslü, eyeri Süreyya yıldızı olan kınalı ve güzel bir güzel bir ata benzetildiğini görmekteyiz.

Sitâm-ı âfitâb-envârı pervîn-i sipihr-i nûr

Şikâl-i pây-ı ḫoş-reftârı zülf-i pür-ḫam-ı ḥavrâ (K.1/61)

Onun başındaki güneş ışığı gibi parlayan altından yapılmış başlığı ışıklı gökyüzünün Ülker’i, hoş yürüyüşlü ayağına bağlanan ip ise ahu gözlü kadınların zülfüdür. Bu tasvirlere baktığımızda şairin, Burak’ı çok süslü ve güzel bir ata olarak tasvir ettiğini görmekteyiz.

Geçer evvel ḳademde ablaḳ-ı fikr-i sebük-seyri

Varur bir ṭarfetü’l-ayn içre çarḫa nûr-ı çeşm-âsâ (K.1/63)

Hz. Peygamber’in o kutlu gecedeki bineği olan Burak’ın tasvirine devam edilmektedir. Bu defa onun ne kadar hızlı bir binek olduğuna değinilmiştir. Şairin söylediğine göre bu binek, ilk adımda istenilen yere vardığına, göz açıp kapayıncaya kadar göz alıcı nurunun göklere vardığına değinilmiştir.

Nüḫustîn ḫaṭvede Allahü ekber bu ne sür’atdür

İḳâmet-gâhı oldı ol imâmuñ Mescid-i Aḳṣâ (K.1/65)

Şair, kasidenin akışını hızlandırmış ve bu hızdan gelen coşkudan dolayı "Allahu ekber!" demiştir. O binek, o kadar hızlıdır ki ilk adımında Hz. Peygamber'i Mescid-i Aksâ'ya ulaştırmıştır.

Ṣaf-ı ervâḥ-ı pâk-i enbiyâya muḳtedâ oldı

O miḥrâb-ı muḳaddesde imâm-ı ṣâḥibü'l-fetvâ (K.1/66)

O mukaddes yerde hüküm sahibi olan Allah'ın imamı olan Hz. Peygamber, nebilerin pak ruhlarının safına imamlık yaptı. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber'in miraç hadisesinin gerçekleştiği gece, göğe yükselmeden önce kendisinden önce gelmiş olan peygamberlere Mescid-i Aksâ'da imamlık yaptığı anlatılmaktadır.

Burâḳ-ı berḳ-reftâr ile gitdi eve-i a'lâya

Götürdi gûyiyâ bâd-ı ṣabâ bir ġonca-ı ra'nâ (K.1/71)

Şair, Hz. Peygamber'in yüksek makama şimşek gibi giden Burak ile gittiğini bildirmiş ve bu gidişin sabah rüzgârında güzel bir goncanın uçuşuna benzetmiştir. Şair, daha önceki beyitlerde anlattığı bineğin ismini burada zikretmiştir. Bu binek Hz. Peygamber'i Sidre'ye kadar görürecek olan Burak'tır. Burak dinî kaynaklarımızda Allah'ın peygamberlerinin hizmetine sunduğu binek olarak karşımıza çıkar.

Burâḳı ol sürûş-ı raḥmete beñzer ki 'izzetle

Alup bir ruḥ-ı pâki ḳıldı 'azm-i Cennetü'l-Me'vâ (K.1/72)

Hz. Peygamber'in bineği olan Burak bir rahmet meleğine benzetilmiştir. Çünkü pak ruhlu süvarisi Hz. Peygamber'i şerefle Mevâ Cenneti'ne taşımıştır. Daha önce Mevâ'nın cennetin bir katı olduğunu ifade etmiştik. Burak, Hz. Peygamber'i o güzel makama şanına yaraşır bir şekilde ulaştırmıştır.

Felekde kehkeşân ẓann itme ol sulṭân-ı ẕî-şânuñ

Yolında ḳum döşetdi sâkinân-ı 'âlem-i bâlâ (K.1/73)

Şair, kasideyi dinleyenlere, "Sakın gökyüzünde gördüklerinizi Samanyolu sanmayın! Onlar, Cenâb-ı Hakk'ın yoluna gök sakinlerinin döşettiği kumlardır." diye

seslenmektedir. Bu ifadelerle gökyüzünde ufak tefek görünen milyonlarca parlak yıldızın Hz. Peygamber'in Allah'a ulaşacağı yola dökülen kum tanecikleri olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda hüsn-i talil sanatı kullanıldığı görmekteyiz.

Muḳaddem menzile gitmiş bir altun ṭoblı ṭûġıdur

O raḫşân kevkeb-i dünbâle-dâr-ı âsümân-pîrâ (K.1/74)

Göğü süsleyen parlak kuyruklu yıldız artık yıldızlıktan çıkıp yüksek ve üstün bir yere gitmiş; Hz. Peygamber'in altın toplu tuğu olmuştur. Göğün yüksek yerlerindeki kuyruklu yıldız, bir tuğa benzetilmiş ve onun Hz. Peygamber'in artık göklerde olduğunu gösteren bir tuğ olduğu ifade edilmiştir. Beyitteki bu ifadeler hüsn-i talil sanatının kullanıldığının açık bir göstergesidir.

Bu beyitten (K.1/84) beyite kadar olan beyitlerde gök cisimlerinin Hz. Peygamber göğe çıktığı için kendi aralarında yaptıkları anlatılmaktadır. Bu anlatımlarda teşbih, hüsn-i talil, teşhis gibi söz sanatları oldukça yoğun kullanılmıştır. Beyitlerde gök cisimleri anlatılırken onların astronomideki bazı özellikleri kullanılmış ve kasidenin sanatlı söyleyişi bu yolla sürdürülmüştür. Hz. Peygamber'in gökleri şereflendirdiği o gece bahsini etiğimiz gök cisimleri -Zühre, Müşteri, Zuhal ve yıldızlar- bir başka heyecan ve telaş içindedirler.

Sa'âdetle firâz-ı ṣandalî-i kürsiye çıḳdı

Şeh-i ṣâḥib-ḳırânı-paytaḫt-ı mülk-i istiġnâ (K.1/84)

Artık, zenginlik mülkünün başşehrinin daima üstün olan şahı Hz. Peygamber saadetle makamına ulaşmıştır. Hz. Peygamber'in makamı Allah'a en yakın olan makamdır. Uzun menzilli kısa bir yolculuktan sonra Hz. Peygamber'in Allah'ın yüce makamına yaklaştığını bu beyit vasıtasıyla anlamaktayız.

Yolında aṭlas-ı 'arş-ı mu'allâ oldı pây-endâz

Ayaġına yüzin sürmekle buldı rütbe-i 'ulyâ (K.1/85)

Hz. Peygamber arşa ulaşınca ayağının altına atlas kumaş serilmiş ve kumaş Hz. Peygamber'in mübarek ayağına yüz sürmekle birlikte yücelik makamına ulaşmıştır. Klasik edebiyatımızın önemli sembollerinden olan ayağa yüz sürme durumu, bu beyitte

karşımıza çıkmaktadır. Sevgilinin ayağının tozuna yüz sürmek âşık için bir makam yükselmesi sayılmaktadır. Bu nedenle şair, atlas kumaşın Hz. Peygamber'in ayağının altına serilmesiyle ulvî bir makam kazandığını söylemektedir.

Maḳâm-ı Sidreye geldükde ḳaldı ṭâ'ir-i ḳudsî

Meger kim sedd-i reh oldı aña nass ü mâ-minnâ (K.1/86)

Sidre makamına gelince "Tâ'ir-i kudsî" olarak nitelendirilen Cebrâil, daha ileri gidemedi. Çünkü o makam sadece âlemlerin yaratılış vesilesi olan Hz. Peygamber'in gidebileceği bir makamdır.

Burâḳ-ı âsümân-peymâ da ḳaldı türk-tâzından

Degül zîrâ atı oynaġı ol ṣaḥrâ-yı bî-hem-tâ (K.1/87)

Göğü adımlarıyla ölçen Burak da o makamda hızlı gidişinden geri kaldı. Çünkü o yer yani Sidre, onun çayırı (at oynağı) değildi. Bu ifadeyle de yaratılanlar içinde Sidre makamına sadece Hz. Peygamber'in girebileceği vurgulanmıştır.

O dem 'izâz ile Refref gelüp ḫiẕmet yanaşdurdı

Felek gibi o mihr-i ḥüsne itdi sînesin me'vâ (K.1/88)

Cebrâil ve Burak'ın geride kaldığı o an, hürmet gösteren bir tavırla Refref geldi ve felek gibi o da güzellik güneşine sinesini mesken eyledi. Hz. Peygamber'in Sidre makamında binek değiştirdiğini görmekteyiz. Refref, "İnce yumuşak kumaş, bir çeşit döşek. Peygamberimizin Miraç Gecesi'nde Sidretü'l Müntehâ'dan Kürsî'ye dek üzerinde oturup gittiği yeşil yaygının adı"[89] diye nitelendirilmiştir. Refref, gökyüzünün Hz. Peygamber'i saygı ve hürmetle ağırladığı gibi o da kendi sinesini Hz. Peygamber'e mesken ederek aynı şekilde bu kutlu misafiri ağırlamıştır.

Anuñla ṣad hezârân perde geçdi nûr ü ẓulmetden

Ḳalup Refref de âḫir gitdi Aḥmet yeke vü tenhâ (K.1/89)

---

[89]İskender Pala, age, s. 375.

Hz. Peygamber, Refref ile binlerce aydınlık ve karanlık perde geçtikten sonra Refref de geride kalarak Hz. Peygamber, geldikleri makamda yalnız kalmıştır. Artık beklenen an gelmiştir.

İrişdi bir yere kim şeş-cihet yoḳ çâr-‘unṣur yoḳ

Zemîn ü âsümân nâ-bûd ü’arş ü ferş nâ-peydâ (K.1/90)

O makamda yeryüzü ve gökyüzüne ait hiçbir şey yoktur. Artık Hz. Peygamber’in ulaştığı yerde ne altı yön ne de dört unsur kalmıştır. Bu beyitte Hz. Peygamber’in ulaştığı yerin ulviyetine vurgu yapılmamaktadır. O mekânda Hz. Peygamber’den başka hiçbir yaratılmış kalmamıştır.

Ne evvel var ne âḫir bir ġarîb ‘âlemdür ol ‘âlem

Lisân ü sem’ ü nuṭḳ u’aḳl ü fehmüñ nâmı yoḳ ḳaṭ’â (K.1/91)

Sâbit, Hz. Peygamber’in ulaştığı son makamı anlatmaya devam etmektedir. Orada ne evvel ne âhir vardır. Orası insan aklının alamayacağı bir âlemdir. O mekânda ne duyma, ne konuşma, ne anlayış ne de akıl vardır. Şair, o yüce makamın tasvirini bu sözlerle yaparak o makamın, insan aklını donduran bir özellikte olduğunu vurgulamıştır. Şair, miraç hadisesinin daha iyi anlaşılması için Hz. Peygamber’în ulaştığı mekânın özelliklerini saymaktadır.

Ḫiṭâb-ı müsteṭâb-ı üdn-i mini vârid olduḳça

Geçerdi her ḳademde ṣad hezârân ‘arṣa-ı pehnâ (K.1/92)

Bu ḥâletle duḫûl itdi ḥarîm-i ḳâbe ḳavseyne

Olup ser-menzili ol ḳadd-i tirüñ ḳurb-ı ev ednâ (K.1/93)

Ok gibi endam sahibi olan Hz. Peygamber güzel bir sesle çağırıldığı zaman, bir adımda yüz binlerce geniş mekânı geçmiş, bu halde o kutsal makama iki yay boyu mesafe kalana kadar yaklaşmıştır.

Cenâb-ı Aḥmed-i mürsel ṣımâḫ-ı gûş-ı cân ile

Kelâm-ı ‘izzet-i bî-kemm ü keyfi eyledi ışġâ (K.1/94)

Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş Ahmed isimli Hz. Peygamber, can kulağıyla noksansız güzel sözü dinlemiş ve kabul etmiştir. Artık Cenâb-ı Hakk, Resul'ü ile doğrudan konuşmuştur. Şairin dediği gibi orada olanlar insanın aklının almayacağı biçimdedir.

O bezm-i pür-ṣafâda çoḳ sû'âl ü çoḳ cevâb oldı

Tekellüm bî-ḥurûf ü bî-ṣadâ vü ṣavt idi ammâ (K.1/95)

O makamdaki konuşmalar sessiz ve harfsiz olsa da orada çok soru ve cevap olmuştur. Şair, o makamdaki konuşmaların dünyadaki gibi olmadığını ifade etmiştir. Orada ne olup bittiğini bilmek biz sıradan insanlar için imkânsızdır.

Mezâyâ-yı suḫen nâz ü niyâz-ı 'ışḳ idi cümle

Me'âl-i güft ü gû râz-ı maḥabbet idi ser-tâ-pâ (K.1/96)

O makamda konuşulanlar aşk ve yakarış sözlerdir. O sözler baştan ayağa aşk sırlarını barındırmakdır. Beyitte bahsedilen aşk, Allah ile Hz. Peygamber arasında olan ilahi aşktır. Cenâb-ı Hakk ile Hz. Peygamber arasındaki muhabbet kimselerin anlayamayacağı sırlarla doludur. Âlemlerin Rabb'i ve O'nun peygamberi insanların anlayamayacağı manevi sırları paylaşmaktadırlar.

Bilinmez ḥâṣılı añlanmaz ol ṣoḥbet ne ṣoḥbetdür

O ṣoḥbetden ne mümkin 'aḳl ide bir behre istîfâ (K.1/97)

O makamda geçen sohbetin nasıl olduğu bilinmez, akıl o sohbetten bir pay çıkaramaz. Şairin sözünü ettiği Allah ile Hz. Peygamber arasında geçen sohbete kimsenin aklı ermez. Çünkü sözü edilen bu sohbet ulvî bir sohbettir.

Bulup maḳṣûd-ı mâ-fi'l-bâlini yâ-hû diyüp âḫir

Nüzûl itdi zemîne âyet-i raḥmet idi Ḥaḳḳâ (K.1/98)

Hz. Peygamber gönlündeki isteğini bulduktan sonra "Yâ-hû" deyip yeryüzüne inmiştir. O, Hakk'ın insanlara bir rahmet işaretiydi. Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber'in miraç hadisesi sonlanmıştır. Allah ile iki yay boyu mesafeden

konuşan -ki bu konuşma beşerî bir konuşma değil- Hz. Peygamber, gönlünden geçen isteklerini almış, tekrar yeryüzüne dönmüştür.

Getürdi ümmete ol żayf-ı mihmân-ḫâne-i ‘izzet

Żiyâfet-gâh-ı raḥmetden firâvân ni’met-i ‘uzmâ (K.1/99)

Birisi işte bismi’llah ile ḫams-i mübârekdür

O şeb ol pençe-i mühr-i nübüvvet eyledi ihdâ (K.1/100)

O, şeref misafirhanesinin misafiri olan Hz. Peygamber, rahmetin ziyafet mekânından muazzam bir nimeti ümmetine getirmiştir. Bu muazzam nimet, şüphesiz ki beş vakit namazdır.

Ḫudâvendâ şefîü’l-müznibînâ raḥmet eyle

Siyeh-rû bir ḳuluñdur S̱âbit-i âşüfte vü şeydâ (K.1/101)

Şair Sâbit, bu beyitle beraber miraç hadisesiyle alakalı anlatımını sonlandırıp kasidenin dua bölümüne giriş yapmıştır. Kendisinin kara yüzlü, günahkâr bir kul olduğunu söyleyen şair, yüce Allah’tan affını dilemiştir.

Esîr-i çâh-ı cürm ü ġûṭa-ḫâr-ı baḥr-ı ‘isyândur

Yed-i ṭûlâ-yı luṭfuñ ḳıl faḳîre ‘urvetü’l-vüs̱ḳâ (K.1/102)

Şair, yakarmaya devam etmektedir. Kendisinin günah kuyusunun esiri ve isyan denizine dalan biri olarak nitelendiren şair, Allah’ın lütfunun her yere uzanan elini yardıma çağırmaktadır. Şairin saydığı günahlar ancak Allah’ın affı ile silinecektir. Bu nedenle şair, Allah’ın cömertliğini belirtip ondan af dilemektedir.

Faḳîrüñdür ḳuluñdur ḥâline raḥm eyle sulṭânum

Ḫaṭâyâ-yı nihânın kâ’inâta eyleme ifşâ (K.1/103)

“Sultanım! Sâbit kulun zavallı ve çaresizdir; sen onun hâline merhamet eyle. Onun gizli hatalarını âleme beyan etme.” Şair bu ifadeyle Allah’a işledi günahları

bağışlaması için yalvarmaktadır. Allah, Settâr'dır. Bu nedenle şair Cenâb-ı Hakk'dan günahlarını kâinata ifşa etmemesini dilemektedir.

'Uyûbın gûşe-i dâmân-ı iḥsânuñla setr eyle

Ḳıyâmet 'arṣasında derd- mendi eyleme rüsvâ (K.1/104)

Bir önceki beyitte ifade edilen günahların örtülmesi ve affedilmesi isteği bu beyitte de devam etmektedir. Sâbit, kıyamet günüde rezil olmamak için Allah'a yalvarmaktadır.

Şefâ'at eylemezsen ḥâl ma'lûm-ı sa'âdetdür

'Uṣât-ı ehl-i maḥşer ben ḳuluñla eyler istihzâ (K.1/105)

Şair, bağışlanmak için yakarışlarına devam etmektedir. Cenâb-ı Hakk'a, eğer günahlarımı bağışlamazsan yüce zatına benim hâlim zaten malumdur, diye söylemiş ve mahşer yerindeki asileri kendisine güldürmemesi için Cenâb-ı Hakk'a yalvarmıştır. Asiler, Allah'a inanmayan ve ona şirk koşanlardır. Oysa Sâbit, Allah'a inanmış ama günaha bulaşmış bir kuldur. Bu nedenle şair, asilerle birlikte haşr olumak istememektedir. Eğer Allah, şairi affetmezse; asiler, iman etmiş olan Sâbit'in haline güleceklerdir. Bu durumu ifade eden şair, var gücüyle Allah'a yakarmaktadır.

Cenâb-ı Kibriyâdan cürmüm iósân eyle 'afv itdür

Sözüñ geçmez degül ey pâdişâh-ı âûret ü ma'nâ (K.1/106)

Ey suret ve mana âleminin padişahı olan Hz. Muhammed! Günahlarımı Cenâb-ı Hakk'a bağışlattır. Senin sözün o yüce makamda geçmez değil. Şair Sâbit, bu ifadeleriyle, Allah katında en makbul olan Hz. Peygamber'den günahlarının affı için yardım dilemektedir.

Bu ḫōd maḫfî degül ḫâk-i der-i devlet-me'âbuñdan

Ki erbâb-ı suḫen ümmid-i himmetle olur gûyâ (K.1/107)

Ḳaside virse bir sulṭâna şâ'ir luṭf ümid eyler

Sevindür bendeñi naḳd-i şefâ'atle Ḫudâvendâ (K.1/108)

Şair, bağışlanmak için bazı sebepler saymaktadır. Yazdığı bu kaside, şairin bağışlanması için aracı olacak sebeplerden biridir. Sâbit, bir şairin sultana kaside yazıp ondan caize beklemesini örnek göstererek yazdığı bu kasidenin caizesi olarak Allah'ın affına mazhar olmayı beklediğini, ifade etmiştir.

Nitekim ḫüsrev-i encüm-sipâh-ı kişver-i şâmuñ

İde çetr-i mu'anber şuḳḳa-i zerrînesin ber-pâ (K.1/109)

"Karanlık gece, akşam ordusunun yıldızlarının padişahının bu yazısını her daim güçlü eylesin." Bu ifadelerle şairin yazdığı kasidenin kalıcı olması için dua ettiğini anlamaktayız.

Ḫudâdan ravża-ı pür-nûruña her rûz u şeb olsun

Ṣalât-ı bî-ḥad ü ġâyet selâm-ı bî-'ad ü iḥṣa (K.1/110)

Şair, kasideyi Hz. Peygamber'e dua ederek sonlandırmıştır ve şöyle demiştir: "Cenâb-ı Hakk'dan senin nur dolu ravzana her gündüz ve her gece sayıyız salât ve selamlar olsun."

3.1.2. Na't-ı Şerîf

Hz. Peygamber'in övgüsünün yapıldığı bu kaside, aruzun (Mefâilün/Fe'ilâtün Mefâilün/Feilün) kalıbıyla yazılmıştır.

Gel ey göñül olalum dil-güşūd-ı çeşm-i şühūd

Yeter bu kūrî-i ẕüll ü hevân-ı būd ü ne-būd (K.2/1)

Şair, kasidenin ilk beyitinde gönlüne seslenerek dünyaya ait şeylerin kararttığı gözünü açmasını istemektedir. Açık gönül gözü, insanın gözünün göremediklerinin ötesini gören, Cenâb-ı Hakk'ın hikmetini, yüceliğini fark ederek insanın nefsinin tuzaklarına düşmeden doğru yolda ilerlemesine vesile olur. Şair burada, gönlünün nefsin tuzaklarından kurtularak doğruya, iyiye ve güzel olana ulaşmasını istemektedir.

Kasidenin ilk beyitine baktığımız zaman, şairin nefsanî arzulardan ve dünyevî meşgalelerden sıkıldığını; nefsanî arzularına dur diyemediğinden dolayı pişman olduğunu anlamaktayız. Bu pişmanlıktan dolayı kendi iç dünyasında gönlüyle konuşan şair, düştüğü duruma artık "Hayır!" demesi gerektiğinin farkına varmıştır.

Olup mütâbi'-i nefs-i daġel yeter ḳılduñ

Reh-i nişîb ü firâz-ı hevâyı pâ-fersūd (K.2/2)

Bu beyitte de nefsin insana verdiği zayıflık ve gaflete değinilmiştir. Nefsin inişli çıkışlı yollarını daim bir istekle adımlayan insan, asıl yaradılış gayesinden uzaklaşarak yanlış yola sapmıştır. Saptığı bu yanlış yolda bitmek tükenmek bilmeyen arzu ve isteklerine ulaşmak için durmaksızın yürümektedir. Şaire göre bu yol, yanlış yoldur ve artık bu yoldan vazgeçip doğru yolda yürümek gerekmektedir.

Nedür bu güm-rehî-i vâdî-i tama'-kârî

Nedür bu dağdaġa-i pîç ü tâb-ı nâ-âsūd (K.2/3)

Şairin "vâdî-i tama'-kârî" diyerek anlattığı yer, nefsin arzularının insanı boğduğu yer olan dünyadır. Şair yine gönlüne seslenmeye devam ederek, "Bu tamahkârlık vadisindeki yoldan şaşmışlığın nedir?" diye sormaktadır ve bu yoldan şaşmışlığın kendisine rahatsızlık verdiğini belirtmektedir.

Dünya, İslâm inancına göre insanın imtihan yeridir. Dünyada yapılan her şey ahirette ya mükâfat ya da ıstırap olarak insanın karşısına çıkacaktır. Nefsanî arzulara boyun eğmek, insanın bu imtihan dünyasından zararla çıkmasına neden olacaktır. Bu nedenle insan imtihan vadisinde nefsanî arzularına mümkün mertebe gem vurup doğru yol olan Cenâb-ı Hakk'ın yoluna yönelmelidir.

Şikeste âble-i pây-ı ṭalebden özge daḫi

Neyi müfîd ola bu herze tâzî-i bî-sūd (K.2/4)

Fayda sağlamayan Arapça -burada Arapçadan kasıt dil manasında değil, söz söylemek manasındadır- istek vadisinde yürürken kırılmış ayağı bükmekten başka bir işe yaramaz. Çünkü şair, daha önce nefsine karşı yenik düşmüştür. Bunları anlatmak şairin pişmanlığını artırmakta ve acısına acı katmaktadır.

Şair, söz konusu beyitte söylediği sözleri eleştirerek bu sözlerin kendi acısını artırmaktan başka bir işe yaramadığını ifade etmektedir. Başka bir anlamda, konuştukça yaraları deşilmektedir.

Dü-rūze ‘ömr ile pâ der-rikâb-ı rıḥlet iken

Nedür bu dâr ü dırâz ihtimâm-ı fikr-i ḳu’ūd (K.2/5)

Şaire göre bir imtihan olan dünya hayatı zaten kısadır. Geçici olan bu dünyada şair, hala faydasız işler peşinde koşmaktadır. Bu yüzden şair, kendi yaptıklarına bir anlam verememektedir. Hayat bir su misali akıp geçerken ömür günden güne kısalmaktadır. Bu kadar dar vakit varken insan hâlâ neden boş şeylerle uğraşarak zaman kaybetmektir.

Seni ẖaṭâ’ir-i kudse duẖuldan alıḳor

Bu dâm-gehde giriftârî-i dü-şâh-ı vücūd (K.2/6)

Şair, yine kendiyle konuşmaya devam ederek şöyle demektedir: “Bu tuzaklarla dolu olan yerde nefsin senin boynuna bir boyunduruk gibi geçmiş ve seni kutlu olan işlere ulaşmaktan alıkoyuyor.”

Bu beyitte dünya hayatının meşgaleleri, mal mülk hırsı, dünyevî hazlar, insanın doğruya ve güzele erişmesini engelleyen bir boyunduruğa benzetilmiştir. İnsan bu tuzaktan kurtulmadan doğru yola eremez ve varlığının gayesini yerine getiremez. Varlık gayesini, yerine getiremeyen insan ise daima acı çekmekle mükelleftir.

Vuzū’-ı ṭırâz-ı şirişk-i nedâmet ol idelüm

Ruẖ-ı niyâzı zemîn-sây-ı ẖak-dân-ı sücūd (K.2/7)

“Artık yeter! Nefsimize uyduğumuz için pişman olalım ve gözyaşı dökelim; yüzümüzü de dua ve secde ederek toprağa sürelim.” Şair, duyduğu pişmanlığı tam olarak dışa vurmuştur ve günahlarının bağışlanması için dua ve secde etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Kur’ân-ı Kerim’de tövbeden bahseden birçok ayet vardır. Bu ayetlerden bazıları şöyledir: “…derken, Âdem (vahy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabbine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti. Şüphesiz o, tövbeleri çok kabul edendir, çok bağışlayandır.”[90] “Ancak tövbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar (lanetlenmekten) kurtulmuşlardır. Çünkü

[90] Bakara Suresi, 37.

ben onların tövbelerini kabul ederim. Zira ben tövbeleri çok kabul edenim, çok merhamet edenim."[91]

Yukarıdaki ayetlerden de gördüğümüz üzere Allah tövbeleri kabul ettiğini ve merhametli olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun farkında olan Bosnalı Alâeddin Sâbit, günahlarının affı için Allah'a yalvarıp yakarması gerektiğini söylemiştir

Tamâm derd ile laḫt-ı dili müẕâb iderek

Dem oldı kim ola rîzân-ı eşk-i ḫūn-âlūd (K.2/8)

Bu beyitte şair, pişmanlıktan akıttığı gözyaşlarının gönlünü erittiğinden söz etmiştir. Şair, yaptıklarından o kadar pişmandır ki gözlerinden yaş yerine kanlar akmaktadır. Bu kanlı gözyaşları ise yere değil, şairin gönlüne akmıştır. Bu akış, şairin zayıf ve hasta olan gönlünü eritmeye yetmiştir. Bu beyitle şairin işlediği günahlardan duyduğu pişmanlığın ne kadar ciddi boyutlara eriştiğini görmekteyiz.

Ḥarîm-i ḳalbi bütân-ı hevâ yeter ḳıldı

Ḳumâme-i ves̱eniyyūn ü sūmenât-ı hünūd (K.2/9)

"Nefsanî isteklerinin putları senin kalp haremini Hindûların ve putperestlerin mabedi kıldı." Şair, bu duruma artık "Yeter!" demek gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü kalpte yalnızca Allah sevgisi bulunmalıdır.

Ṭapîde murġ-ı dili ḳayd-ı mâsîvâ dirler

Bir özge dâma düşürmiş hevâ-yı nefs-i 'anūd (K.2/10

"İnatçı nefsin arzuları dünyanın aldatıcı güzelliğine düşkün olan gönül kuşunu tuzağa düşürmüş." Bu beyitte nefsin arzularına kapılan insanın dünyanın aldatıcı güzelliğine kapılarak âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın yolundan saptığı ifade edilmektedir.

Beyitte kullanılan imgelere değinmek gerekirse, nefsanî arzular avcıya, dünya ve onun aldatıcı güzelliklerine aldanan insan da "gönül kuşu" metaforu ile ava benzetilmiştir.

---

[91] Bakara Suresi, 160.

Ne iḥtimâl-i rehâ ne ümîd-i âzâdî

Ne ḫod meṭâlib-i vârestegî-i dâm-ı ḳuyūd (K.2/11)

Bu beyitte bir önceki beyitteki avcı ve tuzak imgeleriyle anlatım devam etmektedir. Nefsinin arzularına yenik düşmüş olan şairin ne bu durumdan kurtulmasına imkân vardır ne de bu durumdan kurtulmak istemektedir.

Dilümde safsaṭa-i bî-me'âl-i ṭūl-ı emel

Serümde maġlata-i fikret-i ʿaḳâr ü nüḳūd (K.2/12)

Şair ahvâlini anlatmaya devam etmektedir. Şairin ahvâline baktığımızda dilinde hırs ve istek sözleri, zihninde ise mal mülk kaygısı vardır.

Ṣımâh-ı câna müsâvî gelür taḫayyürden

Ṣadâ-yı nevḥa-ı şîven nevâ-yı naġme-i ʿūd (K.2/13)

Şair, kendini dünyaya ve nefsanî arzularına o kadar kaptırmıştır ki adeta şaşkına dönmüştür. Zevk ve sefanın sembolü olan ud sesiyle ağlama ve inleme seslerini birbirinden ayıramaz olmuştur.

Bu ibtilâ dura dursun ne ḳayd idi ammâ

Ḫayâl-i zülf-i bütân ḫaṭırumda oldı ʿukūd (K.2/14)

Önceki beyitlerde anlatılan düşkünlüğün, istek putlarının zülfünün şairin hayalinde kalması kadar kayda değer bir şey olmadığını söylemektedir.

Fürūġ-ı âteş-i ruḫsârı yaḳdı bir şūḫuñ

Küben ceriḥa-ı nâsūra tâze dâġ-ı kebūd (K.2/15)

Bu beyitte şairin dertlerine başka bir dert daha eklendiğini görmekteyiz. Daha önceki beyitlerde şair, daha çok mal mülk hevesi gibi nefsanî arzular üzerinde durmuştu. Burada ise bir güzele yani kadına olan meylin de şairin derdine dert kattığını, şairin yüreğine yara üstüne yara açtığını görmekteyiz.

Bu fitne-gehde taḳâżâ-yı ḥırṣ-ı pîriden

Ṭabîat oldı baña muḳtezâ-yı nefs-i ʿanūd (K.2/16)

Şair, nefsanî arzularının içinde merak uyandırdığını ve bu merakın onun nefsanî duygularına esir düşmesine neden olduğunu anlatmaktadır. Şairi etkisi altına alan nefsanî merak ve bu merakı giderme çabası, şairi git gide kötülüğe sürüklemiştir.

Nedür bu mertebe ey ẖâm-kârî-i ġaflet

Bu dil-ẖirâşî-i fikr ü ẖayâl-i fitne-füzūd (K.2/17)

"Ey gaflet boşluğuna düşmüş olan! Sendeki bu yürek parçalayan fikir, alçak fani istekler ve mertebe hırsı nedir?" Şair bu sözlerle kendi durumuna serzenişte bulunmaktadır. Gaflet boşluğuna düşüşünü, mal, mülk ve mertebe isteğini, yürek parçalayan, fitne artıran düşüncelerini yeriyor. Şairin söylediklerine göre, nefsin isteklerinin peşinden koşmak dünyada fitneyi artırmakta ve dünyada kargaşa çıkmasına neden olmaktadır.

Gider bu ẖisset-i ṭab' ne ḥâṣıl itdi saña

Hevâ-perestî-i ikbâl-i fânî-i maṭrūd (K.2/18)

"Ey Sâbit, senin bu doğuştan gelen mal, mülk ve rütbe sahibi olma isteğin geçicidir. Zaten şimdiye kadar sana ne kazandırdı ki?" Şair Bosnalı Sâbit, bu beyitleriyle beraber bizlere kendi nefsini yermeyi yavaş yavaş sonlandırmaya başladığının haberini vermektedir. Bu istek ve arzularının kendisine bir şey kazandırmadığını da ifade etmiştir. Gerçek kazancın Allah'ın rızası olduğunu gören şair, maddî ve dünyevî rütbelere dayalı olan isteklerinin kendisine hiçbir fayda sağlamadığının farkına varmıştır.

Firîb-ẖord-ı serâb-ı ümîd olup itme

Ġubâr-ı dergeh-i erbâb-ı câhı nâṣiye-sūd (K.2/19)

"Sen ümit serabından aldatılmış biri olarak, mansıp sahiplerinin peşinden gitme; onların ayaklarının tozunu alnına sürme." Sâbit, bu beyitte yine kendine seslenerek mansıp sahibi olmuş ve itibar kazanmış insanlardan yüz çevirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü gerçek mertebe sahibi olan Allah'tır. Fani mansıp sahiplerinin ellerindekiler de fanidir. Baki olan zenginlik sadece Allah'ın zenginliğidir. Bu

zenginliğe ulaşmak için fanilerin yolundan değil, Allah'ın yolundan gitmelisin, diye kendine telkinde bulunmaktadır.

Emânî-i dili ol bâr-gehden eyle ṭaleb

Ki 'arş-ı â'ẓam ider andan iktisâb-ı ṣu'ūd (K.2/20)

"Ey Sâbit, gönlünün isteklerini yalnızca yüksek makamda iste ki yüce gök katında olan Allah, senin bu isteklerinin karşılığını versin." Şair bu ifadeleriyle beraber düştüğü durumdan yakınmayı bırakıp Allah'a sığınmış ve istediklerini O'ndan talep etmeye başlamıştır. Çünkü Allah Kur'ân-ı Kerim'de birçok yerde dualara karşılık vereceğini belirmiştir. Bu ayetlerden biri şöyledir. "Rabbiniz şöyle dedi: Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir."[92]

Niyâz-nâme-i ẖahişle 'arż-ı hâl eyle

O pâdişâha ki meddâḥıdur Ḫudâ-yı vedūd (K.2/21)

"O, çok şefkatli Hudâ'nın meth ettiği padişaha dua sözleriyle durumunu anlat." Şair, kasidenin asıl amacı olan Hz. Peygamber'in övgüsüne başladığını bizlere göstermektedir. Artık şair, kasidenin methiye bölümüne geçmiştir.

"Hudâ'nın meth ettiği padişah" sözüyle şair, bir söz ustalığı yaparak Hz. Peygamber'in "Muhammed" ismini kast etmektedir. "Muhammed" isminin sözlükteki karşılığı "tekrar tekrar, övülmüş"[93]manasına gelmektedir. Şair, bir söz ustalığıyla hem Hz. Peygamber'in ismine gönderme yapmış hem de onun Cenâb-ı Hakk tarafından birçok kez övüldüğüne vurgu yapmıştır. "Çok şefkatli Hudâ" diyerek de şair kendisi gibi yanlış yolda olanlara yardımcı olan Allah'ın şefkatli yönüne de dikkat çekmiştir.

Sipihr-erîke şehinşeh ẖidîv-i 'arş-evreng

Şeh-i surūş-sipeh ẖüsrev-i firîşte-cünūd (K.2/22)

"Hz. Peygamber, gök tahtının şahlar şahı, arş tahtının şahının veziri, melekler ve masumlar ordusunun şahıdır." Buradan çıkarabileceğimiz anlamların başında

[92] Mü'min Suresi, 60.
[93] Ferit Devellioğlu, age, s.777.

Hz. Peygamber'in yaratılmışların en şereflisi olmasıdır. Şair, bu beyitte Hz. Peygamber'e "gök tahtının şahı" diyerek onun gök kubbe altındakilerin en şereflisi, en yücesi olduğuna vurgu yapmıştır. "Arşın veziri" diyerek de âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın dininin tebliğ vazifesini yerine getiren ve yüce Allah'ın dinini tamamlayan en büyük nebi olduğuna vurgu yapmıştır. Bir de "melekler ve masumlar ordusunun şahı" ifadesiyle Allah yolundan gidenlerin en önünde bulunması ifade edilmiştir.

Şeref-pez̲îr-i muḳaddes-maḳâm-ı ḳurbiyyet

Serîr-gîr-i mu'allâ nişimen-i maḥmūd (K.2/24)

"Hz. Peygamber, Allah'a yakınlığın kutsal makamıyla şereflendirilmiştir; övgüye layık makamın sahibidir." Şair, bu beyitteki methinde Hz. Peygamber'in miraç mucizesine telmihte bulunmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber Miraç Gecesi, Cebrâil'in bile giremediği bir yere girerek Allah ile yakından irtibat kurma şerefine nail olduğu bilinmektedir. Bunun sebebi de Hz. Peygamber'in yaratılanlar içinde en şereflisi olmasıdır.

Şehinşeh-i 'aẓâmet-câh-ı kibriyâ-dîhîm

Ḫudâyegân-ı celîl'ül-erâ'ik-i maḥmūd (K.2/25)

Bu beyitte de Hz. Peygamber'in en yüce insan oluşuna ve şahane tahtların maliki olduğuna vurgu yapılmıştır. Burada şahane tahtlardan kasıt; altından, gümüşten, değerli maddelerden yapılmış olan tahtlar değildir. Cenâb-ı Hakk'ın kullarına bahşettiği İslâm'ın, doğruluğun, güzelliğin ve selametin tahtıdır.

Emîn-mülk-i nübüvvet medâr-ı ḫatmiyyet

Emân-ı hevl-i ḳıyâmet żamân-ı re'fet ü cūd (K.2/26)

Hz. Peygamber'in son peygamber oluşuna ve mahşer günü ümmetin son kurtuluş vesilesi olduğuna değinilmiştir. Hz. Âdem ile başlayan nübüvvetin yani peygamberlik zincirinin son ve en güzel halkası şüphesiz ki Hz. Muhammed'dir. Hz. Peygamber'in diğer bir özelliği ise yolundan gelen ama günaha bulaşmış ümmetine

ahiret gününde şefaat edecek olmasıdır. Bu durum birçok İslâmî kaynakta mevcuttur. İşte bu durum, Sâbit gibi günaha bulaşmış olan müminlerin son umut kaynağıdır.

Ḫatîb-i minber-i Tâ-hâ muḫâṭab-ı Ya-sin
Edîb-i mekteb-i evḥâ muḳarreb-i mevdūd (K.2/28)

"Hz. Peygamber, Tâ-hâ minberinin hatibi, Yâ-sîn'in muhattabı, vahiy mektebinin edibi ve yüce Allah'a en yakın yerde olandır."

Bu beyitte geçen "Tâ-hâ ve Yâ-sîn" harfleri hurûf-ı mukataa olarak adlandırılır. Hurûf-ı mukataanın Kur'ân'da Allah ile Hz. Peygamber arasında gizli bir anlamı olduğu İslâmî kaynaklarda mevcuttur. Örnek olarak İslam Ansiklopedisi'nde geçen şu cümleler gösterilebilir: "Sûyûtî'nin naklettiğine göre bazı âlimler hurûf-ı mukataa ile yalnızca Hz. Peygamber'in dikkatinin çekildiğini belirtmişlerdir."[94]"Şii âlimlerin huruf-ı mukataa hakkındaki görüşleri, genelde bu harflerin Cenâb-ı Hakk ile Hz. Peygamber arasında sır olduğu veya Allah'ın isimlerine delâlet ettiği noktasında yoğunlaşır."[95]

Hz. Peygamber'in Tâ-hâ ve Yâ-sîn'in muhatabı olması, onun Allah'a en yakın insan olmasından kaynaklandığı bu beyitten çıkarılabilmektedir. Çünkü "Vahiy mektebinin edibi" tanımlaması da Hz. Peygamber için kullanılmıştır.

Me'âl-i cevher ü a'râż-ı ḫıṭṭa-i nâsūt
Mihîne 'illet-i tekvîn-i hest ü fiṭret ü būd (K.2/30)

Nebiy-yi efḍal ü ekmel Muḫammed-i mürsel
Ḫuceste ẕât-ı Mübeccel ḫulâṣâ-i mevcūd (K.2/31)

Bu beyitlerde şair yine, Hz. Peygamber'in varlıkların en değerlisi ve onların yaratılış vesilesi olmasına değinmiştir.

Bu urdu-gâhâ gelüp úonmasa úurulmazdı
Şu nüh òazîne otaà-ı Muúarnes-i meşhÿd (K.2/35)

---

[94] M. Zeki Duman, Mustafa Altundağ, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.18, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1999), s.403.
[95] M. Zeki Duman, Mustafa Altundağ, age, s. 403.

“Eğer Hz. Peygamber bu dünyaya gelmeyecek olsaydı, dokuz hazine yani dokuz felek yaratılmazdı. Gökyüzünün katları kurulmaz ve süslenmezdi.” Bu beyitte feleklerin rengârenk yıldızlarla süslenmesinin nedeni olarak Hz. Peygamber’in cihana gelmesine bağlanmış ve hüsn-i talil sanatına başvurulmuştur.

Anuñ ‘ilâve-i tekrimidür ebu’l-beşerüñ

Kirâm-ı ‘âlem-i bâlâya olduğı mescūd (K.2/36)

İnsanların atası olan Hz. Âdem’e meleklerin secde etmesi de Hz. Peygamber’e duyulan saygıdandır. Çünkü Hz. Âdem’in soyundan, âlemlerin övünç kaynağı olan Hz. Peygamber gelecektir. Aynı zamanda beyitte meleklerin Hz. Âdem’e secde etmesine telmihte bulunulmuştur.

Ḳarîn-i luṭf-ı olan mücrime żarar virmez

Cihân cihân ḳaṭarât-ı ḫaṭâ-yı nâ-ma’dūd (K.2/38)

“Lütuf sahibi olan Allah, dünya hata katreleriyle dolu olsa da onun sayesinde günahkârlara zarar vermez.” Bu beyitte Hz. Peygamber’in himmet sahibi olduğuna ve insanların gönüllerinde günahlardan kaynaklana yaralara merhem olduğundan bahsedilmiştir. Çünkü O, Allah tarafından insanlara, doğru yolu göstermek için gönderilmiştir.

Defâtir-i ḥasenâtı hezâr olursa daḫî

Ne fâ’ide eger ol ḫażret olmaya ḫoşnūd (K.2/40)

Müminlerin hasenat defteri binlerce iyilikle dolu olsa da Hz. Peygamber’i hoşnut etmedikleri takdirde, yaptıkları iyiliklerin onların günahlarının karşılığı olmayacağına değinilmiştir. Allah’ın Peygamber’inin razı olmadıklarından Allah da razı olmaz. Çünkü Hz. Peygamber Allah’ın emirleriyle hükmeder.

Zihî kerem k’ola yek-ḳaṭre feyż-i luṭfından

Şuvâẓ-ı pür-tef-i dūzâḫ fürū-nişîn-i ḫumūd (K.2/41)

Şair Sâbit, bu beyitte Hz. Peygamber’in şefaatinin Allah katında ne derece yüksek kabul gördüğüne değinmiştir. Hz. Peygamber’in cömertliğinin büyük olmasında

ve onun bir damlasının dahi cehennemin harlı ateşini bastırmaya yeteceğinden söz edilmiştir.

Teşebbüs̱ itse eger dâmen-ı şefâ'atine

Ḥarîm-i raḥmete medḫâl bulurdı dîv-i kenūd (K.2/43)

"Eğer nankör şeytan Hz. Peygamber'in eteğine sığınsaydı, o dahi rahmet haremine girecek bir kapı bulurdu." Şaire göre Hz. Peygamber'in ahiret günündeki kurtarıcılık vasfı o kadar güçlüdür ki Hakk'ın katından kovulan Şeytan dahi ona sığınsa kurtuluşa erer.

Bülend-pâye mu'az̤z̤am-serîr-i levlâkâ

Eyâ güzîde-i maḫlūḳ ü zübde-i mevcūd (K.2/44)

Burada şair, Hz. Peygamber'e seslenerek yüceliğine yaratılanlar arasında en yüce oluşuna ve onun varlıkların özü yani Allah tarafından yaratılışlarının vesilesi olduğuna değinmiştir.

Müdâm-kâre-i sehv ü ḫaṭâya z̤atuñdur

Kefîl-i luṭf ü żamîm-i kerem dem-i mev'ud (K.2/45)

Senin ikram ve lütuf sahibi olan kişiliğin, vaat edilen zamanda bizim bitmek tükenmek bilmeyen günahlarımıza kefil olacaktır. Şair, bu sözlerle mahşer gününde Allah tarafından affedilmek için Hz. Peygamber'den şefaatini dilemektedir.

Miyân-ı şūriş-i âşūb-ḫîz-i maḫşerde

O dem ki ayrıla güm-geştegân-ı 'Ad ü S̱emūd (K.2/46)

O dem ki dest-i zebânî-i duzaḫa vireler

Ṭuġât-ı reht-i nasârî buġât-ı ḳavm-i Yehūd (K.2/47)

O dem ki dest-hōş-ı mâlik-i caḥîm olalar

Muḳallidân-ı mecūs-ı mu'annidân-ı cūhūd (K.2/248)

O dem ki ola fürū-refte-pây-ı âteş-lâh
Mütabi' ânı-ı siyah-kâre-i recîm-i ḥasūd (K.2/49)

O gün ki cinn ü nâsuñ hücūm-ı vaḥşetden
Gözinden ola terâvîde eşk-i ḫūn-âlūd (K.2/50)

O gün ki bâr-ı emânet be-dūş olan żu'afâ
Ṭurup maḳâm-ı taḥayyürde dil-şikest-i 'uhūd (K.2/51)

O gün ki muttaṣıf-ı hîle-i ẓalūm ü cehūl
Olur bu dehşet ile ḥâlet-âşinâ-yı ruḳūd (K.2/52)

Gelüp ḳuvâsına yek-pâre sekte-i ta'ṭîl
Ola cemâd-ı müşaḫḫaṣ gibi rehîn-i cümūd (K.2/53)

Yukarıdaki beyitlerde ahiret gününe vurgu yapılarak çeşitli ahiret tasvirleri yapılmıştır. Doğru yoldan sapan ve aşırıya kaçan kavimler için de bir nevi beddua edilmiştir. Şairin bu beyitlerde ifade ettiklerini bir araya toplamak gerekirse:

"O gün, helak olan Ad ve Semûd kavmi bir tarafa ayrılsın." Ad ve Semûd kavmi Allah'a karşı hadlerini aştıkları için Cenâb-ı Hakk tarafından helak edilerek cezalandırılmış kavimler olduğu bilinmektedir.

"O gün, Hristiyanların azgınlarını ve Yahudilerin asilerini zebanilerin eline versinler. O zaman geldiğinde Mecûsîlerin ve Yahudilerin inat edenleri Cehennem sahibi olan Allah'ın eline düşsünler. Günahkâr, taşlanmış olan Şeytan'a uyanlar cehennemde hak ettikleri yere gitsinler. Ahiret gününü vahşetinden cinler ve insanların gözünden kanlı yaşlar aksın." Şair burada cinleri de hesaba katmıştır. Çünkü İslâm inancına göre cinler de insanlar gibi hesaba çekileceklerdir. "Ben insanları ve cinleri

ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."[96] Kur'ân-ı Kerim'de geçen bu durumu anlamamız için bize yardımcı olacaktır.

"Ahiret günüde zalimler ve cahillerin gücü azalsın, birer taş gibi donup kalsınlar." Bu sözlerden sonra şair, zalimlere ve hak yolu bilmeyen cahillere olan beddua mahiyetindeki ifadelerini sonlandırmış ve Hz. Peygamber'den şefaat dilemeye başlamıştır.

Yetiş bu ümmet-i pür-cürme yâ Resūla'llah

Urulmadın daẖi ecsâda nâr-ı ẕât-ı ḳuyūd (K.2/54)

Şair, günah işlemiş olan müminler cehenneme yollanmadan önce, Hz. Peygamber'e şefaatçi olarak ümmetine yetişmesi için yalvarmaktadır. Hz. Peygamber şefaatçi olmadan günaha bulaşmış olan müminlerin cehennem ateşinden kurtulması zordur.

Revâ mı sencileyin pâdişâh-ı ẕî-şânuñ

Tevâb'î ola mevsūm-ı bâġ-ı naze-ı cülūd (K.2/56)

Burada ise şair şöyle seslenmektedir: "Sence, iki şan sahibi olan padişaha uyanların hayvan derisinin damgalandığı gibi mahşerde damgalanması reva mıdır?" Şair, Cenâb-ı Hakk'ın yolundan giden müminlerin ahret günüde inanmayanlarla birlikte sayılmasını beklemediğini "Reva mı?" sözüyle ifade etmiştir. Bu ifadelerden şairin Hz. Peygamber'in mahşer günü inananların imdadına yetişeceğini ümit ettiğini de söyleyebiliriz.

Dü dest-i luṭf ile ḳurtar iṣâbet eylemedim

Rivâḳ-ı ḳalbed-i cisme nâr-ı ẕât-ı vuḳūd (K.2/57)

Hz. Peygamber'den yardım beklediğini ifade eden şair, ateş bedenine erişmeden önce Hz. Muhammed'den lütufkâr elleriyle cehennem ateşinden kendisini koruması için yardım istemektedir.

Şefâ'at eyle o rūz-ı belâda bendeñe kim

Ḫalâyıḳı behem âġūş ide zebâne vü dūd (K.2/58)

---

[96] Zariyat Suresi, 56.

Şair Sâbit, daha önceki beyitlerde sezdirerek aktardığı şefaat isteğini burada açıkça beyan etmiştir. İnsanların cehenneme atılacakları o gün, Hz. Peygamber'in yardımını, şefaatini beklemektedir.

Meded o gün ki cehennemden ide ehl-i hevâ

Gehî nişîbe ḥubât u gehi firâza ṣu' ūd (K.2/59)

Şair, kasidenin önceki beyitlerinde nefsine aldandığını, dünyalık hırsına kapıldığını ve bundan pişman olduğunu anlatmaktaydı. Burada ise dünyalığa aldananların halinin mahşer günü cehenneme girmek ve girmemek arasında olduğundan bahsedilmiştir. Kendini de bu güruhtan sayan şair, cehenneme gitmemek için Hz. Peygamber'den yardım beklemektedir.

Enâmil-i keremüñ ḥall ide ümîdüm odur

Olursa rişte-i kârumda ṣad girih ma'kūd (K.2/60)

"Dünyalık kazancına olan bağlılığım yüz düğümlü bir ip olsa bile senin kerem sahibi ellerinin parmakları bu düğümü çözecektir." Şair, dünyalık peşinde koşanların durumları ne kadar kötü olura olsun, Hz. Peygamber'in şefaat etmesiyle bu durumdan kolayca kurtulabileceklerini ifade edilmektedir.

Biraz da aġlayaraḳ S̱âbitâ niyâz idelüm

O bâb-ı luṭfa ki faḳr ehline degül mesdūd (K.2/61)

"Ey Sâbit! Günahlarla kapatılmış olan lütuf kapısına biraz da ağlayarak dua edelim." Bu sözlerle birlikte şair, kasidenin dua bölümüne giriş yapmıştır. Günahkârlara dahi kapatılmayan lütuf kapısında ağlayarak dua etmek belki de şairin günahlarının affına vesile olacaktır. Şair bu lütuf kapısının açılması için ağlayıp yalvarması gerektiğinin farkında olduğu için meramını böyle ifade etmiştir.

Ḥakîm-i muḳtedirâ Kirdigâr-ı ġaffârâ

Eyâ sezâ-yı perestiş müheymîn ü ma'būd (K.2/62)

"Ey günahları bağışlayan, kulluk edilmeye layık olan Mabûd!" Şair, bu beyitle birlikte Allah'ın Esma-ül Hüsnâ'sından bazılarını söyleyerek Allah'ın yüce şanına

yaraşır tabirlerle Allah'a seslenmektedir. Çünkü dualarda Allah'ın güzel isimlerini saymak, O'nu şanına yaraşır şekilde övmek gerekmektedir.

Be-ḥaḳḳ-ı ism-i 'afüvv ü be-luṭf-ı nâm-ı ġafūr

Ki ins ü cinne odur mültecâ dem-i ma'hūd (K.2/64)

Sâbit, Allah'ın "Çok mağfiret ve merhamet eden, suçları en çok affeden."[97] anlamına gelen ismi "Gafûr" kullanılarak Allah'tan affını dilemiştir.

Be-remz-i âyet-i Ḳâf ü be-ḥikmet-i Ḥâ-mîm

Be-sırr-ı müstetir-i Nūn ü râz-ı sūre-i Hūd (K.2/65)

Daha önceki beyitlerde karşımıza çıkan huruf-i mukattaa sembol olarak burada da kullanılmıştır ve içinde ahretle alakalı ayetler bulunan Hûd suresinden bahsedilmiştir. Şair, bu beyitte saydığı kavramları kullanarak Allah tarafından affına vesile aramaktadır. Affa vesile arama durumu, kasidenin sonuna kadar çeşitli yollarla devam edecektir.

Be-'ucbe vaḳ'a-i Kehf ü ġarîbe-i Cercîs

Be-dâğ-dârî-i maẓlūm ü ḳıṣṣa-ı uḫdūd (K.2/67)

Şair, Hz. Peygamber'den önce yaşamış salih kulların kıssalarına telmihte bulunmuştur. Çünkü bu kıssalarda Allah'ın yüceliğinin tecelli ettiğini görmek mümkündür. "Ashab-ı Kehf" olarak adlandırılan Hz. İsa'nın yolundan giden bir grup inanan Allah tarafından bir mağarada çok uzun yıllar uyutularak zalimlerin elinden kurtarılmıştır. Bu olay Kur'ân-ı Kerim'in Kehf suresinde şu şekilde geçmektedir: "Yoksa sen, (sadece) Ashab-ı Kehf ve Ashab-ı Rakîm'i mi bizim ibret verici delillerimizden sandın? Hani o gençler mağaraya sığınmışlardı da, "Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve içinde bulunduğumuz şu durumda bize kurtuluş ve doğruluğa ulaşmayı kolaylaştır" demişlerdi. Bunun üzerine biz de nice yıllar onların kulaklarını (dış dünyaya) kapattık. (Onları uyuttuk) Sonra onları uyandırdık ki, iki zümreden hangisinin bekledikleri süreyi daha iyi hesap ettiğini bilelim."[98] Şair Bosnalı Alâeddin

[97] Abdullah Yeğin, age, s. 168.
[98] Kehf Suresi, 9.10.11.12.

Sâbit, Kur'ân-ı Kerim'de geçen bu hikmetli olaya vurgu yaparak Allah'ın yüceliğinin vurgusunu yapmıştır.

Beyitte geçen başka bir isim de Cercis'tir. "Taberi Tarihi'ne göre: İsa Aleyhisselamdan sonra gelmiş ve Filistinde yaşamış ve onun şeriatı ile amel eden bir peygamberdir. Yedi sene içerisinde tebliğde bulunarak çok işkencelere maruz kalmış, metaddid def'alar öldürülmüş ve mucize ile dirilerek tekrar tebliğ vazifesine devam etmiştir. Kendisine düşmanlık eden kavim ateşle helak edilmiştir. En sonunda yine Cercis Aleyhisselam şehid edilmiştir."[99]

Be-inḳiyâd-ı ẕebîh ü be-ḫâk-i Bismil-gâh

Be-ibtilâ-yı Ḫalîl ü be-âteş-i Nümrüd (K.2/68)

Şair Sâbit, bu beyitte de Allah'ın hikmetlerinin ve yüceliğinin tecelli ettiği olaylara telmihte bulunmaya devam etmiştir. Burada Hz. İbrahim'in kurban ve ateşe atılma olaylarında Allah'ın ona nasıl yardım ettiğine değinilmiştir. Şair, bu olaylara telmihte bulunarak Allah'ın zor durumda kalanlara yardımcı olduğunu belirtmiş ve bu nedenle zor durumda olan kendisine de yardım dilemiştir.

Be-ḫasf-ı mevrid-i aṣḥâb-ı ress-i ḫâk be-ser

Be-vâḳı'ât-ı 'uḳâb-ı ḥicâre-i manżūd (K.2/69)

Bu beyitte Allah'ın doğru yoluna yüz çevirdikleri için helak edilen Semûd kavmine telmihte bulunulmuştur. Semûd kavmi hakkında Kur'ân-ı Kerim'de geçen ayetlerden biri şöyledir: "Ad ve Semûd kavimlerini de helak ettik. Bu, onların (harap olmuş) yurtlarından size besbelli olmuştur. Şeytan onlara işlerini süslemiş ve onları doğru yoldan alıkoymuştur. Hâlbuki onlar gözü açık kimselerdi."[100]

Taş atan kuşlar diyerek de Fil suresindeki Ebâbil kuşlarından bahsedilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu olay şu şekilde anlatılmıştır: Rabbinin, fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi? Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. Nihayet onları yenilmiş ekin yaprakları haline getirdi.[101]

[99] Abdullah Yeğin, age, s. 82.
[100] Ankebut Suresi, 29.
[101] Fil Suresi.

Yukarıda örneklerini vermiş olduğumuz olaylarda Cenâb-ı Hakk'ın göstermiş olduğu kudreti hatırlatan şair, bahsi geçen kudret sayesinde Cenâb-ı Hakk'tan af dilemeye devam etmiştir.

Be-'izz-i mülk-i Süleymân ü ṣâfinât-ı ciyâd
Be-istima'-ı ṭuyūr ü be-naġme-i Dâvūd (K.2/70)

Şair, Allah'ın yüceliğine vurgu yapmaya Allah'ın peygamberlerinden olan Hz. Süleyman ve Hz. Davud'a telmihte bulunarak devam etmiştir. Allah'ın Hz. Süleyman'a verdiği zenginlikten, Hz. Davud'a verdiği güzel sesten bahsederek Allah'ın sonsuz ikram sahibi olduğuna vurgu yapmıştır.

Be-bî-vucudî-i şevḳ ü be-ḳıllet-i şâdî
Be-hemm-i nâ-mütenâhî be-ḥüzn-i nâ-maḥdūd (K.2/71)

Be-ye's-i şâm-ı firâḳ ü ümîd-ı ṣubḥ-ı visâl
Be şîve-kârî-i nâz ü niyâz-ı derd-efzūd (K.2/72)

Be-ḥarf-i levḥ-i temennâ-yı sîne-i pür-sūz
Be-ḫaṭṭ-ı nâsiye-i 'aşıḳ-ı belâ-peymūd (K.2/73)

Be-sūz-ı bârikâ-pūş-ı ḳamîṣ-i 'ışḳ-ı cünūn
Ki âteş-i ġâm ü mihnetdür aña târ ile pūd (K.2/74)

Be-daġ-daġ-ı derūn ü be-şerḥa şerḥa-ı dil
Ki ehl-i derde odur lâle-zâr-ı ravża-güşūd (K.2/75)

Be-ḥaḳḳ-ı nâm-ı seḥâ vü be-ḳaḥṭ-ı mihr ü vefâ
Ki oldı ṭâli'-i erbâb-ı dil gibi nâ-būd (K.2/76)

Be-kadr-i şân-ı risâlet-penâh-ı şâh-ı rüsül

Ki ẕâtıdur bu merâyâ-yı cümleden maḳṣūd (K.2/77)

Be-nūr-ı ḳâ'id-i ġurrü'l-muḥaccilîn-i kirâm

Be-âb-yârî-i ḥavż-ı leb-â-leb-i mevrūd (K.2/78)

Yukarıdaki beyitlerde şair, yoğun lirik semboller kullanılarak Allah'a günahkâr kullarını affetmesi için yalvarmıştır. Bu semboller; kader, aşk, hüzün, ümitsizlik, ümit, aşığın alın çizgileri, aşkın ateşten gömleği, gam ateşi, paramparça olmuş gönül, aşk ıstırabı, aşk ve vefa kıtlığı gibi insanların içinde oldukları sıkıntıları tasvir eden sembollerdir. Şair, kullandığı semboller vasıtasıyla kulların dünyada çektikleri sıkıntıları anlatmaya çalışmıştır. Sıkıntı çeken, ezilen ve bundan ötürü çaresiz kalan kulların Allah'ın merhamet ve şefkatine ne kadar ihtiyaçları olduğu, saydığımız semboller vasıtasıyla anlatılmıştır. Çekilen tüm bu sıkıntılar sayılarak Allah'tan yardım dilenmiştir.

Hidâyet it ḳuluñı semt-i râh-ı rıḍvâna

Feżâ-yı tih-i ḍalâletde olmadın nâbūd (K.2/79)

"Dalâlet çölünün boşluğunda yok olmadan biz şaşkın kullarına hidayet ver ve bizleri cennetin kapıcısı olan Rıdvân'ın doğru yoluna ilet." Bu beyitte şair, daha önceki beyitlerde yer alan pişmanlık ve şaşkınlığın sonunda af dilemiş ve cennete ulaşmak için Allah'a dua etmiştir. Daha önceki beyitlerde yapılan tasvirler, bu beyitte edilen duanın nedeni mahiyetindedir. Yapılan bu tasvirlerin sonucunda ise asıl amaç affedilmek ve cennete girmektir.

Bu bî-nevâyı fürū-dâşt-senc-i tevḥîd it

Pesîn nefes k'ola nây-ı gelū-girift-i sürūd (K.2/81)

Şairin bu beyitte kullandığı imgelere baktığımızda, kendi ölüm anı için dua ettiğini görmekteyiz. "Beni tevhidinin dışına atma" sözünden kast edilenin son nefeste kelime-i tevhid ile can vermek olduğu çıkarımını yapabilmekteyiz. "En son nefesim ney nağmeleri gibi olsun." sözüyle de dünya gurbetine yollanan insanın asıl yurdudan

ayrıldığı için çektiği sıkıntılardan dolayı inlemesine işaret edildiğine ulaşmak da mümkündür.

Zebân-ı ḳalüme vir miknet-i cevâb ü sū'âl

Sū'âle geldügi dem münkirân-ı tefte 'amūd (K.2/82)

"Kızgın kabir melekleri kabrime soru sormaya geldiklerinde soruları cevaplamam için dilime kuvvet ver." İslâm inancına göre dünyadan göç eden insanlar kabirlerinde Münker ve Nekir olarak adlandırılan sual melekleri tarafından, dünyada yaptıklarından dolayı sorguya çekilecektir. Şair, bu sorgulamada zorluk çekmemek için Cenâb-ı Hakk'tan diline kuvvet vermesini dilemektedir.

Semūm-ı ḳahr ile laġzîde-pây-ı sehv itme

O ḳorḳuluḳdaki cisr-i Ṣırâṭ ola memdūd (K.2/83)

Beyitte geçen "cisr-i Sırat" kelimesiyle şairin ahiret gününü hatırlattığını anlamaktayız. Şair, Sırat köprüsünden rahatça geçebilmek için Allah'tan yardım dilemektir. Sırat köprüsü, İslâm inancına göre cehennem üzerine kurulmuş olan bir ince bir köprüdür. Bu köprüden geçilmesi zor olduğu düşünülmektedir.

Faḳîr-i 'âcize sermâye-i necât olsun

Her süẖen ki ide na't-ı Muṣṭafâda dürūd (K.2/84)

"Hz. Muhammed Mustafa'nın bu na'tındaki her söz ben aciz ve fakir kulunun duasıdır ve bu sözler benim ahirette kurtuluşuna ermeme vesile olsun." Şair, bu beyitte Hz. Peygamber'in övgüsünü yaptığı natındaki her sözün dua niyetinde sayılmasını ve ahirette günahlarının bağışlanarak bu sözlerin cennete girmesine vesile olmasını dilemektedir.

Niteki gezdüre eṭrâf-ı ravżada şeb ü rūz

Zamâne micmer-i mihr ü mehle 'anber ü 'ūd (K.2/88)

‘Ale’d-devâm ola ol buḳ’a-ı mübârekenüñ

Ġubârı nâfe-şemîm ü hevâsı ġaliye-sūd (K.2/89)

Gele surâdıḳ-ı lâhūt-i kibriyâîden

Zamân-ı ḥaşre dek utrūfe-i selâm ü dürūd (K.2/90)

Şair Sâbit, iki cihan serveri Hz. Peygamber için şu duayı etmiş ve kasidesini sonlandırmıştır: “Senin kabrinin etrafında gece ve gündüz ay ve güneşin güzel kokular saçan buhurdanı gezdirilsin. Senin o mübarek mekânının güzellikleri, hoş kokulu toprağı ve güzellikler veren havası sonsuza dek sürsün. Sana, Cenâb-ı Kibriyâ’nın ilahî âleminin perdesinden haşr zamanına dek kıymetli selamlar gelsin.”

3.1.3. Ramazâniyye Na’t-ı Şerîf

Konusu ramazan ayı ve Hz. Peygamber’in övgüsü olan bu kaside, aruzun (Mefâilün/Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün) kalıbıyla yazılmıştır.

Ḳuruldı urdu-yı sulṭân-ı ṣavm ‘ale’t-ta’cîl

Göründi mehce-i a’lâmı şehrden bir mîl (K.3/1)

Ramazan ayının başlangıcı hicrî takvime göre şaban ayının bitmesiyle başlar. Şairin yaşadığı devirde insanlar şimdiki gibi gelişmiş gözlem tekniklerine sahip olmadıkları için zaman hesaplamalarını rasathaneler, muvakkithaneler ya da doğrudan gözlem yoluyla yapmaktaydılar. Hicrî takvimde ayın hareketleri esas alındığı için ramazan ayının başlangıcı, şaban ayının sonunda ayın tam olarak hilâl hâlini aldığı ilk gece kabul edilirdi. Şair, beyitte ayın hilâl hâlinin görüldüğü anı tasvir etmiştir. Beyitte kullanılan sultan ve ordu gibi kavramlara baktığımızda ise halkın hilâlin görünmesini heyecanla beklediğini anlamaktayız. Şair, bu durumu açıkça beyan etmese de beyitte kullanılan üslup bizde bu düşünceyi uyandırmaktadır.

Müşerref itdi ḳudūmiyle şehri nūrü’d-dîn

Kim eylemez ya mübârek rikâbını taḳbîl (K.3/2)

Ramazan ayının gelişi şehri şereflendirmiştir. Çünkü bizde ramazan ayına “on bir ayın sultanı” yakıştırılması yapılmıştır. Şaire göre gelişiyle şehre şeref veren bu

sultanın ayağının bastığı üzengiyi öpmek gerekmektedir. Bu beyitte ramazan ayının gelişi, seferden dönmüş bir sultanın şehre girdiğinde halkın ona gösterdiği iltifat, itaat ve hürmet gösterisi tasviriyle anlatılmıştır. Daha önce de dediğimiz gibi halkın gözünde ramazan, on bir ayın sultanıdır.

Göründi bir ṭarâfı gice na'l-i sîminüñ

İdince âb-ı şeh-i rūze ayağın ḳandîl (K.3/3)

Ramazan ayının başlangıcı olan gecenin tasviri bu beyitte de devam etmektedir. Ramazan ayının letâfeti insanlara bir kandil gibi görününce ramazan ayının ilk adımı olan hilâl gümüş gibi parlaklığıyla kendini göstermiştir.

Meh-i nev-i Ramażân çekdi selḫ-i Şa'bâna

Rikâb-ı sîm ile bir bâd-pâ semend-i raḥîl (K.3/4)

Ramazan ayının gelişinin güzel ve hızlı bir atla beraber olduğunu tasvir edilmiş ve bu atın rüzgârının şaban ayıyla ramazan ayı arasına bir set çektiği anlatılmıştır. Burada ramazan ayının gelişinin şaban ayının sonu olduğuna değinilmiş, ramazan ayının en faziletli ay oluşuna vurgu yapılmıştır.

'Aceb mi ḳaldura tabanı ḫâce-i Şâbân

Eritdi bedreciğin şehrde ne ḳâl ü ne ḳîl (K.3/5)

Muvaḳḳıt-ı felegüñ aylı günli sâ'atıdur

Kenâr-ı şehri ẓuhūr itdi mâh olup tebdîl (K.3/6)

Yukarıdaki beyitlerde ramazanın gelmesiyle beraber toplum hayatında yeni şeylerin meydana gelmesine değinilmiştir. Ramazan ayının başlamasıyla dedikodunun bitmesinde bahsedilmiştir. Ayrıca Sâbit'in üslubunda önemli bir yer tutan deyim kullanımı, "taban kaldırmak" deyimiyle burada da kendini göstermektedir.

Kumâşınuñ n'ola gösterse telli Ülkerin ol

Ḫarâc ider aluruz Müşterisiyüz her yıl (K.3/7)

"O bize kumaşının telli Ülker'ini gösterse ne olur? Haraç eder alırız biz onun her yıl "Müşteri"siyiz.[102]" Ramazan bir ay olduğu için bu ayın tespitinde gökbilimi önemlidir. Bu ayın tespitinin önceleri çoğu kez gök cisimlerini inceleyen rasathaneler ve muvakkitler vasıtasıyla yapıldığı bilinmektedir. Ramazan ayının tespitinde gökbiliminin önemli olması sebebiyle şair, Ülker ve Jüpiter'i kullanarak içinde tenasüp barındıran bir anlatıma başvurmuştur. Beyitte geçen "Müşteri" kelimesinin kullanılmasıyla şair, her yıl ramazan ayını beklediğini ima etmiş aynı zamanda da Jüpiter'i kast ederek tevriye sanatını kullanmıştır. Sâbit, klasik edebiyatımızda oldukça önemli bir yeri olan gökbilim terimlerini kullanarak sanatlı söyleyişini sürdürmüştür.

O sîm-sorġucınuñ ḳadr ü ḳıymetin bilene

Ḫarâc-ı Rūm deger ber-ṭarîḳa-i temṡîl (K.3/8)

Ramazan ayının değeri için Rum diyarında alınan haraçla mukayese edilmiştir. Şair, ramazan ayının değerine vurgu yapmış onun sadece gümüş sorgucunun değeri bile Rum diyarından alınan vergilerin değeri kadar olduğu belirtmiştir. Şairin bu benzetmelerini nedeni, ramazan ayının bolluk ve bereket ayı olmasıdır.

Żiyâfet eylemege niyyet eyledi şehri

Bu gice ġurresi itmezse râ'yini taḥvîl (K.3/9)

Bu beyitlere baktığımızda ramazan ayının ziyafet veren birine benzetildiğini görmekteyiz. Şair, bu mübarek ayın tüm halka ikramda bulunacağına vurgu yapmıştır. Çünkü ramazan ayı her açıdan bereketli bir aydır.

Miṡâl-i nâme-i Fârūḳ 'ayn-i raḥmet olup

Aḳıtdı Mıṣr-ı sipihr üzre kehkeşândan Nîl (K.3/10)

Bu beyitte ramazanın göklere bereket kattığını anlamaktayız. Bereket kavramı burada Nil ve Mısır sembolleriyle tasvir edilmiştir. Ramazan ayının göklere kattığı rahmet, Nil'in Mısır'a taşıdığı berekete benzetilmiştir. Aynı zamanda bu ayın Hz. Ömer'in hak ile batılı birbirinden ayıran sözleri gibi değerli olduğuna değinilmiştir.

[102] "Müşteri: Züpiter" Abdullah Yeğin, age, s. 506.

Ḫayâl gördi bu şeb mâh-ı rūze ġurresini

Hilâli parmaġile gösterüp ider tehlîl (K.3/11)

“O gece oruç ayının parlaklığını görenler, parmaklarıyla hilâli gösterip kelime-i tehlili tekrarladılar.” Ramazanın gelişindeki güzelliği görenlerin coşku ve sevinçten Allah'ın bir olduğunu sözle tekrarladıklarını bu beyitten anlamaktayız. İnsanların bu ayın gelişini sevinçle karşılamalarının nedeni rahmet ve mağfirete kavuşacakları, cehennem ateşinden kurtulacaklarına olan inançlarındandır. Bu nedenle ramazan geldiğinin habercisi olan hilâli görenler, aşk ve şevk ile “Lâilâheillallah” demişlerdir.

Şu'a'-ı ġurre degüldür zebânesi görinür

Derūn-ı câmi'-i eflâke yaḳdılar ḳandîl (K.3/12)

Bu beyitte ise görülen ayın tasviri yapılmıştır. Şairin dediğine göre görünen ayın ışığı değil, alevidir. Bu alev feleklerin tümünün derinliklerinde bir kandil yakmıştır.

Şeb-i Berâtda ḳonmış idi şem'adâna bütün

Yanup o şem-i fürūzende ḳaldı şe'y-i ḳalîl (K.3/13)

Şair, göğü aydınlatan o mumun şamdanı olan gökyüzüne Berat Gecesi'nde konulduğunu söylemektedir. Şaban ayının on dördüncü gecesini on beşinci gecesine bağlayan gece Berat Gecesi'dir. İşte bu geceden başlayarak ramazanın ilk gecesine gelene kadar dolunay hâlinden hilâl hâline gelen aya gönderme yapılmıştır. Berat Kandil'i ve ayın muma benzetilmesi ise ayrı bir söz ustalığıdır.

Çıkârdı ṭabla-i hâleyle nışfın ifṭâra

Baḳiyye ḥalḳayı imsâke çekdi çarḫ-ı baḫîl (K.3/14)

Ramazan ayı tümünde oruç tutulması farz olan bir aydır. Oruç imsak ve iftar vakitleri arasında tutulmaktadır. İşte bu imsak ve iftar vakitlerinin belirlenmesi için gökyüzünün ışık durumuna göre oruca başlanmalı ve bitirilmelidir. Bu durum Ku'rân-ı Kerim'de şöyle geçmektedir: “Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye

(tan yeri ağarıncaya) kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun."[103] Şair Sâbit, bu beyitte orucun tutulduğu iki zaman aralığının meydana gelişine vurgu yapmıştır.

'Aceb mi ṣırma ucın gösterürse şehr-i dehr

Ṣarındı rind-ṣıfat şeb-külâhına mendîl (K.3/18)

"O gece rindler bile külahına mendil sararken ehl-i dünyanın başlarına sırma sarık sarmasına hayret edilir mi?" Ramazan ayı, zahidiyle rindiyle tüm inanların kendilerine hem dinî yönden hem de maddî yönden kendilerini hizaya çektikleri bir aydır. Şair, bu durumu nüktedan bir tavırla ele almıştır. Gösterişe düşkün olanların süslenerek ortalarda dolaşmalarına hiç şaşırmaz. Çünkü o gece dünyadan vazgeçmiş rindler dahi az da olsa kendilerine çeki düzen vermişlerdir.

Bu şevḳ ü ṣafvet-i âyine ile bedr olsa

Rükū'a vardı terâviḥe eyleyüp niyyet (K.3/21)

Şair, ramazan ayının önemli ibadetlerinden biri olan teravih namazına değinmiş; bu namazı kılanların adap ve erkâna uyarak namazlarını eda etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Şairin bu yaklaşımından, namazlarını aslına uygun olarak kılmayanlara serzenişte bulunduğunu görmemiz mümkündür.

N'ola edebler ile ḳılsa rüknini tâ'dîl

Olurdı türbe-i şâh-ı risâlete ḳandîl (K.3/22)

Bir önceki beyitte şair, namaz kılanların şevkle usule uyarak namaz kılmaları gerektiğine değinmişti. Bu sözlerin devamı niteliğinde sayabileceğimiz bu beyitte, namaz kılarken müminlerde olması gereken şevkin ve saflığın, dolunay halindeki ayda olması durumunda ayın gidip peygamberler şahı olan Hz. Peygamber'in ravzasında kandil olacağından bahsedilmiştir.

Şair, kasidenin bu bölümünden sonra Hz. Peygamber'in yüksek sıfatlarını sayarak onun methine başlamıştır.

---

[103] Bakara Suresi, 187.

İmâm-ı cum’a-ı dîn şeyẖ-i kürsî-i te’vîl

Medâr-ı vaḥy-i mübîn şâh-ı mesned-i tenzil (K.3/23)

Şair, Hz. Peygamber’in Allah’ın yüce dini olan İslâm’a inananların lideri olduğuna, Allah’ın emirlerini insanlara açıklayan mübarek bir insan olduğuna ve vahyin indirilme sebebi olduğuna değinilmiştir.

Delîl-i ẖayr-i sübül maẓhar-ı muṭahhar-ı kül

Şerîf-i ẖayl-i rüsül seyyid-i ‘arıḳ ü aṣîl (K.3/24)

“Hz. Peygamber yolların hayırlısının göstericisi, her temizliğin kaynağı, peygamberler topluluğunun en şereflisi ve asillerin efendisidir.” Bu beyitte değinilen konulardan biri Hz. Peygamber’in insanları doğru yola sevk etmesidir. Çünkü Hz. Peygamber, Allah tarafından tebliğle vazifelendirilmiştir. Şairin Hz. Peygamber’in tüm temizliklerin kaynağı olduğunu söylemesi de Hz. Peygamber’in günahsızlığına vurgu yapmasındandır.

Hz. Muhammed, peygamberlerin en sonuncusudur ve Allah’ın dininin tamamlayıcıdır. Miraç gerçekleşmeden önce tüm peygamberlere imamlık yapmış olması onun en yüksek mertebede, en şerefli peygamber olduğunun da kanıtı mahiyetindedir. Şair, Hz. Peygamber’in methine işte bu sözlerle başlamıştır.

Naḳib-i genc-i şefâ’at emîr-i ṣadr-ı ḳabūl

Ṭabîb-i renc-i şenâ’et ḥabîb-i Rabb-i celîl (K.3/25)

“Hz. Peygamber şefaat hazinesinin reisi, kabul meclisinin en başında bulunan ve alçaklık ağrısının tabibi ve yüce Allah’ın sevgilisidir.” Şair, Hz. Peygamber’in şefaat vasfına, yüksek mertebeli oluşuna ve yüce Allah’ın en sevgilisi olduğuna değinmiştir. Bu beyite baktığımızda şairin Hz. Peygamber’in şefaatini bir hazine olarak gördüğünü anlamaktayız. Şairin “şefaat hazinesi” ifadesini kullanmasının nedeni olarak Hz. Peygamber’in şefaatinin değerine ve bolluğuna vurgu yapma düşüncesi olduğunu söyleyebiliriz.

Nâ’îm-i cennete bâdî reh-i hidâya delîl

Ṭarîḳ-i devlete hâdî viṣâl-i Ḥaḳḳa vesîl (K.3/26)

Burada Hz. Peygamber'in cennetin sahip olduğu bahtiyarlığın nedeni olduğuna, hidayet yolunun göstericisi oluşuna, devlet yolunda inananların en önde ve en yüce olmasına ve Hakk'a kavuşmaya vesile oluşuna değinilmiştir. Beyitte geçen övgü sözlerinin çoğunda Hz. Peygamber'in risalet yönü ağır basmaktadır.

'Uṣât-ı müflise naḳd-i şefâ'ate żamın

'Aṭâ vü mevḥibe-i kenz-i bî-niyâza kefîl (K.3/27)

Hz. Peygamber şefaati dolayısıyla gafil ve günahkârların ahiretteki kurtuluş umududur. Şair, Hz. Peygamber'in bu yönüne vurgu yapmıştır.

Kerîm-menḳâbe peyġamber-i ra'uf-ı raḥîm

'Azîm-mertebe me'būs̱-ı küll nebiy-yi nebîl (K.3/28)

"Hz. Peygamber, Rahim olan Allah'ın merhametli peygamberidir ve o tüm gönderilen peygamberlerin rütbesi en yüksek olanıdır." Şair, hem Allah'ın merhametine değinmiş hem de onu Resul'ü olan Hz. Muhammed'in şefkatine değinmiştir. Aynı zamanda Hz. Peygamber, tüm peygamberler arasında en yüksek mertebe sahibi olmasına vurgu yapılmıştır. Daha önceki beyitlerde de karşımıza çıkan Hz. Muhammed'in en yüksek mertebeli peygamber olmasından dolayı övülmesi burada da karşımıza çıkmaktadır.

Resūl-ı Ekrem ü efḍal Muḥammed-i mürsel

Me'âl-i cevher-i evvel netîce-i tafṣîl (K.3/29)

Hz. Peygamber'in bütün açıklamaların sonucu ve yüce ikram sahibi oluşuna değinilmiştir. Şairin, Hz. Peygamber'in "ekrem" yani kerem sahibi olmasına vurgu yapmasının sebebi, Hz. Peygamber'in ahiret günüde ümmetine şefaat edecek olması olarak gösterilebilir.

O ẕât-ı pâk-i mükerrem ki şânına yoḳdur

Ne ibtidâda mümâs̱îl ne intihâda 'adîl (K.3/30)

Şair, bu beyitte de Hz. Peygamber'in ikram sahibi oluşuna değinmiştir. Hz. Peygamber'in temiz ve günahsız olduğunu yinelemiştir. İlk yaratılan varlıktan son yaratılan varlığa kadar Hz. Peygamber gibi yüce birinin olmadığını beyan etmiştir.

O vâye-baḫş-i ni'am-ʿḫâne-i kerâmet kim
Emîn-i maṭbaḫ-ı iḫsânıdur cenâb-ı Ḫâlîl (K.3/31)

Geçeydi ḥayyiz-i ḥüsn-i ḳabūle ḳurbânı
Fedâ idi yolına kebş-i cân-ı İsmâ'îl (K.3/32)

Cebîn-i Nūḥda fânūs yaḳmasa nūn
Sefîne bulmaz idi sâḥîl-i necâta sebîl (K.3/33)

Virürdi Yūsufını bu 'Aziz-i Mıṣr-ı dilüñ
Baḳaydı ḥüsnine alur göz ile İsrâ'îl (K.3/34)

Ġam-ı zülâl-i lebi ḳurd olup derūnında
Maḥabbet eyledi Eyyūbi bî-mecâl ü 'alîl (K.3/35)

Şehîd-i 'ışkuñ olur nabż-ı cân-ı minşârı
'Acebdür Zekeriyyâ yolında olsa ḳatîl (K.3/36)

Cenâb-ı Ḫıżr ki ibrîk-dâr-ı Ḥażretdür
İfâża aldı olup mâye-dâr-ı 'ömr-i ṭavîl (K.3/37)

Reg-i maḥabbeti nâbıż olup da cân viriyor
Ki ola dürd-keş-i 'ışḳı ṣaḥibü'l-İncîl (K.3/38)

Kasidenin methiye bölümüne Hz. Peygamber'in vasıflarını bildiren övgü beyitlerle başlayan şair, yukarıda verdiğimiz beyitlerde Hz. Peygamber'i diğer peygamberlerin kıssalarına telmihte bulunarak anlatmıştır.

Hz. İbrahim'in Nemrut ile olan mücadelesi, putları kırması, oğlu Hz. İsmail ile alakalı kurban vakası gibi birçok mucizevî olayına ek olarak halk arasında onun daha da tanınmasını sağlayan bir başka özelliği de bereketli olmasıdır. "İbrahim peygamber, sofrasında misafir olmadığı zaman yemek yemezmiş. Misafir olunca da her şey bereketlenir ve bollaşırmış. Bu nedenle onun adı bereketle anılır."[104] Hz. İbrahim'in bu bereketinin, bizim kültürümüzde "Halil İbrahim sofrası" ve "Halil İbrahim bereketi" gibi tabirlerin ortaya çıkmasına ve çokça kullanılmasına neden olduğunu söyleyebiliriz. İşte söz konusu olan bu özellik Sâbit'in dikkatinden kaçmamıştır. Hz. İbrahim'in bereketli oluşunu Hz. Peygamber'e bağlamıştır.

Hz. İbrahim'in başından geçen bir başka ibretlik vaka da şüphesiz ki kurban vakasıdır. Kurban vakası dinî kaynaklarda oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle burada tekrar tekrar hatırlatmaya gerek olmadığını düşünmekteyiz. Şair, kurban vakasına telmihte bulunmuştur. Eğer Allah, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i kurban etmesini kabul etseydi, Hz. İsmail'in canını Hz. Peygamber'in yoluna vereceği söylenmiştir. Burada Hz. Peygamber'in yolunun Allah'a giden doğru yol olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

Şair, Allah'ın peygamberlerinden olan ve Kur'ân-ı Kerim'de adı zikredilen Hz. Nuh'un tufan vakasına telmihte bulunmuştur. Şair, "Eğer Hz. Peygamber'in nurunun ışığı Hz. Nuh'un alnını aydınlatmasaydı, Hz. Nuh'un gemisi ulu necat yolunun sahiline ulaşamazdı." diyerek Hz. Nuh'un tufandan kurtuluş nedeni Hz. Peygamber'in nuru olarak göstermiştir. Burada şairin farklı beyitlerinde de başvurduğu hüsn-i talil sanatını görmek de mümkündür.

Yukarıdaki beyitlerde geçen ve kıssasına telmihte bulunulan peygamberlerden biri de Hz. Yâkub'dur. Şair burada Hz. Yâkub'un oğlu Hz. Yusuf'a olan sevgisine değinerek Hz. Peygamber'i methetme yolunu seçmiştir. Hz. Yusuf güzelliğiyle insanların dikkatini çeken bir peygamberdir. Hatta bizim kültürümüzde güzel ve masum yüzlü olan insanları tabir etmek için "Yusuf yüzlü" tabiri kullanılmaktadır. Şair Sâbit

---

[104] İskender Pala, age, s. 225.

bahsi geçen beyitte "Eğer Hz. Yâkub, Hz. Peygamber'in yüzünü görseydi, oğlu Hz. Yusuf'tan vazgeçerdi." diyerek Hz. Peygamber'in güzelliğine dikkat çekmiştir.

Şair, Hz. Peygamber'in övgüsünü yaparken kıssalarına telmihte bulunduğu diğer peygamberler: Hz. Eyyûb, Hz. Zekeriyyâ ve Hz. İsa'dır. Hz. Eyyûb'ün kıssasına yapılan telmihte, Hz. Eyyûb'un çektiği sıkıntıların Hz. Peygamber vasıtasıyla çekilebilir bir hal aldığına değinmiştir. Hz. Zekeriyyâ'nın kıssasına yapılan telmihte ise şair, Zekeriyyâ peygamberin Hz. Peygamber'in yolunda şehit edildiğini belirtmiştir. İncil sahibi olan Hz. İsa'nın da onun yoluna kendini feda ettiği, söz konusu olan beyitlerde ifade edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de adı geçen ama peygamber olup olmadığı kesin olarak bilinmeyen Hz. Hızır'ın uzun ömürlü oluşu da Hz. Peygamber'e hizmet etmesine bağlanmıştır.

Olup ṣahîfe-i vaḥyile âsümân-pervâz
Anuñ ḳanâdı ile ḥâṣılı uçar Cibrîl (K.3/40)

Cebrâil, Allah tarafından peygamberlere vahiy iletmek için görevlendirilmiş melektir. Bu beyitte Cebrâil'in gökleri uçarak geçmesinin sebebi olarak Hz. Peygamber gösterilmiştir.

Edîb-i medrese-i vaḥye ümmîdür dinmek
Meger ki keşf-i ilâhîle olına te'vîl (K.3/41)

Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmediği dinî kaynaklarda mevcuttur. Şair, Hz. Peygamber'e ümmî denmemesi gerektiğini söylemiştir. Çünkü Hz. Peygamber vahiy mektebinin edibidir ve o, ayetleri ilahî bir keşifle açıklar; bu ilahî keşif okuma ve yazma becerisine göre daha üstündür.

Vucūdı kîse nâḳdîne-i maḥabbetdür
Ki kendü mühri ile ḥıfż ider Ḫudâ-yı celîl (K.3/42)

Şair, bu beyitte Hz. Peygamber'in Allah tarafından korunuşuna değinmiş ve bu korunuş bir altın kesenin muhafaza edilmesine benzetilmiştir.

Sarây-ı ḳadrine bir ẖışt olamaz ẖorşîd

Külâh-ı câhına cevherlik idemez iklîl (K.3/43)

Hz. Peygamber o kadar değerlidir ki onun sarayının duvarında güneş, bir taş bile olamaz ve hiçbir süslü taç onun itibarına yaraşmaz. Şair, diğer beyitlerde de olduğu gibi Hz. Peygamber'in kıymetine değinmiş ve dünyaya ait olan değer sembollerinin onun değerine yaraşır olmadığını bildirmiştir.

Recâsı itmese sebḳat bu cürm ile çoḳdan

'Usât-ı ümmeti eylerdi ẖışm-ı Ḥaḳḳ tenkîl (K.3/50)

Şair, Hz. Peygamber'in Allah katında olan değerine vurgu yapmıştır. Eğer Hz. Muhammed'in ricası olmasa Allah'ın bütün asileri şimdiye kadar çoktan cezalandırıp helak edeceğini ifade etmiştir.

Resūl-i muḥteremâ melce-i meded-baẖşâ

Eyâ peyember-i ẕî-şân-ı bî-ḳarîn ü 'adîl (K.3/51)

"Ey muhterem Peygamber! Sen yardım bahşeden kurtuluş sığınağısın. Ey şanlı ve eşsiz Peygamber!" Şair, Hz. Peygamber'e seslenerek onun ne kadar şerefli ve eşsizliğine ve insanların kurtuluş sığınağı olduğuna değinmiştir.

Feżâ-yı ẖulde nebş-vâr gibi nefîr be-kef

Ṭurur ḳapuñda ser-i mehterânuñ İsrâfîl (K.3/52)

Şair, bu beyitte Allah tarafından suru üflemek suretiyle kıyametin başladığını haber vermekle görevlendirilen melek olan İsrâfil'in Hz. Peygamber'in kapısında mehteran başı olarak durduğu söylenmiştir. Yapılan teşbihe göre Hz. Peygamber, o kadar yüce bir sultandır ki onun kapısındaki mehteran başı bir üfleyişiyle yeri göğü inleten İsrâfil'dir.

Heżâr 'izzet-i ta'ẓîm ile emâs̱îl-i ins

Giyürdi farḳ-ı felek-sâye nūrdan iklîl (K.3/55)

Bu beyitte Hz. Peygamber'in övgüsüne devam edilerek onun dört kutsal kitaptan biri olan Zebur'da geçen ismi[105] İklîl'e telmih yapılmış ve tevriye sanatıyla süslü bir söyleyiş ortaya koyulmuştur.

Zerîne ṭâs-be-ser şaṭırân-ı ḥażret ile

N'ola rikâb-ı hümâyūna düşse mikâ'il (K.3/56)

Şair Bosnalı Sâbit, önceki beyitler de Hz. Peygamber'in övgüsünü yaparken diğer peygamberlerin ismini saymış ve onların kıssalarına telmihte bulunmuştu. Bu beyitte de meleklerini saymaya ve onların görevlerinin özellikleriyle beraber şiirine renk katmaya devam etmiştir. Şair, rızık dağıtmakla görevli olan Mikâil'in Hz. Peygamber'in kutlu ve yüce huzurunda mahiyetiyle beraber altın taslarla erzak taşıma vazifesini yerine getirmesini istemiştir.

Alup e'ażım-ı ervâḥ-ı ḳudsî 'izzet ile

Ḫulūd-ı manṣıbı tebrîke geldi Azrâ'îl (K.3/57)

Allah tarafından insanların ömürlerini sonlandırmakla görevlendirilen melek olan Azrâil, bu beyite konu olmuş ve böylelikle şair de dört büyük meleğe kasidesinde yer verişini sonlandırmıştır. Sırasıyla daha önceki beyitlerde vahiy meleği Cebrâil'e, kıyamet günü suru üflemekle görevli olan İsrâfil'e, rızık dağıtmakla görevli olan Mikâil'e değinilmişti. Şair, burada Azrâil'in Allah katında kutsal sayılan ruhların sahiplerini alarak Hz. Peygamber'in sonsuz mercisini kutlamaya geldiğini bildirmektedir.

Bütün ekâbir-i dîvân-ḫâne-i Ceberūt

Riḳâbuña yapışup dâmenüñ ider taḳbîl (K.3/59)

Bosnalı Alâeddin Sâbit bu beyitte, Hz. Peygamber'in yücelerin yücesi olduğuna değinmiş ve hâkimiyet meclisinin başındakilerin Hz. Peygamber'in önünde yerlere yapışıp eteğini öpeceğini ifade etmiştir. Bu beyitte de diğer beyitlerde olduğu gibi Hz. Peygamber'in yüceliğinden bahsedilmiştir.

---

[105] Abdullah Yeğin, age, s. 262.

Çemenistân-ı cinânuñ şu yolcısı Rıḍvân

Ṣarây-ı ḫaṣṣuna Kevs̱er başından aldı sebîl (K.3/60)

Cennetin kapı bekçisi[106] olan Rıdvân isimli meleğin Hz. Peygamber'in özel sarayı olan Kevser suyunun başından bir sebil aldığı dile getirilmiştir. Bu beyitte daima cennette duran Rıdvân'ın dahi Hz. Peygamber'e daha yakın olabilmek için Kevser suyunun başında kendine yer ayırdığı anlatılmıştır. Çünkü Hz. Peygamber'e yakın olabilmek değer biçilemeyecek kadar güzeldir.

Tamâm zîb ile zînet-tırâz olup ġılman

Döşendi ṣadr-ı çemen-ṣoffa-ı rebî'i naḫîl (K.3/61)

Burada cennette hizmet gören delikanlılar[107] olan gılmanın Hz. Peygamber'in oturacağı güzel yeri ziynetlerle süslediğinden bahsedilmiştir. Bu beyitin muhtevasına baktığımızda cennet tasvirlerini görmemiz mümkündür. Örnek olarak Hz. Peygamber'in oturacağı yer, baharın canlılık getirdiği bir hurma bahçesine benzetilmiştir.

Ḳumâşını döşeyüp pây-ı 'arş-ı a'lâya

Bıraḳdı devḥa-ı Ṭūbâ behişte ẓıll-ı ẓalîl (K.3/62)

Şair, cennet tasvirlerine devam etmektedir. Şairin bu beyitte yaptığı cennet tasvirinde Tûbâ ağacı yerini almıştır. Tûbâ, cennette bulunan ve kökü göklerde dalları aşağıda olan[108] bir ağaçtır. Ayağı arşta olan bu ağaç, ayağına kumaş döşeyip cennete koyu bir gölge bırakmıştır.

Buyur żiyâfet-i dârü'n-na'îm-i 'uzmâya

Viṣâle şîftedür ḥūr-ı 'ıyn ider ta'cîl (K.3/63)

---

[106] Abdullah Yeğin, age, s. 583.
[107] Abdullah Yeğin, age, s.174.
[108] Abdullah Yeğin, age, s.736.

Şair önceki beyitlerde cennetteki bu güzelliklerin tasvirini yaptıktan sonra Hz. Peygamber'i ulu nimetler diyarı olan cennete buyur etmiştir. Çünkü cennetteki hûriler[109] Hz. Peygamber'e kavuşma arzusundadırlar.

Buyur serir-i refî'-i maḳâm-ı Maḥmuda

Melâ'ik eyledi envâ'-ı zîb ile tesvîl (K.3/64)

Şair, bu beyitte de Hz. Peygamber'i cennete çağırmaktadır. Çünkü melekler Hz. Peygamber'in cennetteki makamını türlü güzelliklerle süslemiştir. Hz. Peygamber âlemlerin övünç kaynağı olduğu için cennette en güzel makama sahip olacaktır.

Buyur sa'âdet ile bâr-gâh-ı ma'būda

Cemâl-i pâküñe müştâḳdur Ḫudâ-yı cemîl (K.3/65)

Bu beyitte şair, Hz. Peygamber'i kendisinden başka ibadet edilmeye layık varlık olmayan Allah'ın makamına saadetle girmesi için çağırmaktadır. Çünkü Allah, Hz. Peygamber'i sevmektedir ve onun güzelliğinin müştakıdır.

Buyur delâlet-i 'ışḳ ile kūy-ı cânâna

Egerçi kim görinen köye istemezse delîl (K.3/66)

"Nasıl ki görünen köy kılavuz istemezse sen de aşkın delilleriyle O sevgilinin makamına öylece gir." Şair, burada Hz. Peygamber'in zaten o makama layık olduğunu söyleyerek artık o makama girmesinin vaktinin geldiğini ifade etmiştir. Beyitteki sevgili diye tabir edilen Allah'tır. Çünkü Hz. Peygamber ile âlemlerin Rabb'i olan Allah arasında güçlü bir muhabbet vardır. Ayrıca Sâbit, bu beyitte günümüzde de sıkça kullanılan "Görünen köy kılavuz istemez." atasözüne yer vermiştir. Bu durum Karacan'ın: "Sâbit, atasözleri ve deyimlere fazla yer veren şairlerimizden biridir"[110] sözlerinin başka bir ispatı niteliğindedir.

---

[109] "Ahu gözlüler. Gözlerinin akı karasından çok olan çok olan pek güzel ve güzellikleri tarif ve tavsif edilemeyecek derecede güzel olan cennet kızları." Abdullah Yeğin, age, s. 232.

[110] Turgut Karacan, age, s. 107.

Girüp alay ile nüzhet-serây-ı Rıḍvâna

Olınca mâ'ide-i luṭf-ı Kibriyâda nezîl (K.3/67)

'Uṣât-ı ümmete naḳd-i şefâ'atüñ olıcaḳ

Rıżâ-yı Ḥażret-i Bârîye mâye-i tevsîl (K.3/68)

Şair, Hz. Peygamber'e şöyle seslenmektedir: "Alay halinde Rıdvân'ın paklık, ferahlık sarayına girip Allah'ın lutfunun sofrasına misafir olunca ümmetinin asileri için Hz. Bâri'nin[111] rızasına ulaşmaya asıl yardımcı senin şefaatindir" Beyitte Rıdvân'ın sarayı diye geçen yer cennettir. Alay halinde buraya ulaşmaktan kast edilen ise Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanan müminlerle birlikte Hz. Peygamber'in cennete girmesidir. Hz. Peygamber, cennete girip Allah'ın huzuruna vardığı zaman ondan ümmetinin asileri için şefaat dilenmektedir. Çünkü Allah'ın affı için en büyük vesile Hz. Peygamber'in şefaatidir.

Bıraḳma vaḳfada ḥâcı günâh-ı şūmı gibi

Faḳiri mavḳıf-i maḥşerde ḫâr ü zâr ü ẕelîl (K.3/69)

Şair, bu beyitte hac görevini ifa eden müminlerin Arafat'taki vakfede günahlarının Allah tarafından affedildiği gibi kendi günahlarının da affedilmesini istemektedir. Şair, günahları affedilmediği takdirde hakir, dermansız ve alçak bir halde olacağını bildirmektedir. Bu aşağılık hallere düşmemek ve Allah tarafından affedilmek için Hz. Peygamber'den şefaatini dilemektedir.

Ḫâmîr-pâre-i feyż-i şefâ'at iḥsân it

Vücūdı ḍarb-ı 'amūd ile olmadın pestîl (K.3/70)

Sâbit, bedeninin azap yerindeki direğe vurup pestil gibi olmadan Hz. Peygamber'in şefaatinden ufak bir parça hamur kadar pay istemektedir. Bu beyitte

---

[111] "Bir kalıptan döker gibi, düzgün, tertipli ve güzel yaratan. Aza ve cihazatları birbirine mütenasip ve kâinattaki umumi nizama ve gayelere yardımcı ve münasebetler olarak halkeden Cenâb-ı Hakk (c.c)." Abdullah Yeğin, age, s. 51.

de Bosnalı Alâeddin Sâbit'in şiirlerinde deyimlere yer verme özelliğini tekrar görmekteyiz. Zira "pestil gibi olmak" deyimini kullanmıştır.

Şafaḳ-veş iki elüm ḳande ise de umarum

Beyâż-ı ṣubḥ-ı şefâ'atle idesin tecmîl (K.3/71)

"Şafak gibi iki elim kanda olsa da senin şefaatinin sabah vaktindeki beyazlığıyla beni tertemiz edeceğini ummaktayım." Şair, iki elinin kanda olmasını şafak vaktinde tan yerinin kızıllığıyla özdeşleştirmiş; bu kızıllığın ancak Hz. Peygamber'in şefaatinin sabah ışığı gibi aydınlık ve beyaz bir ışıkla temizleneceğini ifade etmiştir. Burada şairin Hz. Peygamber'in şefaatinin Allah katında ne kadar makbul olduğuna vurgu yapmıştır. Sâbit, halk arasında hâlâ yoğun olarak kullanılmakta olan "iki eli kanda olmak" deyimini kullanmıştır.

Recîm-i ḫâ'ib ü ḫâsır yanında sulṭânum

Günâh-ı şermi yeter itme ṭard ile taḫcîl (K.3/72)

Hz. Peygamber tüm müminlerin önderi olduğu için şair tarafından sultan olarak nitelendirilmiştir. Şair, Hz. Peygamber'e ahiret günü yanından kovulmamak ve kabul görüp şefaatine mazhar olmak için yalvarmaktadır. Çünkü şaire aşağılanmış ve günahlarından dolayı utandırılmışların arasında olmak oldukça ağır gelmektedir.

Hezâr cürmün ile ḳıl o kâfire raġmen

Civâr-ı ramet-i ġufrâna mültecî vü daḫîl (K.3/73)

Şair Sâbit, binlerce günahına rağmen günahları örten Allah'ın civarına iltica etmek için Hz. Peygamber'den şefaatini dilemektedir. Şair, şefaati hak etmek için Allah'ın günahları örtme vasfına vurgu yapmıştır.

Semend-i bî-meded-i rūḥa taġlar çekemez

Hevâ-yı nefs ile itdüm vebâller taḥmîl (K.3/74)

Şair, nefsine uyarak üstüne yüklediği günahların vebalini, yardım istemeyen çevik bir at gibi olan dağların bile çekemeyeceğini ifade etmektedir. Buradan şairin kendi günahlarının oldukça fazla olduğu düşüncesinde olduğunu söyleyebiliriz.

Ḥavâle her yaña iblîs-i ḫân-ı îmâna

Ṭufely-i ḫâm ṭama’ gibi oldı cildi s̱aḳîl (K.3/75)

Şair, iman sarayındaki Şeytan’ın kendisini yüzsüz, açgözlü Tufeyl gibi oradan oraya sürmesinden dolayı duyduğu can sıkıntısı ifade etmiştir. Bu beyiti daha iyi anlaya bilmek için Tufeyl’in ve Tufeylî davranışın ne olduğunu bilmek gerekir. Tufeylî’nin sözlükteki karşılığı şöyledir: “Fazladan (Davetsiz ziyafete giden Tufely adında birisinin ismindedir). Sahte. Dalkavukluk. Çanak yalayıcı. Başkasının sırtından geçinen (asalak, parazit).” [112] Bu anlamlara bakıldığı zaman şairin, iman sarayı olan gönlündeki Şeytan’ın onu Tufely gibi çanak yalayıcı biri yaptığını ifade ettiğini görmekteyiz.

Zamân-ı kârda sū-i ḳarîn belâsından

Vebâl kesbine ṣarf oldı mevsîm-i taḥṣîl (K.3/76)

Bu beyitte, şairin kötü arkadaşı olan nefsinden dolayı dünyada doğruyu bulmak için harcayacağı zamanın boşa harcandığından bahsedilmiştir. Şair, bunları söylerken pişmanlığını ortaya koymuştur.

Ne dest-mâye-i ṭa’at ne iktisâb-ı rıżâ

Tamâm eyledüm eyyâm-ı ‘ömrümi ta’ṭîl (K.3/77)

Bir önce ki beyitin anlamsal olarak devamı niteliğinde olan bu beyitte şair, ömrünün günlerini tatil mahiyetinde geçirdiğini, ne tam olarak Allah’ın buyruklarına itaat ettiğini ne de onun rızasını kazanmak için çaba sarf ettiğini ifade etmiştir. Bu sözler de şairin pişmanlığının dışavurumudur.

Şikâr-gâh-ı hevâ vü hevesde nefs-i ḥarîṣ

Yeler gezer yine uñmaz netîce-pūye-i dîl (K.3/78)

Şair, hırslı nefsinin istek ve hevesin kıymetli yerinde gezmesine rağmen gönlünün yine de şifa bulmadığını ve nefsanî isteklerinin gönlündeki boşluğu doldurmadığını beyan etmiştir.

[112] Abdullah Yeğin, age, s. 737.

Dil-i figâra biraz neş'e vü neşâṭ virür

Ḥamîr-i mâye-i tevḥîd ü ḥubb-ı âl-i nesîl (K.3/79)

Bir önceki beyitte bahsettiği hasta gönlünün dermanı ancak tevhid hamuru ve neslin yüce sevgilisi olan Hz. Peygamber'dedir. Şairin hasta gönlü sadece Hz. Peygamber vasıtasıyla sevinç ve neşe bulabilir.

Teşebbüs̱ eylemişüm dâmen-i şefâ'atüñe

Ya ḳat'-ı dest ya ḥâşâ şikâf-i ẕeyl-i sedîl (K.3/80)

Şair, Hz. Peygamber'e seslenerek onun şefaatinin eteğine yapıştığını ve o elin kesilmesini ya da eteğinin örtüsünün yırtılmasını Allah göstermesin diye dua etmektedir. Bu sözlerden anlaşılacağı üzere şairin Allah tarafından affedilmek için Hz. Peygamber'in şefaatinden başka ümidi kalmamıştır.

Şarâb-ı vaṣf-ı cemîlüñ ki keyfim olmışdur

Virür ḥalâvet-i tesbîḥ ü leẕẕet-i tehlîl (K.3/81)

Sâbit, Hz. Peygamber'i övmenin kendisine Allah'ın birliğini ve güzel isimlerini söylemenin lezzetini verdiğini ifade etmiştir. Çünkü Hz. Peygamber övülürken âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın yüceliği şairin aklına gelmektedir.

S̱imâr-ı ma'nî-i na't-ı şerife şarṭ itdüm

İdüp ḥadîḳa-i endîşemi bu gün tesbîl (K.3/82)

Şair, yazdığı bu na'ta güvenerek ahiret günü için içinde barındırdığı tüm endişeyi Allah'a havale ettiğini bildirmektedir. Kasidenin başından beri işlediği günahlardan dolayı duyduğu pişmanlığı dile getiren şair, bu günahların affı için Hz. Peygamber'den şefaatini dilemekteydi. Şimdi ise sözün bittiğini ve Allah'a tevekkül etme zamanının geldiğini vurgulamıştır.

Me'âli ḳildân alur S̱âbît 'ârîf-i âgâh

Daḳîḳ-i fikret ile itme ḳıṣṣayı taṭvîl (K.3/85)

“Ey Sâbit! Arifler manayı sözden çıkarır. Sen ince fikrinle kıssayı daha fazla uzatma” diyerek şair artık “arif olan anlar” diyerek sözün sonunun geldiğini ifade etmiştir. Bu beyitten sonra şair, kasidenin dua bölümüne geçeceğini sezdirmektedir.

Niteki ṣayd içün usḳumrı-ı hilâli ḳażâ

Ḳura bu baḥr-ı siyâha nücūmdan tesbîl (K.3/86)

Şairin burada yaptığı benzetmeler oldukça ilgi çekicidir. Sâbit, “bahr-ı siyah” diyerek gökyüzünün derinliklerini Karadeniz’e benzetmiş ve bu denizin içinde parlayan ayı da uskumru balığına benzeterek anlatmıştır. Şairin böyle bir kasidede uskumru balığını şiire katması onun kendine has şiir anlayışının bir diğer yansımasıdır.

‘Abîr ü müşg-i ṣalât ü selâm ile şeb ü rūz

Türâb-ı ravżaña heft âsümân ola ġırbîl (K.3/87)

Şair Sâbit, övgü dolu bu na’tın, salatü selamlarının güzel kokusunun, sabah akşam gökyüzünün kalburundan geçerek Hz. Peygamber’in mezarına ulaşmasını Cenâb-ı Hakk’tan dilemektedir.

O ḫâk-i pâke fuyūżât-ı ḳuds olup nâzil

Meġâk-i düşmene düşsün ḥicâre-i siccîl (K.3/88)

“Ya Resûlallah! Senin temiz toprağına gökten kudsî ışıklar insin. Senin düşmanlarının kabrine ise çamurdan yapılmış sert taşlar insin” Bosnalı Alâeddin Sâbit, bu beyitte Hz. Peygamber’e dua, O’nun düşmanlarına ise lanet etmektedir. Ayrıca Kur’ân-ı Kerim’deki Fil suresine telmihte bulunulmuştur. Bu telmihi “hicâr” ve “siccîl” kelimelerinden anlamaktayız. Çünkü Fil suresinin 4. ayetinde bu kelimeler geçmektedir. Ayrıca çamurdan yapılmış sert taşlar ise bize Fil vakasını anlatmaktadır. Fil suresinde bu durum şöyle anlatılmıştır: “Rabbinin, fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi? Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. Nihayet onları yenilmiş ekin yaprakları haline getirdi.”

Ḳaṭâr-ı üştür-i raḥmetle ṣaḥb ü âle dürūd

Ser-i ‘adūya da sermâye-i sipeh-küş-i fîl (K.3/89)

“Ya Resulallah! Senin ailene ve ashabına deve sürüsü kadar rahmet insin. Senin düşmanının başına da Fil ordusunun sermayesi olan çamurdan yapılmış taşlar düşsün.” Şairin bu beyitte deve sürüsünden kastı inecek olan rahmetin fazlalığını belirtmek içindir. Zira deve bizim kültürümüzde bereketli hayvanlardan sayılmaktadır. Şairin bu yönde düşündüğünü söyleyebilmek mümkündür. Hz. Peygamber’in yolundan giden ashabına ve Ehl-i Beyt’ine rahmet okuyan şair, Hz. Peygamber’in düşmanlarına da yine Fil suresine telmihte bulunarak bela okumuştur.

Ḥasūd-ı ‘itret-i Āl-i ‘Abâya ṣad nefrîn
Muḥibb-i ṣâf-derūna hezâr ecr-i cezîl (K.3/90)

Şair, kasideyi Hz. Peygamber’in Ehl-i Beyt’ine haset edenlere lanet ederek ve Hz. Peygamber’i sevip onun yolundan gidenlerin binlerce sevap alması için dua edip sonlandırmıştır.

3.1.4. Ramazâniyye Berâ-yı Baltacı Mehmed Paşa

Baltacı Mehmed Paşa’ya sunulan, nesib bölümünde ramazan ayından bahseden bu kaside, aruzun (Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün) kalıbıyla yazılmıştır.

Yevm-i şekk ṣoḥbetin şıra sıkarken yârân
Ṣıḳ boğaz itdi başup şahne-i şehr-i ramażân (K.45/1)

“Yevm-i şek” diye adlandırılan gün sözlükte “Şaban-ı şerifin otuzuncu günü. Ramazan olması zannedilip ancak hilâl görülmedikçe oruç tutulması münasip olmayan gün”[113] diye geçmektedir. Halk bugünün tartışmasını yaparken ramazan ayının bekçisi gelip onları bir anda sıkboğaz etmiştir. Ramazanın müjdecisi olan ramazan bekçisi onlara hilâli gördüğünü ilan ederek ramazanın başladığını bildirmiştir.

Ḳaldurup keffe-i mîzânını nūn-ı şeyṭân
İkṭiṣâb emrine bidâ itdi mübârek ramażân (K.45/2)

Ramazan ayı müminlerin kazancı için meydana çıktıktan sonra, Şeytan teraziden kendi ağırlığını almıştır. Artık sevap ve günahı ölçen terazide günah kısmı ramazan

[113] Abdullah Yeğin, age, s. 773.

ayının gelişiyle geçici süreliğine de olsa teraziden çekilmiştir. Çünkü ramazan ayının insanlara getirdiği manevî hava onların günaha olan meyillerini azaltmıştır.

Çilleye vesvesesiz girdi ḳapandı zâhid

Ḥabs olur ta ramażân âḫir olınca şeyṭân (K.45/3)

Bir önceki beyitte geçen Şeytan'ın ortadan çekilmesinin devamı olarak bu beyitte Şeytan'ın hapse atıldığı bildirilmiştir. Müslümanlar arasındaki yaygın kanaate göre mübarek ramazan ayında Şeytan zincire vurulmaktadır. Şair bu durumu ifade ederek zahidin Şeytan'ın hapse atılmasında dolayı çileye[114] vesvese yapmadan girdiğini ifade etmiştir.

Dehen ü destini mey-ḫâre yudı ṣahbâdan

Kūze-i bâdeyi ibrîḳ vużū itdi hemân (K.45/4)

Ramazan ayı geldiği zaman sadece dindar kimseler değil, şarap içenler de kendilerine çeki düzen vermektedir. Bu mübarek ayın geldiğini gören mey-hare, şarap testisini ibrik yayıp elini ve ağzını yıkayarak şaraptan arınmıştır. Şair, bu beyitle dindar olsun olmasın herkesin, ramazan ayına karşı duyduğu saygı ve hürmeti ifade etmektedir.

Döndi baḫtı gibi levnî yime 'ayyâşlaruñ

Şimdi tevḥîde giren şeḫylerüñdür devrân (K.45/5)

Mübarek ay olan ramazanın gelişiyle ayyaşların renkleri bahtları gibi dönmüştür. Kara bahtlı olan insanlar, bu ayda içki içemeyecekleri için yüzlerinin rengi atmıştır. Artık zaman tevhid zikirlerine giren şeyhlerin zamanıdır. Çünkü bu ayda yapılan ibadetlerin fazileti bir başkadır ve toplumda ibadete olan meyil artmıştır. Bu nedenle şeyhlerin de bahtı açılmıştır.

Āteş-i ḫardal-ı teşyî'i virüp rind-i meyüñ

İçdügi bâdeyi burnından iderler rîzân (K.45/6)

---

[114] "Dervişlerin kapalı bir yere çekilerek ibadetle geçirdikleri kırk gün.'' Abdullah Yeğin, age, s. 92.

Ramazan ayı gelince rindin içtiği bade burnundan getirilmiştir. Bu beyitte Bosnalı Alâeddin Sabit'in şiirlerinde deyimlere sıkça yer verme özelliği karşımıza çıkmaktadır. "burnundan getirme" deyimi bugün de hala geçerliliğini korumaktadır. Bu deyim kullanılarak rindi şarap içtiğine pişman ettikleri anlatılmıştır.

Alınur mı ramażân ṣōfilerinden Muṣḥaf

Raḫlenüñ nevbetini beklemeyince insân (K.45/8)

Mübarek ay ramazan gelince insanlar, Kur'ân okumaya önem verip bu kutsal kitap ile olan bağlarını güçlendirmektedirler. Şair, ramazanda rahlenin başında nöbet tutmayınca ramazan sofilerinden fırsat bulup Kur'ân okunamayacağını anlatmaktadır. Burada ramazan sofilerinden kasıt, başka zamanlarda bu türlü ibadetleri yapmayıp ramazan gelince dindarlaşmış görünen kimselerdir. Şair, bu ifadeleriyle kendi tabiriyle riyakârlara ince bir eleştiri yöneltmiştir.

İtdi mâhiyye berât-ı ḥasenâtı tezhîb

Ṣıġanup girdi zer-efşânluġa ḳandîlciyân (K.45/9)

Kandilcilerin kolları sıvayıp altın saçmaya başladıkları, mahyalar yapıp güzellik beratını süsledikleri ifade edilmiştir. Şair, ramazan ayında camilerin minarelerine gerilen mahyaları altına, o işi yapan kandilcileri de altın saçan kimselere benzetmiştir. Şair bu ifadelerle kandilcileri içten içe takdir etmektedir.

Ḳubbe ḳandîlleridür dâ'ire-i ḥâl-kâri

Żav-ı kâşâne-i ṭâ'ata zer-endūde tavân (K.45/10)

Bu beyitte mübarek ramazan ayında camilerin parlamasının kandilciler tarafından yapılan altın gibi süslemelerle olduğu anlatılmıştır. Altın gibi parlak bu kandiller camileri daha güzel bir hale getirmiştir. Ramazanın güzelliği kendini her yerde göstermektedir. Bunların başında da kandillerle süslü camiler gelmektedir.

Oldı her câmi'-i zîbende birer ḫirmen-i nūr

Silme mikyâl-i ḳanâdîli züccâc-ı raḫşân (K.45/11)

Mübarek ay ramazanın gelişiyle her cami bir nur mekânı olmuştur. Camileri aydınlatan kandiller ise birer parlak ve değerli camlara dönüşmüştür. Bu ifadelerle şair, camilerin mücevherlerle süslenmiş gibi olduğunu belirtmiştir. İşte bu nedenle camiler birer ışık mekânına dönüşmüştür.

Ḳalb-i mü'min gibi mescîd mütesellî ma'mūr

Dîl-i fâsıḳ gibi meyḫâne ḫarâb ü vîrân (K.45/12)

Bu mübarek zamanda camiler, müminlerin kalbi gibi teselli bulup mamur olurken, meyhaneler ise kötü kalp gibi harap ve viran olmuştur. Şair, ramazan ayının gelişiyle camilerin şenlenip meyhanelerin boşaltıldığını ifade etmiştir. Bu mübarek ayda insanlarda içki ve eğlencenin yerini ibadet almıştır. İnsanlar cami ve mescitleri doldurup meyhaneleri terk etmiştir. Bu yüzden meyhaneler harap ve viran yerlere dönmüştür.

Ṭonanup al 'aḳîdeyle şeker ṭablaları

İtdi her gūşe-i İstanbulı sūḳ-ı Mercân (K.45/13)

İnsanlar ramazan ayında kızıl akide şekerleri yapıp birbirlerine ikram etmeye başlamışlardır. Şeker tepsileri İstanbul'un her köşesinde dolaşmaya başladıktan sonra ise İstanbul tümden bir mercan pazarına dönmüştür. Şair bu ifadelerle akide şekerlini mercana, İstanbul'u ise mercan pazarına teşbih ederek ramazanın İstanbul şehrini daha güzel ve değerli kıldığını vurgulamıştır. Bu ifadelerden şairin yaşadığı dönemin İstanbul'unda ramazan ayında şeker dağıtma geleneği olduğunu fark etmekteyiz.

Biri rindüñ mütevażżâda ḳamış ḥelvasın

Şâh-ı misvâka bedel eyledi idḫâl-i dehân (K.45/15)

Bu beyitte ise şairin bir başka ramazan âdetine değindiğini görmekteyiz. Şairin ifadelerinden o dönemdeki adetlerden biri olarak insanların birbirine helva ikram etmesini görmekteyiz. Şair, bu ikram esnasında birinin, rindin payına düşen kamış helvasını kapıp ağzına büyük bir misvak sokar gibi soktuğunu ifade etmiştir.

Elde işkenbe fener arḳada zenbîl-i saḥūr

Gice faṣlında şikem-ḫâreleriñdür seyrân (K.45/16)

Ramazanda ortaya çıkan başka bir âdet ise gece gezmeleridir. İştahlı kişiler bir eline fener bir eline sahurluk erzak sepeti alıp geceden sahur vaktine kadar gezinmektedirler. Şair, ramazan gecelerinde insanların hem yiyip hem gezdiklerine değinmiştir.

Vaḳt-i imsâkdaki micmere-i ‘anberden

Ḫoşdur âlüfteye ifṭârda bir lūle düḫân (K.45/17)

Şair Bosnalı Alâeddin Sâbit, ramazandaki halk tasvirlerini yaparken tütün tiryakilerine değinmeden geçmemiştir. Şair, tütün tiryakilerine iftar vaktindeki sarılmış bir tutam tütünün, imsak vaktindeki amber kokulu buhurdandan daha hoş geldiğini ifade etmiştir. Gündüz vakti oruç tutmaktan sigara içemeyenlerin, iftar vakitlerinde tütünden aldıkları hazzın, imsak vaktinde kokladıkları güzel kokulardan aldıkları hazdan daha fazla olduğu anlatılmıştır.

Ḳadeḥ-i raṭl-ı girân mertebesi neş’e virür

Ḳahve-âşâma ağır ḳahve ile bir fincân (K.45/18)

Kahve içene ramazan ayında bir fincan ağır kahve, kocaman bir kadeh dolusu içmek kadar keyif verir. Ramazan ayı mübarek bir ay olması dolayısıyla insanlar bu ayda içkiye ara verirler. İçkiden aldıkları keyif ve hazzı, bu ayda başka içeceklerde ararlar. Bunlardan biri de kahvedir. Şair, bir fincan ağır kahvenin kocaman bir kadehe denk geldiğini ifade ederek insanların bu içecekte teselli aradıklarını vurgulamıştır.

Her maḳâm üstine ifṭârda terciḥ olunur

Naġme-i nerm ile âheng-i dü-gâh-ı dendân (K.45/19)

Bu beyitin konusu iftardan sonra okunan şarkı ve şiirlerdir. Şair, naif nağmelerin ve ahenkli sözlerin hangi makamda söylenirse söylensin kulağa hoş geldiğini ifade etmiştir. Şairin bu sözlerine baktığımız zaman onun yaşadığı dönemde iftardan sonra güzel nağmeler söylemenin bir adet olduğunu fark etmekteyiz. Bu nağmeler, müziğin hangi makamında söylenirse söylensin tercih edilmektedir.

Bu da bu şehr-i ‘az̲îmüñ berekâtındandur

Fuḳarâsında da âreste-ḫ̱ân-ı civân (K.45/20)

Şair, bir önceki beyitte anlattığı güzel nağmeler söyleme âdetinin zengin fakir herkeste olduğunu ifade ederek bunun ramazan ayının bereketlerinden biri olduğunu vurgulamıştır. Fakirlerin sofrasında dahi bu güzel sözleri söyleyecek delikanlıların olduğunu ifade etmiştir.

Maṭbâḥ-ı rūzeyi miftâḥ-ı ‘akîdeyle açar

Fetḥ-i rūziye baḳan aġzı mühürli yârâñ (K.45/21)

Oruç tutan müminler, orucun kalesi olan mutfağın kapısını iman anahtarlarıyla açarlar. Çünkü onlar imanlarından aldıkları sabır ve güçle iftarı beklerler ve bu bekleyişin sonunda sabırlarının mükâfatını alırlar. Orucun fethinin mükâfatı sadece yemek, içmek değil, aynı zaman da Cenâb-ı Hakk’ın rızasını kazanmaktır. Şair, bu durumu üstü kapalı bir şekilde ifade etmektedir.

Bu ḳadar şevket-i islâmı görüp şem’-i küništ

İtmede mescide îmân getirüp ref’-i benân (K.45/22)

Şair, önceki beyitlerde saydığı ramazan güzelliklerinin gören havra mumunun, havradan vazgeçip mescide yöneldiğini ve parmağını havaya kaldırıp iman ettiğini ifade etmiştir. Bu ifadelerle şairin İslâm’ın yüceliğini anlattığını fark etmekteyiz. Havrada yanan mumlar dahi İslâm ehlinden olmak istemiştir. Bu ifadelerle aslında anlatılmak istenen mum değil o mumu yakan İslâm inancı haricideki insanlardır. Ramazan ayının güzelliğini gören bu insanların Müslüman olma isteklerine değinilmiştir.

Her menâr oldı birer şaṭır-ı zerrîne-kemer

Ṣadr-ı ‘âlînüñ ola tâ ki terâvîḥe revân (K.45/23)

Büyük vezir, “Sadr-ı âlî” olan Mehmed Paşa belki teravihe gelir diye her minareler birer altın süslü kemere dönüşmüştür. Şair, bu ifadelerle minarelerin süsleniş nedeni olarak Mehmed Paşa’nın teravihe gelmesi gösterilmiştir. Bu ifadelerle şairin memduhunun methini yapmaya başladığını görmekteyiz. Minareler Mehmed Paşa belki teravih namazına gider diye ona hizmet etmek için hazırlanmış beklemektedir. Şair,

aynı zamanda bu ifadelerle bir ramazan ayı ibadeti olan teravih namazına da değinmiştir.

Şair, bu ifadeleriyle birlikte kasidenin Ramazâniyye kısmını sonlandırmıştır. Artık kasideyi sunduğu Mehmed Paşa’nın methini yapmaya başlamıştır. Şairin yaptığı bu övgülerin birkaçına değinmekte fayda görmekteyiz.

Ḳıble-i ḳubbe-nişînân Meḥemmed Paşa

Leyletü’l-ḳadr-i kerem ‘îd-i ṣabâḥ-ı ihsân (K.45/24)

Mehmed Paşa’nın ikram ve lütuf açısından Kadir Gecesi gibi olduğu, ihsanının da bayram sabahı gibi bol ve bereketli olduğu ifade edilmiştir. Bu beyit Mehmed Paşa’nın övgüsü için olsa da içinde ramazan ayına dair imgeler barındırmaktadır. Kadir Gecesi İslâm inancına göre mübarek bir gecedir ve ramazan ayının son günlerinde bulunur. Bu gecede Allah’ın kullarına ikramı boldur. Bu gece Kur’ân-ı Kerim’de şöyle anlatılmaktadır: “Şüphesiz, biz onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin! Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh (Cebrail) o gecede, Rablerinin izniyle her türlü iş için iner de iner. O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir.”[115] Mehmed Paşa cömert biri olması sebebiyle bu mübarek geceye benzetilmiştir. İnsanlara lütufta bulunurken cömert davrandığı için de bayram sabahlarına benzetilmiştir.

‘Ahdinüñ gündizidür mevsîm-i ‘îd-i ekber

Güninüñ her gicesidür şeb-i Ḳadr-i Ramażân (K.45/25)

Şair, Mehmed Paşa’nın gündüzünü, büyük bayram sabahına; gecesini de mübarek Kadir Gecesi’ne benzetmiştir. Şairin bu sözlerden maksadı Mehmed Paşa’nın cömertliğini ifade etmektir. Mehmed Paşa gündüzleri bayram gibi bereketli, geceleri de Kadir Gecesi kadar cömerttir.

Şair Bosnalı Alâeddin Sâbit uzun uzun Mehmed Paşa’yı meth ettikten sonra kasidenin dua bölümüne geçmiştir.

S̱âbitâ şimdi mübârek ramażan günleridür

Aç da’vâcı gibi eyleme feryâd ü fiġân (K.45/66)

115 Kadir Suresi.

Kendi nefsine seslenen şair, aç davacı gibi feryat figan etmemesi gerektiğini söyleyip, mübarek ramazan günlerini dua ile değerlendirmesi gerektiği ifade etmiştir.

Rūze-i faḳr-‘aḳîbinde gelür ‘îd-i ġınâ

Fıṭra-ı vâcibe-i himmete yoḳ mı imkân (K.45/67)

Bayramın zenginliği orucun sıkıntısı ve zahmetinden sonra gelirse, himmetin vacip olan fitresini vermeye imkân yok mudur? Şair, bu ifadesiyle kendini ramazan fitresine muhtaç olan bir kul gibi göstermiş; ettiği duada isteyeceklerinin de fitre gibi sayılarak kendisine verilmesini talep etmiştir.

Nitekim her sene ziynetle gelüp mâh-ı ṣıyâm

İde her gūşe-i dünyâyı çerâġân-ı cinân (K.45/68)

Ṣadr-ı ‘âlî-i kerem-kâruñ ola hem-vâre

Güni ‘îd ü gicesi Leyle-i Ḳadr-i ramażân (K.45/69)

Şair, oruç ayı olan ramazanın her sene gelerek dünyayı cennet bahçeleri gibi aydınlık kılmasını istedikten sonra Mehmed Paşa'nın cömert ve yüce zatının da her gününün bayram, her gecesinin de Kadir Gecesi gibi mübarek olmasını Cenâb-ı Hakk'tan niyaz etmiştir.

Kendü her fıṭr ü her aḍhâda selâmetde olup

Düşmeni var ise ḳoç başına olsun ḳurbân (K.45/70)

Bosnalı Alâeddin Sâbit, "Mehmed Paşa her Ramazan Bayramı'nda ve Kurban Bayramı'nda selamette olsun. Düşmanı varsa da bayramda koçbaşı yerine düşmanının başı kurban edilsin." diye dua ederek kasidesini sonlandırmıştır.

3.1.5. Iydiyye

Bosnalı Alâeddin Sâbit'in yazdığı "Iydiyye" isimli bu kaside hiçbir şahsa ithaf edilmemiş ve aruzun (Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün) kalıbıyla yazılmıştır.

'İd geldi 'âlem-ârâ kim cihânı şâd ider

Rūze-dârân-ı ġamı endūhden âzâd ider (K.32/1)

Şair, daha ilk beyitte bayramın coşku ve sevincini sezdiren ifadeler kullanarak kasidenin devamında nasıl bir anlatımda bulunacağı hakkında ön bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Bir ay boyunca tutulan orucun ve yapılan nefis terbiyesinin yerini, sevinme ve eğlenme zamanı olan bayramın aldığını ifade etmiştir. Bayram gelişiyle oruç tutanları sıkıntıdan azat edip cihanı şad etmiştir.

Geldi ol devr-i rerâḥ-rîz-i neşâṭ-engîz kim

Rind-i ṣavm-endîş-i ġamdan miḥneti ib'âd ider (K.32/2)

Dünyadan vazgeçmiş rindler dahi ramazan ayında oruçlarını tutarlar ama bu durum onlar için hayli zordur. Bayramın gelişi onlara da mutluluk vermiş; kendilerini bazı şeyleri yapmaktan alıkoymak durumundan kurtulmuşlardır.

Geldi ol âteş-zen-i ḫırmen-geh-i sâlūsiyân

Kâr u kesn-i kişt-zâr-ı zerḳi ḫarḳ-âbâd ider (K.32/3)

Ramazan ayı ibadetlerin yoğunlaştığı bir aydır fakat bu ibadetler herkes tarafından ihlâslı bir şekilde yerine getirilmez. Şair Sâbit, yaşadığı toplumdaki ikiyüzlüleri, ibadetlerine riya katanları unutmamış ve onlara da kasidesinde yer vermiştir. Bayram, bu beyitte ikiyüzlü insanların gösteriş yapmasını sonlandıran zaman olarak ifade edilmiştir.

Geldi ol vaḳt-i şigîbâ-sūz-ı cân-ı mey-keşân

İçmese göñlünde ṣad nâr-ı cahîm îkâd ider (K.32/4)

Ramazan ayı mübarek bir ay olması dolayısıyla dinî duyguları yoğun olan ya da olmayan herkes tarafından saygı gösterilen bir aydır. Şairin "mey-keş" diye tabir ettiği içki içenlerin dahi bu ayda içkiye ara vermelerine ve içmemek için sabretmelerine

değinmiştir. Bayram gelince onların yüreklerini sızlatan sabırdan kurtulduklarına, artık içmeye başlayarak rahata erecekleri vaktin geldiğine değinmiştir.

Geldi ol mevsim ki reşk-i rind-i dürd-âşâm ile

Mey-kede pîrâmenin menzil-geh-i zühhâd ider (K.32/5)

Zahid ve rind sembolleri klasik edebiyatımızda sıkça kullanılan semboller arasındadır. Genel kanaate göre zahid, şeriat hükümlerine harfiyen uyduğunu sanan, yaptığı ibadeti gizlemek bir tarafa insanlara bunu anlatmayı marifet gören kişiyi temsil eder. Zahidin davranışlarında bir nevi riya mevcuttur. Rind ise dünyadan vazgeçmişliğin, doğallık ve içtenliğin sembolüdür. Bu iki kavram Bosnalı Alâeddin Sâbit'in bu eserinde de karşımıza çıkmaktadır. Şair, içkinin en koyu ve en makbul yerini içen rindi kıskanan zahidin, bayram gelince meyhanenin etrafında dolaşmaya başladığına değinmiştir. Bu beyitte de ibadetinde samimi olmayanlara ince bir yergi yapılmıştır.

Şöyle revnâḳ buldı teşrîf-i ḳudumiyle cihân

Dinse reşk-i bâġ-ı Rıḍvândur kim istib'ad ider (K.32/6)

Bayramın gelişi insanlara ferahlık ve neşe getirdiği için her yer cıvıl cıvıl olmuştur. Bayram, dünyayı bir nevi cennete çevirmiştir. Hatta bayram gününde ki bu durumun cennet ile mukayese edilmesini bile yakıştıramayanlar vardır. Şair, cenneti ima etmek için bazı diğer kasidelerinde olduğu gibi cennetin kapıcısı olan Rıdvân isimli meleğe bu beyitte de yer vermiştir.

Hem Süleymândur hem İskender ol 'ârif kim o dem

Bir perile 'âlem-i âb itmegi mu'tâd ider (K.32/7)

Klasik edebiyatımızda sıkça karşımıza çıkan Hz. Süleyman ve İskender şair tarafından bayramı anlatmak için kullanılmıştır. Şair, bayramı dünyaya parlaklık katma özelliğiyle hem Hz. Süleyman'a hem de İskender'e benzetmiştir.

Ol Süleymân mı degül kim da'vet-i cânân idüp

Ḫânesin 'işret-geh-i ḫūbân- perrî-zâd ider (K.32/8)

Bayram, Hz. Süleyman'ın Saba melikesi Belkıs'ı sarayına davet etmesine telmihte bulunularak anlatılmıştır. Şaire göre bayram, Hz. Süleyman gibi sevgilisini sarayına davet edip orayı peri gibi güzellerin katıldığı bir eğlence yerine çevirmiştir.

Ḥabbeẕâ hengâm-ı ġam-fersâ ḫoşâ vaḳy-i ṣafâ

Yoḳlasañ dünyâyı yoḳdur nâm-ı hüẓn-î yâd ider (K.32/10)

Bayram insanlara sevinç ve mutluluk getirdiği için o zamanda insanlar arasında hüzün azalır ya da bir süreliğine kenara bırakılır. Şair, söz konusu beyitte bayramın bu yönüne değinmiş ve bayram geldiği zaman dünyada hüzünden bahseden birinin aranıp bulunamayacağını ifade etmiştir.

Bu faṣılda girye eyler yoḳ meger ol kimse kim

Mest iken meclisde gūş-ı naġme-i ʻavvâd ider (K.32/11)

Kasidenin bir önceki beyitinde dünya üzerinde ağlayan kimse olmadığından bahsedilmişti. Bu beyitte ise bu durum bir eğlence meclisi tasviriyle anlatılmıştır. Bayram harici zamanlarda ağlayıp inleyenler, bayram geldiğinde eğlence meclislerinde mest olmuşlar ve kulaklarını ud sesine vermişlerdir.

Bu zamândur kimseyi kimse perîşân eylemez

Zülf-i ʻanber-bâr-ı dildârı iderse bâd ider (K.32/12)

Bütün insanların sevgi ve muhabbetle birbiriyle kucaklaştığı bayram zamanı insanlar bir selamet içinde bulunurlar. Şair, bu durumu sanatlı bir anlatım vasıtasıyla yapmış ve bayram zamanı geldiğinde insanları tek perişan eden şeyin sevgilinin mis gibi kokan zülfü olduğunu söylemiştir.

Bezm-i ḫaṣṣ-ı ma'nîde bu şevḳ ile raḳḳâs olup

Ḫâme-i dil-keş-nevâ bir şi'r-i ter inşâd ider (K.32/13)

Bu beyitte de eğlence meclislerinin tasviri yapılmaya devam edilmiştir. Söz meclislerinden kendinden geçenlerin raks etmeye başlayıp bu şevkle, gönülleri cezbeden yeni şiirler söylediklerine değinilmiştir. Şairin yaptığı eğlence meclisi tasvirleri, onun yaşadığı devirdeki eğlence tarzının ayrı bir göstergesi olabilir. Bu

nedenle o devrin insanlarının bayramlarda bu tür eğlenceler tertip ettikleri sonucuna ulaşabiliriz. Ayrıca bu beyit şairin bayram tasvirini yaptığı son beyittir.

Ġamzeñ öldürdi beni müjgânına isnâd ider

Müdde'âyı ṭurre-i ṭarrâr ile işhâd ider (K.32/14)

Şair, kasidenin tegazzül bölümü niteliğindeki kısma geçmiştir. Burada bayram tasvirleri bırakılıp aşka dair sözler söylenmeye başlanmıştır. Şair, sevgilisinin bakışları tarafından öldürüldüğünü ama bakışların suçu kirpiklere atıp kıvrım kıvrım aldatıcı zülüfleri de yalancı şahit olarak tuttuğunu söylemiştir.

Çeşm-i ḫūn-rîzüñ dil-i mecrūḥa bir kâr eyledi

Anı ne tîġ-ı ḳażâ ne deşne-i cellâd ider (K.32/15)

Şair, sevgilinsin kan dökücü bakışlarının ona ettiğini, ne celladın hançeri ne de kaza kılıcının edebileceğini söylemiştir. Bu ifadelerden çıkarabileceğimiz yargı şairin bir güzele vurulduğu ve bu güzelin ona bin türlü cefalar ettiğidir. Sevgilinin bakışı hançerden daha öldürücü, kılıçtan daha keskindir.

Cennet-i rūḫsârda dâne-i Ādem-firîb

Ḫırmen-i ṣabr ü ḳarâr-ı 'âşıḳı berbâd ider (K.32/16)

Şair, sevgilisinin yüzünün cennetinde bulunan benin insan aldatıcı olduğunu, aşığın sabır mekânını ve aklını berbat ettiğini ifade etmiştir. Sevgilinin yüzündeki ben, aşığın aklını başından alarak ona dayanılmaz acılar çektirmektedir.

Mülk-i ḥüsne şâh olandan ol şeh-i cevr-aşinâ

Pây-ı taḫt-ı dil ḫarâb-oldı 'âceb bîdâd ider (K.32/17)

Şair, sevgiliyi şaha benzetmiş ve o şahın, güzellik mülkünün başkenti olan gönlünü harap ettiğini söylemiştir. Şaire göre bu durum şaşılacak bir şey değildir. Çünkü sevgiliden beklenen de zaten zulümdür.

S̱âbitâ bu gevher-i nâ-süfte-i naẓmum felek

Ziver-i gūş-i hilâl-i çarḫ-ı bî-bünyâd ider (K.32/18)

Şair, kendi sanatlı söyleyişini işlenmemiş bir cevher olarak nitelendirmiş, sanatını överek tegazzül bölümünün sonuna gelmiştir.

Ben o naḳḳâş-ı ṣuver-pîrâ-yı deyr-i ma'nîyüm

İtdügüm naḳşı ne Mânî vü ne ḫōd Bihżâd ider (K.32/19)

Şair, bu beyitle beraber kendini övemeye başlamış, hünerlerini mübalağa sanatına başvurarak anlatmaya başlamıştır. Kendini söz kilisesine insan sureti tasvir eden bir ressama benzetmiş ve yaptığı nakışların Mâni[116] ve Bihzad'ın[117] bile yapamayacağını belirtmiştir. Kısacası şair, söz söyleme sanatındaki ustalığını vurgulamıştır.

Ben o ṣarrâf-ı ma'ânîyüm ki tüccâr-ı ḫired

Bî-bahâ kâlâ-yı 'irfâna beni naḳḳâd ider (K.32/20)

Şair, kendini övmeye devam etmektedir. Kendisini söz sarrafı olarak nitelendirmiş ve akıllı kimselerin irfan mallarının değerini kendisine biçtirdiğini ifade etmiştir. Buradan anlayacağımız kadarıyla şair kendini büyük bir söz üstadı olarak görmektedir ve sözün kötüsünü iyisinden ayırt etmede mahir olduğunu ifade etmektedir.

Ben o Sührâb-ı Tehemtem-zūr-ı ṣaḥn-ı dânişem

Ḳılduğum kârı ne Rüstem itdi ne Geşvâd ider (K.32/21)

İlmi ve şiiri bir er meydanına benzeten şair, kendisini de bu meydandaki Sührâb'a benzetmiştir. Şairin bu meydanda yaptığını ne Rüstem ne de Geşvâd kadar yiğit şairler yapmıştır. Şair kendini methederken Şehnâme kahramanlarına telmihte bulunmuştur. Şairin diğer kasidelerinde de bu kahramanlar vasıtasıyla sanatlı söyleyişlerde bulunmuştur.

---

[116] "Çin'de yaşayan bir ressamın adıdır Erjeng adıyla da bilinir. Yaptığı her resim dillere destan olmuştur. Maniheizm dinini kurucusu olarak kabul edilir." Bekir Şişman, Muhammet Kuzubaş, age, s. 164.

[117] "İranlı meşhur ressamdır. Divan şiirinde genellikle ressamlıktaki hüneri nedeniyle kullanılır." Bekir Şişman, Muhammet Kuzubaş, age, s. 135.

Bu temeddüḥ çoḳ mıdur şâgird-i ẕihn-i pâküme

Ḫıḍmet-i üstâd- rūḫü'l-ḳuds isti'dâd ider (K.32/22)

Şair, aklının parlak fikirli talebesine bu kadar övgünün fazla görülmemesini ifade ederek, o talebenin kutsal ruhun üstadının hizmetini yaptığını söylemektedir. Bu beyitten şairin kendini parlak fikirli biri olduğunu düşündüğü söylenilebilir. Bu parlak zekâsıyla kutlu hizmetlerde bulunduğunu düşünmektedir.

Ol edîb-i dâniş-i âmūz-ı bebistân-ı hüner

Ḫâce-i ṣad fenn-i 'aḳla nükteler îrâd ider (K.32/23)

Şair, aklını övmeye devam etmektedir. Şairin aklı o kadar parlaktır, hüner mektebinin ilim öğreten edibidir. Fennî akıl sahibi yüzlerce hocaya da ince manalar öğretmektedir.

Ol sūhen-senc ü Mesîḥâ-nuṭḳ-ı mu'ciz-dem k'anuñ

Her sözin Kerrūbiyân-ı nüh felek evrâd ider (K.32/24)

Şairin aklı, sözü ölçme ve zor zamanlarda Hz. İsa gibi söz söyleme yeteneğine sahiptir. Bu ifadeyle Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi gibi şairin sözlerinin de ölü gibi olan gönülleri canlandırdığının ima edilmiş olması ihtimal dâhilindedir. Aynı zamanda şairin her sözü dokuz feleğin büyük melekleri tarafından durmadan söylenmektedir. Bu nedenle de şairin sözlerine bir kutsallık kattığını söyleyebiliriz.

Rüstem-i destân-ı ma'nî Ḳahramân-ı mâ'rifet

Ser-keşân-ı dânişi fermânına münḳâd ider (K.32/25)

Şair, kendini şiir denilen destanın Rüstem'i olarak görmektedir. Bu ifadelerden şairin, şiiri Şehnâme gibi kendini de Şehnâme'deki Rüstem gibi gördüğü sonucuna ulaşmaktayız. Rüstem Şehnâme'de yiğitlik özelliği ve Rahş isimli efsanevî atıyla yer alan meşhur bir kahramandır. Bu durum göze alındığında, bizde şairin kendini şiir âleminde yiğit bir şair olarak gördüğü kanaatini uyandırmaktadır. Rüstem benzetmesine ek olarak kendini marifet kahramanı olarak görüp, ilim öğrenenlere boyun eğdirdiğini de ifade etmiştir.

Ḥażret-i üstâd-ı Urfî-rütbe kim endîşesi

‘Aḳl-ı evvel gibi ṣad ṣun’-i bedî’ îcâd ider (K.32/26)

Kendini Urfî gibi usta bir şair olarak gören Sâbit, kendisinin daha önce söylenmemiş güzel sözler söylediğini ifade etmektedir.

Meclis-i ‘irfâna varsa ‘izzet ü iclâl ile

Pîş-gâh-ârâyî-i ṣoḥbet-geh-i efrâd ider (K.32/31)

Şair, irfan meclisine girdiğinde orayı insanlar için güzel bir sohbet meclisine çevirir. Çünkü onun sözleri insanların gönüllerindeki muhabbeti artırır. Şair, bu beyitte de kendi söz söyleme sanatını övmeye devam etmektedir.

Nevk-i kilk-i ḫōş-demi Mâ’ü’l-Ḥayât-ı Ḫırżdur

Feyżi rūḥu’llâh-ı ma’nî andan istimdâd ider (K.32/32)

Şair, kendini güzel sözün sivri kalemi olarak nitelendirmiş. Söylediği sözlerin de Hz. Hızır’ın Âb-ı Hayat’ı gibi olduğunu söylemiştir. Sözün Allah tarafından meydana gelen bereketi onun kaleminden çıkarak yardıma gelir.

Ẕü’l-fiḳâr-ı Ḥaydâr-ı Kerrâr-ı ḫaṣm-efgen gibi

Dil-şikâfî-i ‘adu cân çâkî-i ḥussâd ider (K.32/34)

Sâbit’in sözleri Hz. Ali’nin “Zülfikâr” adlı kılıcı gibidir. Düşmanı yere yıkar, düşmanın gönlünü yırtar; düşmanın haset eden canını bertaraf eder. Şair, burada sözlerinin keskinliğinden, hasımlarına verdiği zarardan bahsetmiştir. Daha önceki beyitleri de dikkate aldığımızda şairin sözlerinin dosta muhabbet, düşmana eziyet verdiğini görmekteyiz.

Geh cedel-gâh-ı ma’ârifde sinân eyler anı

Gâh nâḫlistân-ı naẓma bir sehî şimşâd ider (K.32/35)

Şair, sözlerini yeri geldiğinde cenk meydanında mızrak eder; yeri geldiğinde de şiir ormanında bir şimşir fidanına çevirir. Eleştirirken yererken keskin olan dili, iç açıcı söz söylemeye geldiğinde bir fidan gibi güzel ve kibardır.

S̱âbitâ güstâẖî-i taṣdî'i ḳo şimden gerü
Ḫâme hengâm-ı du'â geldi diyü feryâd ider (K.32/36)

Şair, baş ağrıtan küstah övgü sözlerinin sona erdirmek gerektiğini söylemiş ve dua vaktinin geldiğini kaleminin feryat etmesiyle anlatmıştır.

'Add ü iḥṣâ-yı kemâlâtı muḥâl-ender- muḥâl
Ḳaṭre-i deryâ-yı bî-pâyânı kim ta'dâd ider (K.32/37)

Ḳadrini efzūn bayrâmın hümâyūn eylesün
Ol ki dünyâyı ḳudūm-ı 'îd ile dil-şâd ider (K.32/38)

Devlet ile 'işret itsün tâ ki mâh-ı 'îdi çarẖ
Gâh câm-ı Ḫüsrev ü geh tîşe-i Ferhâd ider (K.32/39)

Şair, bu beyitlerde dua ederek kasideye son vermiştir. Şair, dua etmeden önce Allah'ın yüceliğini anlatmak için şöyle demiştir: "Onun faziletlerini saymak imkânsızdır, bitmek tükenmek bilmeyen denizinin damlarını kim sayabilir?" Sâbit, dünyayı bayramı getirmesiyle sevince boğan Cenâb-ı Hakk'tan, bayramın değerini fazla ve mübarek eylemesini dilemektedir. Şair; felekten, bayramı bazen Hüsrev'in kadehinin, bazen de Ferhad'ın baltasının yaptığı gibi değerlendirmesi temennisinde bulunarak kasideyi sonlandırmıştır.

3.1.6. Iydiyye Berâ-yı Mehmed Efendi Kadı ‘Asker

Bosnalı Alâeddin Sâbit tarafından Kazasker Mehmed Efendi’ye sunulan ıydiyye türündeki bu kaside, aruzun (Mefûlü/Fâilâtü/Mefâîlü/Fâilün) kalıbıyla yazılmıştır.

Yer yer döşendi ‘arṣa-i mihmân sarây-ı ‘îd
Çıḳdı simât-ı ḫüsrev-i fermân-revâ-yı ‘îd (K.6/1)

Bayramın gelişi, bayram sofralarını tasviriyle anlatılmaya başlanmıştır. Bayram geldiğinde misafir sarayının bahçesi bayramın şanına yaraşır şekilde sofralarla donatılmıştır. Bayramlarda yapılan ziyafetler bu beyite konu olmuştur.

İfṭâra niyet itse n’ola zâ’fı var biraz
Bozmış mizâc-ı ṣavmı bu gün iştihâ-yı ‘îd (K.6/2)

Gelen bayramla beraber artık orucun tabiatı bozulmuştur. Bayramım insanlara getirdiği sevinç, orucun insanlara kazandırdığı mizacı değiştirmiştir. Ramazan ayında nefsanî arzularına mümkün mertebe boyun eğmeyen insanlar bayram sevinciyle biraz rahatlamıştır.

Encüm ṣabâḥ içün giceden ḥâżır eylemiş
Yârân-ı ehl-i keyfe varaḳlı ġıdâ-yı ‘îd (K.6/3)

Bayram gelmeden önceki gece gökteki yıldızlar keyif ehline altınla süslü güzel sofralar hazırlamıştır. Şair, gökte altın gibi parlayan yıldız kümelerini bayram günü için hazırlanmış sofralara benzetmiş ve bu parlaklığın bayramın keyif ehli için hazırlandığını ifade etmiştir. Söz konusu bu beyitin anlamına baktığımız zaman hüsn-i talil sanatının özelliklerini görmemiz mümkündür.

Çıḳmış kenâr-ı şehri temâşâya mâh-ı nev
Yek-sâle râhdan geliyor dil-rubâ-yı ‘îd (K.6/4)

Bir yıllık uzun bir yoldan gelen bayramın gönül kapan ayı şehrin kenar mahallelerini seyretmeye çıkmıştır. Bu ifadeyle şair, bayramın habercisi olan yeni ayın insanlara getirdiği sevince değinmiş ve onun şehrin kenarında süzüle süzüle seyrettiğini

ifade etmiştir. Onun bu seyri insanlara bayram sevinci getirmiş ve şehre başka bir heyecan katmıştır.

Farḳında âfitâbeli bir şeb-külâḥı var

Şemsüñ küçeklerinden imiş meh-liḳâ-yı ‘îd (K.6/5)

Şair, bu beyitte insanlara bayramın geldiğini müjdeleyen ayı, görünüşüyle insanlara sevinç ve neşe vermesi dolayısıyla güzel yüzlü bir sevgiliye benzetmiştir.

Minnet Cenâb-ı Ḥaḳḳa ki imsâk-ı rūzenüñ

Bozdı ṭılsımını yed-i cūd ü seḫâ-yı ‘îd (K.6/7)

Bayramın cömertliği ve kuvveti imsak vaktinin tılsımını bozmuştur. Bu nedenle şair, Cenâb-ı Hakk’a şükretmektedir. Bayramın gelişiyle beraber artık imsak vakitleri yeme içme yasağının başlangıcı olmaktan çıkmıştır. Bu nedenle şair, bayramı ulaştıran Allah’a şükrünü sunmaktadır.

Tenhâda bulsa yirdi hemân mâh-ı rūzeyi

Pek eskidür mübârek ile mâcerâ-yı ‘îd (K.6/8)

Şair, bu ifadelerle bayramın habercisi olan ay ile ramazan ayının arasındaki mücadeleye değinmiş ve bu mücadelenin uzun bir macera olduğunu ifade etmiştir. Tenhada karşılaşsalar bayramın ayı, orucun ayını yiyecek kadar olur, sözleriyle bu mücadelenin şiddetini bizlere aktarılmıştır.

Dâm-ı sipihre dâne döker her gice nücūm

Düşmez şebîke-i Ramażâna Hümâ-yı ‘îd (K.6/9)

Gökyüzündeki yıldızlar bayramın Hümâ kuşunu tuzağa düşürmeye çalışmaktadır. “Hümâ kelimesi ile birçok terkipler yapılmış olup hemen hepsinde talih ve baht açıklığıyla ilgili düşünceler hâkimdir.”[118] Yıldızlar bayramın bereketini kaçırmak için ramazanın tuzağına yem dökseler de bayramın Hümâ kuşu bu tuzağa düşmez. Böylece bayram bereketi âleme ulaşmış olur.

[118] İskender Pala, age, s. 126.

Dün çıkdı çille-i Ramażândan’aceb midür

Lâgar görinse mâh-ı naḥâfet-nümâ-yı ‘îd (K.6/10)

Ramazan çilesinden çıkan bayram ayının zayıf görünmesine şaşılmamalıdır. Şair, bayramın müjdeleyicisi olan hilâli oruç tutması ve çileye girmesi sebebiyle teşhis sanatına başvurarak anlatmıştır. Hilâlin ince görünmesinin sebebi olarak bir ay boyunca çilede olması ve oruç tutması olarak gösterilmiştir.

Görseñ liḳâ-yı vâ’iẓ-i şehrüñ ḳıyâfetin

Dönmiş cemâl-i rūzeye ol âşinâ-yı ‘îd (K.6/11)

Şair, şehrin vaizinin kıyafetinin oruçlu insanı yüzü şeklinde olduğunu belirtmiş ve bunun bayramda aşina olunan bir durum olduğunu ifade etmiştir. Bayram geldiğinde yeni kıyafetler giymek adettendir. Şehrin vaizi de o gün oruçlu insanların yüzünün aldığı renkte bir kıyafet giymiştir. Burada şairin bayram geleneklerini şiirinde kullandığını görmekteyiz.

Rindüñ ṣafâ-yı ‘işreti öldürdi zâhidi

Her gūşeden gelür naġamât-ı ṣafâ-yı ‘îd (K.6/12)

Bayram geldiğinde sefahate dalan rindlerin nağmeleri zahidi hasedinden öldürmüştür. Klasik edebiyatımızın başlıca sembollerinden olan rind ve zahid bu beyitte de karşımıza çıkmaktadır. Rind ve zahid daima bir çekişme içindedir. Bayramın gelişiyle neşelenen rindler, her köşede sefahat meclisleri kurmuşlar ve nağmeleriyle etrafı tutmuştur. Onların bu seslerini çekemeyen zahid, hasedinden ölmüştür.

Devrinde pâdişâh-ı ġamuñ iç ḫazîneden

Ḫūn-âb-ı dildür ‘aşıḳa şerbet bahâ-yı ‘îd (K.6/13)

Bu beyitle birlikte şair, bayramın neşesini bir yana bırakıp, bu neşeli günde bile gam çeken âşıkların hâline değinmeye başlamıştır. Şairin ifadesine göre gam meclisinin

sagar[119] devrinde, sagarın içinde bulunan şerbet değil, gönülden gelen kandır. Bayramda çoğu kişi gülüp eğlenirken âşıklar, aştan gelen gamı şerbet niyetine içmektedirler.

Kendü eliyle âteş urur ḫânümânına
‘Aşıḳ iderse dilber ile merḥabâ-yı ‘îd (K.6/14)

Eğer âşık, dilber ile bayramlaşırsa kendi eliyle evini ateşe verecektir. Şair Sâbit, bayramlaşma geleneği üstünden âşık ve mâşuk arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Bayram günü mâşuk ile bayramlaşacak âşık, sevgilisini görmesi dolayısıyla gönül hanesini viran eyleyecektir. Âşık ve mâşuk arasındaki ilişkiyi Divan edebiyatı geleneklerini göz önünde bulundurup değerlendirirsek, sevgilinin aşığın bayramlaşmamasını kabul etmeme ihtimali de mevcuttur. Böyle bir durum gerçekleştiği takdir de âşık tümden viran olacaktır.

Bildüm ki çâk-i sîne dikiş ṭutmadan ḳalur
Kesmemcedür o şâh-ı ḥüsünde ḳabâ-yı ‘îd (K.6/15)

Şair, güzellik şahı olarak tanımladığı sevgilisinin üstündeki elbiseyi gördüğü zaman parçalanmış sinesinin dikiş tutmayacağını anlamıştır. Şair, sevgiliyi güzel kıyafetler içinde görünce sinesi tekrar tekrar tekrar parçalanır, dikiş tutmaz olur. Zaten güzel olan sevgili, güzelliklere büründüğü zaman aşığının dayanma gücünü de elinden almış olur.

Kim dirdi la’l-i nâbını aġyâra emdürür
Bozdı benüm ‘aḳîdemi ol bî-vefâ-yı ‘îd (K.6/17)

Bayram gününde dolanan sevgili berrak dudağını bir yabancıya takdim ettiğinde şairin inancı sarsılmaktadır. Artık âşık ile sevgili arasına bir yabancı girmiştir. Şair, bu duruma katlanamamakta ve isyana sürüklenmektedir.

Aġyâr koltuġunda o şûḫuñ vebâ gibi
Dil-ḫastegân-ı ‘ışḳa mübârek belâ-yı ‘îd (K.6/18)

---

[119] “Kadeh, içki bardağı, câm” İskender Pala, age, s. 386.

Bu ifadelerden aşığın rakibinin bir adım daha ileri gittiğini görmekteyiz. Salgın bir hastalık gibi sevgiliyi saran rakip, aşığın gönlündeki derde dert katmaktadır. Bayram günü sevgilinin yanında dolaşan rakip, bayramın neşesini ve bereketini âşık için belaya çevirmiştir. Şair, bu durumun âşıklar için bir bayram belası olduğunu ifade etmiştir.

Herkes nevâl-i ṣofra-i ḫâhişle müstefîd

Ḫân-ı ‘atiyyeden baña mâfiş nevâ-yı ‘îd (K.6/20)

Herkes bayram sofrasından nasibini alırken Sâbit bu hediye sofrasından nasibini alamaz. Şair, bu ifadelerle talihsiz biri olduğunu vurgulamış ve bayramdan bile nasibini alamadığından dem vurmuştur. Bu sözlerden sonra şair, memduhunun methini yapmaya başlayacaktır.

Ṣadru'ṣ-ṣudūr-r Rūm Meḥemmed Efendi kim

Ḫōrşîd-i ḳadridür sebeb-i rūşenâ-yı ‘îd (K.6/22)

Bu beyitle birlikte şair, Mehmed Efendi'nin övgüsüne başlamıştır. Bayramın parlaklığının sebebi olarak Rum diyarının kazaskerlerinin başı olan Mehmed Efendi'nin kadrinin güneşi gösterilmektedir. Kısacası şaire göre, bayramı güzel kılan Mehmed Efendi'nin muhterem zatıdır.

O fâżıl-ı yegâne ki ẕâtındadur bu gün

Şân ü şükūh-ı ḳadr ile ‘izz ü ‘ula-yı ‘îd (K.6/23)

"O yegâne faziletli kişidir ki bayramın yüceliği bugün onun şan ve ulu tabiatıyla beraberdir." Şair, bu sözlerle Mehmed Efendi'nin yüceliğine vurgulayıp onun, bayram gibi izzet ve ikram sahibi olduğuna gönderme yapmıştır.

Ḳaldur kef-i niyâzı du'â vaḳtidür göñül

Maḳbūl olur ḫulūṣ ile olsa du'â-yı ‘îd (K.6/27)

Şair, gönlüne seslenip artık ellerini dua için kaldırmasını istemiştir. Çünkü halisane edilen bayram duası, âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın katında makbuldür. Dua bölümüyle kaside artık sona gelmektedir.

Şâm ü seḥerde Ḫażret-i Mevlâdan iste kim

Her ṣubḥ ü şâmm ide ṣabâḥ ü mesâ-yı ʻîd (K.6/28)

Şair bu dua ile kasideyi sonlandırmıştır: "Her seher ve akşam vakti Hazret-i Mevlâ'ya dua kıl ki sabah ve akşamın bayramın gününe denk olsun."

3.1.7. Iydiyye Berâ-yı Mehmed Paşa Sadr-ı A'zam

Bosnalı Alâeddin Sâbit tarafından Sadrazam Mehmed Paşa'ya sunulun bu ıydiyye/idiyye aruzun (Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün) kalıbıyla yazılmıştır.

Ṭaġıttı ṣurre-i ecr-i siyâmı Āṣaf-ı ʻîd

Cerîde-i felege çekdi ġurre-i râ'y-ı resîd (K.33/1)

Bayram, gelişiyle insanlara bolluk, bereket ve sevinç getirir. Şair, Hz. Süleyman'ın veziri Âsaf'a telmihte bulunarak Mehmed Paşa'nın sadrazam olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Âsaf ve Mehmed Paşa arasında teşbihe başvurulmuştur. Beyitte geçen ifadelerden bayram geldiğinde Mehmed Paşa'nın etrafındakilere bayram armağanları dağıttığını anlamaktayız. Onun gelişiyle feleğin kurak toprağına bereket gelmiştir.

Sitâre ṣanma gice kîseler mühürlendi

Reşen mevâcibini virdi ḫalka ʻîd-i sa'îd (K.33/2)

Bayram geldiği gece, gökyüzünde parlayan yıldızlar değildir. Onlar, bayramın insanlar için hazırladığı bereket keseleridir. Sözü geçen bu keseler Yeniçeri askerlerinin üçüncü üç aylarında aldığı maaş keselerine benzetilmiştir.

Degül ʻaḳîde zer-i sürḫ geldi câme-bahâ

ʻIyal-ı rūzenüñ itdi libâsını tecdîd (K.33/3)

Kutlu ve bereketi bol olan bayramda insanlara ikram edilen sadece akide şekeri değildir. Bayram, ikram ettiği şekerlerin yanında orucun eşine kızıl altınlar ve süslü elbiseler de getirmiştir. Şair, bayramın getirdiği yeniliklere ve bu zamanda ortaya çıkan

âdetlere değinmiştir. Şairin bu beyitte bize aktardığı bayram adetleri, şeker ikramı ve yeni elbiseler edinmedir.

Semen meåâbesi bir pîrehenle úalmış idi
Giyindi gül gibi erbâb-ı tekye-i tecrîd (K.33/4)

Bayramdan önce yasemin misali sade kıyafetler giyen, toplumdan kendilerini tecrit eden dervişler dahi bayram gelince gül gibi güzel ve alımlı giyinmişlerdir. Kendilerini ilahî aşkın yoluna adayan dervişler, dünyalık güzelliklerden vazgeçmeleriyle bilinirler. Bayram geldiğinde onlar bile bayramın gelişini kutlamak için görünüşlerine önem vermişlerdir. Şairin söylediklerinden günümüzde de var olan bayramlık kıyafet geleneğinin o zamanda da önemli olduğunu görmekteyiz.

Çıḳardı ʿâmme yanḳun libâsın üstünden
Ḥarîḳ-i rūze ʿaḳîbinde giydi câme-i ʿîd (K.33/5)

Ramazan günlerinde tutulan oruçtan dolayı susuzluktan yanan sadece insanların ciğeri değil, aynı zamanda bu ateşin tesir ettiği kıyafetleridir. Bayramın gelişiyle halk bu yanık elbiselerinden sıyrılmış yeni ve güzel elbiseler giyinmiştir. Halk, orucun yakıcılığından kurtulduğu için yeni kıyafetler giyerek bir nevi sevinç gösterisi yapmaktadır.

Tehî zücâce-i ṣıbyâna sükkeri şerbet
Bize ʿaḳîde-i e̱zvâk ü meşreb-i tevḥîd (K.33/6)

Kutlu gün olan bayramın gelişi âlemi bereketle doldurduğu gibi çocukların boş şişelerini de şerbetle doldurmuştur. Şaire de bayramın gelişinden pay olarak imanın zevkleri ve tevhid inancının faziletleri düşmüştür. Bayramda çocukların sevindirilmesi geleneğinin şairin yaşadığı toplumda şerbet dağıtma âdetiyle yapıldığını bu beyit vasıtasıyla anlamaktayız. Çocuklar şerbetin tadını çıkarırken büyükler ise ramazan boyunca yaptıkları ibadetlerden aldıkları hazzı tatmaktadırlar.

Yanıḳ yüreklere ṣu sepdi şerbet-i mîna
Ciger ḥarâretini ṣavmuñ eyledi tebrîd (K.33/7)

Sevinç ve neşe dolu bayram günlerinde yapılan serin ve lezzetli şerbetler, oruç tutmaktan ciğeri yanan insanların yangınını söndürmüştür. Ramazanın verdiği susuzluk ve zahmet, bayramda yerini ferahlığa bırakmıştır. Şair içinde bulunduğu Osmanlı toplumunun bayramlarda şerbet dağıtma geleneğine gönderme yapmaya devam etmiştir.

Necât-ı nâme-i ṣavvamı münşî-i raḥmet

Mürekkeb-i şeb-i ʻîd ile eyledi tesvîd (K.33/8)

Rahmetini insanların kaderine yazan Allah, oruç tutanların mutluluk kitabını simsiyah bayram gecesinin mürekkebiyle yazmıştır. Bayram gecesinin karanlığı, sabah yaşanacak olan mutluluğun nedeni olmuştur. Âlemlere rahmet veren Cenâb-ı Hakk, bayramın bereketini insanlara o gece taksim etmiştir.

Sefîd câme-i ʻîdiyye giydi pîr ü cevân

Cîhân ṭariḳa-i Bayrâmîyâna oldı mürîd (K.33/9)

Gençler ve yaşlılar beyaz bayramlıklar giyince cihan, Bayrâmîye tarikatının müridi gibi olmuştur. Şair, genciyle yaşlısıyla beyaz bayramlıklar giyen herkesi Hacı Bayram Velî'nin müridlerine benzetmiştir. Şairin bu anlatımla nüktedan bir tavır takındığını söylemek mümkündür.

Libâsı ḥulle-i ʻAdn olsa şî'î-i nevrūz

Ṣiyâb-ı sünnî-i ʻide muḥaldür taḳlîd (K.33/10)

Nevruz'daki Şiilerin elbiseleri cennet elbisesi bile olsa, onlar o elbiselerle bayram günü Sünnilerin giydikleri elbiseleri taklit bile edemez. Osmanlı toplumunda Sünnî İslam inancı yaygın, İran toplumunda da Şii İslâm inancı yaygın olduğu için şair, bu beyitle mezhep isimlerini kullanarak aslında dönemin Osmanlı ve İran toplumlarını karşılaştırmış; kendisine göre Osmanlı toplumunun daha üstün olduğunu bu yolla ifade etmiştir.

Ḥarâm idi düne dek ekl ü şürb yârâna

Bu gün ṣıyâmı ḥarâm eyledi Ḫudâ-yı mecîd (K.33/11)

“Düne kadar yemek içmek haram iken bugün şan şeref sahibi Allah, oruç tutmayı haram kıldı.” İslâm inancına göre ramazan ayında oruç tutmak farzken bu aydan sonra gelen bayram günlerinde ise oruç tutmak hoş görülmemektedir. Şair, bu duruma bir nevi şükretmektedir.

Bu gün de çille-i rūzeyle ḳalsa ṣavma’ada
Olurdı zâhid-i murtâz ġayri deyre ḳadîd (K.33/12)

Oruç tutmanın yasak olduğu bayramda dindarlığı tutan zahid, oruç çilesine kapansa İslâm dininden çıkar bir manastırda iskelet gibi kalırdı. Sâbit, bu ifadesiyle ibadeti gösteriş için yapanlara zahid üstünden yüklenmektedir. Bayram günü oruç tutmak dînen sakıncalı olduğu bilinmektedir. Bayramda insanlar birbirlerine ikramda bulunmalıdır. Bu duruma karşı gelip oruca devam edenler yanlış yapmış olur. Bayram günü oruç çilesine giren zahidin girdiği bu çile, Hristiyanların manastır yaşantısına döner ve şaire göre İslâm’dan çıkmış olur. Tuttuğu orucun faydasını göremeyerek zayıf düşer.

Hilâl-i ‘îd degüldür bulundı miftâḥı
Açıldı ṭâli’-i rindâna daḫme-i Cemşîd (K.33/13)

Bosnalı Alâeddin Sâbit, kasidelerinde Şehnâme kahramanlarına haylice yer vermiştir. Bu beyitte ise Şehnâme kahramanlarında Cemşid/Cem karşımıza çıkmaktadır. Cemşid, “sert taştan yakut, kehribar, gümüş ve altın gibi mücevherleri çıkarmıştır.”[120] Cemşid’in bu özelliğine baktığımızda onun mezarının da değerli maddelerle dolu olduğu yorumunu yapmamız mümkündür. Bayram geldiği zaman rindlerin talihine Cemşid’in mezarını açan anahtar bulunmuştur. Aynı zamanda, “Cem, Divan edebiyatında zaman zaman şarabın mucidi olarak ele alınır; Divan şiirinin eğlence âlemlerinin hep başköşesindedir.”[121] Bu ifadenin ışığında yorum yaptığımız zaman, bayramın gelişiyle ramazan ayındaki haramlardan itina ile kaçınma davranışının rindlerde yerini zevk ve safaya bıraktığını söylememiz mümkündür.

---

[120] Bekir Şişman, Muhammet Kuzubaş, age, s.136.
[121] Bekir Şişman, Muhammet Kuzubaş, age, s.137.

Boşandı ḥalvetî çevrilmez oldı da'iresi

Hilâl-i 'id-i fıṭır aṣdı ḥaneḳâha kilîd (K.33/14)

Beyiti anlamak için öncelikle Halvetîlik tarikatı hakkında az da olsa bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Yeğin'in Yeni Lügat'ında Halvetîler şu şekilde geçmektedir: "Halvete müteallik, halvetle alakalı. İbadetlerini tenhada yapan bir tarikat adı. Halvetî tarikatından olan kimse."[122]Bu açıklamadan Halvetîlerin ibadetlerini bir kenara çekilerek gözlerden uzak bir şekilde yaptıklarını anlamaktayız. Bayramın gelişi Halvetilerin toplumdaki değerini unutturmuştur. Ramazan ayında dinî duyguları kabaran halk, Halvetî dergâhlarını doldururken bayramın gelişiyle beraber Halvetî dergâhları boşalmış, kapısına kilit vurulmuştur.

Derūn-ı ḥalḳa-ı meyde ẖoros deper şimdi

Ḳanı o taẖta depen mest-i cez̠be-i taklîd (K.33/16)

Ramazan ayındaki, zikir halkalarında başkalarını taklit edip tahtaları Allah aşkıyla teper gibi yapanlar bayram geldiğinde mey halkasında yerini almıştır. Şair, ramazan ayında başka, bayramda başka işler yapanları konu edinmiştir.

Şarâb-ẖâreye câh-ı emânet-i ẖamrî

Sezâdur eyleseler mâlikâne-i te'bîd (K.33/17)

Bayramda o denli şarap içilir ki o günde şarap içenlere, içkicilerin emaneti olan yüksek içkicilik makamını sonsuza dek malikâne eyleseler uygun düşer. Bu beyitte anlatılanlardan, insanların ramazandan bıraktıkları kötü huylarına bayramın gelişiyle beraber tekrar başladıklarını görmekteyiz. O gün içki içenlerin bir ay boyunca içkiye ara vermelerinden dolayı kendilerinde uyanan içki isteğini, şair bizlere aktarmaktadır.

Ṣabâh olınca ilâhîye soḳdılar rindi

Mü'ez̠zinân-i şeb-i 'îd virdiler temcîd (K.33/18)

[122] Abdullah Yeğin, age, s. 192.

Bayram gecesinin müezzinleri rindi aralarına alıp ona ilahi ve temcid okuma görevi vermişlerdir. Başka zamanlarda toplum tarafından dışlanan rindler bayram geldiğinde minareden ilahi okutulacak kadar muteber görülmüştür.

Sitânbuluñ yine her semti reşk-i cennetdür

Behişt-i câmeli ġılmân-ı ḥūr oldı bedîd (K.33/19)

Bu kutlu günün gelişiyle beraber İstanbul'un her semti cenneti kıskandıracak derecede güzelleşmiştir. O günde güzel kıyafetler giyen genç delikanlılar sokaklarda dolaşmaya başlamıştır. Bu delikanlılar da cennette hizmet gören güzel yaratılışlı gılmanlara benzetilmişlerdir.

Neşât-ı 'îd ile nevrūzda idüp beste

Terennüm itdi bu ber-ceste maṭla'î Nâhîd (K.33/20)

Nâhid isimli bir bestekâr, bayram sevinciyle nevruz makamında hoş bir beste yapıp onu güzelce icra etmiştir. Sâbit'in bu beyitte söylediklerine baktığımızda onun yaşadığı toplumun bayramlarda müzikli eğlenceler yaptığını anlamaktayız. Bayram günü neşe içinde olan halk, bu neşesini müzik vasıtasıyla dışa vurmuştur.

Virince mâşıṭa ruḫsâr-ı yâre zînet-i îd

Şikenc-i ṭurreye ṣarmışdı şâne-i teşdîd (K.33/21)

Bayramla ilgili bu kadar güzellikten bahsettikten sonra şair, sevgilinin güzelliğinden bahsetmezse bir şeyleri eksik bırakmış olacağı için sözü güzel sevgilisine getirmiştir. Bayram günü sevgilisini süsleyen, onun yüzüne bayram süsünü verince kıvrım kıvrım saçlarına da çift tarak takmıştır. Sâbit'in burada sevgilisini bayram günü süslenirken hayal ettiğini görmekteyiz. Çünkü sevgili birazdan bayram eğlencesine katılacaktır.

Ṣaḳin idüp yine seyr-i ṣalıncagı dōlâb

O serv-i nâz-ı ṣalındurmasun raḳîb-i pelîd (K.33/22)

Bu sözlerden, şairin yaşadığı Osmanlı toplumunda bayram eğlencesi geleneğinin önemli etkinliklerinden birinin dönme dolap ve salıncağa binmek olduğunu

anlamaktayız. Şair, sevgilisi bayram eğlencesine varıp salıncağa bindiğinde murdar rakip tarafından sallanmasını istememektedir.

Fütedegâna mübârek cünūn-ı tâze ẓuhūr

O şūh giydi yeñi çıḳma bir kumâş-ı cedîd (K.33/23)

Bayram yerinde genç kızlar ve erkeklerin birbirini izlemelerine bu beyit vasıtasıyla yer verilmiştir. Genç âşıklar ortaya çıktığı zaman o güzel, yeni kumaşlardan yapılmış kıyafetler giyinmiştir. Çünkü genç âşıklarının gönlünü yakma niyetindedir.

Gül-âb-ı ‘îd ile yur dest-i nermini ẓâlim

Muḳaddemâtın idüp merḥabâsınuñ temhîd (K.33/24)

“O zalim sevgili, öncelikle merhabasını sunup sonra nazik ellerini gül suyu ile yıkar.” Şair Sâbit, sevgilisini zalim olarak nitelendirmiştir. Çünkü o sevgilinin güzelliği, şairin gönlünü yakmaktadır. O gül yüzlü sevgili o kadar naziktir ki ellerini gül suyu ile yıkadıktan sonra kibar bir hareketle etrafındakilere merhabasını sunar. Sevgilinin bu hareketleri şairin gönlüne zulmeder.

Ḳomaz ‘aẕâb-ı şeb-i ‘îd ile cefâ-keşini

Ġam-i şikence-i ferdâ ile ider tehdîd (K.33/25)

O sevgili, aşığını sadece bayram gecesi çektirdiği eziyetle bırakmaz; gelecek günler için çektireceği eziyetle de aşığını tehdit eder. Şair Sâbit, sevgilinin kendisine yaptığı zulümleri anlatmaya devam etmiştir. Bayram gecesi herkes sevinirken o zalim sevgili, Sâbit’e cefalar çektirmiştir. Böyle giderse Sâbit, bu aşktan ne bayramda gülecektir ne de diğer günlerde.

Beyâżlar yaḳışur yâre ‘idde nitekim

Vezîr-i a’ẓama dibâ-yı zer-nigâr-ı sefîd (K.33/26)

“Sadrazama altın nakışlı atlas kumaştan yapılan elbiseler nasıl yakışırsa, sevgiliye de beyaz elbise o denli yakışır.” Sâbit, bu beyitte sevgilisini överken aynı zamanda kasidesini sunduğu Mehmed Paşa’yı da övmüştür. Sevgili beyaz kıyafetler giydiği zaman güzel işlenmiş elbiseler içindeki Mehmed Paşa gibi çok alımlı

görünmektedir. Bu beyitle beraber kasidenin nesib bölümündeki ıydiyyenin sonuna gelinmiştir ve Mehmed Paşa'nın methiyesi yapılmaya başlanmıştır.

Sepîde-i seḥer-i 'îd-i ekber-i islâm

Beyâż-ı ṣubḥ-ı sa'âdet-demîde-i tevḥîd (K.33/27)

Mehmed Paşa'ya övgüler bu beyitle birlikte başlamıştır. Mehmed Paşa, İslâm'ın büyük bayramının seherindeki ışık ve tevhidin saadetli zamanının sabahındaki beyaz kadar güzeldir. Şair, Mehmed Paşa'yı överken bayram sabahındaki saadet ve güzelliği kullanmıştır. Çünkü bu bir ıydiyyedir; yapılan benzetmeler de bu türe uygun olmalıdır.

Keşîde sâye-i râḫet-resân-ı naḫl-i murâd

Resîde meyve-i bî-imtinân-ı bâġ-ı ümîd (K.33/28)

Mehmed Paşa, murat ağacının rahatlık ulaştıran gölgesi, ümit bağının sonsuz memnuniyetini olgun meyvesidir. Şair, bu sözlerle Mehmed Paşa'nın cömertliğine vurgu yapmaktadır.

Vücūh-ḫân-ı ḳıra'ât-ı Ḥażret-i Ḳur'ân

Girih-güşâ-yı rivâyât-ı ṭurra-ı tecvîd (K.33/30)

Mehmed Paşa'nın güzel Kur'ân-ı Kerim tilaveti yaptığına ve bu okuyuşuyla çeşitli rivayetlerin bağını çözdüğünden bahsedilmiştir. Şairin rivayet bağının çözülmesi sözlerinden kastı, dini konularda bilinmeyen durumların Mehmed Paşa'nın Kur'ân-ı Kerim bilgisiyle halledilmesi olabilir.

Semmiy-i faḫr-i dü-âlem seḥâb-ı cūd ü kerem

Vezîr-i âẓam-ı şâhinşeh-i ferîd ü vaḥîd (K.33/31)

Mehmed Paşa, iki âlemin övünç kaynağı Hz. Peygamber ile aynı ismi taşımaktadır. Herkesçe bilindiği üzere Mehmed ismi Muhammed isminin kısaltılmışıdır. Bu durum şaire göre, Mehmed Paşa için övünülmesi gereken bir durumdur. Mehmed Paşa bu özelliğinin yanında cömertlik ve bulutudur. Yakınında yöresinde kim varsa bu ikramdan faydalanır. Mehmed Paşa aynı zamanda eşsiz ve tek padişahın da veziridir. Sayılan bu nedenlerden ötürü Mehmed Paşa övülmesi gereken bir insandır.

O ṣadr-ı meclis-i ‘irfân ki ‘ilme dâ’irdür

Ṭevâb’ında bile ḳîl ü ḳâl ü güft ü şenîd (K.33/32)

Mehmed Paşa ilim sahibidir ve irfan meclisinin başındadır. Şairin burada irfan meclisinden kastı, aynı zamanda Divan-ı Hümâyun da olabilir. Çünkü Mehmed Paşa sadrazam olduğu için bu meclise başkanlık etmektedir. Şairin bu sözleri söylerken Divân-ı Hümâyun’da bulunan diğer devlet görevlilerine de üstü kapalı bir övgü yapmış olması muhtemeldir. Bu övgü, Divân-ı Hümâyun’da bulunan diğer görevlilere arif yakıştırılması yapılmasıdır.

O nūr-ı cevher-i insân ki her ne nuṭḳ itse

Kelâmı rūḥ bulur ber-ṭarîḳa-ı te’yîd (K.33/33)

Mehmed Paşa, insan cevherinin ışığıdır. Onun söyledikleriyle doğruluktan ayrılanlar ruh bulur. Şair, Mehmed Paşa’nın sözünün gücüne dikkat çekmiş ve sözlerinin doğru yolu göstermede kılavuz olduğunu anlatmıştır. Mehmed Paşa insanlar için de parıldayanlardan biridir.

Güher-feşân-ı derârî-i ṣoḥbet olduḳça

Olur mecâlisi ḫirmensitân-ı mürvarîd (K.33/34)

“Mehmed Paşa güzel sözleri inci gibi saçtığı zaman, onun meclisi inci diyarına döner.” Sâbit, bir önceki beyitte Mehmed Paşa’nın sözlerinin yoldan çıkanları doğru yola getiren gücünden bahsetmişti. Bu beyitte ise Mehmed Paşa’nın sözlerinin letafetine vurgu yapılmıştır.

Tebessümünde neşâṭ-ı müferriḥ-i ebedî

Tekellümünde ḥayât-ı müsellem câvîd (K.33/35)

Onun gülüşünde sonsuz ferahlığın neşesini, konuşmasında ise ebedi doğruluğun hayatını görmek mümkündür. Bu beyitte de Mehmed Paşa’nın tebessümün güzelliğine ve hayırlı sözlerine vurgu yapılmıştır.

Açar yol ile mis̱âl-i kilîd-i endîşe

Ḳomaz şikenc-i umūr-ı mühimmede ta’ḳîd (K.33/37)

Bu beyitte Mehmed Paşa’nın aklıyla çözülmesi zor olan problemleri aştığından, sıkıntılı işleri aklı ile hallettiğinden bahsedilmiş ve Mehmed Paşa’nın zekâsına vurgu yapılmıştır.

Riyâz-ı devlete tedbîr-i ebr-i faṣl-ı bahâr

Sipihr-i salṭanata çeşm-i ḥıfẓı necm-i sa’îd (K.33/38)

“Devlet bahçesine bahar mevsimindeki bulutun tedbiri, saltanatın gökyüzünde onun koruyucu bakışı saadet yıldızıdır.” Bu ifadelerle Mehmed Paşa’nın Osmanlı Devleti’nde ne derece önemli biri olduğunu anlamaktayız. Şairin ifadelerinden saltanatın devamı ve devletin güçlülüğü onun tedbirleriyle sürdürdüğünü sezmekteyiz.

Ta’ahhüd eylese ḥıfẓı giyâh-ı ṣaḥrâya

Hevâ olurdı mermer-i semūma sedd-i sedîd (K.33/47)

“Mehmed Paşa sahradaki bitkileri korumayı taahhüt etse, sıcak esen rüzgâra karşı hava set çeker.” Mehmed Paşa’nın insanlara kol kanat geren bir kişi olduğuna vurgu yapılmıştır. Sahradaki bitkiler yeryüzündeki güçsüz ve çaresiz insanlardır. Eğer Mehmed Paşa onları korumaya söz vermişse ne yapar, eder; bu sözünü tutar.

Ḳul eyledüñ beni envâ’-ı iltifâtuñ ile

Ḳılâde-i zer-i iḥsânuñ oldı rıbḳa-ı cîd (K.33/49)

Sâbit, Mehmed Paşa’nın cömertliğinden dolayı ona hizmetkâr olduğunu ifade etmektedir. Mehmed Paşa’nın ihsanının altın gerdanlığı Sâbit’i kendine bağlamıştır. Şairin bu ifadelerle Mehmed Paşa’ya olan yakınlığının nedenini anlattığını görmekteyiz.

Şikenc-i ṭurra-ı zincir-i luṭfa bend oldum

Ḫulūṣ ḥalḳasıdur gerdenümde ḥabl-ı verîd (K.33/50)

Şair Sâbit, methini ettiği Mehmed Paşa'nın lütfuna o kadar bağlanmıştır ki o lütuf Sâbit'in boynunda şahdamarı gibi olmuştur. Şairin yaptığı şahdamarı benzetmesi, onun Mehmed Paşa'ya olan bağlılığının ne derece ileri boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Neşâṭ-baḫş ü laṭîf ü mümessek ü memhūr

Ḳızıl 'aḳîdeye beñzer gelen 'aṭiyye-i îd (K.33/51)

Mehmed Paşa'dan beklediği hediyeyi sevinç bahşedici, hoş, misk kokulu kızıl akide şekerine benzeten şair, beklediği hediyenin özelliklerini de sanatlı söyleyişiyle ima etmiştir.

Nümūde ṣūret-i luṭfında mevce-i yem-i nūr

Nüvişte ṣafḥa-i ḥüsninde peyker-i ḫōrşîd (K.33/52)

Mehmed Paşa'nın ışık denizinin dalgası onun lutfunda görünmektedir ve güneşin çehresi de onun güzelliğinin kendini belli etmektedir. Mehmed Paşa'nın lutfu, onun ne kadar muteber bir insan olduğunu göstergesidir.

Açıldı işlemege başladı zamânuñda

Ḳapandı ḳaldı idi ḍarb-ḫâne-i ümmîd (K.33/54)

Kapanmış kalmış olan ümit darphanesi, Mehmed Paşa ile birlikte yeniden şenlenmiştir. Bu sözlerle şair, Mehmed Paşa'dan önce şairleri koruyan kollayan ve onlara ihsanda bulunanların azaldığını ve Mehmed Paşa'nın gelişiyle bu durumun artık tersine döndüğünü ifade etmiştir.

Ḳumâş-ı menḳabetüñ bozma istifin S̱âbit

Zamânıdur çekelüm teng-i güft ü gūyâ şerîd (K.33/59)

Şair, kendine seslenmiş övgünün istifini bozmaması gerektiğini söyleyerek boş sözlerin verdiği sıkıntıyı artık sonlandırması gerektiğini ifade etmiştir. Bu sözlerle birlikte şair, kasidenin dua bölümüne geçiş yapmaktadır.

Du'âlar eyliyelüm şarṭına ri'âyet ile

İdüp tażarru'ı iḫlâṣ-ı ḳalb ile te'kîd (K.33/60)

Artık ihlâslı kalp ile kuralına uygun dualar edip Allah'a yakarmak gerekmektedir. Sözü daha fazla uzatmanın anlamı yoktur.

Niteki devr ide her yıl fuṣūl-ı erba'ada

Te'aḳub eyleye şehr-i ṣıyâmı ġurre-i îd (K.33/62)

Nasıl ki her yıl dört mevsim devrediyorsa, bayramın parlaklığı da oruç ayı olan ramazanı o şekilde takip etmelidir. Şair, bu nedenle Cenâb-ı Hakk'a dua etmiştir.

Leb-i ḫuşū' ile dâmân-ı pâkin itsün būs

Gelen mübârekî-i îde bendegân-ı reşîd (K.33/63)

Mübarek bayramda gelen akıl sahibi köleler senin temiz eteğini tevazu sahibi bir dudakla öpsünler. Şairin akıl sahibi köleler diyerek kast ettiği, bayramda Mehmed Paşa'nın ziyaretine gelen, onun hizmetinde olan devlet adamları, şairler olabilir. İşte bu kişilerin bayram geldiğinde adabına uygun olarak Mehmed Paşa'ya saygılarını sunması için şair dua etmektedir.

Rivâḳ-ı 'âlî-i dîvân-ḫâne-i câhın

Ḫudâ sütūn-ı devâm ile eyleye taḫlîd (K.33/64)

Kaside, Mehmet Paşa'nın makam ve gücünün Allah tarafından korunması ve desteklenmesi için dua edilerek sonlandırılmıştır.

3.1.8. Berâ-yı Seyyidü'ş-Şeyh 'Abdü'l-Kadir Geylânî Kaddes Allahü Sırrehu

Bosnalı Alâeddin Sâbit'in Abdülkadir Geylânî'nin övgüsünü yaptığı kaside aruzun (Mefâîlün/Mefâîlün/Mefâîlün/Mefâîlün) kalıbıyla yazılmıştır.

Görem dirseñ eger dünyâda reşk-i baġ-ı Rıḍvânı

Ziyâret ḳıl ḥarîm-i âsitân-ı pîr-i Geylânı (K.14/1)

Şair Sâbit, Abdülkadir Geylânî'nin dergâhını, güzelliğiyle cenneti dahi kıskandıracak bir yer olarak ifade etmiştir. Bu sözlerden cennet çıkarımını "bağ-ı

Rıdvân" tabirinden yapmaktayız. Abdülkadir Geylânî o kadar mübarek bir zattır ki onun olduğu yer, cennet bahçelerini kıskandıracak güzelliklerle doludur. Şairin bu ifadeleri kullanmasının nedenini daha sonraki beyitlerdeki ifadelerinden rahatlıkla anlayacağız.

Budur ol âsitân-ı ‘ışḳ kim nevbetle beklerler

Gelüp şâm ü seḥer çarḫuñ meh ü ḫōrşîd-i raḫşânı (K.14/2)

Şaire göre, Abdulkadir Geylânî'nin dergâhı kutsal bir mekândır. O mekâna gökteki ay ve parlak güneş uğrayıp nöbet tutmaktadır. Şair, ay ve güneşin gece gündüz yaptıkları devri, Abdülkadir Geylânî'nin dergâhına uğrayıp orayı aydınlatmak için yaptığını ifade etmektedir. Bu ifadeden şairin hüsn-i talil sanatına başvurduğunu görmekteyiz.

Budur ol kân-ı ḳudsî-cevher-i iksîr-i himmet kim

Güneş gibi işin altun ider her bekleyen anı (K.14/3)

Abdülkadir Geylânî himmet iksirinin kutsal cevherin kaynağıdır. İnsanlar onun vesilesiyle iman ve itikatlarını güçlendirirler. Bundan ötürü o dergâha bağlanan kişiler işlerini güneş gibi parlak altınlara çevirirler. Yapılan bu benzetme, Abdülkadir Geylânî'nin yaptığı manevi işin değerini bizlere ifade etmektedir.

Budur ol pâdîşâh-ı mülk-i bâḳî kim buçuḳ degmez

Serîr-i devletinde büsbütün bu ‘âlemi fânî (K.14/5)

Abdülkadir Geylânî, baki mülk olan ilahî aşka kavuşmuştur. Onun, Allah katındaki değeri yüksektir. Yeryüzündeki tüm maddi varlıkların değeri toplansa, onun manevi değerinin yarısı bile etmez. Bu ifadelerle şair, masivanın değerinin Abdülkadir Geylânî'nin manevî değerinin yarısı bile olmayacağını ifade ederek Abdülkadir Geylânî'nin, Hakk katındaki değerinin ne kadar yüce olduğunu belirtmiştir.

Bu resme naḳş ider eshâr-ı medḥin levḥ-i ḫatırda

Şu var bend-i ḫayâlüm eyledükçe ḫâme cünbânî (K.14/6)

Şair, hayali eline kalem oynattırdıkça, Abdülkadir Geylânî'nin methinin süs gibi güzel görünen çiçeklerini levhalara güzelce işleyeceğini belirtmiştir. Çünkü Abdulkadir Geylânî, meth edilmeyi fazlasıyla hak eden ulu bir zattır. Onun methi, bir resme çiçek figürleri nakşeder gibi güzel ve özenli bir şekilde yapılmalıdır.

Lisânü'l-ġayb-ı ḥikmet maḥrem-i esrârı ḳudsîyet

Nigeh-bân-ı velâyet râz-dân-ı sırrı sübḥânî (K.14/7)

Bu ifadelerle birlikte Abdulkadir Geylânî'nin kişisel özelliklerine övgüler yapıldığını görmekteyiz. Şair onun, Hz. Mevlâ'nın gizli sırlarını bildiğine, velilik makamının gözcüsü olduğuna, hikmetinin bilinmeliğine ve onun kutsal sırların gizliliğine vakıf olduğuna değinmiştir. Bu ifadelerle Abdulkadir Geylânî'nin tasavvuf mertebelerinin zirvesinde olduğu anlatılmıştır. Şaire göre o, Allah dostu olan bir gönül insanıdır.

'Āzîz-i muḥterem şeẖ-i mükerrem mürşîd-i Ekrem

Medâr-ı ḳutb-ı 'âlem ġavs̱-i a'zam pîr-i nūrânî (K.14/8)

Bosnalı Alâeddin Sâbit, Abdülkadir Geylânî'nin övgüsüne devam etmektedir. Onun cömertliğine, muhterem bir zat olduğuna ve âlemin en büyük velilerinin vesilesi olduğuna vurgu yapmıştır. Şair, Abdulkadir Geylânî'nin insanlara ettiği yardım dolayısıyla onların imanını güçlendirdiğini ifade etmiştir.

Şerîf-i nesl-i Aḥmed seyyid-i ẕî-şân ced-ber-ced

Gül-i âl-i Muḥammed ġonca-ı gülzâr-ı 'Adnâni (K.14/10)

Şair, bu beyitle birlikte Abdülkadir Geylânî'nin mensup olduğu soya övgülerini yapmıştır. Şair Sâbit, Abdülkadir Geylânî'nin Hz. Peygamber'in soyundan geldiğini ifade etmiştir. Abdülkadir Geylânî böyle mübarek bir soydan geldiği için çok büyük bir şeref sahibidir. O, Hz. Peygamber soyunun gülü ve cennet bahçelerinin de goncasıdır.

Ol dem kim raẖş-ı himmet ṣaldılar meydân-ı ma'nâya

Velâyet 'arṣasınuñ yekke-rev çâpük-süvârânı (K.14/11)

Allah aşkına ulaşma yoluna himmet atını saldıkları vakit, Abdülkadir Geylânî o yolda en önde giden süvaridir. O, kendini Allah aşkına adamış biri olarak himmet sahibi velilerin en önde olanıdır. Bu ifadelerle şairin at ve süvari imgelerini kullanarak teşbihe başvurduğunu görmekteyiz.

Varup ser-menzil-i ṣıdḳ ü ṣafâya cümleden evvel

Semend-i ṭab'-ı 'Ābdül-Ḳâdir aldı ṣaḥn-ı meydânı (K.14/12)

Abdülkadir Geylânî sadakat ve saflığın baş menziline herkesten önce varıp olgun kişiliğiyle mana meydanının ortasında yerini almıştır. Bu ifadelerle şair, Abdülkadir Geylânî'nin kendisinden sonra gelen birçok veliye rehberlik etiğini ifade etmiştir. Zira Abdülkadir Geylânî, Hakk yolunda en önde gitmiş ve mana âlemindeki yerini herkesten önce almıştır. Diğer veliler ise onun yolundan giderek mana meydanına ulaşmışlardır.

Mücevher ṭūtiyâ-yı çeşm idinmiş dîdeler rūşen

Ġūbâr-ı maḳdeminden ḳudsiyân-ı 'arş-ı Raḥmânî (K.14/13)

O, öyle mübarek bir zattır ki Rahmân'ın arşının melekleri güzel gözlerine onun ayağının tozundan yaptıkları sürmeleri çekmişlerdir. Şaire göre Abdülkadir Geylânî o kadar müberektir ki arşın melekleri dahi ona hayrandır.

Melâzâ melce-i ġavs̱â penâha feyż dergâhâ

Eyâ ḫâk-i deri her derd-mendüm maḥż-ı dermânı (K.14/14)

Şair, Abdülkadir Geylânî'ye seslenerek onun kapısının tozunun her gönlü dertliye derman olduğunu ifade etmiş ve onların sığınağı olduğunu belirtmiştir. Bu sözlerle velilik makamına ulaşmak isteyen dertli Hakk âşıklarının onun rehberliğinde hedeflerine ulaşabileceğine vurgu yapılmıştır.

Faḳîr-i ḫaste-ḥâlüm derd-mendüñ pür-melâlümdür

Şikeste S̱âbiti pür-cürme himmet ey kerem-kânı (K.14/15)

Şair, bu beyitte Abdülkadir Geylânî'den yardım talep etmiştir. Kendini günaha batmış, hasta ve kırık gönüllü biri gibi gösteren şair, bu derdine Abdülkadir Geylânî'nin derman olacağını söyleyerek ondan himmetini arzu etmiştir.

Şefâ'at eyle taḳṣîratına dergâh-ı 'izzetde

Sözün geçmez degüldür ey nedîm-i ḳurb-ı Yezdânî (K.14/18)

Kasidenin son beyiti olan bu beyitte şair, Abdülkadir Geylânî'den günahlarının affı için yardım dilemektedir. Çünkü şaire göre Abdulkadir Geylânî, Allah'ın yakın olan velilerden biridir. Bu nedenle Abdülkadir Geylânî'nin Sâbit'in günahlarını yüce Allah'a affettirme ihtimali vardır.

3.1.9. Der-Medh-i Hazret-i Mevlevî

Bosnalı Alâeddin Sâbit, aruzun (Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/Fâilün) kalıbıyla yazdığı bu kasidesinde Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin övgüsüne yer vermiştir.

Olmak istersen eger feyż-âşinâ-yı mevlevî

Dâ'imâ olmaḳ gereksin ḫ̬âk-i pây-i mevlevî (K.15/1)

Şair, Mevlânâ'nın manevî ihsanından faydalanmak isteyenlerin onun ayağının tozu olmayı göze alması gerektiğini ifade etmektedir. Şairin bu ifadeyle anlatmak istediği, sağlam bir gönül bağı ve istekle Mevlânâ'ya bağlanmaktır. İşte bu şekilde Mevlânâ'ya bağlanan kişiler onun mânevi bereketinden faydalanabilirler.

On sekiz biñ 'âlemi seyr itdürür âyinedür

Pür-ṣafâ mir'ât-ı ḳalb-i rūşenâ-yı mevlevî (K.15/2)

Mevlânâ'nın parlak kalbinin aynası on sekiz bin âlemi seyrettirebilecek kadar temizdir. Ona bağlı olan kişiler kâinatın sırlarını, onun temiz kalbi vasıtasıyla öğrenirler. Şair, Mevlânâ'nın temiz ve yüce gönlünün ona bağlı olanlara nasıl faydalı olduğunu anlatmaktadır. Nitekim Mevlânâ insanlara iyiyi ve güzeli anlatan bir Hakk dostudur.

El-ḥaẕer ṣad el-ḥaẕer gâfil şikest itme ṣaḳın

Ka’betu’llâhdur dil-i pür-incilâ-yı mevlevî (K.15/3)

Mevlânâ’nın yolundan gitmek isteyenler onun kalbini incitmemelidir. Çünkü o mübarek zatın gönlü Ka’betullah’tır. Allah aşkıyla dolu olan bu gönlün incitilmemesi gerekmektedir. Mevlânâ’ya bağlı olmak isteyenler her türlü incitici davranıştan uzak olmalıdır.

‘Āşıḳâne şevḳ ile hū çekse hengâm-ı semâ’

‘Arş-ı a’lâya urūc eyler ṣadâ-yı mevlevî (K.15/4)

Bu ifadelerle şair Sâbit, Mevlânâ’nın zikrinin arşa kadar ulaştığını bildirmektedir. Şairin bu sözüne baktığımızda Mevlânâ’nın Allah’a olan aşkının yüceliğini ve O’nun adını zikrettiğindeki cezbe halinin ne boyutlara geldiğini görmekteyiz. Mevlânâ’nın âşıkane zikirleri doğrudan arşa ulaşmaktadır.

Eyler âhengi semâ’ ṣad sevḳ ile Rūḥü’l-emîn

Gūşına girse ḳaçan âheng-i nây-ı mevlevî (K.15/5)

Şair Sâbit, bu beyitte “Ruhü’l-emîn” diyerek Cebrâil’i kast etmiş ve bu meleğin ne zaman Mevlânâ’nın neyinin nağmelerini duysa gökte semâya başladığını ifade etmiştir. Şair Mevlevîlikteki ney ve semâ öğelerini kullanmış ve Cebrâil’i de semâzene benzetmiştir. Şaire göre Mevlânâ o kadar muhterem bir zattır ki onun neyinin nağmeleri Cebrâil’i dahi semazene dönüştürmüştür.

‘Āşıḳ-ı pâk-‘itiḳâd-ı ẕât-ı Mevlânâ iseñ

Naḳd-i cân-ı nâ-tüvânı ḳıl fedâ-yı mevlevî (K.15/6)

Mevlânâ’nın temiz itikadına âşık olanların kendini bu yola feda etmesi gerektiğini söyleyen şair, Mevlevî olmak isteyenlere tavsiyelerine devam etmiştir. Şaire göre Mevlânâ’dan feyz almak isteyenlerin kendilerini bu yola vakfetmesi gerekmektedir.

Ṣad şükr kilk-i terennüm-rîz-i naẓmuñdur senüñ

Bülbül-i ḫōş-naġme-i gülşen-serây-ı mevlevî (K.15/9)

Bu sözlerle şair, Mevlânâ'nın övgüsünü yaptığı için şükretmektedir. Öyle ki şair şakıyan kalemini Mevlânâ'nın gül bahçesinin hoş sedalı bülbülü olarak nitelendirmiştir. Mevlânâ'nın övgüsüne nail olduğu için şair kendince bir hoşnutluk duymaktadır.

Vâḳıf-ı esrâr-ı ġayb olmaḳ dilersen S̱âbitâ

Mesnevî-ḫân ol da gör n'eymiş ṣafâ-yı mevlevî (K.15/10)

Şair, kendi nefsine seslenerek gaybın sırlarına vakıf olması için Mesnevî'yi okuması gerektiğini ve bu nedenle de Mevlânâ'nın temiz ve saf kişiliğini tanıması gerektiğini söylemiştir. Mevlânâ, Hakk katında muhterem bir zat olması dolayısıyla yolundan gidenlere, his ve fikirlerini anlayanlara gaybın sırlarını aktarmaktadır. Şair, beyitteki ifadeleriyle bu durumun altını çizmiştir.

Na't-ı Mevlânâ ile raṭbü'l-lîsân ol dâ'imâ

Olmaḳ istersen eger feyż-âşinâ-yı mevlevî (K.15/11)

Şair, kasidenin son beyiti olan bu beyitte, daima Mevlânâ'nın övgüsü ile yumuşak dilli olması gerektiğini, ancak bu şekilde Mevlânâ'nın himmetine kavuşabileceğini söyleyerek kasideyi sonlandırmıştır.

4. BÖLÜM:

4.1. DİNÎ MUHTEVA TAHLİLLERİ

4.1.1. Allah

Allah, İslâm inancına göre birdir; varlıkların başlangıcıdır. Âlemleri yaratan odur. Bu nedenle Allah; Müslümanların sevgi duyduğu, karşı gelmekten korktuğu, rızasını kazanmaya çalıştıkları mutlak güç sahibidir. Kendi sözlerimizle onu anlatmak eksik kalacağı için O'nu, kendi sözleriyle anlatmayı daha doğru görmekteyiz. Allah, İhlâs suresinde şöyle bildirmektedir: "De ki: O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.) Ondan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir). Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir."[123]

Bosnalı Alâeddin Sâbit'in kasidelerine konu olan dinî muhtevanın bir kısmı Allah ile ilgilidir. Şair, kasidelerindeki beyitlerin bazılarında Allah'ın farklı özelliklerinden bahsetmiş ve O'nun farklı isimlerini zikretmiştir.

O şeb Mevlâ ḥabîbin ḫâkdan ḳaldurdı ref itdi
O şeb oldı resûlüñ cilve-gâhı maṣ'ad-ı a'lâ (K.1/23)

Allah, Hz. Peygamber'i kendi katına yükselttiği miraç hadisesiyle birlikte işlenmiştir. Şair, Allah ile Hz. Peygamber arasındaki sevgiyi "habib" kelimesiyle işlemiştir. Dolayısıyla Allah ile Hz. Peygamber arasındaki sevginin büyüklüğü beyite nakşedilmiştir.

Emîn-i Rabb-i'izzet ḫâzin-i gencîne-i raḥmet
Delîl-i râh-ı devlet reh-nümâ-yı Cennetü'l-Me'vâ (K.1/27)

Allah, âlemlerin yaratıcısı olarak varlıkların en üstünüdür. Tüm kâinat onun rahmet hazinesinden çıkarak var olmuştur. Bu nedenle onun rahmeti ulu bir hazine

---

[123] İhlâs suresi

gibidir. Şair, beyitte Hz. Peygamber'i överken Allah'ın yüceliğine değinmiştir. Beyitteki "izzet" kelimesi Allah'ın yüceliğini vurgulamak için kullanılmıştır.

Resûl-ı ḳâdir-i muṭlaḳ şefî-i aḳdem ü esbaḳ

Ḥabîb-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ maḥrem-i esrâr-ı mâ-evḥâ (K.1/28)

Allah'ın Hz. Peygamber'e olan muhabbeti, şairin sıklıkla işlediği konulardandır. Burada Allah'ın Hz. Peygamber'i çok sevmesinden dolayı ona gizli sırlarını öğrettiğini görmekteyiz. Şair, Allah'ı "Hakk" ismiyle zikretmektedir. Çünkü Allah'ı zikretmek bir ibadettir.

Cemî'ân millet-i küfrüñ büti şındı bi-ḥamdi'llah

Dü-nîm oldı meger mıḳrâṣ-ı lâdan zehre-i 'Uzzâ (K.1/39)

Şair, beyitte Allah'a hamd etmektedir. Çünkü hamd edilmesi gereken yalnızca Allah'tır. Şairin Allah'a hamd etmesinin nedeni, Allah'ın Hz. Peygamber ile dünyayı şereflendirmesi ve küfrün hükmünü sona erdirmesidir.

N'ola bî-sâye olsa serv-i ḳadd-i Sidre-bâlâsı

Anuñ ẓıllın daḫi Mevlâ düşürmez ḫake ta'zîmâ (K.1/46)

Allah, Hz. Peygamber'i o kadar çok sevmektedir ki onun gölgesinin yere düşmesini dahi istememektedir. Allah'ın Hz. Peygamber'in üzerine sürekli olarak bir bulutu gölge etmesine değinilmiştir. Bunun nedeni de Allah'ın Hz. Peygamber'e duyduğu muhabbettir.

Ḫudâ ol serv-i mevzûn-ḳâmet-i âyîne-ruḫsâruñ

Yel esdürmezdi toz ḳondurmaz idi üstine aṣlâ (K.1/49)

Beyitte, "Hudâ" kelimesiyle ifade edilen Allah'ın, Hz. Peygamber'e duyduğu muhabbetten dolayı, onun üstüne toz kondurmadığı ve yüzüne karşı yel dahi estirmediği anlatılmıştır. Allah, en sevgilisi Hz. Peygamber'e ne denli değer verdiğini bu beyitte görülmektedir.

Gelüp nâ-geh berîd-i Rabb-i ‘izzet Ḥażret-i Cibrîl

Didi ey bâ’iṡ-i îcâd-ı ṣun’-ı cümle-i eşyâ (K.1/55)

Şair, beyitte Allah’ın sonsuz şan ve şeref sahibi olduğuna değinmiş; Hz. Peygamber’i tüm eşyanın(varlığın) yaratılış nedeni olarak yarattığını söylemiştir. Bu beyitte hem Allah’ın yüceliğine hem de Allah ile Hz. Peygamber arasındaki muhabbete dikkat çekilmiştir.

Selâm itdi Cenâb-ı Kibriyâ tevḳîr ü ‘izzetle

Saña bir raḫş-i Rıdvânî-çerâ-gâh eyledi ihdâ (K.1/56)

“Cenâb-ı Kibriyâ” ifadesiyle, Allah’ın sonsuz büyüklüğüne değinildiğini görmekteyiz. Allah, tüm varlıkların yaratıcısı olarak bu beyitte “Kibriyâ” ifadesiyle yer almıştır.

Nüḫustîn ḫaṭvede Allahü ekber bu ne sür’atdür

İḳâmet-gâhı oldı ol imâmuñ Mescid-i Aḳṣâ (K.1/65)

Meydana gelen her olay Allah’ın iradesi dâhilindedir. Bu nedenle insanlar, şaşılacak bir şey gördüklerinde Allah’ın büyüklüğünü ve her şeye kadir olduğunu hatırlar. Şair, Burak’ın Miraç Gecesi’ndeki hızının şaşırılacak bir hız olduğunu anlatmak için tekbir getirmiştir. Tekbir ise “Allah, en büyüktür.” manasına gelen “Allahü ekber” sözüdür.

Berât-ı raḥmet-i Mevlâ suṭûrı idi ṣafflar

Vücûd-ı bî-naẓîr-i seyyidü’l-kevneyn aña ṭuġrâ (K.1/67)

“Mevlâ” ifadesiyle beyitte işlenen Allah, sonsuz rahmet sahibidir. O, ol dediği zaman her şey olur; yok ol dediği zaman da her şey yok olur. Böyle bir kudrete sahip olan Allah, dilediğine rahmetiyle muamele eder. Günahkâr kullarını bağışlar ve onları nimetleriyle rızıklandırır. Şair, beyitte Allah’ın bağışlayıcılığını ve merhametini konu etmiştir.

Ḫudâvendâ şefîü’l-müznibînâ raḥmet eyle

Siyeh-rû bir ḳuluñdur Ṡâbit-i âşüfte vü şeydâ (K.1/101)

Şair, "Hüdâvendâ" yani "Ey ulu hükümdar!" sözleriyle Allah'a yakarmaktadır. Allah âlemlerin Rabb'i olarak büyük kudret sahibidir. Şair, Allah'ın büyüklüğüne değinerek günahkârlığını rahmet sahibi olan Allah'a affettirmek istemektedir.

Esîr-i çâh-ı cürm ü ġûṭa-ḫâr-ı baḥr-ı 'isyândur
Yed-i ṭûlâ-yı luṭfuñ ḳıl faḳîre 'urvetü'l-vüs̱ḳâ (K.1/102)

Faḳîrüñdür ḳuluñdur ḥâline raḥm eyle sulṭânum
Ḫaṭâyâ-yı nihânın kâ'inâta eyleme ifşâ (K.1/103)

'Uyûbın gûşe-i dâmân-ı iḥsânuñla setr eyle
Ḳıyâmet 'arṣasında derd- mendi eyleme rüsvâ (K.1/104)

Şefâ'at eylemezsen ḥâl ma'lûm-ı sa'âdetdür
'Uṣât-ı ehl-i maḥşer ben ḳuluñla eyler istihzâ (K.1/105)

Allah'ın rahmetine sığınan şair, çeşitli sözlerle günahkâr olduğunu beyan edip affedilmesi için dua etmektedir. Bu beyitler Allah'ın Rahmân ve Rahîm isimlerinin manasına atfen söylenmiştir. Rahmân ismi, "Allah'ın ismi-sıfatı olarak; pek merhametli, çok merhamet sahibi, çok nimet verici ve çok müşfik şeklinde anlamlandırmak mümkün ise de Allah'ın ismi olarak bu kelimeyi tam karşılayacak Türkçe bir sözcük yoktur."[124] şeklinde ifade edilmektedir. Rahîm kelimesi ise; "Merhamet etmek, acımak, esirgemek, korumak, affetmek, bağışlamak, nimet vermek, ikamet etmek ve kadının rahminden şikâyet etmesi anlamlarındaki "r-h-m" kökünden türeyen rahîm kelimesi sözlükte, çok merhametli olan demektir."[125] sözleri ile tarif edilmiştir. Allah'ın bu isimlerinin anlamlarına baktığımızda şairin beyitte Rahmân ve Rahîm isimlerinin anlamlarını kullandığı görülmektedir.

---

[124] Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural, Dini Kavramlar Sözlüğü, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), s. 544.
[125] Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural, age, s. 543.

Cenâb-ı Kibriyâdan cürmüm iḥsân eyle ‘afv itdür

Sözüñ geçmez degül ey pâdişâh-ı ṣûret ü ma’nâ (K.1/106)

Çok büyük olan Allah’ın affına mazhar olmak isteyen şair, Hz. Peygamber’den Allah’ın affına ulaşmak için yardım dilemektedir. Şair, bu beyitte hem Allah’ın rahmetine hem de Hz. Peygamber’in şefaatine değinmiştir.

Niyâz-nâme-i ḫahişle ‘arż-ı hâl eyle

O pâdişâha ki meddâḥıdur Ḫudâ-yı vedūd (K.2/21)

“Hudâ” kelimesiyle ifade edilen Allah, bu beyitte de Hz. Peygamber’e olan muhabbeti ile konu edilmiştir. Allah’ın Hz. Peygamberi sevmesi ve övmesi beyitin muhtevasında mevcuttur. Ayrcıa Hz. Peygamber’in isminin anlamı birçok kez övülen manasına gelmektedir. Şair, beyitteki ifadeleriyle bu duruma değinmiştir.

Kelim-i ṣoḥbet-i ḫâṣ-ı surâdıḳ-ı Ceberūt

Nedîm-i perde-serâ-yı maḥabbet-i ma’būd (K.2/23)

Allah, bu beyitte “Mabud” sıfatıyla zikredilmiştir. “Mabud” kendisine ibadet edilen anlamına gelmektedir.[126] Allah’ın ibadet edilecek tek varlık olması beyitte nakşedilmiştir.

Ḥakîm-i muḳtedirâ Kirdigâr-ı ġaffârâ

Eyâ sezâ-yı perestiş müheymîn ü ma’būd (K.2/62)

Şair, Allah’ın Gaffâr, Müheymîn ve Mabûd isim ve sıfatlarını zikretmektedir. Allah’ın Gaffâr ismi “günahları örten, bağışlayan”[127], Müheymîn ismi ise “hükmü altına alıp koruyan”[128] anlamlarındadır. Şair, Allah’ın bu isimlerini O’nun affına mazhar olmak için zikretmektedir.

Be-ḥaḳḳ-ı nâm-ı seḥâ vü be-ḳaḥṭ-ı mihr ü vefâ

Ki oldı ṭâli’-i erbâb-ı dil gibi nâ-būd (K.2/76)

---

[126] Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural, age, s. 400.
[127] Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural, age, s. 192.
[128] Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural, age, s. 491.

Beyitte Allah'ın cömertliği işlenmiştir. Şair, Allah'ın cömertliğini vurgulayıp bu cömertlikten nasibini almak istemektedir.

Recâsı itmese sebḳat bu cürm ile çoḳdan

'Usât-ı ümmeti eylerdi ḫışm-ı Ḥaḳḳ tenkîl (K.3/50)

Allah'ın cömertlik, bağışlayıcılık özelliği olduğu kadar haddi aşan kullarına karşı da cezalandırıcı özelliği de mevcuttur. Şair, bu durumu "hışm-ı Hakk" olarak ifade etmiştir. Hz. Peygamber ümmetinin günaha çokça bulaşmışları için Allah'a yalvarmazsa, Allah'ın günahkârlara karşı cezalandırıcı yönünü göstereceğinden söz edilmektedir.

Girüp alay ile nüzhet-serây-ı Rıḍvâna

Olınca mâ'ide-i luṭf-ı Kibriyâda nezîl (K.3/67)

Allah, yüceliği ile bu beyite konu edilmiştir. Şair sözlerini söylerken Allah'ın herhangi bir ismi yerine onun yüceliğini belirtmen için "Kibriyâ" ifadesini kullanmıştır.

'Uṣât-ı ümmete naḳd-i şefâ'atüñ olıcaḳ

Rıżâ-yı Ḥażret-i Bârîye mâye-i tevsîl (K.3/68)

Şair, Hz. Peygamber'in şefaatini anlatırken Allah'ın "Bârî" sıfatını kullanmıştır. Bârî, "Yaratmak, iyi niyetli olmak, borç ayıp vs.'den kurulmak, uzaklaşmak ve hastanın iyileşmesi anlamındaki "b-r-e" kökünden türeyen Bârî kelimesi, Allah'ın sıfatı olarak yaratan, örneği olamadan varlıkları îcad eden"[129] şeklinde kaynaklardaki yerini almıştır. Bu sıfatıyla Allah'ı zikreden şair, affedilme ümidi taşımaktadır.

Âlemleri var eden Allah, görüldüğü üzere Bosnalı Sâbit tarafında beyitler de farklı özellikleriyle işlenmiştir. Şairin kasidelerinde Allah'ın Hz. Peygamber'e duyduğu muhabbetin çokça işlendiğini görmekteyiz. Bunun yanında Allah'ın bağışlayıcı özelliği, genellikle kasidelerin dua bölümünde ve şairin Hz. Peygamber'den şefaatini talep ettiği beyitlerde karşımıza çıkmaktadır. Şair günahlarının affedilmesini istemekte bunun için Allah'ın bağışlayıcı özelliğine sığınmaktadır. Hz. Peygamber'in şefaati ise bağışlanmaya vesile olarak görülmektedir.

---

[129] Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural, age, s. 54.

4.1.2. Hz. Peygamber

Kültürümüzde Hz. Peygamber'e olan sevgi önemli bir yer tutar. Bu nedenle Hz. Peygamber'e duyulan sevgi edebiyatımızda işlenen konuların en önemlilerinden biridir. Birçok Divan edebiyatı nazım şekli ve türünde Hz. Peygamber işlenmiştir. Divan edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan Bosnalı Alâeddin Sâbit de Hz. Peygamber'e eserlerinde önemli bir yer vermiştir.

Hz. Peygamber'in doğduğu gece geçekleşen bazı mucizeler Sâbit'in kasidelerinde yer bulmuştur. Şair, bu mucizeleri Hz. Peygamber'in doğumunun dünya üzerindeki etkilerini anlatmak için kullanmıştır.

Söyündürdi ocağın dûde-i âteş-perestânuñ
Olup kül öksüzü düşdi rivâḳ-ı ġurfe-i Kisrâ (K.1/38)

Hz. Peygamber'in doğduğu gece gerçekleşen iki mucize bu beyitin muhtevasında yer almaktadır. Bunlardan biri ateşe tapan Mecûsîlerin hiç söndürmedikleri büyük ateşin Hz. Peygamberin doğduğu gece bir alâmet olarak sönmesi, diğeri de Kisrâ sarayının yıkılmasıdır. Hz. Peygamber'in dünyaya gelişi batıl yolda olanlara ceza niteliği taşımaktadır.

Cemî'ân millet-i küfrüñ büti şındı bi-ḥamdi'llah
Dü-nîm oldı meger mıḳrâṣ-ı lâdan zehre-i 'Uzzâ (K.1/39)

Hz. Peygamber, müşriklerin hâkim olduğu Mekke'de dünyaya gelmiştir. Onun doğduğu gece, müşriklerin büyük putlarından sayılan Uzzâ yere yıkılmış ve artık insanlar üzerindeki hükmünü yitirmiştir.

Ṣafâ-yı meşrebin gördükde ol ser-çeşme-i nûruñ
Ḥicâbından zemîne geçdi oldı Sâve nâ-peydâ (K.1/40)

Sâve gölü, Hz. Peygamber'in doğduğu gece kuruyan bir göldür. Bu durumda Hz. Peygamber'in doğduğu gecenin alâmetlerinden biridir. Şair, bu gölün kurumasını Hz. Peygamber'in saflık ve güzelliğinden dolayı kendinden utanmasına bağlamaktadır. Görüldüğü üzere Sâve gölü üzerinden şairin teşhis sanatına başvurduğunu görmekteyiz.

Kemâl-i dehşetinden başına şeyṭânlar üşdi

O şeb İblîsden ‘ayyûḳa çıḳdı âh ü vâveylâ (K.1/41)

İblis, Hz. Peygamber’in dünyayı şereflendirmesiyle azap duymaya başlamış, ettiği feryatlardan diğer şeytanlar da başına toplanmıştır. Çünkü Hz. Peygamber’in gelişi İblis’in insanlar üzerine fitne salmasını engelleyecektir; Hz. Peygamber, insanları İblis’in yolundan uzaklaştıracaktır.

Mülûk-ı rub’-ı meskûn lâl olup ḳaldı tekellümden

Nübüvvet ḫatemi mühr urdı şehler aġzına gûyâ (K.1/43)

Dünya üzerinde hüküm süren zalim hükümdarlar Hz. Peygamber’in doğduğu gece gördükleri alâmetlerden dolayı dillerini yutmuşlardır. Çünkü bu alâmetler, zalim hükümdarların sonunun geldiğini işaret etmektedir.

Görüldüğü üzere, Bosnalı Alâeddin Sâbit, Hz. Peygamber’in doğduğu gece gerçekleşen olayları kendi tarzıyla ifade etmektedir. Şairin Hz. Peygamber’in doğduğu gece saydığı olaylar dinî kaynaklarda geçen bilgileri içermektedir.

N’ola bî-sâye olsa serv-i ḳadd-i Sidre-bâlâsı

Anuñ ẓıllın daḫi Mevlâ düşürmez ḫake ta’zîmâ (K.1/46)

N’ola bir pâre ebri başı üzre sâye-bân itse

Güneşden ṣaḳınur kendi ḥabîbin Ḥażret-i Mevlâ (K.1/48)

Allah, yarattığı tüm varlıklar içinde en değerli olarak Hz. Peygamber’i görmektedir ve ona verdiği değeri çeşitli alâmetlerle gösterir. Hz. Peygamber’in şerefli şahsiyeti Allah’ın koruması altındadır. Allah, son peygamberini güneşin sıcaklığından dahi korumuştur. Hz. Peygamber’in üzerine durmaksızın bir bulutun gölge ettiği dinî kaynaklarımızda mevcuttur. Şair, bu beyitinde Hz. Peygamber’in üzerinde gezen buluta değinmiştir.

Ḫudâ ol serv-i mevzûn-ḳâmet-i âyîne-ruḫsâruñ

Yel esdürmezdi toz ḳondurmaz idi üstine aṣlâ (K.1/49)

Allah katında her şeyden değerli olan Hz. Peygamber'in yüzüne yel dahi estirilmez. Çünkü Allah, peygamberinin yüzüne ve servi gibi boyuna toz bile değmesini istememektedir. Hz. Peygamber'in güzelliği, Allah'ın yaratış hünerinin yeryüzündeki temsilidir.

'Anâkib perde-i zenbûrı çekdi bâb-ı ġâr üzre

N'ola görmezse çeşm-i düşmene bir aġ idi gûyâ (K.1/50)

İslâm dininin yayılması ve güçlenmesindeki en önemli olaylardan biri de hiç şüphesiz Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicretidir. Hicret sırasında Hz. Peygamber ve dostu Hz. Ebû Bekir, müşriklerden gizlemek için Sevr mağarasına sığınmışlardır. Müşrikler bu mağaranın kapısına kadar gelmiştir. Çünkü Allah'ın izniyle bir örümcek mağaranın kapısına ağını örmüş, ağı gören müşrikler ise içeri bakma gereği duymayarak geri dönmüşlerdir. Şair, hicretteki bu mucizeye telmihte bulunmuş ve Hz. Peygamber'in Allah tarafından korunduğunu vurgulamıştır.

Şair Sâbit, Allah'ın en değerli kulu ve peygamberini nasıl koruduğunu anlatmıştır. Hz. Peygamber'in yaşamış olduğu bazı hadiselere telmihte bulunarak şiirini güçlendirme yoluna gitmiştir.

Ḥidîv-i çâr-bâlîn-i serîr-i ḳâbe ḳavseynî

Şeh-i fermân-revâ-yı taḫt-gâh-ı mülk-i ev ednâ (K.1/25)

Şeh-i ṭuġra-keş-i ḥükm-i şerîf-i lî-ma'allâhi

Ḫudâvend-i bülend-iḳbâl-i ṣâḥib-mesned-i vâlâ (K.1/26)

Hz. Peygamber, Miraç Gecesi ulaştığı makamdan dolayı Allah'a en yakın olandır. Âlem bir mülke benzetildiğinde; şah Allah, şahın veziri de Hz. Peygamber'dir. Allah dininin tamamlanması vazifesini Hz. Peygamber'e vermiş ve onu en kıymetli peygamberi olarak yaratmıştır.

Emîn-i Rabb-i'izzet ḫâzin-i gencîne-i raḥmet

Delîl-i râh-ı devlet reh-nümâ-yı Cennetü'l-Me'vâ (K.1/27)

Hz. Peygamber, hak yolu tebliğiyle insanları Mevâ Cenneti'ne ulaştıran bir rehber olarak görülmektedir.

Resûl-ı ḳâdir-i muṭlaḳ şefî-i aḳdem ü esbaḳ

Ḥabîb-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ maḥrem-i esrâr-ı mâ-evḥâ (K.1/28)

O, Allah'ın sevgilisi ve gizli sırlarının muhatabıdır. Çünkü Allah'a en yakında olan makam onundur.

İmâm-ı ṣâḥibü'l-Kevs̱er ẖaṭîb-i lâ-mekân-minber

Emân-ı dehşet-i maḥşer zamân-ı raḥmet-i Mevlâ (K.1/29)

Kevser sahibi olan Allah'ın en değerli kulu ve Allah'ın âlemlere olan rahmetinin vesilesidir.

Resûl-i müctebâ Aḥmed nebiy-yi efḍal ü emced

Ḥabîb-i Ḥaḳḳ Muḥammed tâc-dâr-ı efser-i Tâ-hâ (K.1/30)

O, en değerli peygamberdir. O, Allah'ın en sevgili peygamberidir. Çünkü Allah'ın Tâ-hâ tacını giymiştir. Tâ-hâ, Kur'ân-ı Kerim'de geçen ama anlamı Allah ve Hz. Peygamber arasında gizli olan ayetlerden biridir. Bu ayeti oluşturan harfler, Allah ve Hz. Peygamber arasında anlamı gizli olan hurûf-ı mukataadan sayılmaktadır.

Dehânı dürc-i gevher-dâne-i esrâr-ı ḳuddûsî

Zebânı ṭûṭî-i mu'ciz-byân-ı râz-ı evḥaynâ (K.1/33)

Hz. Peygamber'in ağzından Allah'ın mücevher gibi değerli olan sözleri dökülür. Bu sözler insanları hak yola davet eder; iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırt etmesini sağlar.

Şirişt-i ẕât-ı pâki ṭiyn-i maḫtûl-ı nübüvvetdür

Nişânıdur mübârek arḳasında ḫatem-i zîbâ (K.1/36)

Ya ḫōd bir hüccet-i ẓahriyye-i maḳbûledür ol kim

Aña ḳâḍi-i ḳuds-i ḳudret urmış ḫatm ile imżâ (K.1/37)

Hz. Peygamber'in pak kişiliği doğuştandır. Omuzlarının arasındaki nübüvvet mührü onun değerinin kanıtıdır. Allah, peygamberinin değerli olduğunu mührüyle tasdik etmiştir.

Nebiy-yi efḍal ü ekmel Muḫammed-i mürsel

Ḫuceste ẕât-ı Mübeccel ḫulâṣâ-i mevcūd (K.2/31)

Hz. Muhammed en değerli peygamberdir. Onun mübarek kişiliği tüm mevcudatın özüdür. Âlemler onun yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır.

Anuñ 'ilâve-i tekrimidür ebu'l-beşerüñ

Kirâm-ı 'âlem-i bâlâya olduġı mescūd (K.2/36)

Hz. Âdem yaratıldığında meleklerin ona secde etmesinin nedeni olarak Hz. Peygamber gösterilmektedir. Çünkü Hz. Peygamber, Hz. Âdem'in soyundan gelip âlemleri şereflendirecektir.

Defâtir-i ḥasenâtı hezâr olursa daḫî

Ne fâ'ide eger ol ḫażret olmaya ḫoşnūd (K.2/40)

Hz. Peygamber'in Allah katındaki değeri o derece yüksektir ki onun razı olmadığından Allah da razı olmaz. Kulların sevap defterleri ne kadar dolu olursa olsun, Hz. Peygamber'in mübarek gönlünü razı edemedikleri zaman ahiret mutluluğuna ulaşmaları zordur. Çünkü kulların işlediği sevaplar, ne kadar fazla olsa da Allah'ın bağışladıklarının karşılığını ödeyemezler. Allah'ın cennetine ulaşmak için Hz. Peygamber'in şefaatine ihtiyaçları vardır.

O vâye-baḫş-i ni'am-ʿ ḫâne-i kerâmet kim

Emîn-i maṭbaḫ-ı iḫsânıdur cenâb-ı Ḫâlîl (K.3/31)

Bereketi ile bilinen Hz. İbrahim, bu durumu Hz. Peygamber'e borçludur. Hz. İbrahim, Hz. Peygamber'in şerefli zatı sayesinde Allah'ın bereketine kavuşmuştur.

Çünkü Allah en sevdiği peygamberi Hz. Peygamber'den dolayı âlemlere rahmet ve bereket ihsan etmektedir.

Geçeydi ḥayyiz-i ḥüsn-i ḳabūle ḳurbânı

Fedâ idi yolına kebş-i cân-ı İsmâ'îl (K.3/32)

Bu beyitte de Hz. İbrahim konu edilerek Hz. Peygamber'in övgüsüne devam edilmiştir. Hz. İbrahim'in en meşhur kıssalarından biri olan kurban kıssası beyitin muhtevasında yerini almıştır. Hz. İbrahim'in bir erkek çocuğu olması durumunda onu Allah yolunda kurban edeceğine söz vermiştir ve nihayetinde oğlu Hz. İsmail, Allah tarafından Hz. İbrahim'e evlat olarak bahşedilmiştir. Daha sonra Hz. İbrahim'e verdiği söz hatırlatıldığında Hz. İbrahim, oğlu Hz. İsmail'i kurban etmeye girişmiş ve bu girişimi Allah tarafından yollanan bir kurbanlıkla engellenmiş; böylece Hz. İsmail kurban edilmemiştir. Şair Sâbit, eğer Hz. İbrahim'in vaadi kabul edilseydi, Hz. İsmail'in canını Hz. Peygamber'in yoluna kurban olacağını ifade etmiştir. Tüm bunlara ek olarak Hz. Peygamber'in, Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'in soyundan geldiği de göz önünde bulundurduğumuzda beyitin anlamının derinleşeceği aşikârdır.

Cebîn-i Nūḥda fânūs yaḳmasa nūn

Sefîne bulmaz idi sâḥîl-i necâta sebîl (K.3/33)

Hz. Nuh'un kıssasına telmihte bulunulmuş ve bu kıssa da Hz. Peygamber'in mübarek zatına atfedilmiştir. Şair, Hz. Nuh'un Hz. Peygamber'in nuru sayesinde selamete erdiğini söylemektedir. Çünkü insanoğlunun soyunun devamı için Hz. Nuh'un gemisinin kıyıya sağ selamet ulaşması gerekmektedir. Onun soyundan Allah'ın en sevgilisi olan Hz. Peygamber gelecektir.

Virürdi Yūsufını bu 'Aziz-i Mıṣr-ı dilüñ

Baḳaydı ḥüsnine alur göz ile İsrâ'îl (K.3/34)

Kur'ân-ı Kerim'deki kıssaların en güzeli olarak ifade edilen Hz. Yusuf kıssası beyite konu edilmiştir. Güzelliğiyle meşhur olan Hz. Yusuf, kardeşlerinin cefasına uğrayıp onu çok seven babası Hz. Yâkub'dan koparılmıştır. Bu durum neticesinde Hz. Yâkub keder içinde kalmıştır. Şair, bu beyitte Hz. Yâkub'un Hz. Peygamber'in

güzelliğini görmesi durumunda oğlu Hz. Yusuf'tan vazgeçeceğini söylemiştir. Böylece Hz. Muhammed'in Hz. Yusuf'tan daha güzel olduğunu kast etmiştir.

Ġam-ı zülâl-i lebi ḳurd olup derūnında

Maḥabbet eyledi Eyyūbi bî-mecâl ü ʻalîl (K.3/35)

Sabrı ile bilinen Hz. Eyyûb bu beyitin muhtevasında yer bulmuştur. Şaire göre; vücudunun her yeri kurtlar tarafından kemirilen Hz. Eyyûb, bu sıkıntıya Hz. Peygamber uğruna katlanmıştır. Onun sabrını kuvvetlendiren Hz. Peygamber'e duyduğu muhabbettir. Bu muhabbet onun vücudunu kaplayan kurtlara sabretmesini sağlayıp Allah'ı zikretmeye devam etmesine yardımcı olmuştur.

Şehîd-i ʻışkuñ olur nabż-ı cân-ı minşârı

ʻAcebdür Zekeriyyâ yolında olsa ḳatîl (K.3/36)

Hz. Zekeriyyâ, şehit edilmiş bir peygamberdir. Şair, Hz. Zekeriyyâ'nın, Hz. Peygamber yoluna şehit edildiğini ifade etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in yolu, Allah'a ulaşan mutlak yoldur. O yolda şehit olmak, inanan biri için en büyük şereftir.

Cenâb-ı Ḫıżr ki ibrîk-dâr-ı Ḥażretdür

İfâża aldı olup mâye-dâr-ı ʻömr-i ṭavîl (K.3/37)

"Ölümsüzlük suyu" olarak bilinen "Âb-ı Hayat"ı Hz. Hızır, Hz. Peygamber'in yüzü suyu hürmetine bulmuş ve Hz. Peygamber'in yoluna hizmet etmek için uzun ömürlü olmuştur.

Reg-i maḥabbeti nâbıż olup da cân viriyor

Ki ola dürd-keş-i ʻışḳı ṣaḥibü'l-İncîl (K.3/38)

İsrâiloğullarının pek çok fitnesine maruz kalan kendisine İncil indirilen Hz. İsa, onun aşkı uğruna bütün sıkıntılara katlanmıştır. Çünkü Hz. Peygamber, Hz. İsa'dan sonra gelerek insanlığa doğru yolu tavsiye edecektir.

Olup ṣahîfe-i vaḥyile âsümân-pervâz

Anuñ ḳanâdı ile ḥâṣılı uçar Cibrîl (K.3/40)

Vahiy meleği olan Cebrâil, Hz. Peygamber'in sayesinde göklerde uçmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'e Allah'ın ayetlerinin ulaşması gerekmektedir. Ayetleri ulaştırma şerefi ise Cebrâil'e Hz. Peygamber'den dolayı verilmiştir.

Vucūdı kîse nâḳdîne-i maḥabbetdür

Ki kendü mühri ile ḥıfż ider Ḫudâ-yı celîl (K.3/42)

Hz. Peygamber'in mübarek vücudu, Allah'ın ona duyduğu sevginin altın kesesi olarak ifade edilmiş ve bu kesenin Allah'ın mührü ile korunduğu belirtilmiştir.

Feżâ-yı ḫulde nebş-vâr gibi nefîr be-kef

Ṭurur ḳapuñda ser-i mehterânuñ İsrâfîl (K.3/52)

Üfleyeceği surla kıyameti koparacak melek olan İsrâfil, Hz. Peygamber'in kapısında bekleyen mehteran başıdır. Bu beyitte Hz. Peygamber bir sultana, İsrâfil isimli melek ise o sultanın kapısında bekleyen bir kula benzetilmiştir. Melekler Hz. Peygamber'e hizmet için onun kapısında bulunmaktadır.

Yedekciyân-ı ḥarîm-i behişt-i ṣaf-der-ṣaf

Licâm-ü zeyn ile ṭurur birer Burâḳ-ı cemîl (K.3/53)

Cennet haremindeki hizmetçiler "Burak" isimli bineği güzelce süsleyerek cennette Hz. Peygamber'i beklemektedirler. Cennet ehli sıraya girmiş o kutlu peygambere hizmet etmek için beklemektedir.

Zerîne ṭâs-be-ser şaṭırân-ı ḥażret ile

N'ola rikâb-ı hümâyūna düşse mikâ'il (K.3/56)

Yağmur yağdırmak gibi doğa olaylarından sorumlu olan melek Mikâil, ordusuyla birlikte Hz. Peygamber'e su taşımak için beklemektedir.

Alup e'ażım-ı ervâḥ-ı ḳudsî 'izzet ile

Ḫulūd-ı manṣıbı tebrîke geldi Azrâ'îl (K.3/57)

Allah'ın insanlara bahşettiği canı zamanı gelince almakla görevli melek olan Azrâil, kutlu ruh sahiplerinin ruhlarını alıp Hz. Peygamber'e yaraşır bir şekilde şerefli bir karşılama yapmak için beklemektedir.

Ṭarîḳ-i ḫuld-ı berîn üzre ‘asker-i melekūt

Selâma ṭurdı olup ṣaf-keşîde-i tebcîl (K.3/58)

Diğer melekler ise kutlu cennet yolu üzerinde saf saf dizilip Hz. Peygamber'i selamlamak için bekleyişlerini sürdürmektedir.

Çemenistân-ı cinânuñ şu yolcısı Rıḍvân

Ṣarây-ı ḫaṣṣuna Kevs̱er başından aldı sebîl (K.3/60)

Cennetin kapısında bekleyen Rıdvân isimli melek ise Hz. Peygamber'in Kevser'inin başına yol almıştır.

Tamâm zîb ile zînet-tırâz olup ġılman

Döşendi ṣadr-ı çemen-ṣoffa-ı rebî'i naḫîl (K.3/61)

Cennet hizmetkârları olan gılman ise Hz. Peygamber için cennet bahçelerini mücevherlerle donatmıştır. Çünkü Hz. Peygamber Allah'ın sevgili peygamberi olarak her şeyin en güzeline layıktır.

Ḳumâşını döşeyüp pây-ı ‘arş-ı a'lâya

Bıraḳdı devḥa-ı Ṭūbâ behişte ẓıll-ı ẓalîl (K.3/62)

Cennet ağacı olarak bilinen Tûba, Hz. Peygamber için cennetin farkı köşelerinde gölgelikler oluşturmuştur.

Buyur żiyâfet-i dârü'n-na'îm-i ‘uzmâya

Viṣâle şîftedür ḥūr-ı ‘ıyn ider ta'cîl (K.3/63)

Cennet güzelleri olarak bilinen hûriler ise en güzel peygamberi görmeyi dört gözle beklemektedirler.

Buyur serir-i refi'-i maḳâm-ı Maḥmuda

Melâ'ik eyledi envâ'-ı zîb ile tesvîl (K.3/64)

Bazı melekler ise Hz. Peygamber'in cennetteki makamı olan "Makâm-ı Mahmud" isimli tahtı süslemişlerdir. Bütün bu hazırlıkların hepsi Hz. Peygamber cennete geleceği içindir. Tüm yer ve gök ehli Hz. Peygamber'in mübarek şahsiyetlerini heyecanla beklemektedir. Çünkü o âlemlerin Rabb'inin en sevgilisidir.

Şarâb-ı vaṣf-ı cemîlüñ ki keyfim olmışdur

Virür ḥalâvet-i tesbîḥ ü lez̠z̠et-i tehlîl (K.3/81)

Hz. Peygamber'e duyulan aşk, müminlere Allah'ın tekliğinin ve zikrinin tadını vermektedir. Ona duyulan aşk, kulları vahdete ulaştırmaktadır.

Cenâb-ı Kibriyâdan cürmüm iḥsân eyle 'afv itdür

Sözüñ geçmez degül ey pâdişâh-ı ṣûret ü ma'nâ (K.1/106)

Şekil ve mananın hükümdarı olan Hz. Peygamber, Allah katında en şerefli makam sahibidir. Bu nedenle onun sözleri, Allah katında değerlidir. Dolayısıyla onun yolundan gidenlerin Allah'ın affına kavuşması mümkündür.

Ṭabîb-i himmetinüñ zahm-kârî-i cürme

Żımâd-ı re'fetidür ṭurfe merhem-i bihbūd (K.2/39)

Hz. Peygamber şefaati dolayısıyla kulların günahkârlık yaralarına merhem olur. Bu özelliğiyle Hz. Peygamber, hekim olarak nitelendirilmiştir. Onun şefaati de günahkârlık yaralarının merhemi olarak işlenmiştir.

Teşebbüs̠ itse eger dâmen-ı şefâ'atine

Ḥarîm-i raḥmete medḫâl bulurdı dîv-i kenūd (K.2/43)

Hz. Peygamber'in şefaati o kadar etkilidir ki, Şeytan dahi onun şefaat eteğine sığınsa Allah'ın affına ulaşmak için yol bulabilirdi. Şair Hz. Peygamber'in şefaatinin Şeytan'ı bile affettirecek kadar güçlü olduğuna vurgu yapmaktadır.

Müdâm-kâre-i sehv ü ḫaṭâya ẕatuñdur

Kefîl-i luṭf ü żamîm-i kerem dem-i mev'ud (K.2/45)

Bitmek bilmeyen günahları da vaat edilen zamanda affettirecek olan Hz. Peygamber'in şefaatidir. Çünkü o kerem sahibidir. Günahların ortaya çıktığı gün, ümmetinin günahlarının affı için Allah'a yalvaracaktır.

Şefâ'at eyle o rūz-ı belâda bendeñe kim

Ḫalâyıḳı behem âgūş ide zebâne vü dūd (K.2/58)

Günahkâr müminlerin ateşe atılacağı o günde şefaatiyle yetişecek olan Hz. Peygamber'dir.

Meded o gün ki cehennemden ide ehl-i hevâ

Gehî nişîbe ḥubât u gehi firâza ṣu' ūd (K.2/59)

Nefsine aldanan kullar o gün cennetle cehennem arasında olacaklardır. O gün, onları ateşten koruyacak olan Hz. Peygamber'in şefaatidir.

Enâmil-i keremüñ ḥall ide ümîdüm odur

Olursa rişte-i kârumda ṣad girih ma'kūd (K.2/60)

Günahkârlık düğümünü çözecek olan da Hz. Peygamber'in mübarek elleridir. Çünkü o zaman nefsine uyanları kurtaracak olan Hz. Peygamber'in Allah'tan onların affını dilemesidir.

Naḳib-i genc-i şefâ'at emîr-i ṣadr-ı ḳabūl

Ṭabîb-i renc-i şenâ'et ḥabîb-i Rabb-i celîl (K.3/25)

Onun şefaati nefsine uyanlar için paha biçilemez bir hazinedir. Bu hazinenin reisi de göklerde kabul gören Hz. Peygamber'dir. Hz. Peygamber günahkârlık ağrısının hekimi olarak, Allah'ın günaha batmış kullarını şefaatiyle affettirecektir.

'Uṣât-ı müflise naḳd-i şefâ'ate żamın

'Aṭâ vü mevḥibe-i kenz-i bî-niyâza kefîl (K.3/27)

İflas etmiş günahkârların, cehennem azabından kurtulmaları için kefil olan da Hz. Peygamber'dir. Hz. Peygamber günahları affettiren şefaatinden dolayı bir kefile benzetilmiştir. İnanan kulların günahlarının borcunu onun şefaati ödeyecektir.

Resûl-i Kibriyânuñ mu'cizâtın 'add ne mümkindür

Ne rütbe ḫâme-i mu'ciz-beyânum eylese ıṭrâ

Onun mucizelerini saymak mümkün değildir. Saymakla bitmeyecek olan mucizelerinden biri de miraç mucizesidir. Şair, Hz. Peygamber'in miraç mucizesini anlatmadan önce onun mucizelerinin çok olduğuna değinmiştir.

Ḥarîm-i Kabe-i 'ulyâda devletle sa'âdetle

Sarây-ı Ümmihânî idi ol şeb Ḥażrete me'vâ (K.1/54)

Hz. Peygamber, miraç hadisesinin gerçekleştiği gece Mekke'de amcakızı Ümmühâni'nin evinde misafirdir. Bu beyitte miraç hadisesi anlatılmadan önce, Hz. Peygamber'in miraç hadisesinden önce nerede olduğu anlatılmaktadır.

Gelüp nâ-geh berîd-i Rabb-i 'izzet Ḥażret-i Cibrîl

Didi ey bâ'iṡ-i îcâd-ı ṣun'-ı cümle-i eşyâ (K.1/55)

Selâm itdi Cenâb-ı Kibriyâ tevḳîr ü 'izzetle

Saña bir raḫş-i Rıdvânî-çerâ-gâh eyledi ihdâ (K.1/56)

Allah'ın Hz. Peygamber'i Cebrâil vasıtasıyla kutlu huzuruna davet etmesi beyitte işlenmiştir. Allah, peygamberi Hz. Muhammed'e selam ederek huzuruna çağırmıştır. Miraç hadisenin başlangıç noktası burasıdır.

Ṭurup ol pâdişâh-ı tâc-dâr-ı taḫt-ı maḥbûbî

Süvâr oldı o raḫş-ı âsümân-peymâya bî-pervâ (K.1/58)

Beyitte "rahş-ı âsumân peymâ" olarak nitelendirilen varlık, Hz. Peygamber'i arşa ulaştıran binek Burak'tır. Burak, beyitten de anlaşıldığı üzere, hızlı bir şekilde yol almaktadır.

Nüḫustîn ḫaṭvede Allahü ekber bu ne sür'atdür

İḳâmet-gâhı oldı ol imâmuñ Mescid-i Aḳṣâ (K.1/65)

Ṣaf-ı ervâḥ-ı pâk-i enbiyâya muḳtedâ oldı

O miḥrâb-ı muḳaddesde imâm-ı ṣâḥibü'l-fetvâ (K.1/66)

Hz. Peygamber'i Mekke'den alan Burak, şaşılacak bir süratle Kudüs şehrindeki Mescid-i Aksâ'ya ulaştırmıştır. Peygamberler şehri olan Kudüs, aynı zamanda İslâm'ın ilk kıblesidir. Hz. Peygamber, kutlu huzura varmadan evvel Mescid-i Aksâ'da diğer peygamberlere namaz kıldırmıştır. Bundan sonra Hz. Peygamber'in arşa yolculuğu başlamıştır.

Burâḳ-ı berḳ-reftâr ile gitdi eve-i a'lâya

Götürdi gûyiyâ bâd-ı ṣabâ bir ġonca-ı ra'nâ (K.1/71)

Burak ile göğü aşan Hz. Peygamber, hoş bir gonca güle benzetilmektedir. Hz. Peygamber'in güle benzetilmesi bizde sıkça rastlanan bir durumdur.

Maḳâm-ı Sidreye geldükde ḳaldı ṭâ'ir-i ḳudsî

Meger kim sedd-i reh oldı aña nass ü mâ-minnâ (K.1/86)

Göğü geçen Hz. Peygamber, Burak ve Cebrâil ile birlikte Sidre'ye gelmiştir. Sidre'ye gelince Hz. Peygamber yalnız kalmıştır. Sidre, Allah'a yakın olan bir makam olarak herkesin girebileceği bir makam değildir. Beyitte Cebrâil, "tâ'ir-i kudsî" yani "kutsal uçan" olarak ifade edilmiştir.

Burâḳ-ı âsümân-peymâ da ḳaldı türk-tâzından

Degül zîrâ atı oynaġı ol ṣaḥrâ-yı bî-hem-tâ (K.1/87)

O dem 'izâz ile Refref gelüp ḫiẕmet yanaşdurdı

Felek gibi o mihr-i ḥüsne itdi sînesin me'vâ (K.1/88)

Burak'tan ayrılan Hz. Peygamber, bundan sonra yoluna Refref ile devam edecektir. Refref, Hz. Peygamber'i kutlu huzura ulaştıran başka bir vasıtadır.

Anuñla ṣad hezârân perde geçdi nûr ü ẓulmetden

Ḳalup Refref de âḫir gitdi Aḥmet yeke vü tenhâ (K.1/89)

Hz. Peygamber, Sidre'den kutlu huzura kadar Refref ile giderken nurdan ve karanlıktan binlerce perde geçmiş, sonunda Refref'i de arkasında bırakarak kutlu makama ulaşmıştır.

İrişdi bir yere kim şeş-cihet yoḳ çâr-'unṣur yoḳ

Zemîn ü âsümân nâ-bûd ü'arş ü ferş nâ-peydâ (K.1/90)

Ne evvel var ne âḫir bir ġarîb 'âlemdür ol 'âlem

Lisân ü sem' ü nuṭḳ u'aḳl ü fehmüñ nâmı yoḳ ḳaṭ'â (K.1/91)

Hz. Peygamber artık hiçbir maddî unsurun bulunmadığı, zamandan ve mekândan hiçbir eser olmayan kutlu makama ulaşmıştır. Bu makama varan Hz. Peygamber, Allah'a en yakın mertebeye ulaşmıştır. O makamda insanlar tarafından bilinen hiçbir iletişim şekli yoktur.

Bu ḥâletle duḫûl itdi ḥârîm-i ḳâbe ḳavseyne

Olup ser-menzili ol ḳadd-i tirüñ ḳurb-ı ev ednâ (K.1/93)

Artık, Allah ile Hz. Peygamber arasında iki ok boyu mesafe kalmıştır. İşte bu yerde büyük buluşma başlamıştır.

Cenâb-ı Aḥmed-i mürsel şımâḫ-ı gûş-ı cân ile

Kelâm-ı 'izzet-i bî-kemm ü keyfi eyledi ışġâ (K.1/94)

O bezm-i pür-ṣafâda çoḳ sû'âl ü çoḳ cevâb oldı

Tekellüm bî-ḥurûf ü bî-ṣadâ vü ṣavt idi ammâ (K.1/95)

Bilinmez ḥâṣılı añlanmaz ol ṣoḥbet ne ṣoḥbetdür

O ṣoḥbetden ne mümkin 'aḳl ide bir behre istîfâ (K.1/97)

Son makamda Hz. Peygamber, Allah'ın sözlerini can kulağıyla dinleyip kabul etmiştir. O pak meclisteki konuşma, beşerî bir konuşma değildir; manevî bir konuşmadır. Allah ile Hz. Peygamber arasında birçok soru ve cevap olmuştur. Bunları dünyevî bakış açısıyla anlamak zordur.

Bulup maḳṣûd-ı mâ-fi'l-bâlini yâ-hû diyüp âḫir
Nüzûl itdi zemîne âyet-i raḥmet idi Ḥaḳḳâ (K.1/98)

Getürdi ümmete ol żayf-ı mihmân-ḫâne-i 'izzet
Żiyâfet-gâh-ı raḥmetden firâvân ni'met-i 'uzmâ (K.1/99)

Birisi işte bismi'llah ile ḫams-i mübârekdür
O şeb ol pençe-i mühr-i nübüvvet eyledi ihdâ (K.1/100)

Hz. Peygamber, gönlündeki maksadına ulaşmış olarak yeryüzüne dönmüştür. Ona ve ümmetine orada birçok armağan verilmiştir. Bunlardan birisi besmele, diğeri de "hams-i mübârek" diye anlatılan beş vakit namazdır.

4.1.3. Diğer Peygamberler

Peygamberlere iman, imanın şarlarından biri olduğu için İslâmî kültürde Hz. Peygamber'den önceki peygamberler ve onların başından geçen olaylar da önemli yer tutmaktadır. Çalışma konumuz olan kasidelerde peygamberler muhteva unsuru olarak kullanılmıştır. Şair, anlatmak istediği bazı şeyleri peygamberlerin kişisel özelliklerine, başından geçen olaylara ve mucizelerine dayandırarak anlatma yoluna gitmiştir.

Ṣaf-ı ervâḥ-ı pâk-i enbiyâya muḳtedâ oldı
O miḥrâb-ı muḳaddesde imâm-ı ṣâḥibü'l-fetvâ (K.1/66)

Peygamberler, Allah tarafından insanları doğru yola çağırmak için yine insanlar arasından seçilmiş kişilerdir. Onlar Hakk'ın emir ve tavsiyelerini halka iletmekle görevlidirler. İslâm inancına göre; Allah tarafından insanlığa binlerce peygamber gönderilmiştir. İlk peygamber Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar

gönderilen peygamberlerin sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte gelen peygamberin sayısı hakkında birçok rivayet mevcuttur. Kur'ân-ı Kerim'de birçok peygamberden bahsedilmekte; başlarından geçen olaylar bazı surelerde yer almaktadır. Hz. Peygamber ise tüm peygamberlerin başında yer almaktadır. Çünkü o, Allah'ın sevgilisi ve dinini tamamlayan son peygamberdir. Bu durum beyitte, Hz. Peygamber'in miraca çıkmadan önce Mescid-i Aksâ'da bütün peygamberlere imamlık yapmasıyla anlatılmaktadır.

Anuñ 'ilâve-i tekrimidür ebu'l-beşerüñ
Kirâm-ı 'âlem-i bâlâya olduğı mescūd (K.2/36)

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem, şairin kasidelerine işlediği peygamberlerden biridir. İnsanlığın atası olan Hz. Âdem yaratıldığı zaman melekler ona secde etmiştir. Şair, Hz. Âdem'in yaşamış olduğu bu durumu beyitte kullanmıştır.

Be-inḳiyâd-ı ẕebîh ü be-ḫâk-i Bismil-gâh
Be-ibtilâ-yı Ḫalîl ü be-âteş-i Nümrüd (K.2/68)

Gerek peygamberler tarihinde gerekse kültürümüzde ismi çokça zikredilen bir peygamber olan Hz. İbrahim, Halîl adı ile de bilinmektedir. Nemrut tarafından ateşe atılmış ve Allah'ın inayetiyle ateş suya dönüşüp Hz. İbrahim kurtulmuştur. Şair, beyitte Hz. İbrahim'in ateşe atılma kıssası ve kurban kıssasına telmihte bulunmuştur.

O vâye-baḫş-i ni'am-ʿḫâne-i kerâmet kim
Emîn-i maṭbaḫ-ı iḫsânıdur cenâb-ı Ḫâlîl (K.3/31)

Hz. İbrahim'in bir peygamber olarak en önemli özelliğinden biri de hiç şüphesiz bereketli olmasıdır. Hz. İbrahim'in bereketi kültürümüzde önemli bir semboldür. Bu konuda kalıplaşmış sözlerimiz de mevcuttur. Şair, Hz. İbrahim'in bereket özelliğini beyite konu etmiştir.

Geçeydi ḥayyiz-i ḥüsn-i ḳabūle ḳurbânı
Fedâ idi yolına kebş-i cân-ı İsmâ'îl (K.3/32)

Hz. İbrahim ve kendi gibi peygamber olan oğlu Hz. İsmail'in yaşadıkları kurban vakası, beyitte işlenmiştir. Hz. İbrahim, oğlu İsmail'i gördüğü bir rüyadan dolayı Allah

yoluna kurban etmeye karar verir. Bundan sonra gerçekleşecek olaylar sadece İslâm dininde değil, diğer kitabî dinlerde -Hz.İshak, Hz. İsmail'in yerine koyularak- de yer almaktadır. Bu olay şöyle aktarılmaktadır: "İbrahim Aleyhisselam, bıçağı, İsmail Aleyhisselamın boğazına bastırınca sanki bıçak, bakır bir levha ile karşılaştı! Büyük bıçağın ağzı, İsmail Aleyhisselamın boğazını kesmedi! İbrahim Aleyhisselam, bileği taşıyla iki veya üç kere biledi. Fakat, her defasında da kestirmeğe muvaffak olamadı. Her halde bu iş Allah'tandır, dedi. İbrahim Aleyhisselamın elindeki bıçağın ağzı ters dönmüştü. O sıra yüce Allah tarafından -Ey İbrahim, rüyana sadakat gösterdin! İşte sana oğlunun yerine boğazlayacak kurbanlık! Boğazla onu.- buyruldu."[130] Bu durumda şairin dinî menkıbeler hakkında bilgi sahibi olduğu görülmektedir.

Be-'izz-i mülk-i Süleymân ü ṣâfinât-ı ciyâd
Be-istima'-ı ṭuyūr ü be-naġme-i Dâvūd (K.2/70)

Allah'ın hükümdar peygamberi olan Hz. Süleyman'ın bir başka özelliği de kuşlarla iletişim kurabilmesidir. Hz. Davud ise güzel sesi ile bilinen bir peygamberdir. Şair, bu iki peygamberin özelliklerine telmihte bulunmuştur.

Hem Süleymândur hem İskender ol 'ârif kim o dem
Bir perile 'âlem-i âb itmegi mu'tâd ider (K.32/7)

Hz. Süleyman, dünyaya güzellik katma özelliğiyle İskender ile birlikte zikretmiştir. Şair, Hz. Süleyman ve İskender eski şiirimizde oldukça kullanılan sembol kişilerdendir.

Ol Süleymân mı degül kim da'vet-i cânân idüp
H̱ânesin 'işret-geh-i ḫūbân- perrî-zâd ider (K.32/8)

Hz. Süleyman'ın Belkıs'ı sarayında ağırladığı hadise, beyitin muhtevasına dâhil edilmiştir. Bu olay Kur'ân-ı Kerim'de Neml suresinde yer almaktadır.

Reg-i maḥabbeti nâbıż olup da cân viriyor
Ki ola dürd-keş-i 'ışḳı ṣaḥibü'l-İncîl (K.3/38)

---

130 M. Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, C. 1, (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), s. 189.

Allah'ın yeryüzüne indirdiği dört büyük kitaptan biri olan İncil, Hz. İsa'ya indirilen bir kitaptır. Şair, Hz. İsa'yı "sâhibü'l-İncîl" olarak zikretmiştir.

Ṣad Mesîḥâ-yı ḫayâl eyler tevellüd her ḳaçan

Meryem-i ma'nâya râ'y-i ṣâ'ibin dâmâd ider (K.32/30)

Şair, Hz. İsa ve annesi Hz. Meryem'e telmihte bulunmaktadır. Hz. İsa, babasız olarak temiz ve mübarek bir kadın olan Hz. Meryem'e hediye edilmiştir. Şair, beyitte söylemek istediklerini bu olay vasıtasıyla anlatmıştır. Hz. İsa, bu beyitte "Mesih" ismi ile anılmaktadır.

Cebîn-i Nūḥda fânūs yaḳmasa nūn

Sefîne bulmaz idi sâḥîl-i necâta sebîl (K.3/33)

Hz. Nuh, Allah tarafından müşrikleri cezalandırmak için meydana getirilen büyük tufandan yine Allah'ın yardımıyla inananları ve her türden birer çift olmak üzere hayvanları yaptığı büyük gemiye alarak kurtarmıştır. Şair Sâbit, Hz. Nuh'un başından geçen bu olaya telmihte bulunmuştur.

Virürdi Yūsufını bu 'Aziz-i Mıṣr-ı dilüñ

Baḳaydı ḥüsnine alur göz ile İsrâ'îl (K.3/34)

Virürdi Yūsufını bu 'Aziz-i Mıṣr-ı dilüñ

Baḳaydı ḥüsnine alur göz ile İsrâ'îl (K.3/34)

Şair Sâbit, Kur'ân-ı Kerim'de en güzel kıssa olarak tanımlanan Hz. Yusuf'un kıssasına telmihte bulunulmuştur. Bilindiği üzere; babası Hz. Yâkub tarafından çok sevilen Hz. Yusuf, kardeşleri tarafından kıskanılmış ve bir kuyuya atılmıştır. Güzelliği ile meşhur olan Hz. Yusuf, kuyuya atıldıktan sonra Mısır'da köle olarak saraya satılmış ve daha sonra devlet adamlığına kadar yükselmiştir. Tüm bunlar olurken babası Hz. Yâkub ise onun acısını ve özlemini çekmiştir. Şair, beyitte Hz. Yusuf'un güzelliğini, babasının ona duyduğu muhabbeti işleyerek Hz. Peygamber'in övgüsünde kullanmıştır.

Ġam-ı zülâl-i lebi ḳurd olup derūnında

Maḥabbet eyledi Eyyūbi bî-mecâl ü ʻalîl (K.3/35)

Vücudunu kurtlar kapladığı hâlde son ana kadar Allah'ı zikretmeye devam eden Hz. Eyyûb, sabır ve zikir yönüyle beyitte işlenmektedir. Şair, Hz. Peygamber'i överken Hz. Eyyûb'ün kıssasından faydalanmıştır.

Şehîd-i ʻışkuñ olur nabż-ı cân-ı minşârı

ʻAcebdür Zekeriyyâ yolında olsa ḳatîl (K.3/36)

Hz. Zekeriyyâ'nın şehit edilmesine telmihte bulunulmuştur. Hz. Zekeriyyâ'nın Hz. Peygamber aşkına şehit olduğu vurgulanmıştır.

Divan şiirinde sıkça yaralanılan alanlardan biri olan peygamberler tarihi, görüldüğü üzere Bosnalı Alâeddin Sâbit tarafından da sıkça kullanılmıştır. Şair, anlatmak istediklerini peygamber kıssalarına telmihte bulunarak söylemiştir. Onun bu tutumu şiirinin anlam olarak daha da güçlenmesini sağlamıştır. Sâbit'in peygamber kıssalarından yaralanması aynı zamanda onun bu konudaki bilgi donanımının güçlü olduğunu da göstermektedir.

4.1.4. Melekler ve Uhrevî Varlıklar

İslâm inancına göre imanın esaslarından biri de meleklere imandır. Bu nedenle İslâm kültürü çerçevesinde gelişen edebiyatlarda melekler önemli yer tutar. Divan edebiyatı da İslâm kültür dairesinde gelişen bir edebiyat olarak melekleri muhtevasına dâhil etmiştir. Şair Sâbit de bir Divan edebiyatı temsilcisi olarak bu durumdan geri kalmamıştır. Ayrıca uhrevî varlıklar sözüyle tanımlanmak istediğimiz; Burak, Refref ve gılman gibi varlıklardır.

Gelüp nâ-geh berîd-i Rabb-i ʻizzet Ḥażret-i Cibrîl

Didi ey bâʼiṣ-i îcâd-ı ṣunʼ-ı cümle-i eşyâ (K.1/55)

Vahiy getirmekle görevli melek olan Cebrâil, Allah ile peygamberleri arasındaki iletişimi sağlamıştır. Şair, miraç hadisesinin yaşandığı gece, Cebrâil'in Hz. Peygamber'e getirmiş olduğu habere değinmiştir ve Cebrâil'i Rabb'in habercisi olarak nitelendirmiştir.

Maḳâm-ı Sidreye geldükde ḳaldı ṭâ'ir-i ḳudsî

Meger kim sedd-i reh oldı aña nass ü mâ-minnâ (K.1/86)

Hz. Peygamber'e miraç yolculuğunda yoldaş olan Cebrâil, şair tarafından "tâ'ir-i kudsî" olarak nitelendirilmiştir. Bu kelimenin Türkçe karşılığı "kutsal uçan" ya da "kutsal uçucu" olarak söylenebilir. Cebrâil, melek olması dolayısıyla kutsal bir varlıktır. Uçma özelliğinden dolayı da "tâ'ir" kelimesiyle tarif edilmiştir.

Ṭârîd-i dergehi nâmūs-ı ekber olsa daḫî

Olur derîçe-i dehlîz-i ḳurbdan merdūd (K.2/42)

Beyitte geçen "nâmûs-ı ekber" kelimesi ile Cebrâil kast edilmektedir. Çünkü o, Allah'ın peygamberleri ile arasındaki vahiy sırrını taşıyandır. Bu ifadeyle de Cebrâil'in Allah ve peygamberler arasındaki iletişimi sağlamasına değinilmiştir.

Zerîne ṭâs-be-ser şaṭırân-ı ḥażret ile

N'ola rikâb-ı hümâyūna düşse mikâ'il (K.3/56)

Dört büyük melekten biri olan, rızık dağıtmakla görevli melek Mikâil, beyitin muhtevasına dâhil edilmiştir. Hz. Peygamber'in huzuruna altın taslarla erzak taşıma vazifesi yapması gerektiğinden söz edilmektedir.

Alup e'ażım-ı ervâḥ-ı ḳudsî 'izzet ile

Ḫulūd-ı manṣıbı tebrîke geldi Azrâ'îl (K.3/57)

İnsanların dünya hayatını sona erdiren ölümü getiren melek olan Azrâil, can alma vazifesi dolaysıyla beyite dâhil edilmiştir. Azrâil'in kutlu kişilerin ruhlarıyla birlikte Hz. Peygamber'in meclisine katıldığı söylenmektedir.

Fezâ-yı ḫulde nebş-vâr gibi nefîr be-kef

Ṭurur ḳapunda ser-i mehterânuñ İsrâfîl (K.3/49)

"Sur" isimli boruyu üfleyerek kıyameti koparacak melek olan İsrâfil, beyitte işlenmektedir. Şair, İsrâfil'in sonsuz gökyüzünü yıkacakmış gibi elinde suru ile Hz. Peygamber'in kapısında beklediğinden söz etmiştir.

Çemenistân-ı cinânuñ ṣu yolcısı Rıḍvân

Ṣarây-ı ḫaṣṣuna Kevs̱er başından aldı sebîl (K.3/60)

Cennet kapısında bekleyen ve cennetin meleklerinin başı olan Rıdvân, Hz. Peygamber için cennette yapılanlar anlatılırken şiire dâhil edilmiştir. Rıdvân "Cennet kapılarında bekçilik yapan, cennete girecek müminlere hizmet eden meleklerin başkanı" olarak anlatılmaktadır.[131]

Girüp alay ile nüzhet-serây-ı Rıḍvâna

Olınca mâ'ide-i luṭf-ı Kibriyâda nezîl (K.3/67)

Rıdvân, bu beyitte de cennetin sorumlu meleği olarak gösterilmiştir. Rıdvân isimli melek cennetle ilgili yapılan tasvirlerde çokça yer almaktadır.

Şöyle revnâḳ buldı teşrîf-i ḳudumiyle cihân

Dinse reşk-i bâġ-ı Rıḍvândur kim istib'ad ider (K.32/6)

Beyitte "reşk-i bâğ-ı Rıdvân" olarak tanımlanan yer, cennettir. Rıdvân isimli melek cennetten sorumlu olduğu için oraya "Rıdvân'ın bağı" denilmektedir.

Zebân-ı ḳalüme vir miknet-i cevâb ü sū'âl

Sū'âle geldügi dem münkirân-ı tefte 'amūd (K.2/82)

Münker ve Nekir isimli kabir melekleri, kabirde ölüleri sorguya çekme özellikleriyle işlenmektedir. Şair, onların geldiği zaman dilinin güçlü olması için dua etmektedir.

'Aceb raḫş idi ol raḫş-ı çerâ-gâh-ı feżâ-yı ḳuds

Cinân-ısṭabl ü meh-saṭl ü melek ḫüddâm ü ṣarṣar-pâ (K.1/59)

Ḳamer-zeyn ü felek-bergüstvân ü âsümân-yancıḳ

S̱üreyyâ raḫt ü Cevzâ-teng ü meh-na'l ü şafaḳ-ḥınnâ (K.1/60)

---

[131] Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural, age, s. 553.

Sitâm-ı âfitâb-envârı pervîn-i sipihr-i nûr

Şikâl-i pây-ı ẖoş-reftârı zülf-i pür-ẖam-ı ḥavrâ (K.1/61)

Dem-i ṣubḥ-ı sa'âdetdür ṣabâḥü'l-ẖayr-i pîşânî

Şeb-i Ḳadr-i leṭâfetdür o müşgîn-ṭurra-ı bûyâ (K.1/62)

Geçer evvel ḳandemde ablaḳ-ı fikr-i sebük-seyri

Varur bir ṭarfetü'l-ayn içre çarẖa nûr-ı çeşm-âsâ (K.1/63)

Yerinden ḳopmamışken ṭayy iderdi ḥadd-i imkânı

Eger kim râkibi bir kez 'inânın eylese irẖâ (K.1/64)

Nüẖustîn ẖaṭvede Allahü ekber bu ne sür'atdür

İḳâmet-gâhı oldı ol imâmuñ Mescid-i Aḳṣâ (K.1/65)

Hz. Peygamber'in miraç hadisesindeki bineği olan Burak, kaside içinde bir bölümde peş peşe sıralanan beyitlerle övülmüştür. Bu bölüm, kasidenin rahşiyye türünden sayılabilecek özellikler taşımaktadır. Şair, bu bölümde Hz. Peygamber'in bineği olan Burak'ı bir atı tasvir edercesine yüceltici sözlerle övmüştür. Burak'ın güzelliğini ve hızını söz sanatlarını kullanarak anlatmıştır.

Burâḳ-ı berḳ-reftâr ile gitdi eve-i a'lâya

Götürdi gûyiyâ bâd-ı ṣabâ bir ġonca-ı ra'nâ (K.1/71)

Burak şimşek yürüyüşlü bir binektir ve Hz. Peygamber'i latif bir gonca gülü sabah rüzgârının taşıması gibi taşımıştır.

Burâḳ-ı âsümân-peymâ da ḳaldı türk-tâzından

Degül zîrâ atı oynaġı ol ṣaḥrâ-yı bî-hem-tâ (K.1/87)

Gökte çok hızlı yol alan Burak, artık daha ileri gidemeyeceği bir yere gelmiştir. Burak'ın oraya girmesine izin yoktur. Oraya Hz. Peygamber tek başına girmiştir. Şair,

miraç hadisesinin önemli karakterlerinden biri olan Burak, burada vazifesini tamamlamıştır.

O dem ʻizâz ile Refref gelüp ḫiẕmet yanaşdurdı
Felek gibi o mihr-i ḥüsne itdi sînesin me'vâ (K.1/88)

Anuñla ṣad hezârân perde geçdi nûr ü ẓulmetden
Ḳalup Refref de âḫir gitdi Aḥmet yeke vü tenhâ (K.1/89)

Refref, Hz. Peygamber'in miraçta kullandığı bineklerden biridir. Refref'in yumuşak bir minder olduğu söylenmektedir. Şair, Refref'in Hz. Peygamber'i göğsünde taşıdığını söylemektedir. Refref ile Hz. Peygamber bir sürü aydınlık ve karanlık perde geçmiş sonunda kutlu huzura yaklaşmıştır. Refref de geride kalmak zorunda kalmış, Hz. Peygamber, kutlu huzura tek başına çıkmıştır.

Tamâm zîb ile zînet-tırâz olup ġılman
Döşendi ṣadr-ı çemen-ṣoffa-ı rebîʼi naḫîl (K.3/61)

Gılman, cennet ehline hizmetle görevli olan delikanlılara denilmektedir. Bu beyitte gılman, cennette Hz. Peygamber için süslü ve güzel bir oturma yeri düzenlemiştir. Beyitin içeriğinden de gılmanın görevinin ne olduğu anlaşılmaktadır.

Buyur żiyâfet-i dârü'n-na'îm-i ʻuzmâya
Viṣâle şîftedür ḥūr-ı ʻıyn ider ta'cîl (K.3/63)

Sâbit'in eserlerinde yer verdiği bir başka varlık ise hûrilerdir. Hûriler cennetteki güzel kızlar olarak bilinmektedir. İşte bu güzel kızların da Hz. Peygamber'in cennete teşrifini heyecanla beklediği söylenmektedir.

Ḳumâşını döşeyüp pây-ı ʻarş-ı a'lâya
Bıraḳdı devḥa-ı Ṭūbâ behişte ẓıll-ı ẓalîl (K.3/62)

Cennette bir ağaç olan Tûbâ da şairin kasidesinde varlık kadrosuna dâhil olmuştur. Beyitte Tûbâ ağacı, Hz. Peygamber cennete geliyor diye koyu bir gölge bırakmıştır.

4.1.5. Ramazan Ayı

İslâm dininin temel ibadetlerinden biri olan ramazan orucu Müslümanlara farz kılınmış bir ibadettir. Ramazan ayı, ibadetlerin yoğunlaştığı bir ay olarak diğer aylara göre daha çok önem arz etmektedir. Müslümanlar bu ayda dünyalık olanlara eğilimlerini azaltıp ahiret hayatına yönelik faaliyetlerde bulunurlar. İslâm'ın ve Müslümanların hâkim olduğu bir toplumda yaşamış olan şair Sâbit, içinde yaşadığı toplumu derinden etkileyen ramazan ayı ve oruç ibadetine eserlerinde yer vermekten geri kalmamıştır. Bu nedenledir ki ramazâniyye türünde eserler vermiştir.

Yevm-i şekk ṣoḥbetin şıra sıkarken yârân

Ṣıḳ boğaz itdi baṣup şahne-i şehr-i ramażân (K.45/1)

Şairin yaşadığı dönemde ramazan ayının başlangıcı şimdiki gibi gökbilimsel hesaplarla değil, doğrudan gözlem yapılarak tespit edilirdi. Doğrudan gözlemden kasıt, gökyüzünde ramazan ayının başlangıcı olan Ay'ın hilâl hâlinin görülmesidir. Hilâli doğrudan gözlemleyerek ramazan ayının başlangıcının belirlendiği zamanlarda "yevm-i şek" yani, "şüphe günü" diye bir gün varmış. Sözü edilen "yevm-i şek" gününde insanlar, ramazan ayının başlayıp başlamadığını tartışırmış. Şair Sâbit, bu beyitinde insanların ramazan ayının başlayıp başlamadığını tartıştıkları sırada hilâlin görünüp insanları sıkboğaz ettiğini söylemektedir.

Ḳaldurup keffe-i mîzânını nūn-ı şeyṭân

İkṭiṣâb emrine bidâ itdi mübârek ramażân (K.45/2)

Ramazan ayının gelişiyle insanlar oruç tutmaya başlar, kendilerini toparlayıp günahlardan kaçınırlar. Dolayısıyla Şeytan'ın fitnelerinden uzak dururlar. Şair göre, ramazanın gelişi Şeytan'ı uzaklaştırmış, sevap ve günah kantarından Şeytan'ın kefesini kaldırmış; inananların sevap kefesi daha ağır gelmeye başlamıştır.

Mis̱âl-i nâme-i Fârūk ‘ayn-i raḥmet olup

Aḳıtdı Mıṣr-ı sipihr üzre kehkeşândan Nîl (K.3/10)

Ramazan ayı bizde rahmet ve bereket ayı olarak bilinir. Bu ayda Allah’ın insanlara rahmet ettiğine inanılmaktadır. Bu nedenle ramazan ayında yapılan ibadetler insanlara Allah’ın rahmet ve bereketi olarak geri döner. Şair; ramazan ayını, Mısır’a bereket akıtan Nil nehrine benzetmiş ve gökyüzü bereketle doldurduğunu söylemiştir.

‘Aceb mi ḳaldura tabanı ḫ̱âce-i Şâbân

Eritdi bedreciğin şehrde ne ḳâl ü ne ḳîl (K.3/5)

Oruç, rahmet ve bereket ayı olan ramazanın gelişi, insanların bazı kötülükleri terk etmesini sağlar. İnsanların terk ettiği kötülüklerden biri de dedikodudur. Ramazan gibi mübarek bir ayda insanlar dedikodudan vazgeçmiştir. Şair, ramazanın gelişiyle dedikodunun hızlıca yok olduğunu ifade etmiştir.

Dehen ü destini mey-ḫ̱âre yudı ṣahbâdan

Kūze-i bâdeyi ibrîḳ vużū itdi hemân (K.45/4)

Ramazan ayının insanlar üzerindeki etkisini anlatımı içki içenlerin üzerinden anlatılmıştır. Ramazan ayı mübarek bir ay olması dolayısıyla herkesin değerlendirmek istediği bir aydır. Şairin “mey-hâre” ifade ettiği içki içenler, ağzını şaraptan yıkayıp arındırmış, şarap testilerini de abdest almak için ibriğe dönüştürmüştür. Şair, ramazan ayının insanlar üzerindeki etkisini mizahî bir dille ele almıştır.

Döndi baḫ̱tı gibi levnî yime ‘ayyâşlaruñ

Şimdi tevḥîde giren şeḫ̱ylerüñdür devrân (K.45/5)

Ramazan ayında Allah’ı zikretme daha da önem kazanmıştır. Kara bahtlı olan ayyaşların renkleri bu ayda bahtları gibi kara olmuştur. Artık devir, tevhid zikrine giren dervişlerin devridir.

Alınur mı ramażân ṣōfilerinden Muṣḥaf

Raḫ̱lenüñ nevbetini beklemeyince insân (K.45/8)

Ramazan ayı gelince insanların hâl ve hareketlerinin değiştiğini anladığımız beyitlerden biri de bu beyittir. Ramazana mahsus olmak üzere kendini ibadete adayan insanlar şairin eleştirisine maruz kalmıştır. Şair, bu kişileri "ramazan sofisi" olarak isimlendirmiş ve bu insanlar yüzünden rahle başında nöbet tutmayınca Kur'ân-ı Kerim okumanın mümkün olmadığını söylemiştir. Şair, aynı zamanda bir ramazan âdeti olan Kur'ân-ı Kerim'in ramazanda hatmini işlediğini görmekteyiz.

Oldı her câmi'-i zîbende birer ḫirmen-i nūr

Silme mikyâl-i ḳanâdîli züccâc-ı raḫşân (K.45/11)

Ramazanın gelişi camileri nur harmanına çevirmiştir.

Ḳalb-i mü'min gibi mescîd mütesellî ma'mūr

Dîl-i fâsıḳ gibi meyḫâne ḫarâb ü vîrân (K.45/12)

Diğer zamanlarda camiye fazla uğramayan, meyhaneleri dolduran halk, ramazan ayı gelince camileri doldurmuş; meyhaneleri viraneler gibi boş bırakmıştır. Bu ayda günah işlemekten korkup sevap kazanmak için camilere akın etmiştir.

Bu şevḳ ü ṣafvet-i âyine ile bedr olsa

Rükū'a vardı terâviḥe eyleyüp niyyet (K.3/21)

Ramazan ayına mahsus bir ibadet olan teravih namazı, beyitte işlenmiştir. Şair, teravih namazını kılanların namazı dosdoğru kılmaları gerektiğini söylemiştir.

Bu ḳadar şevket-i islâmı görüp şem'-i künişt

İtmede mescide îmân getirüp ref'-i benân (K.45/22)

Ramazan ayının güzellikleri diğer dinlere mensup olanları kıskandırmaktadır. Havra mumu, İslâm dininin büyüklüğünden etkilenmiş, mescide yani mescidin dinine inanmıştır. Şair, burada alegorik bir anlatıma başvurmuştur. Şairin kast ettiği mum başka din mensuplarını temsil etmektedir. Şair tarafından başka dine mensup olanların ramazan ayından etkilenip İslâm dinine girdiği ima edilmektedir.

4.1.6. Bayramlar

Bayramlar İslâm kültüründe önemli yer tutar. İslâmiyet'te Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı olmak üzere iki bayram mevcuttur. Bu bayramlar inananların paylaşma ve kardeşlik duygusunu diri tutarak insanların birbirleriyle olan ilişkilerini kuvvetlendirir. Bu nedenle bayramlarda insanlara sevinç ve mutluluk hâkimdir. Kısa bir süreliğine de olsa insanlar dert ve kederlerini bir kenara bırakır.

İslâmiyet ile birlikte gelişen Türk kültürüne dinî bayramların etkisi oldukça fazladır. Bu etki, Türk kültürünün aynası olan Türk edebiyatında da kendini gösterir. Eski Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan Bosnalı Alâeddin Sâbit de "bayram kasidesi" olarak nitelendirilen "ıydiyye" türünde eserler vermiştir. Şairin ıydiyelerinin Ramazan Bayramı üstüne yoğunlaştığını görmekteyiz.

'İd geldi 'âlem-ârâ kim cihânı şâd ider
Rūze-dârân-ı ġamı endūhden âzâd ider (K.32/1)

Bayram, getirdiği neşe ve mutluluk dolayısıyla dünyayı güzelleştirir; gamı ve kederi silip atar. Şair Sâbit de beyitte bu duruma değinmiş, ramazanda tutulan orucun insanlar üzerinde bıraktığı zahmetin bittiğini söylemiştir. Şair, bayramı "cihanı süsleyen" olarak tanımamıştır. Şairin bahsettiği süsleme işi ise bayramın dünyayı neşe ve mutlulukla doldurmasıdır.

Şöyle revnâḳ buldı teşrîf-i ḳudumiyle cihân
Dinse reşk-i bâġ-ı Rıḍvândur kim istib'ad ider (K.32/6)

Bayramın gelişi dünyayı cennetle mukayese edilecek bir hâle getirmiştir. Şairin "bağ-ı Rıdvân" diye tabir ettiği yer cennettir. Şair, bayram günündeki dünyanın cennetten daha neşeli olduğunu söyleyerek mübalağa sanatından faydalanmıştır.

Minnet Cenâb-ı Ḥaḳḳa ki imsâk-ı rūzenüñ
Bozdı ṭılsımını yed-i cūd ü seḫâ-yı 'îd (K.6/7)

Şair, Allah'a şükretmektedir. Çünkü Allah, imsak vaktinin tılsımı olan yeme içme yasağını bayramın cömertlik ve kuvvetine bozdurmuştur.

Ḥabbeẕâ hengâm-ı ġam-fersâ ḫoşâ vaḳy-i ṣafâ

Yoḳlasañ dünyâyı yoḳdur nâm-ı hüẕn-î yâd ider (K.32/10)

O güzel bayram günü herkes neşe ile dolmuş, dünyada hüznün lafını eden dahi kalmamıştır.

Ḥarâm idi düne dek ekl ü şürb yârâna

Bu gün ṣıyâmı ḥarâm eyledi Ḫudâ-yı mecîd (K.33/11)

Allah, ramazanda yeme içmeyi yasaklamışken bugün oruç tutmayı yasaklamıştır. Şair, bayram günü oruç tutmanın haram olduğuna değinerek bayramın ramazanda Allah rızası için katlanılan zorlukların hediyesi olduğunu ima etmiştir.

Encüm ṣabâḥ içün giceden ḥâżır eylemiş

Yârân-ı ehl-i keyfe varaḳlı ġıdâ-yı ʻîd (K.6/3)

Şair, bayram günündeki sofraları güzelliğini tasvir etmiştir. Öyle ki yıldızlar, sofraya oturacak keyif ehli için geceden altın varaklarla süslü sofralar hazırlamıştır. Şairin bayram sofralarındaki güzelliği ve davetlilerin yaşacakları mutluluğu bu şekilde anlatmıştır.

Tehî zücâce-i ṣıbyâna sükkeri şerbet

Bize ʻaḳîde-i eẕvâk ü meşreb-i tevḥîd (K.33/6)

Bayram günü adetlerinden birine değinilmiştir. Şairin söylediklerinden çocuklara şerbet ikramı yapıldığı, büyüklerin ise ramazan boyunca yaptıkları ibadetlerin hazzını tattığı anlaşılmaktadır.

Çıḳardı ʻâmme yanḳun libâsın üstünden

Ḥarîḳ-i rūze ʻaḳîbinde giydi câme-i ʻîd (K.33/5)

Bayram günü gelince ramazanda hararetten yanan halk eski elbiselerini çıkarmış ve bayramlıklar giymiştir. Şair bayramlardaki yeni kıyafet giyme âdetine değinmektedir.

SONUÇ

Edebî eserler içinden çıktığı toplumun kültürünü yansıtır. Klasik Türk edebiyatında verilen eserler, mensubu oldukları Osmanlı kültürünü yansıtması açısından önem arz etmektedir. Asırlar boyunca Klasik Türk edebiyatı içinde revaçta olan bir nazım şekli olarak varlığını sürdüren kasideler, pek çok şair tarafından farklı üslupla kaleme alınmıştır. Bu nedenle Türk-İslâm kültürünün maddî ve manevî değerlerini önemli ölçüde yansıtan eserler olmuştur.

Övgü şiiri olarak bilinen kasidelerin, Klasik Türk edebiyatında vazgeçilmez nazım şekillerinden biri olmasının sebebi, Osmanlı Devleti'nin devlet teşkilatlanması ile yakından alakalıdır. Büyük bir imparatorluk olan Osmanlı Devleti, yapısı gereği birçok devlet adamını bünyesinde bulundurmuştur. Kasidelerin de hükümdarlar, devlet adamları ve toplumda ileri gelen kişilere sunulduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, kasidenin Klasik Türk edebiyatında neden bu kadar ilgi gördüğü anlaşılmaktadır.

Çalışmamıza konu olan kasidelerin yazarı Bosnalı Alâeddin de Türk kasideciliğinin zirveye ulaştığı yıllarda yaşamıştır. Şairin divanında kasideler, önemli bir yer tutmaktadır. Biz de bu kasideler içinden ismini dinî muhtevadan ve dinî kültür öğelerinden alan kasideler üzerinde çalıştık. Şairin dinî muhtevayı eserlerinde ne kadar ve nasıl işlediğini, işlerken hangi dinî ve kültürel öğeleri kullandığını tespit ettik.

Bosnalı Alâeddin Sâbit'in kasidecilikte ismini duyuran ve edebiyat araştırmacılarımız tarafından takdir edilmesini sağlayan mirâciyyesi, isminden de anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber'in miraç hadisesini anlatmaktadır. Şair, "Mirâciyye" isimli kasidesine Kur'ân-ı Kerim'de miraçtan bahseden İsrâ suresinin ilk ayetine dikkat çekerek başlamıştır. Miraç, göğe yükselme olduğu için şair, kasidenin girişinde Miraç Gecesi'ndeki gök cisimlerini sanatlı söyleyişiyle tasvir etmiştir. Bu tasvirlerde şairin Divan edebiyatı kültüründeki gök cisimleriyle alâkalı sembolleri başta teşbih ve telmih olmak üzere edebî sanatlarla harmanlayarak kullandığını görülmektedir. Daha sonra miraç hadisesinin anlatımına geçen şair, miraç hadisesini dinî kaynaklara ters düşmeden anlatmıştır. Şair, mirâciyyesinde sürekli olarak Hz. Peygamber'in Hakk katındaki değerini vurgulamıştır. Şair, kasidenin sonundaki dua bölümünde yazdığı mirâciyye dolayısıyla Allah'tan af talep etmiş; Hz. Peygamber için dua ederek kasideyi sonlandırmıştır.

Sâbit'in yazdığı kaside türlerinden biri de na'tdır. Şair, Hz. Peygamber'in methini yapmak için yazdığı na'tların birinin nesib bölümünde ramazan ayını konu almıştır. Bu durum kasidenin ramazâniyye-na't özelliği taşımasını sağlamıştır. Şair, Hz. Peygamber'in övgüsüne geçmeden önce kasidenin nesib bölümünde ramazan ayının gelişini, göğün hallerini ve ramazanın başladığını gösteren hilâli kültürel ve dinî öğeler kullanarak tasvir etmiştir. Daha sonra sözü Hz. Peygamber'e getiren şair; onun yüceliğini, sanatlı diliyle kaside yazmanın hakkını vererek övmeye başlamıştır. Hz. Peygamber'in Hakk katında en değerli peygamber olduğunu, diğer peygamberlerin kişisel özelliklerini ve kıssalarını konu ederek anlatmıştır. Daha sonra Hz. Peygamber'in kişisel özelliklerini sanatlı bir söyleyişle anlatan şair, Hz. Peygamber için hazırlanmış cennetin bir tasviri yapmıştır. Kasidenin sonlarına doğru şair, Hz. Peygamber'in şefaatinden söz etmiş ve müminlerin Allah tarafından affedilmesi için bu şefaatin gerekli olduğunun altını çizmiştir. Kendini de günahkâr olarak gören şair, yazdığı kaside vesilesiyle Hz. Peygamber'den şefaat talep etmiştir. Kaside, Hz. Peygamber'in şahsına ve Ehl-i Beyt'ine dua edilerek bitirilmiştir.

Hz. Peygamber'e yazılan diğer bir na't olan "Na't-ı Şerif", şairin kendine seslenmesi ile başlamıştır. Şair, içinde bulunduğu durumun yanlış olduğunu ve pişmanlık duyup bu durumdan vazgeçmesi gerektiğini söylemiştir. Daha sonra medhiye bölümünde Hz. Peygamber'den bahsetmeye başlayan şair; onu, yüceliğini ve değerini anlatan sözlerle övmüştür. Bu övgülerin içinde dinî-tasavvufî özellikler taşıyan kavramlar kullanılmıştır. Allah'ın farklı isimleri zikredilmiş, Allah ile Hz. Peygamber arasındaki sevgi bağına değinilmiştir. Âlemde gerçekleşmiş olan birçok olay, birçok varlık, Hz. Peygamber'in dünyayı şereflendirmesiyle ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirme, Türk-İslâm kültüründe dolayısıyla Klasik Türk edebiyatında oldukça fazla kullanılmıştır. Şair, Hz. Peygamber'i övmeye devam ederken Kur'ân-ı Kerim ve hadis kaynaklarında geçen bilgi ve olayları da kullanmayı da ihmal etmemiştir. Şair, ahiret günü tasvirleri yapmış, daha sonra Hz. Peygamber'in şefaatinden bahsetmiş; onun şefaatine ihtiyaç duyduğunu söyleyerek şefaat talebinde bulunmuştur. Sâbit, Hz. Peygamber'in şefaatini Allah'ın affını kazanmak için bir vesile olarak görmüştür. Kasideyi Hz. Peygamber'e dua ederek sonlandırmıştır.

Na't türü sadece Hz. Peygamber'e yazılan kasideleri değil, aynı zamanda din büyüklerine yazılan övgüleri de kapsamaktadır. Sâbit, bu şekilde iki adet kısa na't

yazmıştır. Bunlar, Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve Abdülkâdir Geylânî'ye yazılan na'tlardır. Şair, beyit sayısını az tuttuğu bu eserlerde din büyüklerini övmüş, onlardan manevî destek talebinde bulunmuştur.

Ramazâniyyeler, nesib bölümlerinde ramazan ayından bahsedilen kaside türleridir. Sâbit'in bu nitelikte iki adet ramazâniyyesi bulunmaktadır. Bunlardan biri Hz. Peygamber'e yazılan bir na'tın nesib bölümünde diğeri de Baltacı Mehmed Paşa'ya yazılan bir medhiyenin nesib bölümünde yer almaktadır. Şair, ramazâniyyelerinde ramazan ayının rahmet ve bereket ayı olduğunu ifade eden sözler kullanmıştır; bu sözlerine de dinî motifleri nakşetmiştir. Ramazan ayının dinî yönden önemini vurgulayan şair, aynı zamanda bu ayda Osmanlı toplumunun içinde bulunduğu durumu ve ramazan ayına özel insanlık hallerini tasvir etmiştir. Bu nedenle şairin ramazâniyyeleri, dönemin Osmanlı toplumu hakkında bilgi sahibi olmamız açısından birer sosyolojik kaynak olma niteliği taşımaktadır.

Iydiyyeler, genellikle nesib bölümlerinde bayramdan bahseden kasidelerdir. Bosnalı Alâeddin Sâbit'in incelediğimiz üç ıydiyesinin de Ramazan Bayramı'ndan bahsettiği anlaşılmaktadır. Şair, ıydiyyelerinde bayramın insanlığa getirdiği bereket ve rahmetten bahseder. Şairin ıydiyyeleri, isimlerini dinî kültürün bir öğesi olan bayramlardan almakla beraber işledikleri konu olarak diğer kasidelere nazaran dinî muhtevadan uzak kalmıştır. Şairin ıydiyyelerinde genellikle ramazan ayında ibadet için katlanılan zorlukların yerini, eğlencenin ve dünyaya meylin aldığı görülür. Bu nedenle ıydiyyelerinin anlatımı, ramazâniyyelerine göre biraz daha coşkulu ve dünyevîdir.

Kasidenin belli bölümlerden oluştuğu bilinmektedir. Bu bölümlerden biri de şairlerin kendilerini ve sanatlarını övdüğü bölüm fahriyye bölümüdür. Şair Sâbit, Hz. Peygamber için yazdığı kasidelerde bu bölüme yer vermemiştir. Bunun aksine, kasidelerin bazı yerlerinde günahkâr ve düşkün bir kul olduğunu ifade eden beyitler kullanmıştır. Bu duruma neden olarak şairin, Hz. Peygamber gibi yüce bir kişiyi överken kendi övgüsünü yapmayı doğru bulmaması ve Hz. Peygamber'den şefaat talep etmesi gösterilebilir. Sâbit'in kasidecilikte alışılanın dışına çıktığı bir diğer nokta ise kasidelerinin beyit sayısıdır. Şairin, birçok edebiyat araştırmacısının kaside beyit sayıları hakkındaki tanımlamalarının dışına çıktığı görülmektedir. Örneğin, "Der Medh-i Hazret-i Mevlevî" isimli kasidesi on bir beyitten oluşurken "Mirâciyye"

isimli kasidesi ise yüz on beyitten oluşmaktadır. Bu durum, bize şairin kasideciliğinin çok katı kurallara bağlı olmadığını göstermektedir.

Sâbit'in üzerinde çalıştığımız kasidelerine muhteva yönünden bakıldığında ise dinî muhtevanın önemli düzeyde yer aldığı, şairin dinî bilgisini şiirlerine ustalıkla nakşettiği görülmektedir. Dolayısıyla Sâbit'in mensubu olduğu toplumun dinî ve kültürel değerlerine hâkim olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Abdülkadir Geylâni ve Mevlânâ'nın övgüsünün yapıldığı kasidelerde şair, onların faziletlerine değinmiştir. Şair Sâbit'in övgüsünü yaptığı din büyükleri karşı büyük muhabbet beslediği görülmüştür. Şair, söz konusu bu kasidelerin sonunda ahiret günü için övdüğü mübarek şahsiyetlerin yardımını dilemektedir.

Bosnalı Alâeddin Sâbit'in dinî muhtevalı kasidelerinde, şairin içinde yaşadığı toplumun özelliklerini de görmek mümkündür. Çünkü din, toplumu ve toplumun yaşam tarzını doğrudan etkileyen bir faktördür. Bu nedenle çalışmamızın konusu olan kasidelerde dini muhtevanın yanı sıra, şairin yaşadığı dönem toplumunun yaşam tarzını da görmek mümkündür.

Klasik edebiyatımızın önemli şairlerinden olan Bosnalı Alâeddin Sâbit'in içinde yaşadığı toplumun değerlerine duyarsız kalmayıp onları kendine has bir tavırla kasidelerinde işlediği görülmüştür.

EKLER

Mİ'RÂCİYYE

Hoşâ ferḫunde-aḫter leyle-i mümtâz ü müsteṣnâ
Ki'unvân-ı berât-ı ḳadridür ser-sûre-i İsrâ (K.1/1)

Şafaḳ-rûy-ı 'arûs-ı mihre bir gülgûn tutuḳ aṣdı
Kevâkib ṣaçıvirdi bî- nihâyet gevher-i yektâ (K.1/2)

Degül cirm-i ḳamer pür-cûş olup baḥr-ı siyâh-ı şâm
Bir altun pullı mâhî ṭaşra atdı mevce-i deryâ (K.1/3)

Nihân itdükde ṭōb-ı âfitâbı möhre-bâz-ı çarḫ
Çıḳardı ḥoḳḳasından ṣad hezârân beyże-i beyżâ (K.1/4)

Zemâne giydi nârenci ḳabâ-yı zer-nigâr üzre
Cevâhir dügmelerle bir çiçekli 'anberîn ḫârâ (K.1/5)

Yitürdi gevher-i raḫşân-ı mihri ẓulmet-i şebde
N'ola mûmlar yaḳup anı ararsa ḫâcc-i dünyâ (K.1/6)

Kevâkib ṣanma kim pervânelerdür almış eṭrafın
Yaḳınca mâh şem-i pür-fürûġ-ı ṭarem-i vâlâ (K.1/7)

Yed-i tesḫîre almış kişver-i Keyḫüsrev-i rûzî
İder mûm şenligin Efrâsiyâb-ı leyle-i ẓulmâ (K.1/8)

Meger kim maġribî-i dehr şaḳḳü'l-'arżı şâm itdi
Ki ẓâhir oldı bunca şeb-çerâġ-ı kevkeb-i ġarrâ (K.1/9)

Ne âteş-bâz ü çâpük-dest olur gerdûn ki encümden
Şerer-pâş âsümân-peymâ çiçekler eylemiş peydâ (K.1/10)

Neheng-i lücce-i ẓulmet yudınca yûnus-ı mihri
O mâtemde siyah şala bürindi çarẖ ser-tâ-pâ (K.1/11)

Meger kim üstine bir telli pullı pîrehen çekdi
Yaḳup fânûs-ı ġarrâ-yı mehi fülk-i yem-i Ḫaḍrâ (K.1/12)

Şafaḳ ẓann itme ẖûn-ı ḥayż ile âlûde-dâmendür
Cenîn-i mâhı ilḳa itdi zîrâ leyle-i ḥublâ (K.1/13)

Seyirci çıḳdı gök meydânını şâmûñ temâşâya
Resen ḳurdı şihâb-ı rîsmân-bâz-ı felek-peymâ (K.1/14)

Temâşâ itdürür âfâḳa âteş-bâzlıḳ kârın
Nücûm ol şevḳ ile vâfir fişekler eylemiş peydâ (K.1/15)

Şu sepdi var ise aẖşamdan fısḳıyye-i ẖōrşîd
Girân-ẖâb-ı şafâdan çeşmin açdı encüm-i zehrâ (K.1/16)

Meger kim cüst ü cûy-ı çeşme-i ẖōrşid içün çıḳdı
Diyâr-ı ẓulmete İskender-i mâh-ı siphir-ârâ (K.1/17)

Ḥarîm-i ẖâb-gâh-ı mihre gûyâ ẖâdim-i devrân
Şafaḳdan çekdi bir pervâzı la’lî perde-i dîbâ (K.1/18)

O şebdür bir mu’anber-ṭurra müşgîn-gîsûvân âfet
O Şebdür bir siyeh ẖârâlı şûẖ-ı nâzenîn-sîmâ (K.1/19)

O şeb nûr-ı siyâhâ vâṣıl olmış sâlik-i Ḥaḳḳdur
N’ola ṣad şevḳ ile ‘âşıḳlar anı eylese iḥyâ (K.1/20)

Degül şeb bir siyeh-çerde’Arab maḥbûbıdur şâmuñ
Ya Leylîdür ki ḥüsni Ḳays-ı çarẖı ḳıldı pür-sevdâ (K.1/21)

O şeb ẓabṭ itdiler târîh-i mi’râc-ı mu’allâyı
Midâd-ı müşg ile küttâb-ı dîvân- ẖâne-i ma’nâ (K.1/22)

O şeb Mevlâ ḥabîbin ẖâkdan ḳaldurdı ref itdi
O şeb oldı resûlüñ cilve-gâhı maṣ’ad-ı a’lâ (K.1/23)

‘Azîmet-ẖân-ı ḳurb ol rûḥ-ı pâki eyledi da’vet
Anuñ-çün micmer-i çarẖ içre yaḳdı’anberîn sârâ (K.1/24)

Ḥidîv-i çâr-bâlîn-i serîr-i ḳâbe ḳavseynî
Şeh-i fermân-revâ-yı taẖt-gâh-ı mülk-i ev ednâ (K.1/25)

Şeh-i ṭuġra-keş-i ḥükm-i şerîf-i lî-ma’allâhi
Ḫudâvend-i bülend-iḳbâl-i ṣâḥib-mesned-i vâlâ (K.1/26)

Emîn-i Rabb-i’izzet ẖâzin-i gencîne-i raḥmet
Delîl-i râh-ı devlet reh-nümâ-yı Cennetü’l-Me’vâ (K.1/27)

Resûl-ı ḳâdir-i muṭlaḳ şefî-i aḳdem ü esbaḳ
Ḥabîb-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ maḥrem-i esrâr-ı mâ-evḥâ (K.1/28)

İmâm-ı ṣâḥibü'l-Kevs̱er ḫaṭîb-i lâ-mekân-minber
Emân-ı dehşet-i maḥşer zamân-ı raḥmet-i Mevlâ (K.1/29)

Resûl-i müctebâ Aḥmed nebiy-yi efḍal ü emced
Ḥabîb-i Ḥaḳḳ Muḥammed tâc-dâr-ı efser-i Tâ-hâ (K.1/30)

O şâhinşâh-ı fermân-rân-ı evreng-i risâlet kim
Nigîn-i ḥükmünüñ altındadur dünyā ve Mâfihâ (K.1/31)

O şeh kim naṣṣ-ı mâzâġe'l-baṣardur sürme-i çeşmi
O sulṭân kim le-'amrükdür serinde tâc-ı ḳadr-efzâ (K.1/32)

Dehânı dürc-i gevher-dâne-i esrâr-ı ḳuddûsî
Zebânı ṭûṭî-i mu'ciz-byân-ı râz-ı evḥaynâ (K.1/33)

Cemâli maṭlâ'ü'l-ışrâḳ-ı nûr-r mihr-i ġarrâyî
Cebîni maşrıḳü'l-envâr-ı şems-i bürc-i istis̱nâ (K.1/34)

Semend-i ḳadrine eflâk altun pullı yancıḳdur
Ḳuṭâsıdur o necm-i ṭurra-dâr-ı âsümân-pîrâ (K.1/35)

Şirişt-i ẕât-ı pâki ṭiyn-i maḫtûl-ı nübüvvetdür
Nişânıdur mübârek arḳasında ḫatem-i zîbâ (K.1/36)

Ya ḫōd bir hüccet-i ẓahriyye-i maḳbûledür ol kim
Aña ḳâḍi-i ḳuds-i ḳudret urmış ḫatm ile imżâ (K.1/37)

Söyündürdi ocağın dûde-i âteş-perestânuñ
Olup kül öksüzü düşdi rivâḳ-ı ġurfe-i Kisrâ (K.1/38)

Cemî'ân millet-i küfrüñ büti şındı bi-ḥamdi'llah
Dü-nîm oldı meger mıḳrâṣ-ı lâdan zehre-i 'Uzzâ (K.1/39)

Ṣafâ-yı meşrebin gördükde ol ser-çeşme-i nûruñ
Ḥicâbından zemîne geçdi oldı Sâve nâ-peydâ (K.1/40)

Kemâl-i dehşetinden başına şeyṭânlar üşdi
O şeb İblîsden 'ayyûḳa çıḳdı âh ü vâveylâ (K.1/41)

Semâda âb-rûy-ı şevḳine âzâd olup çıḳdı
Ki biñ yıl çekdi ḥabs-i teng-nâ-yı sîne-i ġabrâ (K.1/42)

Mülûk-ı rub'-ı meskûn lâl olup ḳaldı tekellümden
Nübüvvet ḫatemi mühr urdı şehler aġzına gûyâ (K.1/43)

N'ola sîr-âb iderse teşnegân-ı deşt-i ḥırmânı
Benân-ı çeşme-i âb-ı zülâl-i feyżdür Ḥaḳḳâ (K.1/44)

Yarıldı zehre-i meh bîm-i tîgından dü-nîm oldı
O dem kim hançer-i engüşti ile eyledi îmâ (K.1/45)

N’ola bî-sâye olsa serv-i ḳadd-i Sidre-bâlâsı
Anuñ ẓıllın daḫi Mevlâ düşürmez ḫake ta’zîmâ (K.1/46)

‘Aceb mi şeş-cihât-ı kevni görse çâr-cânibden
O çeşm-i cân-ı ‘âlem dîde-i nûr idi ser-tâ-pâ (K.1/47)

N’ola bir pâre ebri başı üzre sâye-bân itse
Güneşden ṣaḳınur kendi ḥabîbin Ḥażret-i Mevlâ (K.1/48)

Ḫudâ ol serv-i mevzûn-ḳâmet-i âyîne-ruḫsâruñ
Yel esdürmezdi toz ḳondurmaz idi üstine aṣlâ (K.1/49)

‘Anâkib perde-i zenbûrı çekdi bâb-ı ġâr üzre
N’ola görmezse çeşm-i düşmene bir aġ idi gûyâ (K.1/50)

Cemâdât ü bahâyim ṣıdḳın iḳrâr itdi bi’l-cümle
Ḥaṣâ vü nâḳa vü âhû vü zi’b ü żabb ü ejderhâ (K.1/51)

Resûl-i Kibriyânuñ mu’cizâtın ‘add ne mümkindür
Ne rütbe ḫâme-i mu’ciz-beyânum eylese ıṭrâ (K.1/52)

Çıḳup kürsî-i vâlâ-yı beyânâ râvî-i fikret
Biraz mi’râcınuñ tafṣîlin itsün şimdi icmâlâ (K.1/53)

Ḥarîm-i Kabe-i ‘ulyâda devletle sa’âdetle
Sarây-ı Ümmihânî idi ol şeb Ḥażrete me’vâ (K.1/54)

Gelüp nâ-geh berîd-i Rabb-i ‘izzet Ḥażret-i Cibrîl
Didi ey bâ’iṡ-i îcâd-ı ṣun’-ı cümle-i eşyâ (K.1/55)

Selâm itdi Cenâb-ı Kibriyâ tevḳîr ü ‘izzetle
Saña bir raḫş-i Rıdvânî-çerâ-gâh eyledi ihdâ (K.1/56)

Binüp gelsün ḥabîbim ‘âlem-i lâhûtı seyr itsün
Ḳudûmından şeref bulsun feżâ-yı mülket-i kübrâ (K.1/57)

Ṭurup ol pâdişâh-ı tâc-dâr-ı taḫt-ı maḥbûbî
Süvâr oldı o raḫş-ı âsümân-peymâya bî-pervâ (K.1/58)

‘Aceb raḫş idi ol raḫş-ı çerâ-gâh-ı feżâ-yı ḳuds
Cinân-ıstabl ü meh-saṭl ü melek ḫüddâm ü ṣarṣar-pâ (K.1/59)

Ḳamer-zeyn ü felek-bergüstvân ü âsümân-yancıḳ
Ṡüreyyâ raḫt ü Cevzâ-teng ü meh-na’l ü şafaḳ-ḥınnâ (K.1/60)

Sitâm-ı âfitâb-envârı pervîn-i sipihr-i nûr
Şikâl-i pây-ı ḫoş-reftârı zülf-i pür-ḫam-ı ḥavrâ (K.1/61)

Dem-i ṣubḥ-ı sa’âdetdür ṣabâḥü’l-ḫayr-i pîşânî
Şeb-i Ḳadr-i leṭâfetdür o müşgîn-ṭurra-ı bûyâ (K.1/62)

Geçer evvel ḳandemde ablaḳ-ı fikr-i sebük-seyri
Varur bir ṭarfetü’l-ayn içre çarḫa nûr-ı çeşm-âsâ (K.1/63)

Yerinden ḳopmamışken ṭayy iderdi ḥadd-i imkânı
Eger kim râkibi bir kez ‘inânın eylese irḫâ (K.1/64)

Nüḫustîn ḫaṭvede Allahü ekber bu ne sür’atdür
İḳâmet-gâhı oldı ol imâmuñ Mescid-i Aḳṣâ (K.1/65)

Ṣaf-ı ervâḥ-ı pâk-i enbiyâya muḳtedâ oldı
O miḥrâb-ı muḳaddesde imâm-ı ṣâḥibü’l-fetvâ (K.1/66)

Berât-ı raḥmet-i Mevlâ suṭûrı idi ṣafflar
Vücûd-ı bî-naẓîr-i seyyidü’l-kevneyn aña ṭuġrâ (K.1/67)

Tamâm itdi ṣalâtı sünnet-i pâkîzesi üzre
Du’âlar didi gitdi âsümâna rûḥ idi farżâ (K.1/68)

Tefâvüt bildiler mâ-beynde yerden göge dekdür
Cemî’-i enbiyâya fażl-ı ẕâtın eyledi inhâ (K.1/69)

Meger cism-i laṭîfi şebnem-i bâġ-ı leṭâfetdür
Ki ceẕb itdi anı feyż-i hevâ-yı ‘âlem-i bâlâ (K.1/70)

Burâḳ-ı berḳ-reftâr ile gitdi eve-i a’lâya
Götürdi gûyiyâ bâd-ı ṣabâ bir ġonca-ı ra’nâ (K.1/71)

Burâḳı ol sürûş-ı raḥmete beñzer ki ‘izzetle
Alup bir ruḥ-ı pâki ḳıldı ‘azm-i Cennetü’l-Me’vâ (K.1/72)

Felekde kehkeşân ẓann itme ol sulṭân-ı ẕî-şânuñ
Yolında ḳum döşetdi sâkinân-ı ‘âlem-i bâlâ (K.1/73)

Muḳaddem menzile gitmiş bir altun ṭōblı ṭûğıdur
O raẖşân kevkeb-i dünbâle-dâr-ı âsümân-pîrâ (K.1/74)

Degül ḳavs-i ḳuzaḥ çarẖ üzre dâmen der-miyân itmiş
Kemer-bend-i ‘ubûdiyyet ḳuşanmış ẖiẕmete Cevzâ (K.1/75)

Ḫayâl itme şafaḳ raḳḳaṣ-ı gerdûn farṭ-ı şevḳinden
Felekde raḳṣ içün bir al eteklik eylemiş peydâ (K.1/76)

Türâb-ı maḳdem-i faẖr-i cihâna çehre-sây oldı
Ġubârı ṣafḥa-ı rûy-ı ḳamerde bellidür ḥâlâ (K.1/77)

Sipariş ḳıldı defter-ẖâne-i icmâl-i bâlâyı
Debir-i vâridât-ı çarẖuñ itdi rütbesin i’lâ (K.1/78)

Nihân oldı pes-i çenginde tel ḳırmış gibi Zöhre
Bilür ol bezm-i ẖâṣṣa çeşteci lâzım degül zîrâ (K.1/79)

Meger deryûze-kâr-ı naḳd-ı luṭfıdur ki râhında
Çerâġ-ı mürde-i mihr ile bekler Ḥażret-i İsâ (K.1/80)

O şâhinşahdan ṣâḥib-ḳırânlık ẖil’atın giydi
Oturdı ṣandalî-i pencüme Behrâm-ı ẖûn-pâlâ (K.1/81)

Uyardı şeb-çerâġ-ı ṭâli’in Keyvân-ı meş’al –keş
Ki necm-i baẖtı oldı ṭa’na-sâz-ı Zöhre-i zehrâ (K.1/82)

İrişdi kâr-gâh-ı Müşterinüñ rûz-ı bâzârı
Ḳumâşı Ülkerin ol ẖâceye gösterdi ser-tâ-pâ (K.1/83)

Sa’âdetle firâz-ı ṣandalî-i kürsiye çıḳdı
Şeh-i ṣâḥib-ḳırânı-paytaẖt-ı mülk-i istiġnâ (K.1/84)

Yolında aṭlas-ı ‘arş-ı mu’allâ oldı pây-endâz
Ayaġına yüzin sürmekle buldı rütbe-i ‘ulyâ (K.1/85)

Maḳâm-ı Sidreye geldükde ḳaldı ṭâ’ir-i ḳudsî
Meger kim sedd-i reh oldı aña nass ü mâ-minnâ (K.1/86)

Burâḳ-ı âsümân-peymâ da ḳaldı türk-tâzından
Degül zîrâ atı oynaġı ol ṣaḥrâ-yı bî-hem-tâ (K.1/87)

O dem ‘izâz ile Refref gelüp ẖiẕmet yanaşdurdı
Felek gibi o mihr-i ḥüsne itdi sînesin me’vâ (K.1/88)

Anuñla ṣad hezârân perde geçdi nûr ü ẓulmetden
Ḳalup Refref de âẖir gitdi Aḥmet yeke vü tenhâ (K.1/89)

İrişdi bir yere kim şeş-cihet yoḳ çâr-‘unṣur yoḳ
Zemîn ü âsümân nâ-bûd ü’arş ü ferş nâ-peydâ (K.1/90)

Ne evvel var ne âḫir bir ġarîb ‘âlemdür ol ‘âlem
Lisân ü sem’ ü nuṭḳ u’aḳl ü fehmüñ nâmı yoḳ ḳaṭ’â (K.1/91)

Ḫiṭâb-ı müsteṭâb-ı üdn-i mini vârid olduḳça
Geçerdi her ḳademde ṣad hezârân ‘arṣa-ı pehnâ (K.1/92)

Bu ḥâletle duḫûl itdi ḥârîm-i ḳâbe ḳavseyne
Olup ser-menzili ol ḳadd-i tirüñ ḳurb-ı ev ednâ (K.1/93)

Cenâb-ı Aḥmed-i mürsel ṣımâḫ-ı gûş-ı cân ile
Kelâm-ı ‘izzet-i bî-kemm ü keyfi eyledi ıṣġâ (K.1/94)

O bezm-i pür-ṣafâda çoḳ sû’âl ü çoḳ cevâb oldı
Tekellüm bî-ḥurûf ü bî-ṣadâ vü ṣavt idi ammâ (K.1/95)

Mezâyâ-yı suḫen nâz ü niyâz-ı ‘ışḳ idi cümle
Me’âl-i güft ü gû râz-ı maḥabbet idi ser-tâ-pâ (K.1/96)

Bilinmez ḥâṣılı añlanmaz ol ṣoḥbet ne ṣoḥbetdür
O ṣoḥbetden ne mümkin ‘aḳl ide bir behre istîfâ (K.1/97)

Bulup maḳṣûd-ı mâ-fi’l-bâlini yâ-hû diyüp âḫir
Nüzûl itdi zemîne âyet-i raḥmet idi Ḥaḳḳâ (K.1/98)

Getürdi ümmete ol żayf-ı mihmân-ḫâne-i ‘izzet
Żiyâfet-gâh-ı raḥmetden firâvân ni’met-i ‘uzmâ (K.1/99)

Birisi işte bismi’llah ile ẖams-i mübârekdür
O şeb ol pençe-i mühr-i nübüvvet eyledi ihdâ (K.1/100)

Ḫudâvendâ şefîü’l-müznibînâ raḥmet eyle
Siyeh-rû bir ḳuluñdur Ṣâbit-i âşüfte vü şeydâ (K.1/101)

Esîr-i çâh-ı cürm ü ġûṭa-ẖâr-ı baḥr-ı ‘isyândur
Yed-i ṭûlâ-yı luṭfuñ ḳıl faḳîre ‘urvetü’l-vüs̱ḳâ (K.1/102)

Faḳîrüñdür ḳuluñdur ḥâline raḥm eyle sulṭânum
Ḫaṭâyâ-yı nihânın kâ’inâta eyleme ifşâ (K.1/103)

‘Uyûbın gûşe-i dâmân-ı iḥsânuñla setr eyle
Ḳıyâmet ‘arṣasında derd- mendi eyleme rüsvâ (K.1/104)

Şefâ’at eylemezsen ḥâl ma’lûm-ı sa’âdetdür
‘Uṣât-ı ehl-i maḥşer ben ḳuluñla eyler istihzâ (K.1/105)

Cenâb-ı Kibriyâdan cürmüm iḥsân eyle ‘afv itdür
Sözüñ geçmez degül ey pâdişâh-ı ṣûret ü ma’nâ (K.1/106)

Bu ẖōd maẖfî degül ẖâk-i der-i devlet-me’âbuñdan
Ki erbâb-ı suẖen ümmid-i himmetle olur gûyâ (K.1/107)

Ḳaside virse bir sulṭâna şâ’ir luṭf ümid eyler
Sevindür bendeñi naḳd-i şefâ’atle Ḫudâvendâ (K.1/108)

Nitekim ẖüsrev-i encüm-sipâh-ı kişver-i şâmuñ
İde çetr-i mu’anber şuḳḳa-i zerrînesin ber-pâ (K.1/109)

Ḫudâdan ravża-ı pür-nûruña her rûz u şeb olsun
Ṣalât-ı bî-ḥad ü ġâyet selâm-ı bî-‘ad ü iḥṣa (K.1/110)

NA’T-I ŞERÎF

Gel ey göñül olalum dil-güşūd-ı çeşm-i şühūd
Yeter bu kūrî-i ẕüll ü hevân-ı būd ü ne-būd (K.2/1)

Olup mütâbi’-i nefs-i daġel yeter ḳılduñ
Reh-i nişîb ü firâz-ı hevâyı pâ-fersūd (K.2/2)

Nedür bu güm-rehî-i vâdî-i tama’-kârî
Nedür bu daġdaġa-i pîç ü tâb-ı nâ-âsūd (K.2/3)

Şikeste âble-i pây-ı ṭalebden özge daẖi
Neyi müfîd ola bu herze tâzî-i bî-sūd (K.2/4)

Dü-rūze ‘ömr ile pâ der-rikâb-ı rıḥlet iken
Nedür bu dâr ü dırâz ihtimâm-ı fikr-i ḳu’ūd (K.2/5)

Seni ẖaṭâ’ir-i kudse duẖuldan alıḳor
Bu dâm-gehde giriftârî-i dü-şâh-ı vücūd (K.2/6)

Vuzū’-ı ṭırâz-ı şirişk-i nedâmet ol idelüm
Ruẖ-ı niyâzı zemîn-sây-ı ẖak-dân-ı sücūd (K.2/7)

Tamâm derd ile laẖt-ı dili müẕâb iderek
Dem oldı kim ola rîzân-ı eşk-i ẖūn-âlūd (K.2/8)

Ḥarîm-i ḳalbi bütân-ı hevâ yeter ḳıldı
Ḳumâme-i ves̱eniyyūn ü sūmenât-ı hünūd (K.2/9)

Ṭapîde murġ-ı dili ḳayd-ı mâsîvâ dirler
Bir özge dâma düşürmiş hevâ-yı nefs-i ‘anūd (K.2/10)

Ne iḥtimâl-i rehâ ne ümîd-i âzâdî
Ne ẖod meṭâlib-i vârestegî-i dâm-ı ḳuyūd (K.2/11)

Dilümde safsaṭa-i bî-me’âl-i ṭūl-ı emel
Serümde maġlata-i fikret-i ‘aḳâr ü nüḳūd (K.2/12)

Ṣımâh-ı câna müsâvî gelür taẖayyürden
Ṣadâ-yı nevḥa-ı şîven nevâ-yı naġme-i ‘ūd (K.2/13)

Bu ibtilâ dura dursun ne ḳayd idi ammâ
Ḫayâl-i zülf-i bütân ẖaṭırumda oldı ‘ukūd (K.2/14)

Fürūġ-ı âteş-i ruẖsârı yaḳdı bir şūẖuñ
Küben ceriḥa-ı nâsūra tâze dâġ-ı kebūd (K.2/15)

Bu fitne-gehde taḳâżâ-yı ḥırṣ-ı pîriden
Ṭabîat oldı baña muḳtezâ-yı nefs-i ‘anūd (K.2/16)

Nedür bu mertebe ey ẖâm-kârî-i ġaflet
Bu dil-ẖirâşî-i fikr ü ẖayâl-i fitne-füzūd (K.2/17)

Gider bu ẖisset-i ṭab’ ne ḥâṣıl itdi saña
Hevâ-perestî-i ikbâl-i fânî-i maṭrūd (K.2/18)

Firîb-ḫord-ı serâb-ı ümîd olup itme
Ġubâr-ı dergeh-i erbâb-ı câhı nâṣiye-sūd (K.2/19)

Emânî-i dili ol bâr-gehden eyle ṭaleb
Ki ‘arş-ı â’ẓam ider andan iktisâb-ı ṣu’ūd (K.2/20)

Niyâz-nâme-i ḫahişle ‘arż-ı hâl eyle
O pâdişâha ki meddâḥıdur Ḫudâ-yı vedūd (K.2/21)

Sipihr-erîke şehinşeh ḫidîv-i ‘arş-evreng
Şeh-i surūş-sipeh ḫüsrev-i firîşte-cünūd (K.2/22)

Kelim-i ṣoḥbet-i ḫâṣ-ı surâdıḳ-ı Ceberūt
Nedîm-i perde-serâ-yı maḥabbet-i ma’būd (K.2/23)

Şeref-pez̲îr-i muḳaddes-maḳâm-ı ḳurbiyyet
Serîr-gîr-i mu’allâ nişimen-i maḥmūd (K.2/24)

Şehinşeh-i ‘aẓâmet-câh-ı kibriyâ-dîhîm
Ḫudâyegân-ı celîl’ül-erâ’ik-i maḥmūd (K.2/25)

Emîn-mülk-i nübüvvet medâr-ı ḫatmiyyet
Emân-ı hevl-i ḳıyâmet żamân-ı re’fet ü cūd (K.2/26)

Murâd-ü maḳṣad-ı ‘âlem penâh-gâh-ı ümem
Ümîd-i rūz’nedem mültecâ-yı yevm-i ḫulūd (K.2/27)

Ḫatîb-i minber-i Tâ-hâ muḫâṭab-ı Ya-sin
Edîb-i mekteb-i evḥâ muḳarreb-i mevdūd (K.2/28)

Güzîde maḥrem-i ḥalvet-serâ-yı ev ednâ
Sütūde żayf-ı simâṭ-ı basiṭ-i şehd-i şühūd (K.2/29)

Me'âl-i cevher ü a'râż-ı ḫıṭṭa-i nâsūt
Mihîne 'illet-i tekvîn-i hest ü fiṭret ü būd (K.2/30)

Nebiy-yi efḍal ü ekmel Muḫammed-i mürsel
Ḫuceste ẕât-ı Mübeccel ḫulâṣâ-i mevcūd (K.2/31)

Şeref-peẕîr-i risâlet ki ẕatıdur muṭlaḳ
Muḳayyedât-ı nukūş-ı bedî'adan maḳṣūd (K.2/32)

Ṭufeyl-i fıṭratıdur rūz-ı âferinişde
Bu kâr-ḫâne-i kevn ü fesâd-ı ṭurfe-nümūd (K.2/33)

O şehriyâr-ı serîr-i beḳâ ki yoḳdur anuñ
Ḳalem-revinde s̱üġūr ü memâlikinde ḥudūd (K.2/34)

Bu urdu-gâhâ gelüp ḳonmasa ḳurulmazdı
Şu nüh ḫazîne otaġ-ı Muḳarnes-i meşhūd (K.2/35)

Anuñ 'ilâve-i tekrimidür ebu'l-beşerüñ
Kirâm-ı 'âlem-i bâlâya olduġı mescūd (K.2/36)

Olur her âyine peyker-dih-i girîve-i ye’s
Ḫilâf-ı emri olan rū-be- râh-ı nâ-fermūd (K.2/37)

Ḳarîn-i luṭf-ı olan mücrime żarar virmez
Cihân cihân ḳaṭarât-ı ḫaṭâ-yı nâ-ma’dūd (K.2/38)

Ṭabîb-i himmetinüñ zahm-kârî-i cürme
Żımâd-ı re’fetidür ṭurfe merhem-i bihbūd (K.2/39)

Defâtir-i ḥasenâtı hezâr olursa daḫî
Ne fâ’ide eger ol ḫażret olmaya ḫoşnūd (K.2/40)

Zihî kerem k’ola yek-ḳaṭre feyż-i luṭfından
Şuvâẓ-ı pür-tef-i dūzâḫ fürū-nişîn-i ḫumūd (K.2/41)

Ṭârîd-i dergehi nâmūs-ı ekber olsa daḫî
Olur derîçe-i dehlîz-i ḳurbdan merdūd (K.2/42)

Teşebbüs̱ itse eger dâmen-ı şefâ’atine
Ḥarîm-i raḥmete medḫâl bulurdı dîv-i kenūd (K.2/43)

Bülend-pâye mu’az̠z̠am-serîr-i levlâkâ
Eyâ güzîde-i maḫlūḳ ü zübde-i mevcūd (K.2/44)

Müdâm-kâre-i sehv ü ḫaṭâya z̠atuñdur
Kefîl-i luṭf ü żamîm-i kerem dem-i mev’ud (K.2/45)

Miyân-ı ş̱ūriş-i âşūb-ḫîz-i maḫşerde
O dem ki ayrıla güm-geştegân-ı ‘Ad ü Ṣemūd (K.2/46)

O dem ki dest-i zebânî-i duzaḫa vireler
Ṭuġât-ı reht-i nasârî buġât-ı ḳavm-i Yehūd (K.2/47)

O dem ki dest-hōş-ı mâlik-i caḥîm olalar
Muḳallidân-ı mecūs-ı mu’annidân-ı cūhūd (K.2/48)

O dem ki ola fürū-refte-pây-ı âteş-lâh
Mütabi’ ânı-ı siyah-kâre-i recîm-i ḥasūd (K.2/49)

O gün ki cinn ü nâsuñ hücūm-ı vaḥşetden
Gözinden ola terâvîde eşk-i ḫūn-âlūd (K.2/50)

O gün ki bâr-ı emânet be-dūş olan żu’afâ
Ṭurup maḳâm-ı taḥayyürde dil-şikest-i ‘uhūd (K.2/51)

O gün ki muttaṣıf-ı hîle-i ẓalūm ü cehūl
Olur bu dehşet ile ḥâlet-âşinâ-yı ruḳūd (K.2/52)

Gelüp ḳuvâsına yek-pâre sekte-i ta’ṭîl
Ola cemâd-ı müşaḫḫaṣ gibi rehîn-i cümūd (K.2/53)

Yetiş bu ümmet-i pür-cürme yâ Resūla’llah
Urulmadın daḫi ecsâda nâr-ı ẕât-ı ḳuyūd (K.2/54)

O varṭa-gâh-ı belâ berzaḫından eyle ḫalâṣ
Ulaşmadın daḫi cesâda nâr-ı ẕât-ı veḳūd (K.2/55)

Revâ mı sencileyin pâdişâh-ı ẕî-şânuñ
Tevâb'î ola mevsūm-ı bâġ-ı naze-ı cülūd (K.2/56)

Dü dest-i luṭf ile ḳurtar iṣâbet eylemedim
Rivâḳ-ı ḳalbed-i cisme nâr-ı ẕât-ı vuḳūd (K.2/57)

Şefâ'at eyle o rūz-ı belâda bendeñe kim
Ḫalâyıḳı behem âgūş ide zebâne vü dūd (K.2/58)

Meded o gün ki cehennemden ide ehl-i hevâ
Gehî nişîbe ḥubât u gehi firâza ṣu' ūd (K.2/59)

Enâmil-i keremüñ ḥall ide ümîdüm odur
Olursa rişte-i kârumda ṣad girih ma'kūd (K.2/60)

Biraz da aġlayaraḳ S̱âbitâ niyâz idelüm
O bâb-ı luṭfa ki faḳr ehline degül mesdūd (K.2/61)

Ḥakîm-i muḳtedirâ Kirdigâr-ı ġaffârâ
Eyâ sezâ-yı perestiş müheymîn ü ma'būd (K.2/62)

Be-ferdî-i aḥad-i lâ-ilâhe illâ-hū
Be-fażl-ı ẕât-ı kerîm ü ṣıfat-ı ḥayy ü vedūd (K.2/63)

Be-ḥaḳḳ-ı ism-i ‘afüvv ü be-luṭf-ı nâm-ı ġafūr
Ki ins ü cinne odur mültecâ dem-i ma’hūd (K.2/64)

Be-remz-i âyet-i Ḳâf ü be-ḥikmet-i Ḥâ-mîm
Be-sırr-ı müstetir-i Nūn ü râz-ı sūre-i Hūd (K.2/65)

Be-feyż-i çille güzînân-ı ḫalvet-i melekūt
Be-kūt-ı dūd-ı żâ’îf ü be-saḫre-i celmūd (K.2/66)

Be-‘ucbe vaḳ’a-i Kehf ü ġarîbe-i Cercîs
Be-dâğ-dârî-i maẓlūm ü ḳıṣṣa-ı uḫdūd (K.2/67)

Be-inḳiyâd-ı ẕebîh ü be-ḫâk-i Bismil-gâh
Be-ibtilâ-yı Ḫalîl ü be-âteş-i Nümrüd (K.2/68)

Be-ḫasf-ı mevrid-i aṣḥâb-ı ress-i ḫâk be-ser
Be-vâḳı’ât-ı ‘uḳâb-ı ḥicâre-i manżūd (K.2/69)

Be-‘izz-i mülk-i Süleymân ü ṣâfinât-ı ciyâd
Be-istima’-ı ṭuyūr ü be-naġme-i Dâvūd (K.2/70)

Be-bî-vucudî-i şevḳ ü be-ḳıllet-i şâdî
Be-hemm-i nâ-mütenâhî be-ḥüzn-i nâ-maḥdūd (K.2/71)

Be-ye’s-i şâm-ı firâḳ ü ümîd-ı ṣubḥ-ı visâl
Be şîve-kârî-i nâz ü niyâz-ı derd-efzūd (K.2/72)

Be-ḥarf-i levḥ-i temennâ-yı sîne-i pür-sūz
Be-ḫaṭṭ-ı nâsiye-i ‘aşıḳ-ı belâ-peymūd (K.2/73)

Be-sūz-ı bârikâ-pūş-ı ḳamîş-i ‘ışḳ-ı cünūn
Ki âteş-i ġâm ü mihnetdür aña târ ile pūd (K.2/74)

Be-daġ-daġ-ı derūn ü be-şerḥa şerḥa-ı dil
Ki ehl-i derde odur lâle-zâr-ı ravża-güşūd (K.2/75)

Be-ḥaḳḳ-ı nâm-ı seḥâ vü be-ḳahṭ-ı mihr ü vefâ
Ki oldı ṭâli’-i erbâb-ı dil gibi nâ-būd (K.2/76)

Be-kadr-i şân-ı risâlet-penâh-ı şâh-ı rüsül
Ki ẕâtıdur bu merâyâ-yı cümleden maḳṣūd (K.2/77)

Be-nūr-ı ḳâ’id-i ġurrü’l-muḥaccilîn-i kirâm
Be-âb-yârî-i ḥavż-ı leb-â-leb-i mevrūd (K.2/78)

Hidâyet it ḳuluñı semt-i râh-ı rıḍvâna
Feżâ-yı tih-i ḍalâletde olmadın nâbūd (K.2/79)

O dem ki ola teşettüt-peẕîr-i izmiḥlâl
Be-ḫod-nümâ-yı neşât-ı fenâ-pesend-i vücūd (K.2/80)

Bu bî-nevâyı fürū-dâşt-senc-i tevḥîd it
Pesîn nefes k’ola nây-ı gelū-girift-i sürūd (K.2/81)

Zebân-ı ḳalüme vir miknet-i cevâb ü sū'âl
Sū'âle geldügi dem münkirân-ı tefte 'amūd (K.2/82)

Semūm-ı ḳahr ile laġzîde-pây-ı sehv itme
O ḳorḳuluḳdaki cisr-i Ṣırâṭ ola memdūd (K.2/83)

Faḳîr-i 'âcize sermâye-i necât olsun
Her süḫen ki ide na't-ı Muṣṭafâda dürūd (K.2/84)

Ġarîb-i ḫaste-dile ol zamânda raḥm eyle
K'ola vücūdı 'ukâb-ı fenâya pençe rübūd (K.2/85)

Kemîne bende-i vaṣṣâfıdur n'ola olsa
Mezîd-i fażl ile benâ-yı cinsine maḥsūd (K.2/86)

Ümîd odur k'ola mir'ât-ı ḳalb-i pür-kederi
Cilâ-yı miṣḳale-i midḥat ile jeng-zedūd (K.2/87)

Niteki gezdüre eṭrâf-ı ravżada şeb ü rūz
Zamâne micmer-i mihr ü mehle 'anber ü 'ūd (K.2/88)

'Ale'd-devâm ola ol buḳ'a-ı mübârekenüñ
Ġubârı nâfe-şemîm ü hevâsı ġaliye-sūd (K.2/89)

Gele surâdıḳ-ı lâhūt-i kibriyâîden
Zamân-ı ḥaşre dek utrūfe-i selâm ü dürūd (K.2/90)

RAMAZÂNİYYE NA'T-I ŞERÎF

Ḳuruldı urdu-yı sulṭân-ı ṣavm 'ale't-ta'cîl
Göründi mehce-i a'lâmı şehrden bir mîl (K.3/1)

Müşerref itdi ḳudūmiyle şehri nūrü'd-dîn
Kim eylemez ya mübârek rikâbını taḳbîl (K.3/2)

Göründi bir ṭarâfı gice na'l-i sîminüñ
İdince âb-ı şeh-i rūze ayağın ḳandîl (K.3/3)

Meh-i nev-i Ramażân çekdi selẖ-i Şa'bâna
Rikâb-ı sîm ile bir bâd-pâ semend-i raḥîl (K.3/4)

'Aceb mi ḳaldura tabanı ẖâce-i Şâbân
Eritdi bedreciğin şehrde ne ḳâl ü ne ḳîl (K.3/5)

Muvaḳḳıt-ı felegüñ aylı günli sâ'atıdur
Kenâr-ı şehri ẓuhūr itdi mâh olup tebdîl (K.3/6)

Kumâşınuñ n'ola gösterse telli Ülkerin ol
Ḫarâc ider aluruz Müşterisiyüz her yıl (K.3/7)

O sîm-sorġucınuñ ḳadr ü ḳıymetin bilene
Ḫarâc-ı Rūm deger ber-ṭarîḳa-i temsîl (K.3/8)

Żiyâfet eylemege niyyet eyledi şehri
Bu gice ġurresi itmezse râ'yini taḥvîl (K.3/9)
Misâl-i nâme-i Fârūk 'ayn-i raḥmet olup

Aḳıtdı Mıṣr-ı sipihr üzre kehkeşândan Nîl (K.3/10)

H̬ayâl gördi bu şeb mâh-ı rūze ġurresini
Hilâli parmaġile gösterüp ider tehlîl (K.3/11)

Şu'a'-ı ġurre degüldür zebânesi görinür
Derūn-ı câmi'-i eflâke yaḳdılar ḳandîl (K.3/12)

Şeb-i Berâtda ḳonmış idi şem'adâna bütün
Yanup o şem-i fürūzende ḳaldı şe'y-i ḳalîl (K.3/13)

Çıkârdı ṭabla-i hâleyle nıṣfın ifṭâra
Baḳiyye ḥalḳayı imsâke çekdi çarh̬-ı bah̬îl (K.3/14)

Döküldi nuḳl-ı futūrı ẓarîf-i devrânuñ
Elinde ḳulpı ḳalup oldı ser nigūn zenbîl (K.3/15)

Bir üstüh̬ançe-i pehlūsı ḳaldı cirminden
H̬îlâla döndi ideliden ġıdâsını taḳlîl (K.3/16)

Fuṭūra itdi ne zaḥmetle h̬ūşe-çîn-i felek
O ḳışr-ı h̬uşk ile bir baḳla pâresin taḥṣîl (K.3/17)

'Aceb mi ṣırma ucın gösterürse şeh̬r-i dehr
Ṣarındı rind-ṣıfat şeb-külâhına mendîl (K.3/18)

Hemân balıḳ diyi bir ḳabża ḳaldı h̬âricde
Sipihre ṣapına dek girdi n'ola bükse fitîl (K.3/19)

Kenâr-ı bâma ḳomış ḫurde-pâre-i ṣabūn
Çalup nezâket ile bu siyâh-zâg-ı rez̠îl (K.3/20)

Bu şevḳ ü ṣafvet-i âyine ile bedr olsa
Rükū'a vardı terâviḥe eyleyüp niyyet (K.3/21)

N'ola edebler ile ḳılsa rüknini tâ'dîl
Olurdı türbe-i şâh-ı risâlete ḳandîl (K.3/22)

İmâm-ı cum'a-ı dîn şeyḫ-i kürsî-i te'vîl
Medâr-ı vaḥy-i mübîn şâh-ı mesned-i tenzîl (K.3/23)

Delîl-i ḫayr-i sübül maẓhar-ı muṭahhar-ı kül
Şerîf-i ḫayl-i rüsül seyyid-i 'arıḳ ü aṣîl (K.3/24)

Naḳib-i genc-i şefâ'at emîr-i ṣadr-ı ḳabūl
Ṭabîb-i renc-i şenâ'et ḥabîb-i Rabb-i celîl (K.3/25)

Nâ'îm-i cennete bâdî reh-i hidâya delîl
Ṭarîḳ-i devlete hâdî viṣâl-i Ḥaḳḳa vesîl (K.3/26)

'Uṣât-ı müflise naḳd-i şefâ'ate żamın
'Aṭâ vü mevḥibe-i kenz-i bî-niyâza kefîl (K.3/27)

Kerîm-menḳâbe peyġamber-i ra'uf-ı raḥîm
'Azîm-mertebe me'būs̠-ı küll nebiy-yi nebîl (K.3/28)

Resūl-ı Ekrem ü efḍal Muḥammed-i mürsel
Me’âl-i cevher-i evvel netîce-i tafṣîl (K.3/29)

O ẕât-ı pâk-i mükerrem ki şânına yoḳdur
Ne ibtidâda mümâs̱îl ne intihâda ‘adîl (K.3/30)

O vâye-baẖş-i ni’am-‘ẖâne-i kerâmet kim
Emîn-i maṭbaẖ-ı iẖsânıdur cenâb-ı Ḫâlîl (K.3/31)

Geçeydi ḥayyiz-i ḥüsn-i ḳabūle ḳurbânı
Fedâ idi yolına kebş-i cân-ı İsmâ’îl (K.3/32)

Cebîn-i Nūḥda fânūs yaḳmasa nūn
Sefîne bulmaz idi sâḥîl-i necâta sebîl (K.3/33)

Virürdi Yūsufını bu ‘Aziz-i Mıṣr-ı dilüñ
Baḳaydı ḥüsnine alur göz ile İsrâ’îl (K.3/34)

Ġam-ı zülâl-i lebi ḳurd olup derūnında
Maḥabbet eyledi Eyyūbi bî-mecâl ü ‘alîl (K.3/35)

Şehîd-i ‘ışkuñ olur nabż-ı cân-ı minşârı
‘Acebdür Zekeriyyâ yolında olsa ḳatîl (K.3/36)

Cenâb-ı Ḫıżr ki ibrîk-dâr-ı Ḥażretdür
İfâża aldı olup mâye-dâr-ı ‘ömr-i ṭavîl (K.3/37)

Reg-i maḥabbeti nâbıż olup da cân viriyor
Ki ola dürd-keş-i ‘ışḳı ṣaḥibü’l-İncîl (K.3/38)

N’ola o silke şeref-baḫş olursa ẓâhirdür
İmâmesiyle bulur subḥa rütbe-i tekmîl (K.3/39)

Olup ṣahîfe-i vaḥyile âsümân-pervâz
Anuñ ḳanâdı ile ḥâṣılı uçar Cibrîl (K.3/40)

Edîb-i medrese-i vaḥye ümmîdür dinmek
Meger ki keşf-i ilâhîle olına te’vîl (K.3/41)

Vucūdı kîse nâḳdîne-i maḥabbetdür
Ki kendü mühri ile ḥıfż ider Ḫudâ-yı celîl (K.3/42)

Sarây-ı ḳadrine bir ḫışt olamaz ḫorşîd
Külâh-ı câhına cevherlik idemez iklîl (K.3/43)

Ṭoḳuz ḳat olsa riḳâbında şâṭırı olamaz
O tâş başlı felek ḳan ayaḳlı çarḫ-ı kelîl (K.3/44)

Hümâ-yı ḳudsî şikâr itdi kebg-i çeşmi olup
Siyâh sürme-i mâ-zâġ-ı vaṣfı ile kaḥîl (K.3/45)

Ne buḳ’â vardı ne cüz’lîk ḫâce-i aḳdes
İderdi ḫōd-behōd âyât-ı vaṣfını tertîl (K.3/46)

Sicill-i maḥkeme-i ḳudse cümleden aḳdem
Ḳılınmış idi berât-ı risâleti tescîl (K.3/47)

Derūn-ı maḥfaẓa-i ünse ber-ṭarîḳ-i ehemm
Rü'ūsı ḳayd olınup oldı mūcîb-i tafżîl (K.3/48)

Fezâ-yı ḫulde nebş-vâr gibi nefîr be-kef
Ṭurur ḳapunda ser-i mehterânuñ İsrâfîl (K.3/49)

Recâsı itmese sebḳat bu cürm ile çoḳdan
'Usât-ı ümmeti eylerdi ḫışm-ı Ḥaḳḳ tenkîl (K.3/50)

Resūl-i muḥteremâ melce-i meded-baḫşâ
Eyâ peyember-i ẕî-şân-ı bî-ḳarîn ü 'adîl (K.3/51)

Feżâ-yı ḫulde nebş-vâr gibi nefîr be-kef
Ṭurur ḳapuñda ser-i mehterânuñ İsrâfîl (K.3/52)

Yedekciyân-ı ḥarîm-i behişt-i ṣaf-der-ṣaf
Licâm-ü zeyn ile ṭurur birer Burâḳ-ı cemîl (K.3/53)

Ṭarâ'if-i ḥulet-i 'adn ile efâżıl-ı ḳuds
Teveccüh itdi der-i luṭfuñâ ḳâbîl ḳâbîl (K.3/54)

Heżâr 'izzet-i ta'ẓîm ile emâs̱îl-i ins
Giyürdi farḳ-ı felek-sâye nūrdan iklîl (K.3/55)

Zerîne ṭâs-be-ser şaṭırân-ı ḥażret ile
N'ola rikâb-ı hümâyūna düşse mikâ'il (K.3/56)

Alup e'ażım-ı ervâḥ-ı ḳudsî ʻizzet ile
H̱ulūd-ı manṣıbı tebrîke geldi Azrâ'îl (K.3/57)

Ṭarîḳ-i ẖuld-ı berîn üzre ʻasker-i melekūt
Selâma ṭurdı olup ṣaf-keşîde-i tebcîl (K.3/58)

Bütün ekâbir-i dîvân-ẖâne-i Ceberūt
Riḳâbuña yapışup dâmenüñ ider taḳbîl (K.3/59)

Çemenistân-ı cinânuñ ṣu yolcısı Rıḍvân
Ṣarây-ı ẖaṣṣuna Kevs̱er başından aldı sebîl (K.3/60)

Tamâm zîb ile zînet-tırâz olup ġılman
Döşendi ṣadr-ı çemen-ṣoffa-ı rebî'i naẖîl (K.3/61)

Ḳumâşını döşeyüp pây-ı ʻarş-ı a'lâya
Bıraḳdı devḥa-ı Ṭūbâ behişte ẓıll-ı ẓalîl (K.3/62)

Buyur żiyâfet-i dârü'n-na'îm-i ʻuzmâya
Viṣâle şîftedür ḥūr-ı ʻıyn ider ta'cîl (K.3/63)

Buyur serir-i refî'-i maḳâm-ı Maḥmuda
Melâ'ik eyledi envâ'-ı zîb ile tesvîl (K.3/64)

Buyur sa’âdet ile bâr-gâh-ı ma’būda
Cemâl-i pâküñe müştâḳdur Ḫudâ-yı cemîl (K.3/65)

Buyur delâlet-i ‘ışḳ ile kūy-ı cânâna
Egerçi kim görinen köye istemezse delîl (K.3/66)

Girüp alay ile nüzhet-serây-ı Rıḍvâna
Olınca mâ’ide-i luṭf-ı Kibriyâda nezîl (K.3/67)

‘Uṣât-ı ümmete naḳd-i şefâ’atüñ olıcaḳ
Rıżâ-yı Ḥażret-i Bârîye mâye-i tevsîl (K.3/68)

Bıraḳma vaḳfada ḥâcı günâh-ı şūmı gibi
Faḳiri mavḳıf-i maḥşerde ḫâr ü zâr ü ẕelîl (K.3/69)

Ḫâmîr-pâre-i feyż-i şefâ’at iḥsân it
Vücūdı ḍarb-ı ‘amūd ile olmadın pestîl (K.3/70)

Şafaḳ-veş iki elüm ḳande ise de umarum
Beyâż-ı ṣubḥ-ı şefâ’atle idesin tecmîl (K.3/71)

Recîm-i ḫâ’ib ü ḫâsır yanında sulṭânum
Günâh-ı şermi yeter itme ṭard ile taḫcîl (K.3/72)

Hezâr cürmün ile ḳıl o kâfire raġmen
Civâr-ı ramet-i ġufrâna mültecî vü daḫîl (K.3/73)

Semend-i bî-meded-i rūḥa taġlar çekemez
Hevâ-yı nefs ile itdüm vebâller taḥmîl (K.3/74)

Ḥavâle her yaña iblîs-i ḫân-ı îmâna
Ṭufely-i ḫâm ṭama' gibi oldı cildi s̱aḳîl (K.3/75)

Zamân-ı kârda sū-i ḳarîn belâsından
Vebâl kesbine ṣarf oldı mevsîm-i taḥṣîl (K.3/76)

Ne dest-mâye-i ṭa'at ne iktisâb-ı rıżâ
Tamâm eyledüm eyyâm-ı 'ömrümi ta'ṭîl (K.3/77)

Şikâr-gâh-ı hevâ vü hevesde nefs-i ḥarîṣ
Yeler gezer yine uñmaz netîce-pūye-i dîl (K.3/78)

Dil-i figâra biraz neş'e vü neşâṭ virür
Ḥamîr-i mâye-i tevḥîd ü ḥubb-ı âl-i nesîl (K.3/79)

Teşebbüs̱ eylemişüm dâmen-i şefâ'atüñe
Ya ḳat'-ı dest ya ḥâşâ şikâf-i ẕeyl-i sedîl (K.3/80)

Şarâb-ı vaṣf-ı cemîlüñ ki keyfim olmışdur
Virür ḥalâvet-i tesbîḥ ü lez̠z̠et-i tehlîl (K.3/81)

S̱imâr-ı ma'nî-i na't-ı şerife şarṭ itdüm
İdüp ḥadîḳa-i endîşemi bu gün tesbîl (K.3/82)

Egerçi şâhid-i evṣâfuña degül lâyıḳ
O ḳadd-i dil-keş ile böyle bir ḳabâ-yı beẕîl (K.3/83)

Kifâyet eylese eylerdi ṭab'-ı zer-dūzum
Ḳumâş-pâre-i cân-ı 'azîz ile teẕyîl (K.3/84)

Me'âli ḳildân alur S̱âbît 'ârîf-i âgâh
Daḳîḳ-i fikret ile itme ḳıṣṣayı taṭvîl (K.3/85)

Niteki ṣayd içün usḳumrı-ı hilâli ḳażâ
Ḳura bu baḥr-ı siyâha nücūmdan tesbîl (K.3/86)

'Abîr ü müşg-i ṣalât ü selâm ile şeb ü rūz
Türâb-ı ravżaña heft âsümân ola ġırbîl (K.3/87)

O ḫâk-i pâke fuyūżât-ı ḳuds olup nâzil
Meġâk-i düşmene düşsün ḥicâre-i siccîl (K.3/88)

Ḳaṭâr-ı üştür-i raḥmetle ṣaḥb ü âle dürūd
Ser-i 'adūya da sermâye-i sipeh-küş-i fîl (K.3/89)

Ḥasūd-ı 'itret-i Āl-i 'Abâya ṣad nefrîn
Muḥibb-i ṣâf-derūna hezâr ecr-i cezîl (K.3/90)

RAMAZÂNİYYE BERÂ-YI BALTACI MEHMED PAŞA

Yevm-i şekk ṣoḥbetin şıra sıkarken yârân
Ṣıḳ boġaz itdi baṣup şahne-i şehr-i ramażân (K.45/1)

Ḳaldurup keffe-i mîzânını nūn-ı şeyṭân
İkṭiṣâb emrine bidâ itdi mübârek ramażân (K.45/2)

Çilleye vesvesesiz girdi ḳapandı zâhid
Ḥabs olur ta ramażân âḫir olınca şeyṭân (K.45/3)

Dehen ü destini mey-ḫâre yudı ṣahbâdan
Kūze-i bâdeyi ibrîḳ vużū itdi hemân (K.45/4)

Döndi baḫtı gibi levnî yime ‘ayyâşlaruñ
Şimdi tevḥîde giren şeḫylerüñdür devrân (K.45/5)

Āteş-i ḫardal-ı teşyî’i virüp rind-i meyüñ
İçdügi bâdeyi burnından iderler rîzân (K.45/6)

Yılduzı düşdi siyeh-kâre-i mînâ-nūşuñ
Ṣanma ḳandîl uçurur ḳayyūm- seyyâre-feşân (K.45/7)

Alınur mı ramażân ṣōfilerinden Muṣḥaf
Raḫlenüñ nevbetini beklemeyince insân (K.45/8)

İtdi mâhiyye berât-ı ḥasenâtı tezhîb
Ṣıġanup girdi zer-efşânluġa ḳandîlciyân (K.45/9)

Ḳubbe ḳandîlleridür dâ’ire-i ḥâl-kâri
Żav-ı kâşâne-i ṭâ’ata zer-endūde tavân (K.45/10)

Oldı her câmi’-i zîbende birer ḫirmen-i nūr
Silme mikyâl-i ḳanâdîli züccâc-ı raḫşân (K.45/11)

Ḳalb-i mü’min gibi mescîd mütesellî ma’mūr
Dîl-i fâsıḳ gibi meyḫâne ḫarâb ü vîrân (K.45/12)

Ṭonanup al ‘aḳîdeyle şeker ṭablaları
İtdi her gūşe-i İstanbulı sūḳ-ı Mercân (K.45/13)

Cân virür râḥet-i ḫulḳuma esîr-i helvâ
Gelse efsürdegî-i ṣavm ile ḫulḳumına cân (K.45/14)

Biri rindüñ mütevażżâda ḳamış ḥelvasın
Şâh-ı misvâka bedel eyledi idḫâl-i dehân (K.45/15)

Elde işkenbe fener arḳada zenbîl-i saḥūr
Gice faṣlında şikem-ḫâreleriñdür seyrân (K.45/16)

Vaḳt-i imsâkdaki micmere-i ‘anberden
Ḫoşdur âlüfteye ifṭârda bir lūle düḫân (K.45/17)

Ḳadeḥ-i raṭl-ı girân mertebesi neş’e virür
Ḳahve-âşâma ağır ḳahve ile bir fincân (K.45/18)

Her maḳâm üstine ifṭârda tercih̭ olunur
Naġme-i nerm ile âheng-i dü-gâh-ı dendân (K.45/19)

Bu da bu şehr-i ‘aẕîmüñ berekâtındandur
Fuḳarâsında da âreste-ḫân-ı civân (K.45/20)

Maṭbâḥ-ı rūzeyi miftâḥ-ı ‘akîdeyle açar
Fetḥ-i rūziye baḳan aġzı mühürli yârâñ (K.45/21)

Bu ḳadar şevket-i islâmı görüp şem’-i künişt
İtmede mescide îmân getirüp ref’-i benân (K.45/22)

Her menâr oldı birer şaṭır-ı zerrîne-kemer
Ṣadr-ı ‘âlînüñ ola tâ ki terâvîḥe revân (K.45/23)

Ḳıble-i ḳubbe-nişînân Meḥemmed Paşa
Leyletü’l-ḳadr-i kerem ‘îd-i ṣabâḥ-ı ihsân (K.45/24)

‘Ahdinüñ gündizidür mevsîm-i ‘îd-i ekber
Güninüñ her gicesidür şeb-i Ḳadr-i Ramażân (K.45/25)

Āb-ı in’âmı ḥayât-ı ‘ulemâ-yı a’lâm
Bâb-ı ikrâmı medâr-ı vüzerâ-yı ẕî-şân (K.45/26)

Şiva-i şâhid-i iḥṣânına dünyâ meftūn
Rütbe-i dâniş ü ‘irfânına ‘âlem ḥayrân (K.45/27)

Luṭf-ı iḳbâli ile ḥüsn-i teveccühleridür
Ḳıbleden kendüye miḥrâbı iden rū-gerdân (K.45/28)

Şeref-i cūdda Ḫâtem gibi ma’rūf-ı enâm
Hüner-i tîrde Rüstem gibi meşhūr-ı cihân (K.45/29)

Vardı bir menzile kin Tuz Ḳoparan merḥūmuñ
Şöhret-i nâmını başdurdı ġubâr-ı nisyân (K.45/30)

Çeşm-i ḫışm ile nigâh itse eger mercâna
Kührübâ gibi olur ḫaste-i renc-i yerekân (K.45/31)

Kehrübâya nigeh-i ‘aṭifet itse ammâ
Benzinüñ ḳânı gelüp kesbede reng-i mercân (K.45/32)

Genc-i Ḫüsrev kef-i cūdında bir avuç manḳır
Tâc-ı Cem-dîde-i ḳadrinde külâh-ı fincân (K.45/33)

Ḫân-ı luṭfından alur kâse-i ḥasret ta’yîn
Ḥavż-ı cūdında olur kūze-i ḥâcet mel’ân (K.45/34)

Şâ’ire ḥüsn-i teveccühleri in’âma delîl
Luṭf-ı maẓmūna tebessümleri iḥsâna nişân (K.45/35)

Ḫoş ḳumâş-ı suḫeni zîver-i bâzâr idelüm
Hîç söz ṣatmaġa girmez ele bir böyle zamân (K.45/36)

Pâdişeh fâżıl ü ehl-i dil ü maẓmūn-şinâs
Vüzerâ kâmil ü ṣâḥib-hüner ü nâdiredân (K.45/37)

Ne zamân görse gerek ḫayr-ı metâ’-ı suḫeni
Bu râyicde iden kiẕb ile da’vâ-yı ziyân (K.45/38)

Böyle bâzârda da eylemem istiftaḥ
Ne zemân açsa gerek sūḳ-ı ma’ânîde dükân (K.45/39)

Dîde-i baḫtı açıldı yine erbâb-ı dilüñ
Eyledi kevkeb-i dürrî gibi çeşm-i leme’ân (K.45/40)

Ey ḫârîdâr-ı hüner ṣadr-ı ahâli-perver
Sensin eyyâm-ı telâfî-i zemân-ı ḫüsrân (K.45/41)

Kaṣd-ı ecr ile seni ṣa’im iken medḥ itdüm
Şevḳlendürdi derūnuñdaki nūr ü îmân (K.45/42)

Sende âs̱âr-ı verâ’ sende nişân-ı taḳvâ
Sende envâ’-ı edeb sende ṣunūf-ı erkâñ (K.45/43)

Her ser-i mūyuñâ dîbâ-yı vezâret lâyıḳ
Her bir engüştüñe bir mühr-i vezâret şâyân (K.45/44)

Postūn ṣâḥibini çekdi ḳâdîmî ṣadra
Ḳutbu’l-aḳṭâb-ı velâyet mi degül Aḥmed Ḫan (K.45/45)

Ṣadr-ı dîvâna şu ârâyişi kim virmişdür
İşte eslâf-ı kirâm işte kibâr-ı devrân (K.45/46)

Ṭutalum ikisi bir ḫil'atüñ eczâsı imiş
Çıḳamaz ṣadr-ı girîbâna ṭırâz-ı dâmân (K.45/47)

Ṭutalum ikisi bir kârda şirketde imiş
Bir midür kesmede sikkîn ile tîġ-i bürrân (K.45/48)

Cevher-i ṣayḳalı var iksinüñ de ammâ
Ṣafḥa-ı âhene âyîne virür mi meydâñ (K.45/49)

Sen ḫarîdâr-ı tefâriḳ-i kemâl oldıguña
Bu yeter ʻârif-i âgâha delîl ü bürhân (K.45/50)

Yükledüp tâze ḳumâş-ı Ḥaleb-i ma'nâyı
Geldi İstanbula şeh-bender-i taḫt-ı ʻirfân (K.45/51)

Mūcid-i vâdî-i nev muḫteri'-i ṭarz-ı cedîd
Mū-şikâf ḳalemi nâdire üstâd-cihân (K.45/52)

Farżdur rūze gibi mükrem mer'î ṭutmaḳ
Geldi bir ḳadri büyük ẕâtı mübârek mihmân (K.45/53)

Şi'r-i yârândan el kesmek içün sârikler
Düzdi teftîşe buyur ustaya ḳaṭ'-i fermân (K.45/54)

Şu’âradan müteşâ’irleri temyîz eyler
Ayrılur ġayri ısırġan dikeninden reyḥân (K.45/55)

Ḳaldırım ṭaşları altında birer şâ’ir var
Dâmen-âlūde-i çirk-âb ü dehân-ı hezeyân (K.45/56)

Ṭartılur bulsa Odun İskelesi ḥammâlı
Bir sebük-maġza aġır şâ’ir-i sencîde-beyân (K.45/57)

Rezm-gâh-ı hezeyâna gelicek her birinüñ
Gürzi var dest-i taṣallufda beşer yüz baṭmân (K.45/58)

Vezn olunduḳda devâvîn-i s̱aḳîl-i suḫeni
Rūz-ı maḥşerde neler çekse gerekdür mîzân (K.45/59)

Bu da ammâ suḫen erbâbına iḥsânuñdur
Bî-nevâlar düşeler pâyüne üftân hîzân (K.45/60)

Bu dânâlara bir luṭf-ı firâvânuñdur
Ma’rifet semtine ölçümlene şaḫṣ-ı nâdân (K.45/61)

Vâ’iz-i müks̱ir-i kürsi gibi bir söz ḳaldı
Diyelüm ṣoñra du’a eyleyelüm bî-pâyân (K.45/62)

Esb-i ḥırṣı çekerüz âḫūr-ı istiġnâya
Semt-i cerre boşanup eylesek irḫâ-yı ‘inân (K.45/63)

Köstegi ḳırsada ma'ẕūrdur ol ma'nâya
Köhne-pâ-bend-i tevekkülde ṭurur mı ḥayvân (K.45/64)

Ḳocalıktan silinüp arpalıġı nâ-çâruñ
Ḳaldı ıṣtabl-ı riyâżetde ne arpa ne sâmân (K.45/65)

S̱âbitâ şimdi mübârek ramażan günleridür
Aç da'vâcı gibi eyleme feryâd ü fiġân (K.45/66)

Rūze-i faḳr-'aḳîbinde gelür 'îd-i ġınâ
Fıṭra-ı vâcibe-i himmete yoḳ mı imkân (K.45/67)

Nitekim her sene ziynetle gelüp mâh-ı ṣıyâm
İde her gūşe-i dünyâyı çerâġân-ı cinân (K.45/68)

Ṣadr-ı 'âlî-i kerem-kâruñ ola hem-vâre
Güni 'îd ü gicesi Leyle-i Ḳadr-i ramażân (K.45/69)

Kendü her fıṭr ü her aḍhâda selâmetde olup
Düşmeni var ise ḳoç başına olsun ḳurbân (K.45/70)

IYDİYYE

‘İd geldi ‘âlem-ârâ kim cihânı şâd ider
Rūze-dârân-ı ġamı endūhden âzâd ider (K.32/1)

Geldi ol devr-i rerâḥ-rîz-i neşâṭ-engîz kim
Rind-i ṣavm-endîş-i ġamdan miḥneti ib’âd ider (K.32/2)

Geldi ol âteş-zen-i ḫırmen-geh-i sâlūsiyân
Kâr u kesn-i kişt-zâr-ı zerḳi ḫarḳ-âbâd ider (K.32/3)

Geldi ol vaḳt-i şigîbâ-sūz-ı cân-ı mey-keşân
İçmese göñlünde ṣad nâr-ı cahîm îkâd ider (K.32/4)

Geldi ol mevsim ki reşk-i rind-i dürd-âşâm ile
Mey-kede pîrâmenin menzil-geh-i zühhâd ider (K.32/5)

Şöyle revnâḳ buldı teşrîf-i ḳudumiyle cihân
Dinse reşk-i bâġ-ı Rıḍvândur kim istib’ad ider (K.32/6)

Hem Süleymândur hem İskender ol ‘ârif kim o dem
Bir perile ‘âlem-i âb itmegi mu’tâd ider (K.32/7)

Ol Süleymân mı degül kim da’vet-i cânân idüp
Ḫânesin ‘işret-geh-i ḥūbân- perrî-zâd ider (K.32/8)

Yâ Sikender mi degül o kimse kim âyinesin
Sîne-i simîn-berân-ı dilberi Nevşâd ider (K.32/9)

Ḥabbeẕâ hengâm-ı ġam-fersâ ḫoşâ vaḳy-i ṣafâ
Yoḳlasañ dünyâyı yoḳdur nâm-ı hüẓn-î yâd ider (K.32/10)

Bu faṣılda girye eyler yoḳ meger ol kimse kim
Mest iken meclisde gūş-ı naġme-i ʻavvâd ider (K.32/11)

Bu zamândur kimseyi kimse perîşân eylemez
Zülf-i ʻanber-bâr-ı dildârı iderse bâd ider (K.32/12)

Bezm-i ḫaṣṣ-ı ma'nîde bu şevḳ ile raḳḳâs olup
Ḫâme-i dil-keş-nevâ bir şi'r-i ter inşâd ider (K.32/13)

Ġamzeñ öldürdi beni müjgânına isnâd ider
Müdde'âyı ṭurre-i ṭarrâr ile işhâd ider (K.32/14)

Çeşm-i ḫūn-rîzüñ dil-i mecrūḥa bir kâr eyledi
Anı ne tîġ-ı ḳażâ ne deşne-i cellâd ider (K.32/15)

Cennet-i rūḫsârda dâne-i Ādem-firîb
Ḫırmen-i ṣabr ü ḳarâr-ı ʻâşıḳı berbâd ider (K.32/16)

Mülk-i ḥüsne şâh olandan ol şeh-i cevr-aşinâ
Pây-ı taḫt-ı dil ḫarâb-oldı ʻâceb bîdâd ider (K.32/17)

S̱âbitâ bu gevher-i nâ-süfte-i naẓmum felek
Ziver-i gūş-i hilâl-i çarḫ-ı bî-bünyâd ider (K.32/18)

Ben o naḳḳâş-ı ṣuver-pîrâ-yı deyr-i ma'nîyüm
İtdügüm naḳşı ne Mânî vü ne ḫōd Bihżâd ider (K.32/19)

Ben o ṣarrâf-ı ma'ânîyüm ki tüccâr-ı ḫired
Bî-bahâ kâlâ-yı 'irfâna beni naḳḳâd ider (K.32/20)

Ben o Sührâb-ı Tehemtem-zūr-ı ṣaḥn-ı dânişem
Ḳılduġum kârı ne Rüstem itdi ne Geşvâd ider (K.32/21)

Bu temeddüḥ çoḳ mıdur şâgird-i ẕihn-i pâküme
Ḫıḍmet-i üstâd- rūḫü'l-ḳuds isti'dâd ider (K.32/22)

Ol edîb-i dâniş-i âmūz-ı bebistân-ı hüner
Ḫâce-i ṣad fenn-i 'aḳla nükteler îrâd ider (K.32/23)

Ol sūhen-senc ü Mesîḥâ-nuṭḳ-ı mu'ciz-dem k'anuñ
Her sözin Kerrūbiyân-ı nüh felek evrâd ider (K.32/24)

Rüstem-i destân-ı ma'nî Ḳahramân-ı mâ'rifet
Ser-keşân-ı dânişi fermânına münḳâd ider (K.32/25)

Ḥażret-i üstâd-ı Urfî-rütbe kim endîşesi
'Aḳl-ı evvel gibi ṣad ṣun'-i bedî' îcâd ider (K.32/26)

Mürşîd-i feyż-âşinâdur ḫâneḳâh-ı ma'nîde
Kim mürîd-i fikri 'aḳl-ı küll gibi irşâd ider (K.32/27)

Eylese endîşesi kişver-güşâyî-i ḫayâl
Ṭab'ına cünd-i fuyūzât-ı ḳader imdâd ider (K.32/28)

Reşḥa-ı nîsân-ı ebr-i feyż mânend-i ṣadef
Sînesin âbiste-i ṣad dürr-i ḥikmet-zâd ider (K.32/29)

Ṣad Mesîḥâ-yı ḫayâl eyler tevellüd her ḳaçan
Meryem-i ma'nâya râ'y-i ṣâ'ibin dâmâd ider (K.32/30)

Meclis-i 'irfâna varsa 'izzet ü iclâl ile
Pîş-gâh-ârâyî-i ṣoḥbet-geh-i efrâd ider (K.32/31)

Nevk-i kilk-i ḫōş-demi Mâ'ü'l-Ḥayât-ı Ḫırżdur
Feyżi rūḥu'llâh-ı ma'nî andan istimdâd ider (K.32/32)

Ḫâmemi ya bir dü-dem şemşîr-i âteş-tâbıdur
Sîne-i a'dâya kâr-ı ḫançer-i pulâd ider (K.32/33)

Ẕü'l-fiḳâr-ı Ḥaydâr-ı Kerrâr-ı ḫaṣm-efgen gibi
Dil-şikâfî-i 'adu cân çâkî-i ḥussâd ider (K.32/34)

Geh cedel-gâh-ı ma'ârifde sinân eyler anı
Gâh nâḫlistân-ı naẓma bir sehî şimşâd ider (K.32/35)

S̱âbitâ güstâḫî-i taṣdî'i ḳo şimden gerü
Ḫâme hengâm-ı du'â geldi diyü feryâd ider (K.32/36)

‘Add ü iḥṣâ-yı kemâlâtı muḥâl-ender- muḥâl
Ḳaṭre-i deryâ-yı bî-pâyânı kim ta’dâd ider (K.32/37)

Ḳadrini efzūn bayrâmın hümâyūn eylesün
Ol ki dünyâyı ḳudūm-ı ‘îd ile dil-şâd ider (K.32/38)

Devlet ile ‘işret itsün tâ ki mâh-ı ‘îdi çarḫ
Gâh câm-ı Ḫüsrev ü geh tîşe-i Ferhâd ider (K.32/39)

IYDİYYE BERÂ-YI MEHMED EFENDİ KADI ‘ASKER

Yer yer döşendi ‘arṣa-i mihmân sarây-ı ‘îd
Çıḳdı simât-ı ḫüsrev-i fermân-revâ-yı ‘îd (K.6/1)

İfṭâra niyet itse n’ola zâ’fı var biraz
Bozmış mizâc-ı ṣavmı bu gün iştihâ-yı ‘îd (K.6/2)

Encüm ṣabâḥ içün giceden ḥâżır eylemiş
Yârân-ı ehl-i keyfe varaḳlı ġıdâ-yı ‘îd (K.6/3)

Çıḳmış kenâr-ı şehri temâşâya mâh-ı nev
Yek-sâle râhdan geliyor dil-rubâ-yı ‘îd (K.6/4)

Farḳında âfitâbeli bir şeb-külâḥı var
Şemsüñ küçeklerinden imiş meh-liḳâ-yı ‘îd (K.6/5)

Çoḳ mı büyütse dâ’iresin gün-be gün hilâl
Arturdı etmegin şeh-i zerrîn livâ-yı ‘îd (K.6/6)

Minnet Cenâb-ı Ḥaḳḳa ki imsâk-ı rūzenüñ
Bozdı ṭılsımını yed-i cūd ü seḫâ-yı ‘îd (K.6/7)

Tenhâda bulsa yirdi hemân mâh-ı rūzeyi
Pek eskidür mübârek ile mâcerâ-yı ‘îd (K.6/8)

Dâm-ı sipihre dâne döker her gice nücūm
Düşmez şebîke-i Ramażâna Hümâ-yı ‘îd (K.6/9)

Dün çıkdı çille-i Ramażândan'aceb midür
Lâgar görinse mâh-ı naḥâfet-nümâ-yı 'îd (K.6/10)

Görseñ liḳâ-yı vâ'iẓ-i şehrüñ ḳıyâfetin
Dönmiş cemâl-i rūzeye ol âşinâ-yı 'îd (K.6/11)

Rindüñ ṣafâ-yı 'işreti öldürdi zâhidi
Her gūşeden gelür naġamât-ı ṣafâ-yı 'îd (K.6/12)

Devrinde pâdişâh-ı ġamuñ iç ḫazîneden
Ḫūn-âb-ı dildür 'aşıḳa şerbet bahâ-yı 'îd (K.6/13)

Kendü eliyle âteş urur ḫânümânına
'Aşıḳ iderse dilber ile merḥabâ-yı 'îd (K.6/14)

Bildüm ki çâk-i sîne dikiş ṭutmadan ḳalur
Kesmemcedür o şâh-ı ḥüsünde ḳabâ-yı 'îd (K.6/15)

Ol kec-külâh-ı fitneye taḳlîd idip hilâl
Bayrâm pūrı sâdecik itmiş berây-ı 'îd (K.6/16)

Kim dirdi la'l-i nâbını aġyâra emdürür
Bozdı benüm 'aḳîdemi ol bî-vefâ-yı 'îd (K.6/17)

Aġyâr koltuġunda o şūḫuñ vebâ gibi
Dil-ḫastegân-ı 'ışḳa mübârek belâ-yı 'îd (K.6/18)

‘İd-i sürūra raġbet iden ṣavm-ı ġam tutar
S̱âbit hemîşe rūze olur pîşivâ-yı ‘îd (K.6/19)

Herkes nevâl-i ṣofra-i ḫâhişle müstefîd
Ḫân-ı ‘atiyyeden baña mâfiş nevâ-yı ‘îd (K.6/20)

Raḥm itse bâri ḥâlüne ol ḳıble-i kirâm
Kim ḫâk-i âsitânedür būse-câ-yı ‘îd (K.6/21)

Ṣadru’ṣ-ṣudūr-r Rūm Meḥemmed Efendi kim
Ḫōrşîd-i ḳadridür sebeb-i rūşenâ-yı ‘îd (K.6/22)

O fâżıl-ı yegâne ki ẕâtındadur bu gün
Şân ü şükūh-ı ḳadr ile ‘izz ü ‘ula-yı ‘îd (K.6/23)

Żann itme mâh-ı nev görinür bâb-ı cūdına
Gelmiş elinde keşkūli var bir gedâ-yı ‘îd (K.6/24)

Ḫayyât-ı luṭfı bende-i dirîne çok degül
Bir nev-libâs-ı manṣıb iderse sezâ-yı ‘îd (K.6/25)

Herkes ḳadem-be-vâdî-i her kūçe-i ümîd
Ben serserî-revende-i ṣaḥn-ı feżâ-yı ‘îd (K.6/26)

Ḳaldur kef-i niyâzı du’â vaḳtidür göñül
Maḳbūl olur ḫulūṣ ile olsa du’â-yı ‘îd (K.6/27)

Şâm ü seḥerde Ḫażret-i Mevlâdan iste kim
Her ṣubḥ ü şâmm ide ṣabâḥ ü mesâ-yı ‘îd (K.6/28)

IYDİYYE BERÂ-YI MEHMED PAŞA SADR-I A'ZAM

Ṭaġıttı ṣurre-i ecr-i siyâmı Āṣaf-ı ‘îd
Cerîde-i felege çekdi ġurre-i râ'y-ı resîd (K.33/1)

Sitâre ṣanma gice kîseler mühürlendi
Reşen mevâcibini virdi ḫalka ‘îd-i sa'îd (K.33/2)

Degül ‘aḳîde zer-i sürḫ geldi câme-bahâ
‘Iyal-ı rūzenüñ itdi libâsını tecdîd (K.33/3)

Semen mes̱âbesi bir pîrehenle ḳalmış idi
Giyindi gül gibi erbâb-ı tekye-i tecrîd (K.33/4)

Çıḳardı ‘âmme yanḳun libâsın üstünden
Ḥarîḳ-i rūze ‘aḳîbinde giydi câme-i ‘îd (K.33/5)

Tehî zücâce-i ṣıbyâna sükkeri şerbet
Bize ‘aḳîde-i ez̠vâk ü meşreb-i tevḥîd (K.33/6)

Yanıḳ yüreklere ṣu sepdi şerbet-i mîna
Ciger ḥarâretini ṣavmuñ eyledi tebrîd (K.33/7)

Necât-ı nâme-i ṣavvamı münşî-i raḥmet
Mürekkeb-i şeb-i ‘îd ile eyledi tesvîd (K.33/8)

Sefîd câme-i ‘îdiyye giydi pîr ü cevân
Cîhân ṭariḳa-i Bayrâmîyâna oldı mürîd (K.33/9)

Libâsı ḥulle-i ‘Adn olsa şî’î-i nevrūz
Ṣiyâb-ı sünnî-i ‘ide muḥaldür taḳlîd (K.33/10)

Ḥarâm idi düne dek ekl ü şürb yârâna
Bu gün ṣıyâmı ḥarâm eyledi H̱udâ-yı mecîd (K.33/11)

Bu gün de çille-i rūzeyle ḳalsa ṣavma’ada
Olurdı zâhid-i murtâz ġayri deyre ḳadîd (K.33/12)

Hilâl-i ‘îd degüldür bulundı miftâḥı
Açıldı ṭâli’-i rindâna daẖme-i Cemşîd (K.33/13)

Boşandı ḥalvetî çevrilmez oldı da’iresi
Hilâl-i ‘id-i fıṭır aṣdı ḥaneḳâha kilîd (K.33/14)

‘Ale’ṣ-ṣabâh ṣalalar virildi hîç degül
Ṣâbūḥ-ı ‘îdde maẓlum-ı tevbe oldı şehîd (K.33/15)

Derūn-ı ḥalḳa-ı meyde ẖoros deper şimdi
Ḳanı o taẖta depen mest-i ceẕbe-i taklîd (K.33/16)

Şarâb-ẖâreye câh-ı emânet-i ẖamrî
Sezâdur eyleseler mâlikâne-i te’bîd (K.33/17)

Ṣabâh olınca ilâhîye soḳdılar rindi
Mü’eẕzinân-i şeb-i ‘îd virdiler temcîd (K.33/18)

Sitânbuluñ yine her semti reşk-i cennetdür
Behişt-i câmeli ġılmân-ı ḥūr oldı bedîd (K.33/19)

Neşât-ı ‘îd ile nevrūzda idüp beste
Terennüm itdi bu ber-ceste maṭla’î Nâhîd (K.33/20)

Virince mâşıṭa ruḫsâr-ı yâre zînet-i îd
Şikenc-i ṭurreye ṣarmışdı şâne-i teşdîd (K.33/21)

Ṣaḳin idüp yine seyr-i ṣalıncaġı dōlâb
O serv-i nâz-ı ṣalındurmasun raḳîb-i pelîd (K.33/22)

Fütedegâna mübârek cünūn-ı tâze ẓuhūr
O şūh giydi yeñi çıḳma bir kumâş-ı cedîd (K.33/23)

Gül-âb-ı ‘îd ile yur dest-i nermini ẓâlim
Muḳaddemâtın idüp merḥabâsınuñ temhîd (K.33/24)

Ḳomaz ‘aẕâb-ı şeb-i ‘îd ile cefâ-keşini
Ġam-i şikence-i ferdâ ile ider tehdîd (K.33/25)

Beyâżlar yaḳışur yâre ‘idde nitekim
Vezîr-i a’ẓama dibâ-yı zer-nigâr-ı sefîd (K.33/26)

Sepîde-i seḥer-i ‘îd-i ekber-i islâm
Beyâż-ı ṣubḥ-ı sa’âdet-demîde-i tevḥîd (K.33/27)

Keşîde sâye-i râḫet-resân-ı naḫl-i murâd
Resîde meyve-i bî-imtinân-ı bâġ-ı ümîd (K.33/28)

Nihâl-i bâr-ver-i çâr-bâġ-ı isti’dâd
Furūġ-ı bâṣıra-ı ruzgâr-ı dâniş ü dîd (K.33/29)

Vücūh-ḫân-ı ḳıra’ât-ı Ḥażret-i Ḳur’ân
Girih-güşâ-yı rivâyât-ı ṭurra-ı tecvîd (K.33/30)

Semmiy-i faḫr-i dü-âlem seḥâb-ı cūd ü kerem
Vezîr-i âẓam-ı şâhinşeh-i ferîd ü vaḥîd (K.33/31)

O ṣadr-ı meclis-i ‘irfân ki ‘ilme dâ’irdür
Ṭevâb’ında bile ḳîl ü ḳâl ü güft ü şenîd (K.33/32)

O nūr-ı cevher-i insân ki her ne nuṭḳ itse
Kelâmı rūḥ bulur ber-ṭarîḳa-ı te’yîd (K.33/33)

Güher-feşân-ı derârî-i ṣoḥbet olduḳça
Olur mecâlisi ḫirmensitân-ı mürvarîd (K.33/34)

Tebessümünde neşâṭ-ı müferriḥ-i ebedî
Tekellümünde ḥayât-ı müsellem câvîd (K.33/35)

Benân-ı fikretidür müşkilât-ı salṭanatuñ
‘Ukūdı ḥalline ilhâm-ı maḥżdan Oḳlîk (K.33/36)

Açar yol ile mis̱âl-i kilîd-i endîşe
Ḳomaz şikenc-i umūr-ı mühimmede ta’ḳîd (K.33/37)

Riyâz-ı devlete tedbîr-i ebr-i faṣl-ı bahâr
Sipihr-i salṭanata çeşm-i ḥıfẓı necm-i sa’îd (K.33/38)

‘Amūd-ı ṣubḥ-ı seḥer nūrdan sütūn dikdi
Müceddîd-i felek itdükçe câhını tecdîl (K.33/39)

Sepîde-i seḥeri ṣanma kimyâ-ger-i baẖt
Sipihre zeybaḳ-ı iclâlin eyledi taṣ’îd (K.33/40)

Kec-i ṣabâḥ ü ẖorâsânî-i şafakdandur
Esâs-ı ḳaṣr-ı celâlinde ṭiynet-i teşyîd (K.33/41)

Nihâl-i devḥa-i Ṭūbâ-yı gülşen-i cennet
Kenâr-ı ḥavż-ı kemâlinde ser-nigūn bir bîd (K.33/42)

Ḥayât ravża-ı cūdında bir mu’aṭṭal çâh
İrem sarây-ı şüḳūhında köhne ḳaṣr-ı meşîd (K.33/43)

Derūn-ı revzenine bedr bir müdevver câm
Miyân-ı saḳfına bir gül kitâbe-i ẖorşîd (K.33/44)

Felekde âteş-i perende-i şihâb degül
Elinden atdı gice menzil-i sipihre cirîd (K.33/45)

Eger metâneti lenger bıraḳsa deryâya
İder şevâhiḳ-i emvâcını cibâl-i ḥadîd (K.33/46)

Ta'ahhüd eylese ḥıfẓı giyâh-ı ṣaḥrâya
Hevâ olurdı mermer-i semūma sedd-i sedîd (K.33/47)

Sirişte nūr-ı mücessem cenâb-ı destūr-ı ekrem
Eya naẓîri 'adîmü'l-vücūd ẕât-ı ferîd (K.33/48)

Ḳul eyledüñ beni envâ'-ı iltifâtuñ ile
Ḳılâde-i zer-i iḥsânuñ oldı rıbḳa-ı cîd (K.33/49)

Şikenc-i ṭurra-ı zincir-i luṭfa bend oldum
Ḫulūṣ ḥalḳasıdur gerdenümde ḥabl-ı verîd (K.33/50)

Neşâṭ-baḫş ü laṭîf ü mümessek ü memhūr
Ḳızıl 'aḳîdeye beñzer gelen 'aṭiyye-i îd (K.33/51)

Nümūde ṣūret-i luṭfında mevce-i yem-i nūr
Nüvişte ṣafḥa-i ḥüsninde peyker-i ḫōrşîd (K.33/52)

O çevresindeki zer-ḥalḳa bend-i zinciri
İder kim olsa maḥabbet ḳılâdesin taḳlîd (K.33/53)

Açıldı işlemege başladı zamânuñda
Ḳapandı ḳaldı idi ḍarb-ḫâne-i ümmîd (K.33/54)

Rüsūm-ı ‘iddeki merḥabâ vaẓîfesinüñ
Degüldi ref’i geçen rūzgâra emr-i bâ’ ‘îd (K.33/55)

‘Atiyyeñ olmasa hem-seng-i kefe-i iḥsân
Dişine ṭaş mı virür şâ’irüñ sipihr-i anîd (K.33/56)

Yetişmeseydi faḳîre nevâl-i iḥsânuñ
Ne ṭaşlar yedürürdi bu rūz-gâr-ı şedîd (K.33/57)

‘İlâcı güc beredür ṣadme-i ġazel ammâ
Senüñ muşammâ’-ı luṭfuñ olur olursa müfîd(K.33/58)

Ḳumâş-ı menḳabetüñ bozma istifin S̱âbit
Zamânıdur çekelüm teng-i güft ü gūyâ şerîd(K.33/59)

Du’âlar eyliyelüm şarṭına ri’âyet ile
İdüp tażarru’ı iḫlâṣ-ı ḳalb ile te’kîd (K.33/60)

Zamân-ı devletinüñ meddi medd-lâzımdur
Budur aṣṣaḥı nükūl-ı e’imme-i tevcîd (K.33/61)

Niteki devr ide her yıl fuṣūl-ı erba’ada
Te’aḳub eyleye şehr-i ṣıyâmı ġurre-i îd (K.33/62)

Leb-i ḫuşū’ ile dâmân-ı pâkin itsün būs

Gelen mübârekî-i îde bendegân-ı reşîd (K.33/63)

Rivâḳ-ı ‘âlî-i dîvân-ḫâne-i câhın

Ḫudâ sütūn-ı devâm ile eyleye taḫlîd (K.33/64)

BERÂ-YI SEYYİDÜ'Ş-ŞEYH 'ABDULKADİR GEYLÂNÎ KADDES ALLAH-Ü SIRREHU

Görem dirseñ eger dünyâda reşk-i baġ-ı Rıḍvânı
Ziyâret ḳıl ḥarîm-i âsitân-ı pîr-i Geylânı (K.14/1)

Budur ol âsitân-ı 'ışḳ kim nevbetle beklerler
Gelüp şâm ü seḥer çarḫuñ meh ü ḫōrşîd-i raḫşânı (K.14/2)

Budur ol kân-ı ḳudsî-cevher-i iksîr-i himmet kim
Güneş gibi işin altun ider her bekleyen anı (K.14/3)

Budur ol ḳıble-i ḥâcet ki ḳabż olsa der-i feyżi
Ṭavâf eyler recâ-yı basṭ ile cenâd-ı rūḥânî (K.14/4)

Budur ol pâdîşâh-ı mülk-i bâḳî kim buçuḳ degmez
Serîr-i devletinde büsbütün bu 'âlemi fânî (K.14/5)

Bu resme naḳş ider eshâr-ı medḥin levḥ-i ḫaṭırda
Şu var bend-i ḫayâlüm eyledükçe ḫâme cünbânî (K.14/6)

Lisânü'l-ġayb-ı ḥikmet maḥrem-i esrârı ḳudsîyet
Nigeh-bân-ı velâyet râz-dân-ı sırrı sübḥânî (K.14/7)

'Āzîz-i muḥterem şeḫ-i mükerrem mürşîd-i Ekrem
Medâr-ı ḳutb-ı 'âlem ġavs̱-i a'zam pîr-i nūrânî (K.14/8)

Kilîd-i genc-i ḥakânî emîn-i râz-ı Rabbânî
Nedîm-i bezm-i ḫalvet-ḫâne-i esrâr-ı pinhânî (K.14/9)

Şerîf-i nesl-i Aḥmed seyyid-i ẕî-şân ced-ber-ced
Gül-i âl-i Muḥammed ġonca-ı gülzâr-ı ‘Adnâni (K.14/10)

Ol dem kim raḫş-ı himmet ṣaldılar meydâ-ı ma’nâya
Velâyet ‘arṣasınuñ yekke-rev çâpük-süvârânı (K.14/11)

Varup ser-menzil-i ṣıdḳ ü ṣafâya cümleden evvel
Semend-i ṭab’-ı ‘Ābdül-Ḳâdir aldı ṣaḥn-ı meydânı (K.14/12)

Mücevher ṭūtiyâ-yı çeşm idinmiş dîdeler rūşen
Ġūbâr-ı maḳdeminden ḳudsiyân-ı ‘arş-ı Raḥmânî (K.14/13)

Melâzâ melce-i ġavs̱â penâha feyż dergâhâ
Eyâ ḫâk-i deri her derd-mendüm maḥż-ı dermânı (K.14/14)

Faḳîr-i ḫaste-ḥâlüm derd-mendüñ pür-melâlümdür
Şikeste S̱âbiti pür-cürme himmet ey kerem-kânı (K.14/15)

Nigâh it naẓra-i iksîr te’s̱îr-i ‘inâyetle
Zer-i ḥâliṣ ḳılup ol ḫâk-i pây-ı ehl-i ‘irfânı (K.14/16)

Döküp âb-ı revân-ı feyż-i ibrîki hidâyetden
N’ola pâk eylesen âlūde-i çirk-âb-ı ‘isyânı (K.14/17)

Şefâ’at eyle taḳṣîratına dergâh-ı ‘izzetde
Sözün geçmez degüldür ey nedîm-i ḳurb-ı Yezdânî (K.14/18)

DER-MEDH-İ HAZRET-İ MEVLEVÎ

Olmak istersen eger feyż-âşinâ-yı mevlevî
Dâ'imâ olmaḳ gereksin ḫâk-i pây-i mevlevî (K.15/1)

On sekiz biñ 'âlemi seyr itdürür âyinedür
Pür-ṣafâ mir'ât-ı ḳalb-i rūşenâ-yı mevlevî (K.15/2)

El-ḥaẕer ṣad el-ḥaẕer gâfil şikest itme ṣaḳın
Ka'betu'llâhdur dil-i pür-incilâ-yı mevlevî (K.15/3)

'Āşıḳâne şevḳ ile hū çekse hengâm-ı semâ'
'Arş-ı a'lâya urūc eyler ṣadâ-yı mevlevî (K.15/4)

Eyler âhengi semâ' ṣad sevḳ ile Rūḥü'l-emîn
Gūşına girse ḳaçan âheng-i nây-ı mevlevî (K.15/5)

'Āşıḳ-ı pâk-'itiḳâd-ı ẕât-ı Mevlânâ iseñ
Naḳd-i cân-ı nâ-tüvânı ḳıl fedâ-yı mevlevî (K.15/6)

Ṭâs-ı çarḫ-ı günbed-i gerdūnı güm güm iñledür
Pür-ṭanin gülbâng-i şevḳ yâ Ḫudâ-yı mevlevî (K.15/7)

Naẓra senc olsa tecellî-i cemâli seyr ider
'Işḳdur âyîne-i ḳudsî cilâ-yı mevlevî (K.15/8)

Ṣad şükr kilk-i terennüm-rîz-i naẓmuñdur senüñ
Bülbül-i ḫōş-naġme-i gülşen-serây-ı mevlevî (K.15/9)

Vâḳıf-ı esrâr-ı ġayb olmaḳ dilersen S̱âbitâ
Mesnevî-ḫ̮ân ol da gör n'eymiş ṣafâ-yı mevlevî (K.15/10)

Na't-ı Mevlânâ ile raṭbü'l-lîsân ol dâ'imâ
Olmaḳ istersen eger feyż-âşinâ-yı mevlevî (K.15/11)

KAYNAKÇA

BALALAN, Ali. **Nef'i'nin Kasidelerinde Mübalağa Sanatındaki Ayrıntılar**. Turkish Studies, Ankara 2012.

BANARLI, Nihad Sami. **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C.2**. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

BİLKAN, Ali Fuat. **Nabi'nin Kasideleri ve Kasideciliği.** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara 1987.

CANIM, Rıdvan. **Divan Edebiyatında Türler**. Grafiker Yayınları, Ankara 2012.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet. **Kaside**. Türk Dili Dergisi, Ankara 2011.

ÇINAR, Mustafa. **Kaside Nazım Şeklinin Tarihî Gelişimi**, EKEV Akademi Dergisi, İstanbul 2006.

DERDİYOK, İ. Çetin. **Hoca Dehhani'nin Kasidesine Tematik Bir Bakış**. Yedi İklim Dergisi, 1994.

DEVELLİOĞLU, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**. Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2010.

DUMAN, M. Zeki ve Mustafa ALTUNDAĞ. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C. 18.** Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1999.

ELMALI, Hüseyin. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C. 24**. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2001.

ERKUL, Rasih. **Mizah Bağlamında Sabit ile Nedim'in Ramazaniyyeleri**. CBU Sosyal Bilimler Dergisi, Manisa 2013.

GÜZEL, Abdurrahman. **Süleyman Hakim Ata'nın Bakırgan Kitabı Üzerine Bir İnceleme**. Öncü Basımevi, Ankara 2007.

İPEKTEN, Haluk. **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz.** Dergâh Yayınları, İstanbul 2004.

İSEN, Mustafa, HORATA Osman, MACİT, Muhsin, KILIÇ, Filiz ve İ. Hakkı AKSOYAK. **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**. Grafiker Yayınları, Ankara 2012.

KABAKLI, Ahmet. **Türk Edebiyatı C.1**. Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

KARACAN, Turgut. **Bosnalı Alaeddin Sabit Divan**. Pasifik Yayınları, Samsun 1997.

KARAGÖZ, İsmail, KARAMAN, Fikret, PAÇACI, İbrahim, CANBULAT, Mehmet,

GELİŞGEN Ahmet ve İbrahim URAL. **Dini Kavramlar Sözlüğü**. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.

KARSLI, İlyas. **Türkçe-Arapça Sözlük**. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2002.

KARTAL, Ahmet. **Anadolu Selçukluları Döneminde Dil ve Edebiyat**. Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İstanbul 2008.

KAYA, Bayram Ali. **Atasözleri ve Deyimlerin Divan Şiirinde Kullanımı ile Divanların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi**. Divan Edebiyatı Vakfı Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İstanbul 2011.

KILIÇ, Atabey. **Fatih Devri Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış**. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kayseri 2003.

KOMİSYON. **Türk Ansiklopedisi C. 17**. Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978.

KÖKSAL, M. Asım Köksal. **Peygamberler Tarihi C.1.** Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad. **Türk Edebiyatı Tarihi**. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981.

KURNAZ, Cemal ve Halil ÇELİK. **Divan Şiiri Şekil Bilgisi**. H Yayınları, İstanbul 2011.

LANE, George. **Pur Bahâ Jâmi Tâj-Al-Din**. Center for Iranian Studies Columbia University, New York 2011.

PALA, İskender. **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**. Kapı Yayınları, İstanbul 2011.

PALA, İskender. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C. 24**. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2001.

RİTTER, Hellmut. **Doğu Mitolojisiin Edebiyata Etkisi**. Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.

SAMİ, Şemseddin. **Kamus-ı Türkî**. Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

SIR, Ayşe Nur. **Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risale-i Mi'raciyye.** Turkish Studies International Periodical For The Languages and History of Turkish or Turkic, Volume 8/1 Winter 2013.

SUNGURHAN, Aysun. **Klasik Türk Edebiyatında Îdiyye/Bayram Şiirleri.** Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

ŞİŞMAN, Bekir ve Muhammet KUZUBAŞ. **Şehname'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri**. Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012.

UZUN, Şerife. **Na't Geleneğinde Şeyh Galib Örneği**. Turkish Studies International

Periodical For The Languages and History of Turkish or Turkic, Volume 9/6, Spring 2014.

VANLIOĞLU, Mehmet. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C. 24**. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2001.

YAVUZ, Kemal. **Germiyanoğulları'nın Türk Kültür ve Hayatındaki Yeri**, İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri, 1995. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/fsmiadeti/article/view/1028000096/1028000114

YAVUZ, Fikri ve İsmail ÖZEN. **Mehmed Tahir Bey, Osmanlı Müellifleri**. Meral Yayınevi, İstanbul 1972.

YEĞİN, Abdullah. **İslâmî-İlmî-Edebî-Felsefî Yeni Lügat**. Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.

YENİTERZİ, Emine. **Türkler C. 11**.Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

YENİTERZİ, Emine. **Türk Edebiyatında Na'tlar**. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

http://www.iranicaonline.org/articles/pur-baha-jami#

http://kuran.diyanet.gov.tr/